

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 9. razred
devetogodišnje osnovne šole

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 9. razred
devetogodišnje osnovne škole

Autorice i autori:

Nenad Veličković
Nada Gašić (Dobri vojak Švejk)
Namir Ibrahimović
Sanja Jurić
Karmen Lončarek (wikipedia)
Željko Malinović
Klaudija Mlakić Vuković
Dijana Pupić
Azra Rizvanbegović
Amer Tikveša

Recenzentice i recenzent:

Alma Balagija
Radojka Hadžiselimović
Halida Kurtović
Nusret Omerika
Marica Petrović

Superrecenzentice i superrecenzent:

Nedžad Ibrahimović (izdvojeno mišljenje)
Edina Nžić
Ljubica Šantić.

Jezički savjetnik:

Srđan Arkoš

Ilustracija na naslovnoj strani:

Dobrosav Bob Živković

Dizajn:

Asim Delilović

DTP:

Boriša Gavrilović

Izdavač:

NIK "Sezam" d.o.o.
Jovana Bijelića 8
71000 Sarajevo

Za izdavača:

Emir Vučijak

Sarajevo, 2013.

Ova čitanka nije odobrena za upotrebu u školama prema Odluci o postupku pripremanja i odobravanja udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne i srednje škole Koordinacije kantonalnih ministara obrazovanja i nauke.

Svezame, otvori se!

čitanka za 9. razred
devetogodišnje osnovne škole

Čitanka je podijeljena u više poglavlja, tako da tekstove u njima povezuju zajedničke teme, o kojima se na času može razgovarati ili pisati. Književna djela uvijek su nastajala u nekoj zajednici i u nekom vremenu, i uvijek su iskazivala čovjekov (umjetnikov) odnos prema životu. (A život je u svemu, i sve je u životu: ljubav i mržnja, sreća i nesreća, pravda i nepravda... pa čak i smrt.)

Poglavlja često počinju ilustracijama koje na prvi pogled nemaju mnogo veze ni s književnošću ni sa samom najavljenom temom. Ali, kao što mnogi pjesnici vjeruju, *sve je sa svim u vezi*, i upravo je otkrivanje tih veza avantura u koju nas čitanje knjiga poziva. Da, baš tako! – ljepotu i veličinu svemira možemo otkrivati u knjigama – razmišljajući o smislu pročitano.

Književna djela uvijek su u vezi sa svijetom u kojem nastaju. Pored njih, u čitanci, pronaći ćeš uokvirene slike i tekstove koji se trude dopuniti Tvoje znanje o pokrenutoj temi. Nekada su te dopune vezane za književne pojmove i u njima se objašnjavaju termini koje ćeš tako lakše razumjeti i kojima ćeš se onda češće koristiti.

Krugovi u kojima je broj strane različitih su boja, a boje se odnose na oblasti kojima se čitanka bavi. To su:

- žuta – lirska narodna pjesma
- zelena – epsko-lirska narodna pjesma
- crvena – lirsko pjesništvo
- roza – priča, pripovijetka
- narandžasta – roman
- tamnoplava – drama
- ljubičasta – književnost i stvarnost: putopis, ljetopis, dnevnik...

NEKOM RAT, NEKOM BRAT

Tablica mrženja

70.000.000 ljudi ubijeno je u Drugom svjetskom ratu. To je 800 **punih** praznih stadiona Barcelone. To je 100.000 škola **punih** bez đaka. To je... (Nastavi pretvarati brojke u stvarnost...)

Kako razumiješ poslovicu u naslovu poglavlja? Kome je rat brat? Kakve te veze ima s fotografijom tenka načinjenom od novčanice? Ko od rata ima koristi? Za rat su, prije svega, potrebni neprijatelji, a potom i granice, oružje, zastave... Kako se stvaraju neprijatelji? Ko je sve Tvoj neprijatelj, kako je to postao? Gdje su Tvoje granice? Šta je Tvoja zastava? Nacrtaj je.

46

Uvodni tekst otkriva u kakvoj su vezi ilustracije s temom poglavlja. On je često provokativan, postavlja zanimljiva pitanja i očekuje iskrene i pametne odgovore. Za pronalaženje takvih odgovora neće biti dovoljno nekoliko minuta, neće ni cijeli školski čas, ali cijela školska godina možda hoće. Ako se o pitanjima bude razmišljalo, i razgovaralo u školskom dvorištu, na času odjeljenske zajednice, u porodici, na internetu.

Aida Šečić
PALČICAZovem se Palčica
Sićušna sam mrvica
Hrana su mi mrvice
I hrana sam crvaLjuska mi je krevet
Lokva mi je more
Lopoč mi je lađa
Žabe noćne moreSaznala sam sinoć
Od staroga puža
Bogatoga žapca
Žele mi za mužaPobjegla sam zato
Niz ulični kanal
Papirnatim brodom

Za slobodom

Razgovor o pjesmi

U kakvom je ritmu spjevana ova pjesma (brzom, sporom, veselom, tužnom?) i u kakvom je odnosu takav ritam s raspoloženjem lirskog subjekta? (Je li Palčica vesela, tužna, uplašena, zabrinuta, bezbrižna?) Šta saznajemo o Palčici u prve dvije strofe? Na šta se odnosi većina informacija koje dobijemo? Po čemu su slični završni stihovi prve dvije strofe? U kakvoj vezi s njima je cijela treća strofa? U kojem stihu ova pjesma prestaje biti bajka? Zašto Palčica, koja već ima lađu, bježi papirnatim brodom? Hoće li njen bijeg uspjeti?

Aida Šečić (1978.) rođena je u Travniku. Piše priče i pjesme, za koje je dobila više nagrada, posljednju – *Fra Grga Martić* – za zbirku poezije *Lutke*, odakle je i pjesma *Palčica*.

Djetinjstvo riječi**Tenk**

Tenkove i tankere povezuje engleska riječ *tank* koja znači ono što nama znači *tenk*, ali i *rezervoar*, *cisterna*. Tenk je oklopljeno borbeno vozilo s topovima i mitraljezima. Pojavilo se u Prvom svjetskom ratu i prvi put su ga, u bici na rijeci Somi, upotrijebili Britanci protiv Nijemaca. Gradnja tenka držana je u strogoj tajnosti pod šifrom. Tenkovi zaista imaju velike tankove. U našem jeziku se ustalio naziv *tenk* jer se englesko *tank* (izgovori) izgovara s otvorenim a koje zvuči kao e. Tako je kod nas *tenk* – borbeno vozilo, *tank* – rezervoar (vozači na benzinskim pumpama *tankuju* gorivo), a *tanker* je – tanker (brod za prevoz tekućeg tereta).

Pre(ne)poznate riječi:

alaturka (franc.) – na turski način, po turski
Carigrad – stari slavenski naziv za Kostantinopolj, kasnije Istanbul
čauš – niži zapovjednik u janjičarskoj vojsci
gledosan – izglačan
skicen-blok – blok papira za crtanje

143

Č i t a n g a

Naslovi poglavlja su ponekad čudni, u izrekama na koje smo navikli promijenjena je jedna riječ ili samo jedno slovo. I to će biti jedan zadatak, za razgovor u školskoj klupi: kako se smisao promijenio tom jedva primjetnom promjenom, i u kakvoj je vezi takav naslov sa sadržajem poglavlja.

U čitanci možeš pročitati i zanimljive podatke o autoricama i autorima izabranih tekstova. Oni su ponekad važni, jer pomažu da se djelo bolje razumije.

Svijet u kojem živiš je veoma, veoma star. A ljudi su govorili i kad je svijet bio veoma, veoma mlad. Koristili su jezike koji su potekli i razvili se iz jednog prajezika, kao grane na starom razgranatom stablu. Jezik kojim Ti govoriš pripada indoeuropskoj jezičnoj porodici. Svaka riječ Tvog jezika ima svoj korijen, porijeklo. Nauka o porijeklu riječi zove se etimologija (grčki: *étimos*: pravi, istiniti + *logos*: riječ, govor).

Jedan od ciljeva naše čitanke je da naučiš što više riječi, da razumiješ lakše druge šta govore, i da Tebi bude lakše izražavati misli i osjećaje. Nekada se to može grimasom ili dođirom, ali nekada, zaista, nema drugog načina nego riječima, i rečenicama. Što su one jasnije i ljepše, Tvoja misao će potpunije i brže stići do onoga kome se obraćaš. Ako u tekstu čitanke naiđeš na novi pojam koji ne razumiješ, potraži na str. 184 i dalje njegovo objašnjenje.

Naravno, čitanke nema bez književnih djela. U ovoj ih ima, što cijelih (pjesama, priča, basni...), što odlomaka (pripovijetki, romana...) oko četrdeset! Sva se neće čitati, i o svima se neće raspravljati na časovima. O kojima i kada hoće, odlučiće Tvoj nastavnik ili Tvoja nastavnica. Ali na njihovu odluku može utjecati i Tvoja želja!

O svakom književnom djelu moguće je razgovarati. Taj razgovor može se ponekad odnositi na neke dijelove koji su nam privukli pažnju (neobičan jezik, zanimljivi likovi, uzbudljivi događaji), ali je cilj razumjeti djelo u cjelini. A razumjeti djelo u cjelini znači shvatiti zašto je napisano – koju ideju o svijetu i čovjeku u tom svijetu ono ima. Pitanja nisu teška, ali ponegdje se, za svaki slučaj, nude dva ili tri odgovora, pa je dovoljno samo izabrati pravi.

SADRŽAJ

8 Kvantov moralni zakon

- 9 Antun Branko Šimić, OPOMENA
- 10 Jean-Baptiste Poquelin Moliere, MIZANTROP
- 15 Meša Selimović, DJEČIJE SVIRALE
- 21 Derviš Sušić, VELIKI VEZIR I MALI SULTAN
- 25 Branislav Nušić, SPASIOCI
- 32 Duško Radović, MALI ŽIVOT
- 33 Isaac Bashevis Singer, GROŽDICE I BRABONJCI
- 36 Miljenko Jergović, LJUDI OD STAKLA
- 40 BALADA O MORIĆIMA

I još: CERN, Versailles, Pan, Tesla i šah, dvorska luda, Davidova zvijezda, Pieta, Rashomon, optička iluzija... Plus, djetinjstvo riječi: ministar, žena, zakon.

44 Biblioteka za radoznale prste

46 Nekom rat, nekom brat

- 47 Jaroslav Hašek, UPLETANJE DOBROG VOJNIKA ŠVEJKA U SVJETSKI RAT
- 58 Rastko Petrović, LJUDI GOVORE
- 64 Miroslav Krleža, BITKA KOD BISTRICE LESNE
- 73 Paul Polansky, MOJA OMILJENA KUĆA
- 74 Edhem Mulabdić, ŠKOLA U POLJU
- 78 Abdulah Sidran, ZAŠTO TONE VENECIJA
- 80 Silvije Strahimir Kranjčević, MOJ DOM
- 82 Ivan Goran Kovačić, MRAK NA SVIJETLIM STAZAMA
- 93 Dragoslav Dedović, OVAKO MI JE GLUVONIJEMI SARAJLIJA PRSTIMA PREPRIČAO DIREKTAN PRENOS KONCERTA BEČKE FILHARMONIJE

I još: Moderna vremena, atentat u Sarajevu, Buggy Malone, Putopis na Facebooku, pismenost, Društvo mrtvih pjesnika, Flora... Plus, djetinjstvo riječi: tenk, gostioničar, krava.

94 Play-Books

96 Dijete je otac čovjekov

- 97 Olja Savičević Ivančević, KUĆNA PRAVILA
- 101 Adisa Bašić, HE-HE-HELIJUM
- 102 Miloš Crnjanski, ČARNOJEVIĆEVA PUTOVANJA
- 112 Orhan Pamuk, ŠKOLA, TRENUCI DOSADE I UŽITKA
- 121 Ivan Cankar, GRIJEH
- 125 Marko Vešović, DVIJE STROFE O MOJOJ KĆERKICI

I još: čaj, prozor, Corto Maltese, poruka u boci, Sumatra, Bart Simpson, zombiji, praznik beskvasnog kruha... Plus, djetinjstvo riječi: stih, prozor, otac i majka, roman.

126 Svi za znanje, znanje za sve

130 Rod srednji, prednji i zadnji

131 Ćamil Sijarić, ČUVAR HAREMA

135 Nedžad Ibrišimović, ZMAJEV PORTRET

138 Oscar Wilde, O, DA JE SAMO OBRATNO

143 Aida Šečić, PALČICA

144 Radmila Lazić, AUTOBUSKE ŽENE

145 Walter Scott, U ŠUMI OKO ZAMKA

149 Sevdalinka, TELAL VIČE OD JUTRA DO MRAKA

I još: trgovina ljudima, stare kule, Gilgames, portreti, Narcis, nečista posla, feminizam, Bau-Bau... Plus, djetinjstvo riječi: istina, kralj i car.

150 Mp3oezija

154 Ko je rekao eroTika?

156 Oskar Davičo, SIN MUTNOG LOVCA

160 Vojislav Ilić, LJUBAVNA PRIČA O DONU NUNECU I DONA KLARI

163 RAZBOLJE SE ŠEĆER SALIH-AGA

164 Aleksandar Sergejevič Puškin, ELEGIJA

I još: Had, Dionis, ptice, Seviljski berberin...

166 POZERIšte vs. POZORIšte

168 Od aćenja do znaćenja

169 Vladimir Nazor, ZNAĆENJE RIJEĆI

170 Tin Ujević, KOLAJNA

171 Ivo Andrić, A. G. MATOŠ

175 Ivan Andrejević Krilov, MAGARAC I SLAVUJ

176 Predrag Lucić, POSLIJE KARUZA

177 Đermano Ćićo Senjanović, DORIN DNEVNIK

182 Vasko Popa, LJUBAV BELUTKA

183 Mak Dizdar, ZAPIS O ZEMLJI

I još: spomenici pjesnicima, Nobelova nagrada, satira... Plus, djetinjstvo riječi: groblje.

184 Da imaš POJMOVNIK

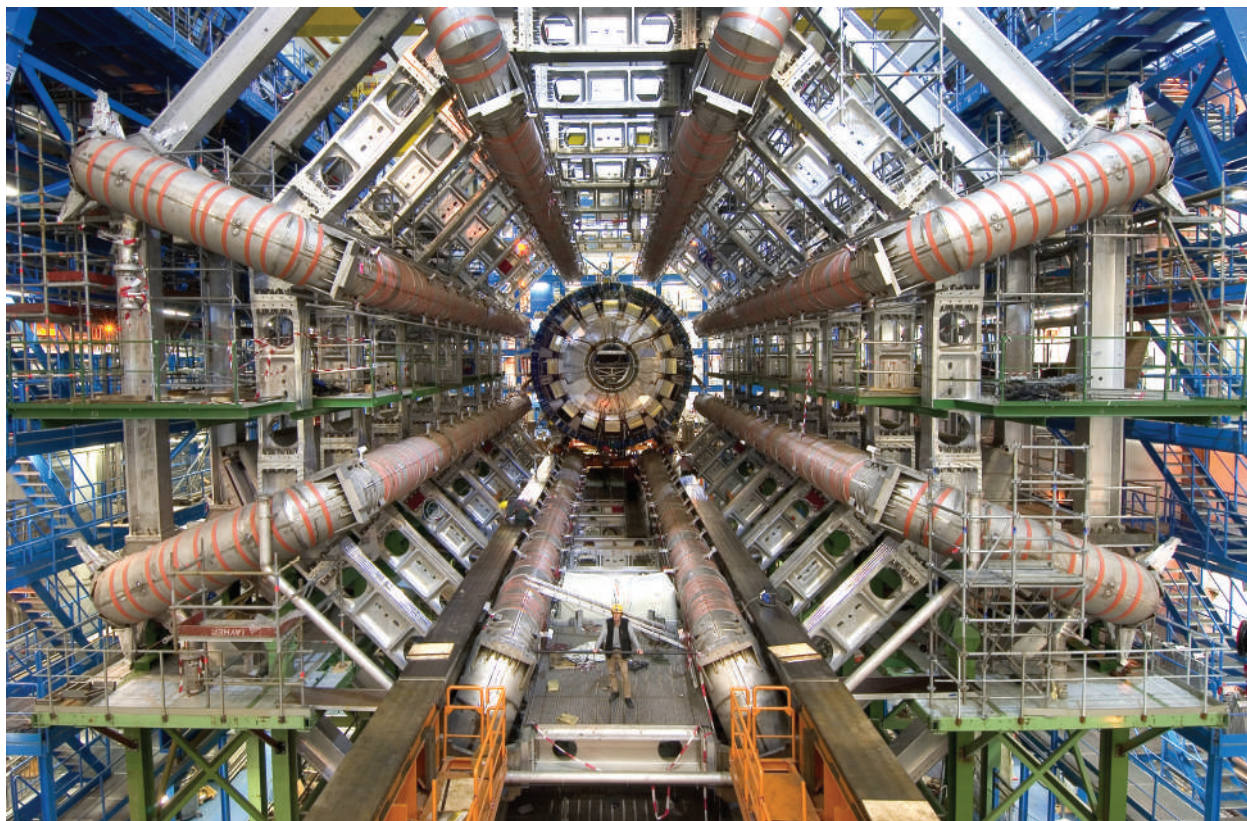
191 Izgovor i pisanje stranih riječi

192 Indeks imena i pojmova

194 Prava i zahvalnost

KVANTOV MORALNI ZAKON

CERN je jedan od najvećih istraživačkih centara u svijetu, smješten na granici Švicarske i Francuske, u blizini Ženeve. Naučnici u njemu, koristeći naj-savremenije instrumente, pokušavaju odgovoriti na pitanja poput: kako je nastao svemir, od čega se sastoji i po kojim prirodnim zakonima funkcioniše. Ukupno 20 evropskih zemalja učestvuju u radu CERN-a.

Početkom prošlog vijeka, otkrićem najmanje količine energije, *kvanta*, fizičari su pokazali da granica između mase i energije nije jasna i stroga kao što se do tada mislilo. Cijeli dvadeseti vijek na raznim poljima nauke ljudi su počeli postavljati pitanja o granicama: ko ih je postavio, zašto baš na tom mjestu, jesu li stvarne ili izmišljene, moraju li postojati. Zašto imaš izlaz do devet, a ne do deset, zašto možeš glasati s osamnaest, a ne sa sedamnaest godina, zašto je 4,4 vrlodobar, a 4,5 odličan uspjeh? Mnoge granice oko nas određuje nevidljiva sila koju često zovemo moral. Ko određuje šta je moralno, a šta nije? Koliko suknja i kosa smiju biti duge, šta je pristojno reći, a šta nije, s kim se dozvoljeno zabavljati, a s kim ne? Filozof Immanuel Kant smatrao je da granice može i treba određivati pojedinac, rukovodeći se *zakonom* da čovjek čovjeku treba biti cilj, a ne sredstvo, tj. da moralno činimo onda kada drugom činimo dobro, a nemoralno kada ga koristimo da bismo dobro pribavili sebi. Čuvena njegova

izreka glasi: *Dvije stvari me ispunjavaju sve većim strahopoštovanjem i udivljenjem što ih više promišljam – zvjezdano nebo nada mnogim i moralni zakon u meni.*

Poveži ovu izreku s pjesmom *Opomena* Antuna Branka Šimića.

Antun Branko Šimić OPOMENA

Čovječe pazi
da ne ideš malen
ispod zvijezda!

Pusti
da cijelog tebe prođe
blaga svjetlost zvijezda!

Da ni za čim ne žališ
kad se budeš zadnjim pogledima
rastajao od zvijezda!

Na svom koncu
mjesto u prah
prijedi sav u zvijezde.

Razgovor o pjesmi

Pjesma nosi naziv *Opomena*. Zašto bi pjesnik imao potrebu napisati nam ovu opomenu? Prepoznaj osnovni motiv u pjesmi. Kako se može hodati *malen ispod zvijezda*? Šta sve mogu simbolizirati zvijezde, a čega su simbol u ovoj pjesmi? Da je pjesnik napisao *nizak* ispod zvijezda, *sitan* ili *beznačajan*, bi li se nešto promijenilo u pjesmi? Šta je postigao ovim *malen*?

Poznaješ li nekog ko hoda *malen ispod zvijezda*? A nekoga ko hoda *velik*?

Šta predstavlja *blaga svjetlost zvijezda*? Kako razumiješ epitet u ovom stihu?

U trećoj strofi pjesnik kaže da u trenutku rastanka od zvijezda ne smijemo ni za čim žaliti. Šta to znači? Kako završava ljudski život?

Šta se događa s tijelom nakon smrti? Kakve veze to ima s masom i energijom? Šta pjesnik traži od čovjeka? Zašto?

U koju vrstu lirskih pjesama spada Šimićeva *Opomena*?

Antun Branko Šimić (1898.) rođen u Drinovcima, u okolini Gruda; objavio je svoju prvu pjesmu u 15. godini. U osmom razredu napustio je školovanje zbog izdavanja književnog časopisa, što je učenicima bilo zabranjeno, i postao slobodan književnik. Bio je pjesnik ekspresionizma, a njegova najpoznatija zbirka poezije nosi naziv *Preobraženja*.

Lajtmotiv

Pjesma je napisana slobodnim stihom. Antun Branko Šimić modernost svojih stihova iskazivao je i rušenjem svih ustaljenih pravila. Ipak, osnovni motiv u pjesmi ponavlja se u svakoj strofi. Takav motiv naziva se *lajtmotiv*. Razmisli šta je pjesnik želio postići ovim *lajtmotivom*. Kako bi pjesma izgledala ukoliko ne bi bilo tog ponavljanja? Čime još pjesnik postiže da pjesma, čak i kad je napisana slobodnim stihom, ima jasan i upečatljiv ritam?

Vježbaj akcente

U kojim padežima se javlja imenica *zvijezda*? Akcentiraj ovu riječ u svakoj strofi. Šta primjećuješ?

Jean-Baptiste Poquelin
(1622.) rođen je u Parizu, u imućnoj obitelji. Nakon završenog studija prava kratko radi kao odvjetnik jer osniva pozorišnu družinu. Uzima umjetničko ime **Moliere** po kojem je poznat i danas te putuje Francuskom pišući i izvodeći svoje komedije. Napisao je više od trideset djela: *Građanin plemić*, *Umišljeni bolesnik*, *Scapinove spletk*e, *Kačiperke*, *Mizantrop*, *Tvrđica*...

Pre(ne)poznate riječi:
bena – naivan, priglup čovjek; onaj koji sporo misli
ćud – narav, priroda
ćutjeti – osjećati
gnusan – odvratn, mrzak, gadan
himba – pretvaranje
kozer – osoba koja umije ugodno i šaljivo ćaskati; šarmer
laska – pretjerana pohvala
markiz – plemićka titula, po rangu između vojvode i grofa
nećkati se – u nedoumici odbijati prihvatiti ono što se pruža u ponudi, razgovoru i sl.
pozer – čovjek koji drži do vidljive forme, stava, poze

Jean-Baptiste Poquelin Moliere **MIZANTROP** (Odlomci iz drame)

Osobe
Alceste, Celimenin obožavatelj
Philinte, Alcesteov prijatelj
Oronte, Celimenin obožavatelj
Celimena, Alcesteova ljubav
Elijanta, Celimenina sestričina
Arsinoja, Celimenina prijateljica
Acaste, markiz
Klitandar, markiz
Basque, Celimenin sluga
Stražar francuskog maršalskog suda
Du Bois, Alcesteov sluga

Prvi čin
Prvi prizor
Philinte, Alceste

Alceste prigovara Philinteu zbog navodnog licemjerstva

PHILINTE

Pa dobro, što u biti vi tražite od ljudi?

ALCESTE

Što? Samo to da budu časni, da ne lažu i uvijek samo ono što misle i kažu!

PHILINTE

Kad zagrlj nas netko i tome se veseli, nije li red da čovjek tu radost s njim i dijeli i da mu, na svoj način, istim novcem plaća – da daje riječ za riječ, a pažnju pažnjom vraća?

ALCESTE

Ne, ja ne primam vaše modne običaje, sve što u vašem krugu već dosta dugo traje! A najviše od svega mrzim kreveljenje svih onih što vam nude sve svoje povjerenje, darivatelja slatkih, glupih zagrljaja i laskavih kozera, što brbljaju bez kraja, u uslužnosti što se nadmeću i mjere, a podjednako cijene poštene i pozere! I što vam vrijedi, kad vam takav čovjek kaže da ste mu dragi, da se u svemu s vama slaže, i da vas neizmjereno poštuje i cijeni,

kad shvatite da isto tepa svakoj beni!?
 Ne, svaka zbiljski časna i poštena duša
 sve takve, prazne, laske s nelagodom sluša,
 ne poštujući ljubav što se lako nudi,
 u svakoj zgodi, svima; stotinama ljudi!
 Jer, ljubav, to je – izbor! A svi što vole ljude
 općenito, nasumice – praznoglave su lude!
 I ako ste sad i vi ko svi ti vaši znanci –
 ne poznajem vas više! Od sada smo stranci!
 Ne! Srce svakom sklono nije znak dobrote!
 Što vrijedi ljubav koja ne cijeni vrednote
 u samo jednom biću? Taj izbor – to se traži
 od prave ljubavi, a sve su drugo – laži!

PHILINTE

Ja ipak mislim da su u boljem društvu nužni
 ti znaci uljudnosti, vama tako ružni!

ALCESTE

A ja ipak mislim, da je na ruglo i sramotu
 taj sajam lijepih riječi u današnjem životu!
 Ma ostanimo ljudi! Kad imamo što reći,
 nek iz dubine duše poteku naše riječi!
 A riječ nek bude izraz naše prave biti,
 a ne naklapanje, što bitno želi skriti!

PHILINTE

Al ima trenutaka kad biti iskren znači,
 u biti, biti smiješan i predaleko zaći!
 Ja znam da se to s vašim načelima ne slaže,
 no ponekad je bolje kad čovjek malo – laže!
 Bi l' od nas bilo mudro kad bismo baš svima
 i svakom zgodom rekli što mislimo o njima?
 Pa kad nam je tko mrzak i stran po svojoj ćudi,
 da ga baš svatko, odmah, prekorava i kudi?

Versailles

Želim slavu prije svega, prije i samog života, riječi su Luja XIV, neprikosnovenog vladara, toliko omraženog u narodu da je za vrijeme njegovog sprovoda 1715. godine priređeno masovno veselje. U naponu svoje moći Luj XIV naređuje gradnju dvorca u Versaillesu, gdje se živi raskalašeno, u kojem svi žele biti u blizini slavljelog kralja, a francuski plemići bore se za čast da nose svijecu pred Lujem kada on odlazi na počinak.

Takvu vlast u Mizantropu slika i Moliere: U gradu i na dvoru, kamo god zavirim, / nailazim na glupost, pa se jedva smirim / i žučno planem nad tim meni zbilja stranim / oblicima života! Ja se tako sramim / tog općeg truleža! Ja mrzim sou tu tupost / i nepravdu i himbu i gramzivoost i glupost.

Pronađi uljeza

Komedija je vrsta drame:

- a) šaljivog
- b) smiješnog
- c) jezovitog
- d) satiričnog sadržaja.

Podsjeti se...

Dio dramskog teksta, obično stavljen u zagradu ili štampan drugim tipom slova čiji je zadatak da reditelja, glumca ili čitaoca upozna s izgledom scene, ambijentom u kojem se odvija dramska radnja i da dočara ponašanje glumaca (mimiku, geste), naziva se:

- a) didaskalija
- b) remarka
- c) katarka.

To je obično kratak i jednostavan zapis, najčešće lišen literarne vrijednosti.

Manja kompoziciona jedinica u drami koja nastaje promjenom broja lica na sceni zove se:

- a) prizor
- b) pozor
- c) scena
- d) pojava.

Osnovni oblik kazivanja u dramskom tekstu kojim se ističe suprotnost ili sličnost među likovima te ih se dovodi u situaciju da otkrivaju svoj karakter može biti:

- a) dijalog
- b) epilog
- c) monolog.

ALCESTE

Da!

PHILINTE

Rekli biste staroj Rosaliji da nije ni ljepša, a ni mlađa, kad šminkom bore krije? I da je smiješna, da je sav svijet u lude broji?

ALCESTE

Pa da!

PHILINTE

A Dorilasu da je glupan, koji vas i na cesti vreba, tražeć kakvu zgodu da naklapa o svom junaštvu i svom rodu?

ALCESTE

Dakako!

PHILINTE!

Zbilja?

ALCESTE

Zbilja! Ja ne cijenim junake na jeziku, pa grdim lašce i glupake! U gradu i na dvoru, kamo god zavirim, nailazim na glupost, pa se jedva smirim i žučno planem nad tim meni zbilja stranim oblicima života! Ja se tako sramim tog općeg truleža! Ja mrzim svu tu tupost i nepravdu i himbu i gramzivost i glupost! I svega mi je dosta! Pa mislim, prvom zgodom, otići, raskinuti s cijelim ljudskim rodom!
(...)

Razgovor o prvom odlomku

O čemu raspravljaju Alceste i Philinte u prvom prizoru? Ko je, po Tvom mišljenju, upravo? Alceste ili Philinte? Ili oba? Čiji su argumenti jači? Smatraš li i Ti *da ponekad je bolje kad čovjek malo – laže ili*, poput Alcestea, od ljudi očekuješ *da uvijek samo ono što misle i kažu*? Kakav bi trebao biti svijet po Alcesteovom mišljenju? Da li je takav ikada bio? Čega je svjestan Alceste – u kakvom svijetu on živi? Šta vidi u *običnim* ljudima, u gradu? Je li stanje na dvoru, među onima koji vladaju, bolje? Uoči u posljednjoj replici prvog čina sintagmu kojom Alceste dočarava opću sliku života. Šta je Alceste spreman uraditi radi svojih ideala? Čega se sve spreman odreći? Slažeš li se s njegovom odlukom?

Alcesteu, zaljubljenom u šarmantnu i koketnu Celimenu, ljubomoru pojačavaju njeni udvarači: Oronte, Acaste i Klitandar. Mnogobrojnim spletkama pridružuje se i Arsinoja, nadajući se Alcesteovoj naklonosti. Zahvaljujući Oronteovim lažima, Alcesteu prijete zatvorska kazna, a do vrhunca dovodi pismo koje Arsinoja daje Alcesteu tvrdeći da ga je Celimena uputila jednom od svojih obožavalaca. Ipak, sadržaj pisma nedvojbeno kazuje da Celimenino srce pripada samo Alcesteu.

Peti čin

Četvrti prizor

ALCESTE

O, nevjernice, kako?!

Da mrzim onu koju volim tako jako?

Pa kad bih to i htio, kako da me duša

i kako da me bolno srce u tom sluša?

(Elijanti i Philinteu)

Sad vidite što glupa nježnost od nas čini

i kako li sam slab, u bezvoljnoj gorčini!

No ni to nije sve, pokazat ću vam sada

gdje ova moja slabost u samu krajnost pada,

da razbor nije sve, te sve se njime sudi,

pa da smo u dnu srca svi ipak samo ljudi.

(Celimeni)

O, da, zaboravit ću sve, sve, prijetvornice,

Oprostit ću vam grijeh i nanijete krivice

i shvatiti sve to ko slabost mlade žene,

u porok vremena i društva uvučene –

tek ako vaše srce primi ko sudbinu

da treba ostaviti ovu zlu sredinu

i budete li spremni ovog trena poći

da sa mnom živite u pustinjskoj samoći!

I samo ćete tako, poniznom i čistom,

umanjiti sramotu s onim gnusnim listom!

Jer ako svijet sve sazna, zauvijek vas gubim,

Koliko god vas trebam, koliko god vas ljubim!

CELIMENA

Da bježim od sveg svijeta, te se s vama sada

zakopavam u pustoš? Tako živa, mlada?

ALCESTE

Pa ako me bar malo volite, zbog čega

da žalite za svijetom, nakon našeg bijega?

Zar ja vam nisam sve i vrijedniji od svijeta?

Šta simboliziraju žute ruže? Kakve veze ova slika ima s odlomkom iz komedije? Radi li se o osjećanju ili o bolesti? Uvećavaju li *žute ruže* ljubav ili je umanjuju?

Nakon što pročitaš cijelu komediju, pokušaj prepoznati (po odjeći, mimici, gestama i međusobnim odnosima) likove iz *Mizantropa*.

Izgovori ove stihove kao da si na sceni? Koju riječ ćeš naglasiti, koju nećeš? Šta Te na to tjera? Kakve veze s načinom izgovora imaju:

- a) rima
- b) prva riječ u stihu
- c) inverzija?

Pročitaj polustih tako da svaki put naglasiš drugu riječ:

Sad vas opet mrzim!

Sad vas opet mrzim!

Sad vas opet mrzim!

Sad vas opet mrzim!

Kako se mijenja smisao iskaza?

CELIMENA

Samoća plaši biće od dvadesetak ljeta!
 A ja vam nisam dosta jaka, dosta smjela
 za jedan takav korak, koliko god to htjela!
 No ako vam je dosta samo moja ruka,
 bit ću vam vjerna žena, pa je kraj svih muka
 i svađa...!

ALCESTE

Sad vas opet mrzim! Dosta mi je!
 To nećkanje je gore nego išta prije!
 I budući da niste baš oduševljeni
 da ja vam budem sve, a tako i vi meni,
 da, sad vas mrzim! Uz vas ćutim samo jezu
 i nepovratno kidam našu sramnu vezu!

(...)

Razgovor o drugom odlomku

Čast, iskrenost, poštenje, ljubav – trebaju li čovjeku biti vodilja u svijetu u kojem časti, iskrenosti, poštenja i ljubavi skoro da i nema? Treba li prihvatiti stvarnost, kakva god da je ona; mrziti ili prihvatiti ljude, kakvi god da su? Ili slijediti ideale? Šta o tome misli Philinte; a Celimena? Je li Tvoje mišljenje o tome drugačije?

Kakvo je Alcesteovo poimanje ljubavi? Šta zahtijeva od Celimene, koji dokaz njene ljubavi očekuje? Kako ona reaguje? Da li je njen stav očekivan? Opravdavaš li ga?

Ima li u ljubavi mjesta uslovljavanju? Njome se trguje, ona se kupuje, ili se jednostavno – ljubav poklanja?

Meša Selimović
DJEČIJE SVIRALE
(Odlomci iz romana *Tvrđava*)

Tvrđava je roman o mladom učitelju Ahmetu Šabi koji se vraća iz rata i pokušava u miru započeti novi život. S Mula Ibrahimom, vojnim pisarom kojeg je spasio od smrti u ratu, započinje pisarski posao. Upoznaje Tijanu, buduću suprugu, i razlog više za novi, bolji život. Međutim, život u miru nije tako jednostavan. Pobunioši se jedne večeri protiv društvene nepravde, Šabo postaje meta pripadnika vlasti. Uskoro gubi službu, a svaki novi pokušaj da se otrgne od siromaštva i dohvati bolji život, propada.

Ne umirem od želje za radom, ali kako drukčije da se živi? Želio sam službu više nego ikad. Tijana je vezla ženske košulje, i tako nas izdržavala, a mene je bilo stid što samo ona radi. Mahmuta su napustili trgovci, izgleda da su se Grci u čudu pitali kakvim to neobičnim jezikom govore, kad su ponosno progovorili grčki u Solunu. Mahmut im je objasnio da on zna drugi dijalekat, antiohijski, i tako se izvukao, ali je ostao bez zarade. Tijana me uvjerala da je posao sasvim jednostavan, da je vez umiruje, a dobro se plaća, i ne visi nam nad glavom briga o sutrašnjem ručku. I sve bi bilo u redu da ja nisam sjedio besposlen. Ovako je baš ružno, navalio sam se slaboj ženi na krsta, i ona ispašta za moju krivicu.

– Nisi ti kriv – umirivala me. – A ne radim za tuđina, već za nas.

Ili me grdila, kad bih objesio nos, pokunjen:

– Eh, bože, velike li nesreće, žena ga hrani! Hajde, molim te, ne budi smiješan. Radim li štogod ružno? Nije mi dozvoljavala da odnosim gotove košulje mušterijama, ljutila se ako bih počistio sobu, držala me čisto i uredno, čuvajući moje muško dostojanstvo i svoj ponos trgovačke kćerke, kao da nam je to bilo najvažnije u ovoj sirotinji.

Od sestre je dobila nešto novca za svoj dio očevine, mnogo manje nego što je vrijedilo, ali mi nismo očekivali ništa, i bili smo zadovoljni, osjećajući se, za čudo, sigurnije s tom sitnom kamaricom srebra. Kao da smo se zauvijek ogradili od nevolja. Mahmut Neretljak je odmah namirisao taj novac, i uzbuđeno šaputao s Tijanom, izmišljajući najneobičnije načine i puteve kako da ga udvostruči, udesetostruči, sve dok u njegovoj mašti nije izraslo pravo

Meša Selimović (1910.) završio je u Tuzli, rodnom gradu, osnovnu školu i gimnaziju, a filozofski fakultet u Beogradu. Učestvovao je kao partizan u Drugom svjetskom ratu, a iskustva i moralne dileme koje će iz rata ponijeti, kasnije razrađuje u svojim najpoznatijim djelima – romanima *Deroiš i smrt* i *Tvrđava*. Objavio je još romane *Tišina*, *Magla i mjesečina*, *Ostrvo*, *Krug* (roman objavljen posthumno) te zbirke pripovjedaka *Prova četa* i *Tuđa zemlja*.

Pre(ne)poznate riječi:

Antiohija – današnja Antakija, grad u Siriji
dijalekat – narječje (npr. štokavski, čakavski, kajkavski dijalekat)
doksat – izbočeno mjesto na pročelju (prednjoj strani) kuće s prozorima na tri strane, obično na prvom katu
dućan – prodavnica, trgovina
hajat – predsoblje, sobica, ostava
kačamak – jelo od kukuruznog brašna, pura, palenta, žganci
kaldrma – gornji sloj na putu ili ulici napravljen od oblog, neobrađenog kamena
kamarica – hrpica, gomilica
kapija – ulazna vrata u kuću ili dvorište
kasaba – gradić, varošica
kučina – neobrađeno vlakno konoplje ili lana; *trice i kučine* – bezvrijedne stvari
larma – galama, buka, vika
maslo – masnoća koja se dobije topljenjem putera
očevina – naslijeđe koje pripada djeci nakon smrti oca
oka – stara mjera za težinu (masu) i tekućinu (zapreminu), oko 1,3 kg ili 1,5 litar

U podvučenom dijelu teksta nalazi se jedna fraza. Možeš li je prepoznati i objasniti njeno značenje? Ako ne znaš šta je fraza, odgovor Te čeka u Pojmovniku na kraju čitanke.

Pre(ne)poznate riječi:

omanuti – podbaciti, iznevjeriti očekivanja

omorina – sparano vrijeme pred kišu, sparina

pokunjen – tužan, neraspoložen, nezadovoljan

preče – najvažnije

pustolina – pust, napušten, neobrađen kraj ili imanje

rastajati se s dušom – umirati

sipljiv – koji pati od sipnje (astme)

snužđiti se – rastužiti se, postati potišten

sokak – uska ulica

Solun – grad i luka na sjeverozapadnoj obali Egejskog mora (Grčka)

streha – dio krova koji prelazi vanjski rub kuće i štiti je od padavina

tovar – teret, količina neke robe

urnebes – velika graja s neredom

uzburljati se – uznemiriti se;

burljati – proizvoditi zvuk nesvesno, npr. krčanje crijeva

vašar – prodajna izložba, sajam

zgarište – mjesto na kojem je bio požar, ostaci poslije požara

zidati kule u vazduhu – zanositi se neostvarivim zamislima

bogatstvo. Tijana je nepovjerljivo odmahivala glavom, ali nije prekidala to zidanje kula u vazduhu. Ja sam se samo smijao toj igri, u kojoj je Mahmut bogzna već koji put sanjao svoj neuništivi san, a ona to slušala kao lijepu bajku, ali sigurna da neće učiniti nijedan nesiguran korak, jer nije voljela kocku. Mahmut je čak znao u što bi trebalo utrošiti zarađeno bogatstvo. Trgovac Šabanović prodaje kuću, četiri sobe, hajat, doksat, loza ispred kuće, bašta oko kuće, u bašti ružičnjak, i izvor, kao oko.

– Popričekaćemo mi za takvu kuću, pa i za manju – rekla je Tijana razumno, ali su joj oči čežljivo sjale.

(...)

Mahmut me sačekao na sokaku, mokat kao sudopera. Kiša pada cio dan.

– Šta to radiš?

– Ništa, stojim. Bio sam u kafani, zagušljivo, sve jedan na drugome sjedi, zbog kiše.

– Hoćemo li kod mene?

– Šta nam smeta ovdje?

Stali smo u jednu kapiju, pod strehu, gledali kako kiša pada, i kapljice odskaču od kaldrme. Uskoro su mi noge bile potpuno mokre. Sad je svejedno da li ću otići ili ostat. Kakvi će ljudi biti sutra, bolji ili gori?

– Ružno vrijeme – kaže Mahmut, brišući lice maramom.

– Ne volim kišu, ne volim vjetar, ne volim zimu. Nekako si jadan, kašlješ, bole te krsta, boli te duša. A ne volim ni ljetnju žegu, nisi nizašta. Ima li gdje na zemlji kraj gdje je uvijek proljeće?

– Ne znam. Možda i ima.

– Ja nisam vidio. A da znam, išao bih tamo da živim.

Ovako, nevolja. Ili te sunce prži, ili te zima reže. Ružno.

Naročito kad je omorina. Da izludiš. Eto, sinoć, ja legao, a ono pritislo, vidim, promijeniće se vrijeme, ne mogu da dišem, ne mogu da spavam, a kasno je da izađem na sokak. Žena stenje, hukće, prevrće se. Smiri se, bog te ne ubio – kažem joj. Taman mi san na oči, a ti me probudiš. Prevrćem se od muke, veli, vidiš kakvo je vrijeme, udavi. I ja, šta ću, vidim, od sna nema ništa, oči ko fildžani, mozak se uzburljao, pa pustim mislima na volju, otjerati ih svakako ne mogu. Pa mislim, koliko li ljudi u ovom gradu sad ovako gleda u mrak, bez sna, kao ja, koliko li spava, koliko, da oprostiš, nešto radi, koliko se s dušom rastaje,

koliko li se rađa. Koliko se rađa! I eto, dođe mi nešto da sračunam koliko je stanovnika u gradu bilo prije godinu dana, koliko će biti kroz godinu, dvije. Misli mi se brkaju i prepliću, kao kućine, nikako ih razmrsiti, pa ustanem, upalim svijeću i počnem da računam, na olovku. I evo kako je ispalo: u našoj kasabi ima oko šest hiljada domova, sa po troje djece, otprilike. Djeca za tri godine otežaju po tri oke. Osamnaest hiljada djece, puta tri oke, to je pedesetčetiri hiljade oka ljudskog mesa. Moja začuđena misao je zastala nad tom ogromnom gomilom ljudskog mesa koja poraste za godinu dana. Nasmijao sam se:

– Pobogu, računaš ih na oke, kao janjce!

– Nisu to janjci, već djeca, u tome i jest ono! I svake godine rastu, i svake godine dolaze nova. Žetva može omanuti, ali ljudski porod neće. Sad ih je osamnaest hiljada, razumiješ li?

– Razumijem to za djecu, ali tebe ne razumijem. Otresao je kišu s brade, i s mokrih rukava, i nezadovoljno zamahao glavom što ga ne razumijem.

– Evo šta mi je palo na um: djece ima više nego odraslih. A roditelji su obično slabi prema djeci. Pazi sad: kad bi neko imao novaca, kad bi kupio nešto što je za djecu, pa to rasprodao, lijepe bi pare zaradio.

– Kad bi, kad bi! Okani se maštanja, molim te.

– Nije ovo nikakvo maštanje. Uskoro će vašar u Višegradu, i moglo bi se kupiti nekoliko tovara dječijih svirala. Po paru komad. Ako bi se uzelo tri hiljade, pa dobro, dvije

Igračke

Roditelji često daju ogroman novac za igračke. Koliko su one bile važne u Tvom odrastanju? Igraš li se još njima? Smatraš li dobrom praksu da se djevojčicama kupuju lutke i posuđe, a dječacima autići i pištolji? Jesu li bile bolje Tvoje igračke ili su bolje ove kojima se djeca igraju danas? Kako se mijenja *moda igračka*? Jesu li djeca koja odrastaju bez skupih igračaka manje sretna od vršnjaka čije su sobe zatrpane njima? Šta bi danas Mahmut mogao smisliti, da mu uspiju plan i posao s igračkama?

PAR	1	1X	X	2	2X
DŽAMONJA - KIKIĆ	2,00	1,50	3,00	1,40	1,25
TWAIN - KAJAN	3,00	1,90	3,20	1,20	1,05
ANDRIĆ - SELIMović	2,40	1,65	2,00	2,40	1,65
SIJARIĆ - ĆATIĆ	2,25	1,50	1,80	1,85	1,35
ŠANTIĆ - ĆOROVIĆ	2,00	1,50	2,00	2,00	1,50

Kule u vazduhu

Da li zidaju kule u vazduhu ljudi koji vrijeme provode u kladionicama nadajući se nekom velikom dobitku? Pokušaj anketom saznati provode li Tvoji stariji drugovi, prijatelji, komšije više vremena čitajući knjige ili ispunjavajući listiće. Obrati pažnju: da li u dnevnim listovima više prostora ima književnost ili sport. Objasni zaključke do kojih dođeš.

hiljade, to je dvije hiljade para čiste zarade. Ko ne bi dao dvije pare za svoje dijete?

- Ima prećih stvari nego što su svirale djeci.
- Pa, kad ne mogu što god preće, ljudi će kupiti svirale. Zar će on cijelog života misliti o trgovini, o zaradi, o poslovima? A ovo o sviralama moglo je samo njemu pasti na um. I pametno je i glupo, i tužno i veselo, sve nekako istovremeno.
- E što ti možeš izmisliti, ne može niko. Kakve su te sad svirale spopale!
- Nisu svirale, već čista para. Prodaš po radnjama, i samo metneš zaradu u džep.
- A odakle ti novac?
- Novac? E, to je ono. Snuždio se i dugo brisao kapi kiše s poplavljenog nosa. Rekao sam, smijući se:
- To je ono cigansko: kad bismo imali brašna kao što nemamo masla, dobar bismo kačamak napravili.
- Pa, nije baš tako. Moglo bi se naći i brašno i maslo.
- Kako?
- Ti imaš.
- Ja? Daću ti sve što imam.

– Ako ćeš dati, onda nema brige. Ja odoh u Višegrad po svirale.

– Nemam ništa, čovječe božji! Odakle mi?

– Imaš očevu kuću. A, to je on smislio! Neće mirovati dok me ne rastavi od ovog posljednjeg što imam. To je kod njega kao bolest. Čutao sam, on me podsticao:

– Šta kažeš? Ovako ti stoji mrtvo i nekorisno. Ne kažem ništa, i ne mislim ništa. Zaista stoji mrtvo i nekorisno. A ovaj posao nije loše smislio. Ludo je, ali nije loše.

– Je li ti žao kuće? Nije mi žao, nimalo mi nije žao. Ništa me ne veže za nju, osim nejasnih uspomena koje ne oživljuvam, odavno već nisam bio na zgarištu, ne vrijedi se vraćati na uzaludne uspomene, da te boli pustoš. Treba prekinuti nepotrebnu vezu i predusresti mogući bol. Djetinjstva već odavno nema. Šta čuvam na tom staništu duhova, gdje ni kosti pokojnika ne počivaju? Ni bol ne osjećam, samo prazninu. Zašto je ne zatrpati?

Završili smo posao, ugovorili prodaju, obavili potrebne stvari na sudu, sve na brzinu, kao da sam se spremao na bjekstvo. Zato što sam iznenada osjetio žaljenje, nizašto, ta pustolina mi ne treba, ah eto, nekakvu vezu sam prekidao, odvajao sam se konačno od nečeg što nije ni postojalo više, postojalo je nekad, možda. Šta bih s tim? Da čuvam sjenke? Pod ovim našim nebom veze se često prekidaju, i od pojasa pojasu ne ostaje mnogo. Ali u jednom trenutku sam zaželio da sačuvam te sjenke, poslije mi je bilo žao što nisam poslušao svoju slabost. A kajao bih se i da sam poslušao, zašto da me muči prošlost koje više nema. Mahmut je napregnuto čekao da primim novac, i ne sluteći o mojim mukama, srećom, jer bi ga kap udarila da je znao koliko se kolebam. Kad smo sve svršili, Mahmut se ispravio, odahnuo, sinuo, vedar i poletan, a ja sam se uvukao u sebe, potišten, ali on to nije vidio, od sreće. Kupac je gledao u nas začuđeno, i pisar u sudu je gledao začuđeno, kao u dvije budale, što smo i bili. Jedna luda prodala je jevtino jedino mjesto mogućih uspomena na svoje mrtve, da bi novac dala drugoj ludi, za najšašaviju stvar na svijetu, za hiljadu bezvrijednih dječijih svirala. Mahmut je otputovao sutradan, u rano jutro, ne znam kako je i noć prespavao, od nestrpljenja, od planova, od snova. Vratio se drugog petka, oslabio, neispavan ali srećan, s

Pan

Na grčkim vazama i mozaicima bog šuma i pastira, Pan (ili Faun) predstavljen je kao čovjek s jarećim nogama, ušima i bradom, koji svira u frulu, pleše, veseli se i uživa u piću i hrani. Jednom se takmičio s bogom umjetnosti, Apolonom, u tome ko bolje svira, a sudija, kralj Mida, presudio je u korist Pana. Apolon se naljutio i učinio da Mida izrastu magareće uši. Mida je to čuvao kao najstrožu tajnu i ubijao brice nakon što bi ga ošišali. O tome govori i narodna priča *U cara Trajana kozje uši*. Međutim, tajna se ipak otkrila (saznaj kako).

Matematika je više od novca

Na slici je umjetnički izrađen šah posvećen Nikoli Tesli. Legenda o postanku šaha kaže da je kralj oduševljen igrom poželio nagraditi mudraca koji ju je izmislio. Mudrac je poželio žito, i to tako da na prvo polje kralj stavi jedno zrno, na drugo dva, na treće četiri, na četvrto osam i tako do posljednjeg, šezdesetčetvrtog. Kralj se prvo začudio tako skromnoj želji, ali onda je otkrio da toliko žita, koliko je mudrac zatražio, nema u cijelom njegovom kraljevstvu. (Možeš li to matematički dokazati?) Mudrac je na kraju oslobodio kralja obećanja.

Slično se desilo i kada je Nikola Tesla zatražio od kupca svog patenta za naizmjeničnu struju, Westinghousea, jedan dolar za svaki proizvedeni kilovat. Kada je Westinghouseovoj firmi zaprijetio bankrot, Tesla mu je oprostio dug, koji je već tada iznosio preko 12 miliona dolara.

Šta u ove dvije priče povezuje Teslu i mudraca koji je izmislio šah?

hiljadu i po svirala. Put, gladovanje i štednja su ga ubijali, a nada vraćala u život, i evo, sipljivi pobjednik, na kraju snaga, jedva vukući zgrčenu nogu, ponosno je ušao u kasabu, klimav kao trula taraba, sigurniji u sebe nego ikad. Rasprodao je robu po dućanima, ne baš onako povoljno kako je računao, uredno mi podnio obračun, i jedva primio novac za trošak putovanja, srećan zbog prve trgovačke zarade u životu. A u gradu, u čaršiji, u mahalama, po kućama, hiljadu i po Mahmutovih svirala pištalo je na dječijim ustima, dižući takvu larmu, da su golubovi bježali u strahu, a ljudi se hvatali za glavu od muke. Mahmut je hodao srećan što je gradu darovao ovu zaglušnu svirku a djeci ludu radost, a ja sam se smijao i pomalo stidio, krijući da sam i ja kriv za ovaj urnebes. Smijao sam se, a tuga me obuzimala. U što se to pretvorilo stanište mojih uspomena? U piskavi zvuk dječijih svirala! Nisam to smio učiniti. Ta pustolina mi je bila potrebna, vezivala me s djetinjstvom i saživotom iz koga je moj proistekao. Morao sam sačuvati sjenke, da ne ostane prazna misao, bez traga i uporišta i tuga zbog izgubljene prošlosti. Moje i njihove. Sada, sam, opet sve počinjem iz početka.

Razgovor o odlomcima

Koja tri lika upoznaješ u prvoj cjelini?

Šta pripovjedač (Ahmet Šabo) otkriva o sebi i svom životu?

Možeš li već iz ovog kratkog dijela teksta uočiti osjećanja koja postoje između Ahmeta i Tijane?

Zašto se Amet stidi? Na koji način ga žena hrabri?

U odlomku se spominje i Mahmut Neretljak. Kako je predstavljen njegov lik?

O čemu Mahmut i pripovjedač razgovaraju u drugoj cjelini? Šta to muči Mahmuta? Kakvo je Ahmetovo mišljenje o njegovoj ideji? Je li olako pristao na nju? Vjeruje li pripovjedač da će prodajom dječijih svirala zaista zaraditi veliki novac i tako učiniti život boljim? Zašto pristaje prodati jedinu uspomenu na raniji život?

O čemu razmišlja i kako se Šabo osjeća nakon prodaje, a kako Mahmut?

Je li trgovački posao uspio?

Primjećuješ li razliku u Mahmutovom opisu prije ugovorenog i nakon obavljenog posla? Upotpuni odgovor citatima.

Kako je izgledala mahala nakon Mahmutovog povratka? Što na kraju, o svojoj odluci, misli Ahmet Šabo? Misliš li Ti da je pogriješio?

Derviš Sušić
VELIKI VEZIR I MALI SULTAN
 (Odlomak iz drame *Veliki vezir*)

Veliki vezir je drama o posljednjim danima vladavine Mehmed-paše Sokolovića. Prati spletke na dvoru, sultanovu želju da smanji utjecaj vezira Sokolovića koji insistira na pravednosti iako zna da će ga to koštati glave. Prvi odlomak je s početka drame. Sultan se nakon dugo vremena pojavljuje na sastanku vezira.

ČAUŠ: (*utrči, savija se na koljena*) Sultan Murat Han!

(*Članovi divana skoče. Saviju se s rukama na prsima.*

Sokolović začuđen, uznemiren. Čekanje se oteže)

DEFTERDAR: (*Tiho Sokoloviću*)

Nije najavljeno...

SOKOLOVIĆ: Carska volja mora se poštovati (*Videći Murata koji još nije na sceni, sine s uzvišenja, stane i nagne glavu.*

Kad Murat gnjevan uleti kao oluja u odaju, Sokolović ga pozdravi, prine mu skutu i poljubi ga). Neka je hvala Allahu...

MURAT: (*Snažan, riđobrad, Azijat prefinjenih crta lica, s tragovima uživanja i prvog sala od nezdrava života*) Napolje!

Osim Mehmeda, svi napolje!

(*Članovi Divana, klanjajući se i zazirući, požure napolje.*)

SOKOLOVIĆ: Mogu li znati razlog ovoj preuzvišenoj posjeti i srdžbi?

MURAT: Razlog, razlog? Praviš se naivan... Stotinu razloga nakupilo se u meni. Mi te doveli da služiš – ti se propeo da gospodariš. Kao podanik ti si drzak – kao rođak suviše gord. Mi te uveli u carski rod, a ti zaboravio da si Bošnjak. Ti prekidaš rat, zaključuješ mir – a ja?!... Mehmede, mom strpljenju je kraj. Tvoje žudnje za vlašću tresu carskim kapijama... Slušaj, Mehmede kad ćeš jednom početi da poštuješ moju volju...? Ne, ne govori! Nema opravdanja! Ti... ti si moje prokletstvo od mog djetinjstva do dana današnjeg – otkako sam kao prestolonasljednik zasjeo u Amasiju. Pa ne može to tako... Carska riječ skida glave i vezirima... Mehmede, nemoj da zaboravljaš...

SOKOLOVIĆ: Molim da mi se kaže osnovni razlog...

MURAT: Zašto si uskratio novac Šejhu – Šudžai?

SOKOLOVIĆ: Aa... to! Ja smatram da je Šejh Šudžaa varalica.

MURAT: Mehmede!

Derviš Sušić (1925.) rođen je u Vlasenici. Kao učenik sarajevske Učiteljske škole pridružuje se partizanima. Nakon II svjetskog rata radi kao urednik *Oslobođenja* i direktor tuzlanske biblioteke (koja se danas zove po njemu). Osim drama, pisao je i romane: *Uhode*, *Pobune* i *Ja, Danilo*.

Pre(ne)poznate riječi:

Amasija – mjesto u Turskoj
divan – državni savjet u Osman-skom carstvu

drtina – nešto staro, onemoćalo

estakfirullah – božeoprosti

hrsuz – bezobrazan, bestidan čovjek

marva – stoka

šejh – učitelj, vođa derviša

tutnuti – staviti, gurnuti nekom nešto krišom ili brzo u ruku

živoder – šinter, radnik kafilerije, onaj ko hvata zaražene i napuštene životinje

Historijska drama je drama čija se radnja dešava u bližoj ili daljoj prošlosti u odnosu na vrijeme pisanja i u kojoj se, bilo kao glavni ili sporedni likovi, pojavljuju historijske ličnosti.

SOKOLOVIĆ: Šejh Šudžaa je običan nepismen baščovan koji je neoprežnošću tvoje svjetlosti došao pod tvoje okrilje...

MURAT: To znači da sam ja budala... da okupljam varalice...? Hoćeš li reći da je i Sadudin efendija varalica?? (*Sadudin snishodljivo ulazi na scenu sa smiješkom iščekujući dobit od ovog dijaloga*)

SOKOLOVIĆ: Da, ja smatram da je i Sadudin varalica.

MURAT: A ti – pošten?

SOKOLOVIĆ: Vršim zakone tvojih predaka i tvoju volju.

MURAT: A samo ti – čist, je li? Šta je, što me gledaš tako?

Na koljena! Na koljena kad ti kažem! (*Pošto Sokolović klekne povijene glave*) Slušaj, dosta mi je i tebe i... tvoje rodbine, po dvoru, po vezirskim mjestima i vašeg jezika mi je dosta!

Zapamti! Kad ja odlučim da neko bude moj prijatelj, onda ga moraš poštovati kao i mene. Šejhu Sudžai odobrićeš vlastitim potpisom one zakupnine u Izmiru... i daćeš mu iz riznice šest hiljada zlatnika da može...

SOKOLOVIĆ: To nije po zakonu.

MURAT: Ja sam zakon. To ćeš izvršiti. Počni odmah! Idi!

SOKOLOVIĆ: To nije po zakonu.

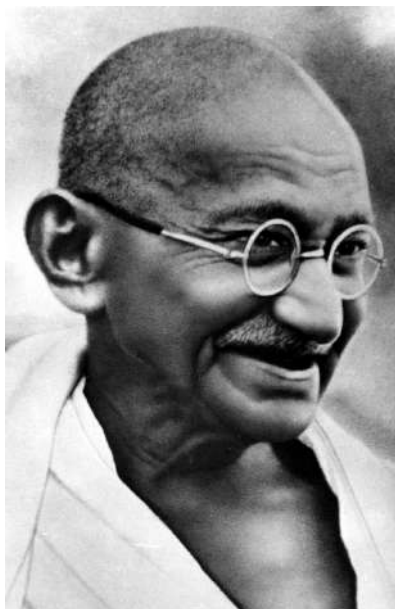
MURAT: (*Krikne*) Izvrši, drtino jedna bošnjakča, ili ću te posjeći.

SOKOLOVIĆ: Posijeci!

MURAT: Napolje! (*Uhvati ga za prsa i gura*) Napolje!

SOKOLOVIĆ: Hvala gospodaru!

MURAT (*pošto Sokolović ode*) Stara uobražena budala!

SADUDIN: Neka se vaša preuzvišena duša smiri! Jedan Bošnjak nije dostojan tolike carske srdžbe.

MURAT: Zaveži! To je najbolji veliki vezir kog je tursko carstvo ikad imalo. Bože, zašto si kaznio vladaoce? Ko ima dobrog vezira, malen je kao vladar, ko ima lošeg, slabo mu carstvo. Ne, moj zet veliki vezir, moj najveći stub carstva, baca suviše hlada na me. Treba ga ukloniti...

SADUDIN: (*izazivajući sultana na otvorenu odluku*) Ali, sunce sjajno koje zemlju obasjavaš, ti reče da je on najveći... najzaslužniji...

MURAT: Previše je... Ne mogu. Neću.

SADUDIN: Ali kako takvu ogromnu planinu od čovjeka...? Nije li odveć postao dio tvoje moći?

MURAT: Jeste. Ali taman da je krvna žila što mi spaja srce i životni duh, iskinuću je, ne mogu više. Allah! Estakfirullah! Tobe estakfirullah!

SADUDIN: Da, da, zlatousti, izvore vjere i mudrosti. (*Obradovan, ali još da utvrdi to što je čuo*) Je li to konačna odluka?

MURAT: Ukloniti! Dosta više! Osam godina ga trpim...

SADUDIN: Je li... onako (*kretnjom pokaže da voljenje*) ili (*kretnjom pokaže sasijecanje*)?

MURAT: Temeljito.

SADUDIN: Oo, mudri, o plemeniti! Oo, neka je slava Allahu! Svijet čestitih odahnuće kad nestane vrhovnog nasilnika...

Na slikama su političari i kćerka jednog od njih, također državnika. Pokušaj saznati ko su, šta ih povezuje, i odgovoriti u kakvoj je to vezi s temom Sušićeve drame.

Grad na slici ne zove se:

- a) Istanbul
- b) Carigrad
- c) Aleksandrija
- d) Konstantinopolj.

Monolog je oblik prikazivanja dramske radnje (najčešće u monodrami) u kojem se jedna ličnost ne obraća drugoj ličnosti, već sebi, odnosno publici. To je duži govor jednog dramskog lika, govor *nasamo sa samim sobom*.

MURAT: Ma, šta kažeš? Kad Mehmed ode, vi... ulizice, vi... pljačkaši, vi... živoderi... navalićete na carstvo da ga razgrabite. Znam ja to. Ali, moram... Neću, ne dam da je iko iznad mene. Najmanje jedan tvrdoglavi Bošnjak... Ubiti, a onda ga zlatnim slovima upisati u istoriju carske loze Osmanovića. Ne mogu više. A šteta! Zločin. Šta mogu? Ubiti! Šta je, što se čudiš? Napolje, razbojnice! (*Pošto Sadudin pobjegne*) Bože, oprosti mi! Allah, estakfirullah, tobe estakfirullah! I moj djed Sulejman-han Zakonodavac ubio je velikog vezira jer je bio suviše sposoban, suviše velik... Ubio i plakao... Narediću to da učine što bezbolnije. (*Pođe ka izlazu*) Sadudine! Gdje ste, hrsuzi!

Razgovor o odlomku

Šta na početku razgovora sultan zamjeri veziru? No, iza te zamjerke krije se pravi razlog sultanove posjete. Koji? Pokorava li se Mehmed-paša Sokolović sultanovoj želji? Zašto? Kome je važnije poštivanje zakona, a kome poštivanje vladara?

(Obrati pažnju na didaskalije. U čemu se razlikuje njihov stil od stila replika? Kako one doprinose razumijevanju odnosa među likovima? Jesu li neophodne?)

Zbog čega Mehmed-paša Sokolović ne želi dati novac (ni pod prijetnjom smrću) sultanovom prijatelju (Šejhu Sudžai)? Smatraš li Ti da je to ispravno? Ponašaju li se svi na vlasti kao Mehmed-paša Sokolović? Kako bi Ti reagovao/la da si u sličnoj situaciji? Cijeni li sultan način vladanja Mehmed-paše Sokolovića? Je li to dovoljno da mu poštedi život?

Ko ima dobrog vezira, malen je kao vladar, ko ima lošeg, slabo mu carstvo, kaže sultan; šta je važnije: jaka država ili jak vladar?

Velika umjetnička ostvarenja traju kroz vrijeme i tako što govore o temama koje su vječne. Šta je tema ove drame, tiče li se ona samo Osmanskog carstva, ili je Sušić u njoj predstavio državu u kojoj je i sam živio (Jugoslaviju)? Tiče li se ona i današnje (Tvoje) Bosne i Hercegovine? Obrazloži svoj odgovor.

Branislav Nušić

SPASIOCI

(Odlomci iz drame *Ožalošćena porodica*)

Rodbina umrlog Mate Nikolića se, nakon parastosa (pravosl. obred posvećen mrtvima) održanog na groblju, okuplja u pokojnikovoj kući. Iz njihovog razgovora saznajemo da svi s nestrpljenjem iščekuju otvaranje i čitanje testamenta jer se svako od njih smatra najbližim članom rodbine i nada najvećem dijelu nasljedstva. Kako dramska radnja odmiče, postaje jasno da porodicu okuplja ljubav prema pokojnikovoj imovini, a ne prema njemu samom, i da su se za tu imovinu spremni i otimati. Napetost u drami se povećava kako se približava čitanje testamenta, no testament za sve članove ožalošćene porodice donosi iznenađenje...

Lica

Agaton Arsić, sreski načelnik u penziji**Tanasije Dimitrijević**, trgovac**Proka Purić**, opštinski činovnik**Trifun Spasić**, nezaposleni građanin**Mića Stanimirović****Dr. Petrović**, advokat**Simka**, Agatonova žena**Vida**, Tanasijeva žena**Gina**, Prokina žena**Sarka**, udovica**Tetka****Danica**

Događa se svakad i svuda.

II

SARKA, GINA

GINA (*dolazi spolja vrlo oprezno, okrećući se levo i desno i ne videći Sarku. Ona na prstima prelazi preko scene, noseći pod miškom veliku crnu kutiju u kojoj je srebrn serviz.*)

SARKA (*okrene se i spazi je*): Otkud ti, Gino?

GINA (*preplašeno cikne, stavi odmah kutiju za leđa i nasloni se na zid na kutiju, da bi mogla osloboditi ruke*): Iju! Iju!...

SARKA: Šta ti je, more?

GINA (*užasno uzbuđena*): Ju, tako sam se prepala!

SARKA: Šta imaš da se prepadneš, nisam ja pokojnikov duh. A odakle ti, bogati?

GINA: Otuda... bila malo... izišla sam malo iz sobe kao da se prošetam, pa svratila u trpezariju da obrišem prašinu.

SARKA: Ju, prija-Gino, što da brišeš, valjda ima u ovoj kući ko da briše prašinu?

Alkibijad Nuša (1864.) rođio se u Beogradu u kojem je, čim je napunio osamnaest godina, svoje ime promijenio u danas mnogo poznatije **Branislav Nušić**. Prvu komediju *Narodni poslanik* napisao je kad je imao devetnaest godina, ali je na repertoar postavljena tek trinaest godina kasnije. Slična stvar dogodila se i s njegovom komedijom *Sumnjivo lice*, koja je na pozorišne daske čekala trideset i tri godine. Igranje njegovih komedija odgađano je iz istog razloga iz kojeg je, napisavši pjesmu *Dva raba*, Nušić bio zatvoren. Vlast se prepoznala u oštroj kritici koju joj je kroz svoja djela Nušić upućivao. Jedno vrijeme radio je kao upravnik Narodnog pozorišta u Sarajevu. Poznate su i njegove komedije *Gospođa ministarka* i *Pokojnik* te roman *Autobiografija*.

Pre(ne)poznate riječi:

biti kadar – biti sposoban nešto uraditi

ciknuti – oglasiti se kao miš ili ptić, naglo vrisnuti

cunjati – lunjati, lutati

imati pik (na nekoga) – željeti napakostiti nekome, nanijeti mu štetu

miška – mišica, mišić od ramena do lakta; nositi šta pod miškom – držati šta uz tijelo pritiskom miške

more – riječ koja se koristi da se pojača neka tvrdnja

obzirati se – osvrnati se za nekim ili nečim

prestraviti se – preplašiti se

rastovariti – osloboditi se tereta
reumatizam – akutno ili hronično oboljenje (kosti, mišići, zglobovi, srce)

saborna crkva – glavna crkva grada ili manastira

serviz – servis, komplet posuđa (za jelo, za kafu)

služavnik – poslužavnik, tacna

šlafrok – kućni ogrtač koji se obično nosi poslije kupanja

taksena marka – marka koja se kupuje kad se plaća neki administrativni posao, npr. u općini

ubrisati – obrisati

uzede – uze

uzvrdati se – uzvrtjeti se, uzvrpoljiti se

založna banka – banka u koju se dragocjenosti daju u залог (dokaz da će se nešto učiniti)

zazvrjati – zazvoniti

zemička – vrsta peciva, obično je razrezano po sredini

GINA: Pa ima, nije da nema, i ubrisano je, nije da nije ubrisano, ali ja tako navikla.

SARKA: Jeste, pravo da ti kažem, i ja tako! Volim ti u tuđoj kući ubrisati nego ne znam šta da mi daš.

GINA: Pa to znaš, te i zadržah se tamo. Gledam, bože, one stvari, pa sve me podseća na pokojnika. Gledam onu stolicu na kojoj je sedeo, pa tanjir, pa nož, viljušku, pa sve me guši tuga; pa pogledam slanik pa mi pade na pamet: bože moj, pokojnik je, koliko juče, umakao u taj slanik... (*Zaplače se.*)

SARKA: Eto ti sad, pa ne moraš ti zato plakati što je on umakao u slanik.

GINA: Pa ne moram, al' tako, kad se setim, a mene guši.

SARKA: Ostavi, bogati, to, nego šta je tebi, ženo, te si se prilepila uz taj zid kao taksena marka?

GINA (*zbunjeno*): Kako da ti kažem... ovaj, i nisam se prilepila, nego tako, naslonila se; oduzele mi se nešto noge pa se naslonila malo.

SARKA: Pa idi u sobu, lezi.

GINA: Ne mogu, ne mogu da maknem.

SARKA: Da te povedem?

GINA: Neka, idi ti u svoju sobu pa ću ja već lako.

SARKA (*prilazi joj*): Kako da idem, zaboga, a tebe da ostavim tako uza zid. (*Hoće da je obuhvati rukom.*) 'Odi, nasloni se na mene!

GINA (*očajno*): Ne, ne, ako boga znaš!

SARKA: Ju, crna Gino, šta ti je to za leđima?

GINA (*prestravljeno*): Koje?

SARKA (*izvuče kutiju*): Ovo!

GINA: To? Izgleda kao da je neka kutija.

SARKA: Nije kutija, nego srebrni serviz, Gino!

GINA: Biće, veruj, biće serviz, kad ti tako kažeš.

SARKA (*otvori kutiju*): Pa serviz, dabome!

GINA: Iju, iju, iju, ko bi to rekao?

SARKA: Ama šta: ko bi rekao?

GINA: Pa to; ja sam mislila, kutija.

SARKA: More, ostavi šta si ti mislila; nego zar ti, tako ti boga, ništa manje nego srebrni serviz?

GINA: Tako mi boga, Sarka, uzela sam ga koliko uspomena radi. Ti znaš koliko ja žalim pokojnika.

SARKA: Znam, kako da ne znam.

GINA: Pa velim, za toliku žalost pravo je da uzmem kakvu sitnicu za spomen.

SARKA: Pa kad si htela sitnicu, što ne uzede slanik, kad te je on i inače ražalostio, nego čitav serviz?

GINA: Pravo da ti kažem, Sarka, uzela sam da ga sklonim. Vidim onog Agatona, zašao sa Simkom po kući, cunjna na sve strane. Rekoh, ako Agaton spazi ovaj serviz... Znaš ga već kakav je, a ima pik na srebrne stvari.

SARKA: To je istina! (*Seti se.*) Ju, pa on bi mogao i moj budilnik da skloni.

GINA: A u kojoj je sobi taj budilnik?

SARKA: Baš u njegovoj.

GINA: E, onda da znaš, taj budilnik je već u njegovom kuferu.

SARKA: Šta kažeš?

GINA: To što ti kažem!

SARKA: Vala, neće mi ga majci oteti pa makar se rvali. Je l' reče da su Agaton i Simka tamo negde?

GINA: Tamo dabome!

Uporedi ova dva plakata za *Ožalošćenu porodicu*. Dopada li Ti se neki više i zašto? Koji po Tvom mišljenju bolje odgovara sadržaju komedije?

Šta je važno da sadrži pozorišni plakat?

Pokušaj s ekipom iz razreda napraviti plakat za predstavu koju ste gledali i njime motivisati i druge đake da je pogledaju.

Sigurno već znaš da je komedija dramska vrsta koja na komičan (duhovit) način predstavlja svoje likove. No znaš li kako se ona dijeli? Postoje tri tipične vrste.

Ovdje su pogreškom štampara pomiješani nazivi i objašnjenja. Pokušaj raspetljati zbrku.

Komedija intrige ismijava negativne pojave u društvu, pa se naziva i društvena komedija. Ona najčešće zauzima oštar satirički stav prema moralu društva.

Komedija naravi ismijava mane pojedinca, opće ljudske poroke poput lažljivosti, hvalisavosti, tvrdičluka, licemjerja, lažnog rodoljublja, umišljene bolesti...

Komedija karaktera naziva se još i komedijom situacije jer je radnja zasnovana na zamršenom zapletu (intrigi); likovi dospjevaju u besmislene situacije, a u radnji se događaju neočekivani obrti.

SARKA: Dobro, Gino, nosi ti ovu sitnicu radi uspomene i skloni je u tvoj kufer, da nešto ne naiđe Agaton, a ja već znam šta ću.

GINA (*polazeći*): Samo, Sarka, znaš kako je, ovakve stvari ne treba razglašavati.

SARKA: Ne brini, de; znam ja šta je to familijarna tajna.

GINA: Pa jeste, to treba da ostane međ' nama. (*Ode noseći kutiju.*)

III

SARKA, AGATON, SIMKA

SARKA (*obzire se levo i desno pa kad vidi da nema nikoga, a ona pažljivo odlazi u Agatonovu sobu.*)

AGATON (*nailazi sa strane, za njim Simka. On ide kruto, jer je pod leđa od kaputa metnuo veliki srebrni služavnik koji donjim krajem viri.*)

SARKA (*izlazi iz njegove sobe noseći u džepnu maramicu uviđen neki predmet. – Nju neprijatno iznenadi susret sa Agatonom i Simkom i zbuni se, te strpa paket u šlafrok.*)

SIMKA: Gle, otkud ti u našoj sobi?

SARKA: Htela sam, znaš, da obrišem prašinu... ama nije, kakvu prašinu, šta ja govorim? Nego, ne znam gde sam ostavila papuče?

AGATON: Pa eto ih na nogama.

SARKA (*pogleda*): Gle, istina!

SIMKA: Pa istina, dabome, i ne znam samo šta imaš u mojoj sobi da tražiš papuče?

SARKA: Bože, Simka, pa nismo, da kažeš, tuđini, pa da ne mogu da ti dođem. Toliko valjda mogu da ti uđem u sobu i da mi uđeš u sobu.

SIMKA: Svoji smo i dođi mi kad sam ja u sobi, a nemoj mi se zavlačiti kad ja nisam tu.

SARKA: Bože, Simka, ne misliš valjda da sam ušla ne znam zašto?

AGATON: Pa nisi, samo znaš, taj paket...

SARKA: Prigladnela sam pa uzela dve zemičke, eto ti.

AGATON: Pa što tutnu zemičke pod kaput kad nas vide?

SARKA: Izgleda kao da ti nešto sumnjaš? E, jesi čuo, Agatone, tome se nisam nadala od tebe. Nisam valjda... ne boj se, nisam ja od takvih; pre bih dala da mi se odseku prsti no što bi se tuđe stvari dotakla. *(U tome trenutku budilnik pod Sarkinim šlafrokom zazvrji strahovito glasno. Ona prebledi, prestravi se, zbuni, uzvoda se i cikne.)* Iju, iju, iju!

SIMKA: Šta ti bi, ženo?

AGATON: Ama ti kao da nešto zvoniš, Sarka?

SARKA *(pritisne budilnik, guši ga, ali ne pomaže)*: Otkud zvonim, šta imam da zvonim?

AGATON: Zvoniš, bome, te još kako!

SARKA: Ama nije, kad ti kažem; nisam ja valjda električna baterija pa da zvonim.

AGATON: Evo, slušaj, Simka.

SIMKA *(priđe bliže Sarki, da čuje.)*

SARKA *(da bi zagušila glas budilnika, peva)*: Traj la, la, la! Traj, la, la!

SIMKA *(krsti se)*: Bog te video, Sarka, pevaš u ovoj kući?

SARKA *(užasno zbunjena)*: O, gospode bože! *(Obzire se levo i desno i najzad u očajanju baca paket na fotelju pa klonulo i malaksalo seda na njega, ne bi li mu prigušila glas. Utom budilnik prestaje zvrjati; ona se umiri i gleda očajno čas Simku, čas Agatona)*: Ama, šta to bi, pobogu, ljudi?

AGATON: Zvonila si, Sarka; eto to je bilo, zvonila si.

SIMKA: I pevala si.

SARKA *(krsti se)*: Neka je daleko od nas, al' biće da su to neki duhovi.

Ožalošćena porodica

Na ovim četirima slikama su trenuci iz predstava u Kruševcu, Subotici, Nišu i Zemunu. Po slikama pokušaj otkriti koja je gdje igrana.

U Kruševcu i Nišu krstovi nisu rekviziti.

U Subotici nema bazena i stepenica.

U Kruševcu i Zemunu nema ni kupanja ni kiše.

Ko odlučuje o tome kako će jedna predstava izgledati? Kakve veze imaju s ovom komedijom kišobrani ili bazen?

Djetinjstvo riječi

Ministar

Riječ *ministar* dolazi iz davnine, iz latinskog jezika, od riječi *minister* – označavala je *slugu, poslužnika, podvornika*, a nastala je od glagola *ministrare* što znači *služiti*. Dalje razmišljanje o ovome dovelo bi Te do zaključka da su davno, davno ministri bili potpuno podređeni vladaru kod kojeg su služili. Današnji ministri ne bi trebali služiti vladarima, nego kome?

Eto šta sve biva sa značenjima riječi. Možeš li zamisliti reakciju ministra kojeg bi neko oslovio s gospodine podvorniče? Vremena se mijenjaju, a s njima i riječi i njihova značenja. Šta misliš da li se i ljudi mijenjaju? Jesu li bolji ili gori od nekadašnjih? Ili su isti?

AGATON: Nisu to duhovi, Sarka, nego budilnik.

SARKA: Ju, kakav budilnik?

AGATON: Pa taj što sediš na njemu.

SARKA: Šta imam da sedim na budilniku; nikad u životu nisam sedela na budilniku, pa sad ću.

AGATON: Ja ti govorim o onome budilniku što si ga uzela iz naše sobe.

SARKA: Iju!

SIMKA: Bože moj, ko će kao bog! A ja kažem jutros Agatonu: navij, bogati, taj budilnik, da ga čujemo kako zvoni.

SARKA: E, pa eto, čula si sad!

SIMKA: Pa čula sam, dabome!

AGATON: Sramota, Sarka, moram ti reći, sramota! Mi nismo došli ovde u kuću da pljačkamo, nego da čuvamo pokojnikovu imovinu, a ti... 'Ajde, bogati, Simka, ostavi je! (*Pođe ljutito i zaboravljajući da mu je služavnik za leđima, okreće Sarki leđa.*)

SARKA (*spazi služavnik*): Čekaj, čekaj, prijatelj-Agatone.

Sve hoću da te zapitam, pa mi nekako ne dade da dođem do reči: ama šta je tebi, čoveče, pa si se ukrutio kao mlada na viđenju?

AGATON: Ne znam, stegao me neki reumatizam u leđima.

SARKA: Pa vidim ja već to da je reumatizam, samo rekla bih da je srebrni reumatizam.

AGATON: Ako je i srebrn, ali bar ne zvoni.

SARKA: Pa ono ne zvoni, ali ako ja povučem užu, mogu zazvoniti sva četiri zvona sa saborne crkve.

AGATON: Ti imaš da čutiš!

SARKA: Pa ćutaću, de, samo htjedoh da ti kažem, što reče ti maločas, nismo mi došli u ovu kuću da pljačkamo, nego da čuvamo.

AGATON: Pa da čuvamo, dabome! Zato sam ja i uzeo ovo, nego zašto?

SARKA: Pa zato, dabome!

AGATON: I nije da sam se ja uvlačio u tuđe sobe pa da uzmem, nego sasvim slučajno, više onako usput.

SARKA: Pa jest, što kažeš.

AGATON: Pođemo ja i Simka malo u baštu da uzberemo koji cvetić, pa tako pođemo u baštu pa svratimo u trpezariju, i ja tamo spazim ovaj služavnik, pa kažem Simki: Zašto da idemo u baštu da uzberemo cveće, bolje je da uzmemo ovaj služavnik.

Pronađi *uljeza* među piscima:

- a) Plaut
- b) Molijer
- c) Nušić
- d) Puškin.

SARKA: Pa bolje, dabome!

AGATON: I jeste. Rekoh, bolje, Simka, da ponesemo služavnik. A evo i da ti kažem zašto je bolje. Drugome ne bi' ali tebi ću da kažem. Vidiš i ovaj Trifun, on bi bio kadar, kad bi se dočepao ovoga služavnika, da ga odnese pravo u Založnu banku, samo da ima čime da se kocka. I ovo što sam ja uzeo ovaj služavnik, može se reći da sam ga spasao.

SARKA: Pa jest, što kažeš, i ja sam budilnik spasla.

AGATON: Pa dobro de, neka ti bude. Samo, znaš, Sarka, o tome ne treba da se čuje, jer ako navale svi da spašavaju...

SIMKA: Kakvi su, razgrabili bi celu kuću!

AGATON: Zato, 'ajde svako u svoju sobu pa da se rastovarimo.

SARKA (*koja još uvek sedi na budilniku, ustaje*): 'Ajde, bome, jer ja se nažuljih kao niko moj. (*Razilaze se svako u svoju sobu*)

Razgovor o odlomku

Zašto na početku drame stoji napomena: *dogada se svakad i svuda?*

Prva didaskalija upoznaje nas s prvim likom – Ginom. Šta nam otkriva o njoj?

Ko je drugi lik?

Zašto se Gina preplaši Sarke? O čemu razgovaraju? Je li njihov razgovor duhovit? Koji dijelovi su Ti smiješni i zašto?

Zašto je Gina zbunjena? Kako Sarka reagira kad otkrije razlog Gini-nog čudnog ponašanja?

Koga još spominju u svom razgovoru i zbog čega tu osobu smatraju opasnom?

Kakav dogovor na kraju naprave? Je li taj dogovor primjer prave familijarne ljubavi?

Šta je zajedničko njima dvjema?

Gdje se susreću Agaton i Sarka?

Kako Sarka pokazuje da je uhvaćena na djelu? Kojim riječima se pravda? Na koji način se otkriva njena laž?

Šta je, po Tvom mišljenju, vrhunac dramske radnje u ovom prizoru?

Je li Agaton moralniji od Sarke? Gdje se to otkriva? Pročitaj citat.

Koji dio Sarkinog i Agatonovog razgovora je Tebi najduhovitiji? Je li riječ samo o bezazlenom humoru ili o satiri?

Na šta misli Sarka kad opominje Agatona: *...ako ja povučem uže, mogu zazvoniti sva četiri zvona sa saborne crkve?*

Posvađaju li se na kraju članovi porodice ili pronađu zajednički jezik?

Šta ih ujedini?

Pročitaj na margini kako se dijeli komedija pa pokušaj odrediti u koju vrstu bi spadala Nušićeva *Ožalošćena porodica?*

Djetinjstvo riječi

Žena

Ti već znaš značenje pridjeva *ženstven*; danas je to poželjna osobina. Šta misliš je li tako bilo nekad davno? Indoevropski korijen imenice *žena*: *gen – značio je *ona koja rađa*. A šta je s mužem? Kakav je bio njegov zadatak? Indoevropski je korijen *men značio *misлити i gospodariti*. Šta Ti ovo korijenje govori? Da je u indoevropskoj porodici žena shvaćana samo kao *ona koja rađa, rađalica*, a muž je bio *onaj koji misli, mislilac, gospodar*. Ima li takvih shvaćanja i danas, nakon nekih 3000 godina? Sad još možeš razmisliti da li su u bliskom odnosu riječi *žena* i *gen* – grč. *génos* znači *rod, generacija, genealogija, genocid*, pa čak i – *genitiv* (lat. *genitivus* – *koji se tiče roda*). Ako ne znaš značenje neke od ovih riječi, potraži ga u rječniku stranih riječi. Kod nas su dostupni rječnici autora Bratoljuba Klaića, Vladimira Anića i Ive Goldsteina, Milana Vujaklije, Ivana Klajna i Milana Šipke.

lovka za čitanje

Duško Radović
MALI ŽIVOT

— He kratak, nego malo vrijedan

Dok neko pije

— piće; strast, sevdah, emocija
— ne bilo ko, NEKO

— ja pijuckam

— suzdržanost

Dok neko grize

kontrast, punina života
spram opreza

— ja samo grickam

Dok neko glođe

do kosti; potpunost

— ja samo glockam

bezaopušnost

Dok neko bode

beskompromisnost, temeljitost
hrabrost

— ja samo bockam

bojažljivost, tubavičuk,
distanca

Dok neko peva

punim plućima, iz sveg
glasa,

— ja pevuckam

nesigurnost

Dok neko drema

mir, zadovoljstvo,
potpunost

— ja dremuckam

oprez, strah

Dok neko radi

stvara, proizvodi
od koristi je

— ja raduckam

RADUCKANJE nije stvorilo
čoveka :-)

I tako malo, sitno živuckam

neostvaren nepotpun
život.

GRADACIJA
Potvrđeno, pojačano "mali"
iz naslova.

PROBAŠEN SKISAO.

strast

vitalnost

snaga

sreća

spokoj

smisao

Isaac Bashevis Singer
GROŽĐICE I BRABONJCI
 (Odlomak iz romana *Gimpl bena*)

U jednom holandskom gradiću živi Gimpl, poštenu i naivni Jevrej koji postaje predmet ismijavanja i zabave. Sojestan vlastite pozicije u društvu, pokušava naći opravdanja za svakodnevne šale i poruge sugrađana. Međutim, one samo postaju gore nakon njegove ženidbe i spoznaje da dijete koje čeka nije njegovo. Ali Gimpl to sebi ne želi priznati, pa čak ni onda kada u krevetu svoje žene zatekne drugog muškarca. Naprotiv, zapošljava se kao pekar i brine o svojoj porodici – suprugi i djeci koju je ona izrodila s drugim muškarcima. Nakon sve većih uvreda lokalne zajednice i ponižavanja koja mu čini vlastita žena, Gimpl odlučuje da napusti grad i započne drugi život negdje gdje neće biti ismijavan, varan i služiti kao zabava drugima.

Ja sam Gimpl, bena. Ali ja sebe uopšte ne smatram za budalu. Naprotiv. Samo me ljudi tako zovu, tim nadimkom. Tako su počeli da me nazivaju još u hederu, osnovnoj školi. Imao sam sedam nadimaka, kao Jisro u Svetom pismu: blesko, hamer-magarac, zvekanj, pan, zabun i bena. Posljednje se ime lijepo priljepilo uz mene. U čemu se sastojala moja budalaština? U tome što su od mene lako pravili budalu. Rekoše mi: Znaš li, Gimpl, da se učiteljeva žena porađa, a ja iz istih stopa, pa ne odoh u školu. Nu, šta je da je, pokazalo se da je to bila obična laž. A otkuda je trebalo da ja to znam? Jer ona uopšte nije imala veliki trbuh. Nu, pa šta je, ja nisam učiteljevu ženu zagledao u trbuh. Je li to budalaština? Ali klinci su se smijali, cerekali, opleli kolo oko mene i očitali mi ovakvu molbu: Bože sve-mogući, gusane, idi kući! Umjesto grožđica, koje se dijele kada se ide na babine, nakljukaše me gomilom kozijih brabonjaka. Kako me vidite, nisam bio baš neko bespomoćno djetesce. Kada bih ja udario nekome šljagu, taj bi vidio Krakov. Ali ja po prirodi nisam nikako rad tuči. Jer ja mislim: svako će doći na svoje. A ljudi to zloupotrebljavaju.

Dolazio sam iz hedera i čujem kako laje neko pseto. Ja se uopšte ne bojim pasa, samo ne želim pse da začikavam. On može iznenada da poludi, i da bude mešuge – lud, što se kaže – pa kad te ugriže, nema tog Tatarina koji će ti pomoći. Nu, pa ja put pod noge. Bacim pogled: cijela pijaca valja se od smijeha. Nije to bilo nikakvo pseto, već samo Volf-Lejbl Lopuža, “propoj” mu duši. Kako sam to mogao da znam? Kad je on vječito urlao kao neka kučka.

Isaac Bashevis Singer (1902.), dobitnik je Nobelove nagrade za književnost. Rođen je u rabinskoj porodici pa je, nakon školovanja, postao rabin, ali se tim poslom nikad nije bavio. Iz Poljske seli u SAD gdje živi tokom Drugog svjetskog rata pa u mnogim djelima opisuje život Jevreja istočne Evrope kao i izbjeglištvo u Americi. Pisao je pripovijetke i crtice. Bio je vegetarijanac, a jednom prilikom je rekao i ovo: *Ja bih i dalje nastavio živjeti vegetarijanski, čak i kada bi čitav svijet jeo meso, to bi bio moj protest protiv stanja svijeta. Atomska energija, bijeda, glad, svirepost – moramo nešto preduzeti protiv toga. Vegetarijanstvo je moj prvi korak i mislim da je to vrlo važan korak.*

Pre(ne)poznate riječi:

brabonjci – izmet ovce, koze, zeca i sličnih životinja
lopara – lopata
mešuge – pseće bjesnilo
namagarčiti – nasamariti, previriti
nedonošče – beba rođena prije termina poroda
parcovčine – pacovčine (u žargonizmu ubačeno slovo r)
pleh – tepsija
prozukli – uskisao na vrućini; promukao, škripeći (glas)
rabin – jevrejski vjerski učitelj, svećenik u vjerskoj zajednici jedne općine
rog – jednostavni dugački instrument, u religijskom smislu puhanje u rog označava početak sudnjeg dana
suharci – suho drvo za vatru
šega – šala
šljaga – šamar
začikavati – izazivati

Dvorska luda

U srednjovjekovnim pričama čest je lik dvorske lude. Po čemu je taj lik poseban? Šta je on mogao, a niko drugi nije? Je li Gimpl takva vrsta lude? Zašto?

Vulgarizmi i žargonizmi

Obrati pažnju na način Gimplovog govora. Šta zaključuješ? Govori li Gimpl standardnim jezikom? Kako se zove ovakav jezik? Zašto je pisac odlučio da će Gimpl govoriti tako? Šta time postiže?

Pronađi u tekstu sve žargonizme i vulgarizme.

Kada su parcovčine osjetile da je mene lako namagarčiti, svaki je od njih okušao svoju sreću.

“Gimpl, car dolazi u Frampol; Gimpl, mjesec je pao u Turbinu; Gimpl, mala Hodele Šmojš je našla blago iza javnog kupatila.” A ja, tupomir, pa sam vjerovao. Jer, prvo i prvo, sve može da se dogodi, kako već to stoji u svetim knjigama zapisano, ne sjećam se više kako. Drugo, ja sam morao da vjerujem. Kad cijela opština upire oči u jednog čovjeka. Pa ipak, kad sam jednom pokušao da kažem: “E, to je nevjerovatno”, nastalo je opšte zaklinjanje. Svi se pretvoriše u živu vatru. Znači, ne vjeruješ u takvu i takvu stvar? Smatraš cio Frampol za lažljivce. Šta je trebalo da uradim? Vjerovao sam, neka posprdalama bude lijepo na duši.

Bio sam siročić. Deda, koji me je vaspitavao, već je osjetio ukus zemljice. Ukratko, dali su me nekom pekaru. Nu, samo me to ne pitajte, šta se tamo događalo. Svaka bi djevojka i svaka ženica, koja bi došla da ispeče tepsiju kolača ili da isuših pleh suharaka, morala bar jednom da me namagarči. “Gimpl, na nebu se održava vašar. Gimpl, rabin se otelio i dobio slatko nedonošće. Jedna krava je proletjela iznad krova i snijela bakarna jaja.” Jednom je došao, tako, jedan učenik ješive, talmudskog učilišta, da kupi lepinju pa počeo ovako da govori: “Ti se, Gimpl, ovdje mlatiš loparom, a napolju – stigao Mesija, došlo je vrijeme uskrsnuća mrtvih.” “Kako to”, kažem ja, “uopšte se nije čulo duvanje u rog.” A on će na to: “Jesi li gluv?” I svi počeli vikati: “Mi smo čuli, čuli.”

Kako on to govoraše, stiže Rajca Lampadžika, pa udari da viče svojim prozuklim glasom: “Gimpl, tvoji su otac i majka ustali iz groba. Svugdje te traže.” Trebalo bi da kažem: “Pa šta sad.” Znao sam ja vrlo dobro da sve to niti leti niti se jede, ali šta ćeš, ljudi govore. Obukoh se pa napolje. Možda je ipak istina. Šta mogu tu da izgubim? E, pa, što su mi priredili mačiju muziku, ne rekoš čime. Zavjetovao sam se da ni u što više ne vjerujem. Ali to opet nije ništa vrijedilo. Tako su me smutili da više nisam znao gdje se ulazi, a gdje izlazi.

Podoh tako kod rabina da tražim savjet. Kaže on ovako: “Radije budi lud cijeloga života, nego jedan dan zlikovac.” Ti uopšte nisi budala, kaže on, budale su oni, jer ko sramoti bližnjeg svog, gubi pravo na Onaj svijet. Zbog to-

ga me rabinova kćerka također namagarčila. Kada sam izašao iz sobe u kojoj je rabin sudovao, ona mi reče: “Jesi li već poljubio zid.” Ja rekoh: “Ne, zašto?” Na to će ona: “Ima ti tu takav neki zakon, kada se dolazi kod rabina, treba poljubiti zid.” Nu, što se mene tiče, dadoh poljubac u dovratak. Zar me to skupo staje? A ona ti na to udari u veselje pa se stade smijati. Izvela je šegu i to ni na kom drugom nego na Gimplu.

Razgovor o odlomku

Odlomak počinje rečenicom: *Ja sam Gimpl, bena*. Na osnovu nje zaključujemo da je riječ o *ich formi*, 1. licu pripovijedanja. Koju vrstu pripovjedača prepoznaješ u odlomku? Zašto Gimpl već na samom početku svoje ispovijesti za sebe kaže da je *beno* (luda)? Kako je dobio taj naziv? Na koji način su ga ljudi posmatrali? Pronađi u tekstu sve nadimke i osobine koje su mu njegovi sugrađani davali. Smatraš li da je on bio zaista luda, ili samo naivan i neprihvaćen?

Nadi prvu situaciju u kojoj je Gimpl *ispao budala*. On kaže kako nije mogao znati da li je učiteljeva žena trudna. Povjerovao je laži djece i time postao predmet ruganja i ismijavanja. Šta to govori o Gimplu, a šta o djeci s kojom je išao u školu? Potraži i ostale podvale i laži koje su ljudi oko Gimpla smišljali kako bi ga ismijali. Koja od njih je, po Tvom mišljenju, najružnija i najokrutnija?

Kako je Gimpl reagirao na njihove provokacije i zadirkivanja? Da li je odgovarao istom mjerom, da li se tukao? Razmisli o tome kakva bi bila Tvoja reakcija na njegovom mjestu. Je li on ipak ispravno odvrćao na pokušaje ismijavanja? Kako je mogao još reagirati? Pojasni svoj odgovor.

Gimpl se, u svom očaju, obratio i rabinu, jevrejskom svećeniku. S kakvim riječima ga je on ispratio? A kako ga je, samo nekoliko trenutaka nakon toga, dočekala rabinova vlastita kćerka? Šta na osnovu toga zaključuješ?

Da li su se ljudi iz Gimplove okoline, vjernici i poštivaoci vjerskih običaja, držali rabinove pouke? Kako se prema Gimplu odnosio učenic talmudskog učilišta, budući svećenik?

Svi smo se sigurno nekada našli u okruženju u kojem postoji jedan Gimpl – osoba koju drugi zadirkuju i ismijavaju. Tu su, često, i prijatelji onog ko ismijava Gimpla – oni koji će ga podržati i pomoći mu u ponižavanju drugog, jer tako će i oni ispasti *cool*. Dešava li se ponekad da se neko od njih ipak pobuni i kaže kako to nije uredu?

Poznajes li Ti nekog ko podsjeća na Gimpla? Ispričaj priču o njemu.

Karneval u Veneciji

Ljudi s vremena na vrijeme odluče *poludjeti* i tome služe karnevali. Šta se sve smije i može u vrijeme karnevala? Po čemu jedno književno djelo i karneval mogu biti slični?

Djetinjstvo riječi

Zakon

Značenje riječi *zakon* Ti je poznato: zbirka propisa kojima se nešto određuje, uređuje, naređuje, dopušta ili zabranjuje. Možeš li zamisliti svijet bezakonja – odsustva bilo kakvih zakona, pa čak i prirodnih, kao što su smjena dana i noći ili godišnjih doba? Bio bi to strašan nered i metež, haos u kojem bi život bio nemoguć. Svijet je, znaš to, rođen iz haosa, nakon kojeg je *počelo* uspostavljanje reda – zakonâ koji su omogućili život na Zemlji. Zakonima, zapravo, i *počinje* svako uvođenje reda; sama riječ *zakon* potječe od stare veze riječi: *za kona*, koja je značila: *od početka*, i u kojoj lako prepoznaješ naše *zakon*. Prvobitno je značila *običaj*, kasnije i *vjeru*. U nekim krajevima svijeta običaji i jesu jedini zakon – otud *običajno pravo*. Eto, ko bi bez odlaska u daleko djetinjstvo riječi rekao da su u riječi *zakon* sadržana značenja *početi*, *početak*, *začeti*, *začetak*? A Ti sad i to znaš.

Miljenko Jergović (1966.), rođen u Sarajevu; novinar i književnik; piše poeziju, prozu, dramske tekstove i novinske članke. Djela su mu prevedena na dvadesetak jezika, a neka od njih su *Sarajevski Marlboro*, *Mama Leone*, *Historijska čitanka*, *Dvori od oraha...* Za roman *Ruta Tannenbaum* dobio je bh. književnu nagradu *Meša Selimović*.

Pre(ne)poznate riječi:

Adolfovac – izletišta u Parku prirode Medvednica

arijevski – odnosi se na pripadnike superiorne rase (prema rasnoj teoriji: učenje da su arijci, prvenstveno germanski narodi, superiorni između ostalih, Arapima, Jevrejima, ljudima žute i crne rase)

austrougarski – koji se odnosi na Austro-Ugarsku (naziv za Habsburšku monarhiju od Austro-ugarske nagodbe 1867. do kraja 1. svjetskog rata)

blažen – koji je ispunjen osjećajem sreće, prožet uzvišenim osjećajima

Davidova zvijezda – šestokraka zvijezda, simbol židovstva, nacionalni amblem na zastavi današnjeg Izraela

milostiva – oslovljavanje starije ugledne dame, imenuje se samostalno ili uz prezime

neporeciv – koji se ne može poreći, neboriv

Opatija – grad na zapadnoj obali Riječkog zaljeva u Hrvatskoj

ordinaran – koji je redovan; redni, običan, osrednji

pekarnica – pekara

pusleki – puslice (slatkiš od bje-lanjaka i šećera)

redarstvo – gradska policija

rum – žestoko alkoholno piće

Miljenko Jergović
LJUDI OD STAKLA
(Odlomci iz romana *Ruta Tannenbaum*)

Roman prikazuje kratki život glavne junakinje Rute Tannenbaum, pozorišne zvijezde, hrvatske Shirley Temple. U priču o njezinu životu upliću se i priče, sudbine drugih ljudi: njenih roditelja – Ivke i Salamona (Monija) Tannenbaum, djeda Abrahama Singera, susjeda – Amalije i Radoslava Morinja, redatelja Branka Mikocija.

U ovim odlomcima pročitaj kako cijenjena Ivka Tannenbaum postaje providna... kako su ona i Ruta preživljavale... kako se nakon nepunih petnaest godina Rutin život prekida.

Micika i Blažek posljednje je dvoje ljudi koji primjećuju, a na neki način i pozdravljaju Ivku Tannenbaum. Drugi gledaju kroz nju kao kroz staklo, tako da je ubrzo nakon Monijevog odvođenja Ivka shvatila kako su ona i njezina kći postale prozirne, postale su bistra voda, koja se samo čudom već nije razlila po ulici.

Frau Miklošić, ginekologova milostiva, kroz Ivku je neki dan gledala u izlog bečkim kolačima i ushićeno je uzviknula – Mucek, Mucek dragi, gleč pusleki od crne čokolade, na što je doktor Miklošić znatiželjno pogledao i, kroz Ivkinu slezenu, u izlogu iza njezinih leđa ugledao pusleke. A prije samo dvije godine ta ordinarna gradska dama, neporeciv uzor svih ženskih vrlina, tražila je autogram od Rute. Na jednom papiriću latinični, a na drugom ćirilični, jer takva smo tada bili država. (...)

Tako je bilo prije nego što je postala providna.

– Dobar dan frau Miklošić, moj naklon doktore! – povikala je, koliko ju je glas nosio, ali njih dvoje ništa. Nisu se čak ni stresli od Ivkinog glasa. Samo je pramen kose preletio preko Miklošićeva čela, kao da je odnekud pirnuo hladan vjetrić.

Plakala je kad su se vratile doma.

(...)

Kada su odveli tatu Monija, mama Ivka je znala da joj ga više neće vratiti, ali se pred Rutom pravila da će on svaki čas banuti na vrata živ, zdrav i nasmijan.

A kada ćemo opet jesti meso? Kada se vrati naš tata!

Kada ćemo u Opatiju, da na terasi hotela Franck slušamo češke šlagere?

O, ići ćemo, kako ćemo samo ići u Opatiju, čim se naš tata vrati!

Kada ćemo na Sljeme, u Adolfovac, na vreli čaj s rumom i medom?

Kada ćemo sjediti u parku i mirisati lišće?

Samo Židovi znaju koliko tužno miriši lišće po zagrebačkim parkovima!

Kada ćemo tješiti lišće?

Kada ćemo sjediti u vrtu djeda Abrahama, kada će on opet biti živ?

Kada ćemo glasno pjevati? Onda kada se vrati naš tata, kada se vrati tata!

Lažna su bila pitanja, lažni su bili odgovori: ni majka ni kći nisu vjerovala u vlastite riječi, ali bi se zavaravale da ona druga vjeruje, i da su sretni i blaženi svi koji i dalje vjeruju. Ivka je mislila da je sretno i blaženo dijete, jer ne sluti što se dogodilo s Monijem, a Ruta je mislila da je sretna i blažena njezina majka, jer vjeruje da će se tata Moni vratiti...

(...)

Obično je lutala ulicama koje vode prema tržnici Dolac, židovima je i tamo, po odluci gradonačelnika Wenera, pristup bio zabranjen, da ne bi arijevske djece otrovali ili zagadili hranu. Kada bi naišao seljak ili seljanka gurajući kolica s povrćem i voćem, Ivka bi pogledom provjerila ima li u blizini uniformi ili sumnjivih kaputa, a onda je prilazila i tiho prosila. Ako židov prosi, slobodno je ubiti ga na licu mjesta. Neki su je tjerali od sebe, ili udarili no-

U kadru iz filma *Schindlerova lista* postoje dva plana. Šta se vidi u prvom, a šta u drugom? Ko su ljudi koji čiste snijeg, a oni u uniformama? Koja tema ovu sliku (i cijeli film) povezuje s odlomkom iz romana (i s cijelim romanom) *Ruta Tannenbaum*?

Pre(ne)poznate riječi:

Shirley Temple – američka filmska glumica, stekla slavu ulogama djevojčica, često nazivana *holivudsko čudo od djeteta*

Sljeme – najviši vrh planine Medvednica (sjeverno od Zagreba)

šlager – laka pjesma s pripjevom, obično na temu ljubavi

tržnica – pijaca

usidjelac – starija muška osoba koja je ostala neoženjena; stari momak

ustaša – pripadnik istoimene (Ustaša) revolucionarno-nacionalističke organizacije fašističkog tipa koju je početkom 1930-ih u Italiji osnovao Ante Pavelić, a u Hrvatskoj je do 1941. djelovala ilegalno; pripadnik ili sljedbenik Ustaškog pokreta (1941 – 1945)

Davidova zvijezda

Simbol je poznat u mnogim religijama (dva trokuta najčešće označavaju prožimanje neba i zemlje, duha i materije, noći i dana...), a od 18. stoljeća postaje opći židovski simbol. Za vrijeme II svjetskog rata nacisti su tjerali Židove da nose Davidovu zvijezdu (poput ove na slici) zašivenu na odjeći. Tako je ona postala i simbol Holokausta, genocida izvršenog nad Židovima.

Objektivni ili vanjski pripovjedač liči na historičara koji nije u vremenu o kojem govori, ali o njemu sve zna ili na izvještča koji sa strane izvješćuje o onome što se dogodilo i priča o onome što vidi. **Sveznajući pripovjedač** sve vidi i sve zna. Takav pripovjedač lako prelazi s jednog mjesta na drugo i iz jednog vremena u drugo i jednako govori o vanjskom ponašanju i o unutarnjim stanjima svojih likova.

gom i prijetili da će pozvati redarstvo, a neki bi je pokušavali i uloviti, da je predaju ustašama i zavrijede pohvalu. A bila je oprezna, i znala je pobjeći.

No, uvijek je bilo onih koji bi joj šutke dobacili jabuku, krumpir ili glavicu kupusa, nakon čega je Ivka, sretna i zahvalna, odlazila tražiti kruh. Neko vrijeme je kopala po smeću, ali je onda objavljeno da će biti kažnjen smrću Židov koji kopa po smeću. Zato je molila i prosila blizu pekarnica, to se činilo manje opasnim. Znalo je proći po deset dana da ne isprosi ni koricu kruha. Na kruhu su ljudi tvrđi nego na povrću.

(...)

Oko podne bi se vratila s hranom, i s pokojom daščicom za naložiti, sretna što dolazi doma i ima joj se tko obradovati. Čudno je, ali je istina da Ivka Tannenbaum u životu nije bila tako sretna kao tih podneva po povratku iz prošnje. Zbog nečeg nije očekivala da bi u to doba mogli doći da ih vode tamo gdje je odveden i Moni, i gdje su odvedeni skoro svi koje je poznavala i koji su nju poznavali. Preko podne i ustaše ručaju, odmaraju se, misle o svojoj djeci i žive kao ljudi. Podne je doba kada su ljudi najmanje loši.

Tako je započinjao i prolazio dan za ružnog vremena. Ali kada bi usred zime granulo i ogrijalo sunce, a Zagreb sino u onoj svojoj mladičkoj ljepoti nekoga austrougarskog usidjelca, starog momka dobrog u računanju ali tvrda srca i prazne duše, te se zato nikad nije ni oženio, za Ivku je počinjao mali kućni pakao. Ruta je navaljivala da izađe van, na ulicu, ili barem u dvorište iza kuće, a ona bi joj govorila – u redu, može na deset minuta, ali da staviš traku. Ruta je odgovarala da neće staviti traku, ni danas, ni bilo kada, taman da joj o traci život ovisi, jer traku nije nosila ni kada su je svi voljeli, ni kada je bila zagrebačka Shirley Temple, pa je neće nositi ni sada, kad je za te ljude samo Židovka. Ili će Davidovu zvijezdu nositi kada oni budu nosili križ.

(...)

Ruta Tannenbaum nije mogla znati da iza dvorišnih prozora više nitko ne proviruje i da su spuštene sve rolete i zaključani svi ulazi u haustore.

Dvojica s puškama, naslonjeni na mercedes, čekaju da ih Rutha primijeti.

Razgovor o odlomcima

Što se to promijenilo pa se ljudi pretvaraju da ne vide Ivku iz obitelji Tannenbaum, koja je bila cijenjena u Zagrebu? Zašto ona postaje providna? Je li nešto loše uradila?

Pretvaraš li se Ti ponekad da neke ljude ne vidiš? Zašto? U kojim situacijama to činiš?

Kada Tebe netko ne primijeti, reagiraš li kao Ivka? Što misliš zašto to radi?

Salamon Tannenbaum, zvani Moni, prvi je odveden iz kuće Tannenbaum i ubijen. Na koji se način Ivka i Ruta bore s gubitkom i patnjom? Zašto su ipak nastavljale s *lažnim* pitanjima i odgovorima? Kako su im ona pomagala?

Rješavaš li Ti na sličan način neke svoje patnje? Zašto?

(Već znaš dosta toga o II svjetskom ratu zahvaljujući časovima povijesti.)

Iako je Židovima bilo ograničeno kretanje, Ivka je nekako dolazila do hrane. Kako su sve ljudi reagirali na njeno prošenje? Na koji način Ti danas reagiraš kada netko prosi?

Propisi u to vrijeme glasili su: *Ako Židov prosi, slobodno ga je ubiti na licu mjesta. (...) ali je onda objavljeno da će biti kažnjen smrću Židov koji kopa po smeću.*

Što misliš o tim propisima? Tko ima pravo uzeti u svoje ruke tuđi život i okončati ga?

Zašto je Ivka bila sretna svakog dana oko podne? Kada je za nju počinjao pravi pakao u stanu? Što je Ruta skrivila pa je bila kažnjena i nije smjela izlaziti van?

Ruta nije htjela stavljati traku s Davidovom zvijezdom na ruku. Zašto? Slažeš li se s njom ili misliš da je ipak trebala poslušati majku?

Objasni svoj stav.

Dok se Ruta igra u dvorištu, spuštene su rolete i zaključani haustori. Od čega to susjedi okreću glavu, što ne žele vidjeti? Okrećeš li Ti glavu u lošim situacijama ili se buniš protiv nepravde, zla? Što misliš tko je mogao prijaviti da se Ruta igra u dvorištu ispred zgrade, bez trake na ruci?

Nelson Mandela

Dobitnik Nobelove nagrade za mir 1993. godine, jedan je od najpoznatijih boraca protiv rasizma. (Znaš li šta je rasizam? Zašto je on u modernom svijetu neprihvatljiv? Smatraš li da djecu treba razdvajati prema njihovom nacionalnom porijeklu, boji kože, imovinskom stanju? Događa li se to u našoj zemlji?) Nakon što je 27 godina proveo u južnoafričkim zatvorima, Mandela je početkom devedesetih godina prošlog vijeka oslobođen i ubrzo potom izabran za lidera zemlje. Vlada je, pod njegovim vodstvom, pokrenula mnoge reforme; milioni ljudi su dobili zdravstveni zaštitu, telefone, struju, stanove.

Pieta

Naziv je motiva koji se često javlja u likovnim umjetnostima. Na osnovu slike pokušaj odrediti šta Pieta tačno znači. Pokušaj saznati o čijoj se skulpturi radi i gdje se nalazi. Kakve veze ona ima s pjesmom o Morićima?

Pre(ne)poznate riječi:

bir – čim, istom što

čifluk – posjed, imanje

din – vjera

dova – molitva

figanj – jadikovanje, kuknjava

haber – glas, vijest, obavijest, poruka

Hat-mejdan, Sarači, Kovači,

Jehovac – dijelovi Sarajeva

ibrik – bakreni sud koji služi za lijevanje vode

ičkal – kula

Imare – humanitarna kuhinja / imaret

iskati – tražiti

jazuk – grijeh, kvar, šteta

kmet – neslobodan seljak vezan za zemlju svog feudalnog gospodara

kolčehaja – starješina

mal – imetak, blago

sarač – remenar, sedlar, kožar

sindžir – lanci, okovi

telal – glasnik

zindan – zatvor, tamnica

FERMAN DOĐE IZ STAMBOLA

(...)

Uhvatiše dva Morića,
uhvatiše, savezaše,
savezaše, povedoše,
baš kad majka pitu suče.
U ruci joj oklagija,
a u drugoj zlatan ibrik.
Haber dođe staroj majci
da Moriće uhvatiše,
u tavnicu povedoše.
Kad to čula stara majka,
sve je jadna pobacala
po avliji, po kaldrmi:
oklagiju prelomila,
zlatan ibrik ulupila,
pa poletje iz avlije,
bosonoga, gologlava,
figanj čini, kose čupa,
vas Hat-mejdan rasplakala.
Pa eto je u Sarače:
“Jazuk vama svi sarači,
što pustiste dva Morića,
što mi jednog ne oteste,
ili kako izmoliste?
Ko će mene utješiti?
Ko li staru prigledati?”
Pišći stara kao guja,
i sarači zaplakaše.
Otlen pođe uz Kovače,
ruke lomi, a govori:
“Jazuk vama svi kovači,
što pustiste dva Morića,
što mi jednog ne oteste,
ili kako izmoliste?
Ko će mene utješiti?
Ko li staru prigledati?
Teško meni, jednoj majci!”
Opet leti stara majka
pravo brdu uz Kovače,
dok je stigla Dizdar-agu,

di joj vodi oba sina,
 oba sina savezana
 sindžirima debelijem.
 Bir ih stiže jedna majka,
 bir ih stiže, pred njih pade,
 pred njih pade, molit stade.
 Lijepo moli stara majka:
 "Bogom brate, Dizdar-aga,
 pusti meni jednog sina,
 pusti meni jali Ibru,
 jali Ibru, jali Pašu!
 Išći mala koliko ćeš!
 Il' čifluka, ili kmeta?
 Ili voliš suha zlata?
 Samo jednog daj mi sina!
 Ako li mi pustit nećeš,
 kunem ti se dinom mojim,
 a i postom ramazanom
 zaklinjat ću nebo, zemlju,
 učinit ću tešku dovu.
 Nikad mira biti neće
 ni sultanu ni veziru,
 dok nad Bosnom oni budu,
 a ni tebi dobra nije!"
 Kad to čuo Dizdar-aga,
 progovara staroj majci:
 "Vrat' se natrag, stara majko,
 pustit ću ti oba sina,
 oba sina bez dinara."

Prevari se stara majka,
 prevari se pa se vrati.
 Čiče halke u sindžira,
 povedoše dva Morića.
 (...)

KAD MORIĆE POHVATAŠE

Kad Moriće pohvataše
 uz Kovače povedoše,
 uz Kovače, nad Kovače,
 a odatle na Jekovac.
 U ičkalu zatvoriše,

Rashomon

Naslov je čuvenog japanskog filma reditelja Akire Kurosawe. Sudionici i svjedoci jednog događaja tokom isljeđivanja daju različite iskaze. Čine tako iz egoizma. Postoje li i drugi motivi koji pobuđuju ljude na lažno svjedočenje? Je li ijedan od njih *dobar*?

U usmenoj poeziji (bilo epskoj, bilo lirskoj) često ima *viška* riječi. Zašto pjevač ponavlja glagol u označenim stihovima? U čemu je ovakav postupak sličan korištenju ustaljenih epiteta? Šta pjevač nastoji da zadovolji?

Iz kojeg romana Marka Twaina je scena s fotografije? Šta je junak romana učinio? Je li njegov postupak bio:

- a) hrabar
- b) glup
- c) nepromišljen
- d) iznuden.

Retardacija je zadržavanje, proširivanje ili usporavanje epske radnje s ciljem odgađanja raspleta. Radnja se može usporiti pomoću:

- a) **digresije** – dužeg opisa nekog predmeta, osobe ili događaja koji ne razvija fabulu
- b) **epizode** – veće digresije koja se može izdvojiti kao samostalna cjelina, a da ne naruši fabulu
- c) **ponavljanja** riječi, stihova ili cjelina s ciljem podsjećanja na ranija dešavanja.

Dokaži da znaš prepoznati retardaciju i pronađi dokaze za navedene tvrdnje u baladama.

u zindan ih pobacaše.
Kad to čula Morić majka,
poletjela kroz Sarače.
Majka ciči, kose čupa.
Sve sarače rasplakala.
Kad je bila pred Imare
ljuto ciči Morić majka,
ruse kose majka čupa,
oko sebe razbacuje.
Sve Imare rasplakala.
Kad je bila pred kapiju,
molila se kapidžiji:
“Bogom brate, kapidžija,
pusti mene kolćehaji.”
Turčin bješe kapidžija
propustio Morić majku.
Kad je bila kolćehaji,
molila se Morić majka:
“Bogom brate, kolćehaja,
pusti meni jednog sina:
jali Ibru, jali Pašu,
na poklon ti dva čifluka,
i bijeli moji dvori!”
Sažali se kolćehaji,
pusti njojzi oba sina.
Za to čuše amidžići,
amidžići i dajdžići
digoše se kolćehaji:
“Što nam pušća dva hajduka,
Dva hajduka, dva Morića!”
Govorio kolćehaja:
“Prevari me Morić majka.”
Pa on pušća telal-agu,
telal više po ćaršiji:
“Ko nam kaže za Moriće,
daćemo mu sto dukata.”
Telal više tri mjeseca,
niko njemu ne kazuje.
(...)

Optička iluzija

Zavisi li izgled predmeta od dužine našeg gledanja u njih? Da li glagoli *gledati* i *vidjeti* znače isto? Pogledaj ove četiri slike i uporedi prvi svoj utisak s onim što zaključuješ nakon pažljivog posmatranja.

Razgovor o baladi

Pred Tobom su odlomci iz dviju varijanti balade koja govori o sarajevskim nemirima iz sredine 18. vijeka i braći Morić, dvojici njenih učesnika. Oba odlomka opisuju isti događaj. Koji?

Kako je moguće da je isti događaj opisan na dva različita načina? (Olakšat će Ti ako se prisjetiš da je balada usmena forma.) Ko onda stvara mogućnost variranja pjesme – sam događaj ili pjevač koji je kazuje?

Primjećuješ da jedna varijanta balade znatno opširnije opisuje zbivanja. Šta doprinosi toj opširnosti? Usporedi oba odlomka i označi sve *dodatne* detalje u dužoj varijanti. Misliš li da duži, detaljniji opisi doprinose pjesmi ili odvlače pažnju čitatelju? Koja verzija je Tebi bolja? Zašto?

Balada počinje tužno ili optimistično? Kakav je Tvoj doživljaj početka? Očekuješ li da će se događaji dalje odvijati u istom ili boljem tonu?

Iako balada govori o dvojici braće, ko zapravo izrasta u njenu središnju figuru?

Gdje majku zatiče vijest o hvatanju njenih sinova i kako ona na nju reaguje?

Koji je momenat najslabije opisan? Šta misliš, zašto baš taj?

U oba primjera majka moli čaršijske zanatlije da joj pomognu spasiti sinove. Ima li gradacije u iskazivanju njenih emocija? Spremna je ponuditi darove, ali i izreći prijetnje za spas svoje djece. Čime i kome to prijeti?

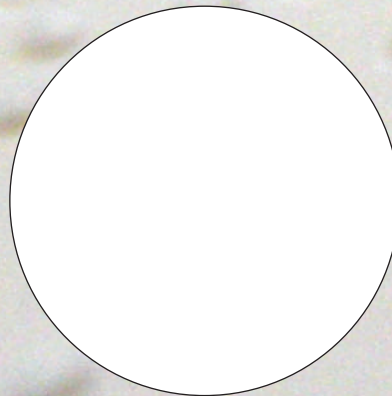
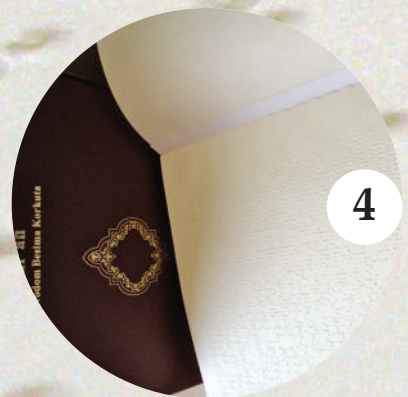
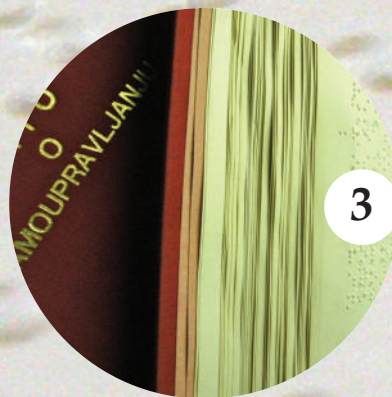
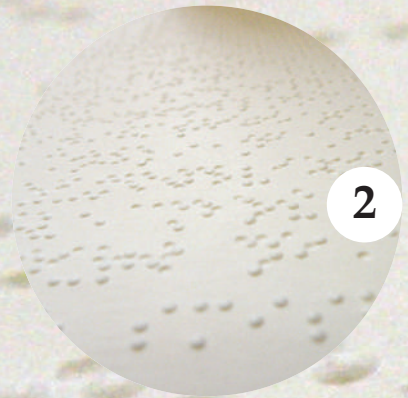
Kako su opisana sama braća? Kao pozitivci, negativci ili različito u zavisnosti od varijante? U tekstu pronađi dokaz za svoju tvrdnju.

Kako je moguće da se ove dvije pjesme razlikuju ako su nastale na historijskoj osnovi, odnosno događaju koji pamti historija? Misliš li da historija uvijek vjerno bilježi događaje? Daje li ona ponekad prednost jednoj strani priče ili to ni u kojem slučaju ne bi trebala činiti?

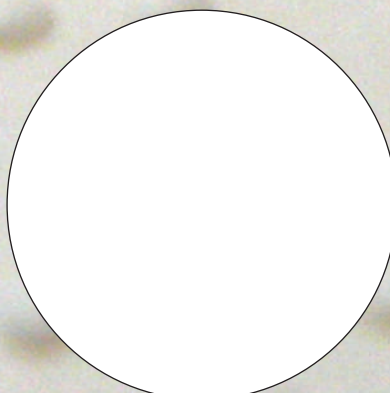
A njeni zapisivači? Koliko se može vjerovati njihovom opisu nekog zbivanja? Ima li subjektivnosti u njihovom prikazu? Može li postojati više istina i može li svako imati svoju?

Balada je epsko-lirska pjesma sa sumornim ugođajem i tragičnim završetkom. Epski elementi u baladi su: događaji, naracija i likovi, a ispjevana je najčešće epским desetercem. Lirski elementi u baladi su: emotivnost i liričnost, melodičnost i ritam. U baladi su prisutni i dramski elementi: dijaloz, dramska kompozicija i tragičan završetak. Za razliku od epskih pjesama, balade govore o odnosima među ljudima u porodičnom okruženju i nesretnoj sudbini pojedinca. Balada u modernoj umjetnosti označava i kratku lirsku pjesmu koja govori o nekom tužnom ili tragičnom događaju ili pjesmu sjetnog tona koja jednostavnom melodijom pjeva o osjećanjima običnih ljudi ili izražava protest protiv društvene nepravde ili rata.

BIBLIOTEKA ZA RADOZNALE PRSTE

Zahvaljujući pismu, čovječanstvo je u stanju prenositi svoja saznanja kroz generacije nepromijenjena. Korist od čitanja ogromna je i za pojedinca i za društvo. Čak ni gubitak vida ne sprečava čovjeku pristup ogromnoj riznici ljudskog znanja. Zahvaljujući Brailleovoj abecedi, mnogi mogu uživati u zanimljivim fabulama, poučnim pričama, filozofskim spisima, pobožnim tekstovima... Ali i zato što se knjige ne događaju na papiru nego u glavi.

U biblioteci za slijepe knjigama se nazivaju i kasete i CD-ovi na kojima glumci čitaju pjesme, priče, romane... (1) Zbog toga što su slova Brailleovog pisma reljefna, listovi knjiga za slijepe moraju biti deblji. (2) Da bi se slova mogla prepoznati pod jagodicom prsta, moraju biti velika pa ih ne može stati mnogo na jednu stranicu. Zato su knjige za slijepe deblje od običnih. (3) Naprimjer, *Kur'an* se nalazi u šest tomova velikih kao enciklopedije. (4) Odštampan je u samoj biblioteci, koja ima sve potrebne mašine za obavljanje tog posla. (5) Također, biblioteka posjeduje i najsavremeniju tehniku za kopiranje i umnožavanje knjiga na CD-ovima i kasetama. (6, 7, 8) A nedavno je nabavljen i uređaj koji slijepim i slabovidnim licima omogućava – *surfanje* internetom.

NEKOM RAT, NEKOM BRAT

Iako je film u crno-bijeloj tehnici, svako *prepoznaje* boju zastave kojom maše Charlie Chaplin u filmu *Moderna vremena*. Pogledaj ovo remek-djelo i otkrij kako je to moguće. Prije toga saznaj šta je to *simbol*.

Kako razumiješ poslovicu u naslovu poglavlja? Kome je rat brat? Kakve to veze ima s fotografijom tenka načinjenom od novčanice? Ko od rata ima koristi? Za rat su, prije svega, potrebni neprijatelji, a potom i granice, oružje, zastave... Kako se stvaraju neprijatelji? Ko je sve Tvoj *neprijatelj*, kako je to postao? Gdje su *Tvoje* granice? Šta je *Tvoja* zastava? Nacrtaj je.

Jaroslav Hašek UPLETANJE DOBROG VOJNIKA ŠVEJKA U SVJETSKI RAT

(Odlomak iz romana *Dobri vojak Švejk*)

Roman *Dobri vojak Švejk* (puni mu je naslov *Doživljaji dobrog vojaka Švejka za svjetskog rata*) njegov autor, češki pisac Jaroslav Hašek, zamislio je u šest knjiga. Prerana smrt u četrdesetdeveotoj godini života spriječila ga je da dovrši zamišljeno. Roman je objavljen 1923. u tri knjige.

Radnja romana počinje 1914. u Pragu koji je tada samo jedan od velikih gradova Austro-Ugarske monarhije. Kada Jozef Švejk, prostodušan čovjek čije doživljaje i dogodovštine s nesagledivim posljedicama pratimo do kraja romana, u pivnici izjavi da će Austro-Ugarska ući u rat, biva uhapšen i odveden pred sud. Budući da mu nije padalo na pamet povući svoje riječi, proglašen je ludim i zatvoren u ludnicu. Međutim, kada je rat zaista uskoro počeo, Švejk izbacuju iz ludnice i pozivaju na regrutaciju (novačenje), premda mu je zbog teške reume kretanje otežano. Pred regrutnu komisiju Švejk dolazi u invalidskim kolicima, ali nakon što ga liječnici optuže za simulanta, ponovo završava u zatvoru, ovoga puta vojnom...

Da ne bude zabune o jeziku na koji je ovaj roman preveden, pomoći će nam sam Hašek:

Život nije nikakva škola uglađenog ponašanja. Svatko govori onako kako zna. Šef protokola govori drugačije nego li gostioničar Palivec, a ovaj roman nije priručnik za salonsko plemenito ponašanje, a niti znanstvena rasprava o izrazima koje valja upotrebljavati u društvu. To je samo historijska slika određenog doba.

– Tak, ubili su nam Ferdinanda – rekla je dvorkinja gospodinu Švejk koji je prije nekoliko godina napustio vojnu službu nakon što ga je liječnička komisija definitivno proglasila blesavim, pa se uzdržavao prodajom pasa, gadnih, nečistokrvnih čudovišta kojima je krivotvorio rodovnike.

Osim od ovoga posla patio je i od reumatizma i upravo je mazao koljena *Antireumatinom*.

– Kojega Ferdinanda, gospođa Müllerova? – odazvao se Švejk ne prestajući masirati koljena – ja poznam dva Ferdinanda. Jednoga, taj je sluga kod drogerista Pruše i tam mu je jednom, zabunom, popil flašu nekakve mazarije za lasi, i onda, poznam još Ferdinanda Kokošku koji pobire pesji drek. Nijednoga ni nikakva šteta.

– Ali, milostivi gospon, gospona nadvojvodu Ferdinanda, onog s Konopišta, onoga debeloga, pobožnoga.

– Jezušmarija – uskliknuo je Švejk – to je dobro. A gde mu se to, gosponu nadvojvodu, dogodilo?

Jaroslav Hašek (1883.) bavio se različitim poslovima: bio je novinar, bankarski službenik, pisac humoreski, trgovac psima i vojnik. Rado je učestvovao u bunama na strani naroda, a zbog izmotavanja na račun vlasti bio je u zatvoru. Nakon smrti iza sebe je ostavio iznošeno odijelo, zimski kaput, nekoliko košulja i četiri od dvanaest dijelova romana *Dobri vojak Švejk*. Popisivači njegove imovine sve su to smatrali bezvrijednim. Napisali su: *Može se očekivati da za deset godina novim generacijama sadržaj ovog romana neće biti razumljivo, pa će stoga biti nemoguće pronaći one koji će htjeti čitati ovo djelo. Spadaš li Ti u te generacije?*

Djetinjstvo riječi

Tenk

Tenkove i tankere povezuje engleska riječ *tank* koja znači i ono što nama znači *tenk*, ali i *rezervoar*, *cisterna*. Tenk je oklopljeno borbeno vozilo s topovima i mitraljezima. Pojavilo se u Prvom svjetskom ratu i prvi put su ga, u bici na rijeci Somi, upotrijebili Britanci protiv Nijemaca. Gradnja tenka držana je u strogoj tajnosti pod šifrom. Tenkovi zaista imaju velike tankove. U našem jeziku se ustalio naziv *tenk* jer se englesko *tank* (izgovori!) izgovara s otvorenim **a** koje zvuči kao **e**. Tako je kod nas *tenk* – borbeno vozilo, *tank* – rezervoar (vozači na benzinskim pumpama *tankuju* gorivo), a *tanker* je – tanker (brod za prevoz tekućeg tereta).

Pre(ne)poznate riječi:

Brauning – marka pištolja

bute – budete

dojde – dođe

drogerist – naziv za vlasnika ili prodavača u trgovini sapuna i kozmetičkih sredstava

hejtman (hetman) – kapetan, čin u austrougarskoj vojsci

infanterist – pješak, pješadinac, čin u austrougarskoj vojsci

Jan Ort – povijesna ličnost s kraja 19. st.

Jezušmarja – Isuse i Marijo, usklik karakterističan za područja kajkavskog dijalekta

kalež – pehar karakterističnog oblika

Konopište – ljetnikovac austrougarskih careva nedaleko Praga

križ-kraš – unakrst

kupirati – rezanjem oblikovati uho kod neke vrste pasa

– Napucali su ga u Sarajevu, milostivi gospon, iz revolvera, znate. Vozil se s tom svojom nadvojvotkinjom u autu.

– Tak, dajte da to pogledamo, gospođa Müllerova, u autu... Je, takav gospon si to može priuštiti, a da si ni ne pomisli da takva vožnja autom može nesretno završiti. A u Sarajevu k tome, to je u Bosni, gospođa Müllerova. To su, valjda, napravili Turki. Mi im baš nismo smeli zeti tu Bosnu i Hercegovinu. Je, vidite, gospođa Müllerova. On je, taj gospon nadvojvoda, već na pravdi Božjoj. Dugo se mučil?

– Gospon nadvojvoda su bili odmah gotovi, milostivi gospon. To znate da z revolverom nema igranja. Nedavno se isto tak jedan gospon kod nas, na Nuslama, igrao z revolverom, pa je postrelil celu familiju i domara koji je došiel videti ko to tam puca na trećem katu.

– Neki revolver, gospođa Müllerova, ne bu vam opalil pa da ponorite. Takvih sistema je puno. Ali, za gospona nadvojvodu sigurno su si kupili nekaj boljega, a mogel bi se kladiti, gospođa Müllerova, da se taj čovek koji mu je to napravil, za to fino oblekel. Pa znate, pucati na gospona nadvojvodu, to je jako teški posel. Pa nije to ko kad krevolovac puca u lugara. Tu se radi o tome kak doći do njega; na takvog gospona ne smete ići u nekakvim krpama. Morate ići u cilindru da vas prije ne pobere pandur.

– Veliju da ih je bilo više, milostivi.

– To se razme samo po sebi, gospođa Müllerova – rekao je Švejk prestavši masirati koljena – Kad bi vi štela ubiti gospona nadvojvodu, ili cara, isto tak bi se z nekim posavetovala. Više ljudi ima više pameti. Jedan posavetuje ovo, jedan ono, pa posel uspe, tak kak veli naša himna. Glavna stvar je nanjušiti taj moment kad takav gospon prolazi pored vas. Kao, ak se sečate gospona Lucchenija koji je probol našu pokojnu Elizabetu, z onom rašpom. Šetal se z njom. Pa sad još verujte nekom; od tog doba nijedna carica nejde u šetnju. A to čeka još mnoge osobe. A bute vidla, gospođa Müllerova, da se budu dočepali i ruskoga cara i carice, a može biti, ne daj Bog, i našega cara, kad su to već počeli z njegovim nećakom. Taj stari gospon ima puno neprijatelja. Još više nego taj Ferdinand. Tak kak je nedavno pripovedal jedan gospon u birtiji, da bu došlo vreme kad budu ti carevi kapali jedan za drugim, pa da im ne bu pomoglo ni Državno nadodvjetništvo. Onda ni

imal za platiti, pa je krčmar pozval da ga zatvoriju. A ovaj mu je dal čušku, a panduru dve. Pa su ga otpelali z *maricom*, da dojde k sebi. Je, gospođa Müllerova, danas vam se svega događa. To je opet gubitak za Austriju. Kad sam bil u vojski, tam je jedan infanterist ubil hejtmana. Napunil je pušku i ušel u ured. Tam su mu rekli da tam nema kaj delati, ali on je teral svoje, jer da mora govoriti z gosponom hejtmanom. Taj hejtman je zišel van i odmah mu opalil zatvor. Ovaj je uzal pušku i pogodil ga točno u srce. Metak je izletil gosponu hejtmanu kroz leđa i još je napravil štetu po ured. Razbil je flašicu s tintom, a ta je polijala službene spise.

– A kaj se je dogodilo s tim vojakom? – javila se zakratko gospođa Müllerova, dok se Švejk oblačio.

– Obesil se za remen – rekao je Švejk, čisteći svoj tvrdi šešir. – A taj remen ni bil njegov. Posudil si ga je od profoza, jer da mu padaju hlače. Trebal je čekati da ga streljaju? Pa znate, gospođa Müllerova, da se u takvoj situaciji svakome pomuti u glavi. Profoza su zato degradirali i dali mu šest mjeseci. Ali ni ih odsedil. Pobegal je u Švicarsku i danas tam dela ko propovjednik u neakvoj crkvi. Danas je malo poštenjaka, gospođa Müllerova. Mogu si predstaviti da se gospon nadvojvoda Ferdinand, isto tak, u tom Sarajevu, prevaril u tom čoveku koji ga je ustrelil. Videl je nekog gospona i pomislil si, *to je neki pristojni čovek kad mi viče "živio"*. A onda ga je taj gospon pogodil. Jel ga jednom, ili nekoliko?

– Novine pišeju, milostivi gospon, da je gospon nadvojvoda bil ko rešetio. Ispalil je u njega sve patrone.

– To ide jako brzo, gospođa Müllerova, strašno brzo. Ja bi si za takvu stvar kupil Brauning. Zgleda ko igračka, ali možete s tim, za dve minute, postreliti dvadeset nadvojvoda, mršavih i debelih. Iako, među nama, gospođa Müllerova, debeloga gospona nadvojvodu sigurnije strefite nego mršavoga. Ak se sećate kak su onda u Portugalu nastrelili tog svog kralja. Bil je isto tak, takav debeli. Pa znate da kralj ipak ne bu mršavi. Ja sad idem u birtiju *Kod kaleža*, a ak bi neko došel sim, po tog ratlera za kog sam si zel kaparu, recite mu da ga imam u svojoj psetarnici na selu, da sam mu nedavno kupiral uha i da se sad ne sme prevoziti dok mu ta uha ne zarasteju, da se ne bi prehladil. Ključ dajte pazikući.

Pre(ne)poznate riječi:

lasi – kosa

Luccheni – povijesna ličnost, atentator na austrougarsku caricu Elizabetu poznatiju kao Sisi *marica* – policijski kombi

Mladoček – pripadnik stranke koja se od 1874. zauzimala za osamostaljenje Češke unutar Austro-Ugarske monarhije

nejde – ne ide

Nusle – gradska četvrt Praga

obrlajtant – natporučnik, čin u austrougarskoj vojsci

orlič – policijska značka s likom dvoglavog orla kao simbola austrougarskog carstva

otpelati – odvesti

pajcek – prase

pandur – policajac

pesji – pseći

profoz – nadzornik vojnog zatvora

ratler – vrsta, rasa pasa

vojak – vojnik

v rit – u stražnjicu

zišel – izašao

Atentat u Sarajevu

Uporedi fotografiju hapšenja Gavrila Principa s njenom umjetničkom obradom. U čemu se razlikuju? Šta je umjetniku moguće, a fotografu nije?

U gostionici *Kod kaleža* sjedio je samo jedan gost. Bio je to redarstvenik u civilu Bretschneider, koji je bio u službi tajne policije. Gostioničar Palivec prao je poslužavnike i Bretschneider se uzaludno trudio navući ga na ozbiljan razgovor.

Palivec je bio poznati prostak, svaka druga riječ mu je bila guzica ili drek. No, uz to je bio i načitan i svakoga je upozoravao na to što je o posljednjem predmetu napisao Victor Hugo kad je oslikavao zadnji odgovor stare Napoleonove garde Englezima u bici kod Waterlooa.

– Baš imamo lijepo ljeto – započeo je svoj ozbiljni razgovor Bretschneider.

– Sve to drek vredi – odgovorio je Palivec slažući poslužavnike u ostakljeni ormar.

– To su nam fino, u tom Sarajevu, izveli – nastavio je Bretschneider sa slabom nadom.

– U kom Sarajevu? – upitao je Palivec. – Onoj vinariji na Nuslama? Tam se mlatiju svaki dan, pa znate Nusle.

– U bosanskom Sarajevu, gospodine gostioničar. Ubili su ondje gospodina nadvojvodu Ferdinanda. Što na to kažete?

– Ja se u takve stvari ne pletem, s tim nek me svako poljubi v rit – odgovorio je pristojno gospodin Palivec, zapalivši lulu – danas se u to mešati... to može svakoga doći glave. Ja sam obrtnik, kad mi neko dođe i naruči si pivu, ja mu je i natočim. Al nekakvo Sarajevo, politika, ili pokojni nadvojvoda, nije za nas, iz toga viri samo zatvor na Pankracu.

– Bretschneider umuknu i osvrnu se razočarano po pustoj gostionici.

– Ovdje je nekada visio lik našega cara – opet se zakratko oglasio – upravo ondje gdje sad visi zrcalo.

– Je, imate pravo – odgovorio je gospodin Palivec – visil je tam i srale su po njemu muhe, pa sam ga metnul na tavan. Znae, još bi si neko mogel dozvoliti nekakvu primjedbu, pa bi iz tog mogle ispasti nekakve neugodnosti. Baš bi mi to falilo.

– U tom Sarajevu moralo je biti gadno, gospodine gostioničaru.

Na to podlo, izravno pitanje gospodin Palivec odgovori neobično oprezno:

– U ovo doba, u Bosni i Hercegovini je strašno vruće. Kad sam tam služil, morali smo našem obrljantantu metati led na glavu.

– U kojoj ste pukovniji služili, gospodine gostioničaru?

– Takve sitnice ne pamtim, ja se nikad nisam interesiral za takve bedastoće i nikad nisam bil radoznali – odgovorio je gospodin Palivec. – Suvišna radoznalost šteti.

Tajni agent Bretschneider konačno je ušutio, a njegov se natmureni izraz popravio tek dolaskom Švejka koji je, ušavši u gostionicu, naručio crno pivo uz primjedbu:

– I u Beču danas isto imaju žalost.

Bretschneiderove oči zasvijetliše pune nade. Kratko je rekao:

– Na Konopištu je danas deset crnih barjaka.

– Trebalo bi ih tam biti dvanajst – rekao je Švejk nakon što je otpio.

– Zašto mislite, dvanaest? – upitao je Bretschneider.

– Da bi to bolje išlo u račun, na tucet se bolje računa i na tucet uvek dojde jeftinije – odgovorio je Švejk.

Vladala je tišina koju je, uzdahnuvši, narušio sam Švejk:

– Je, već je tam na pravdi Božjoj, daj mu dragi Bog večni pokoj. Nije ni dočekal da postane car. Kad sam ja služil vojsku jedan je general opal s konja i iz čista mira se ubil.

Šteli su mu pomoći da se opet popne na konja, da uzjaše, pa su se začudili da je skroz mrtav. A isto je tak trebal avanzirati u feldmaršala. Dogodilo se to na vojnoj smotri.

Te vam smotre nikad ne vodiju k dobromu. U Sarajevu je isto tak bila nekakva smotra. Sećam se da mi je jednom falilo, na takvoj smotri, dvadeset gumbi na mundiru i da su me zbog tog zatvorili na četrnajst dana u samicu, a dva dana sam ležal ko bogalj, zvezani na križ-kraš. Ali, discipline u vojski mora biti, inače se niko na niš ne bi obaziral. Naš obrljantant Makovec uvek nam je govoril:

Austro-Ugarska

Prag i Sarajevo nekada su bili u istoj državi. Šta o njoj znaš?

Djetinjstvo riječi

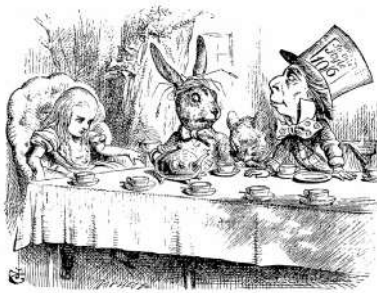
Gostioničar

Lako pogađaš da je imenica *gostioničar* izvedena od *gostionica*, a *gostionica* od *gost*. Od riječi *gost* su u Tvom jeziku nastale brojne riječi, među njima i *gostoljubivost*, *gostoljublje*. Možda ćeš se malo i začuditi, ali i *neprijatelj* dolazi iz istog izvora. Indoevropska, praslavenska i sveslavenska riječ *gost* i u latinskom jeziku *hostis* prvobitno su značile *stranac*, *tuđinac*. Ali se ovo značenje u latinskom i slavenskim jezicima razvijalo u suprotnim pravcima. U Tvom jeziku, *gost* je onaj ko dolazi nekom u posjetu, posjetilac. U latinskom, značenje *hostis* (*gost*) razvilo se u suprotnom pravcu: od *tuđinac* do – *neprijatelj*, *dušmanin*. Znaš li šta znači izreka *Svakog gosta (za) tri dana dosta?* U latinskom jeziku takva bi rečenica bila besmislena – niko ne želi biti s neprijateljem ni tri sekunde, a da o tri dana ne govorimo.

Ilustracije

Prva izdanja popularnih knjiga za djecu i mlade bila su opremljena ilustracijama. Možeš li na osnovu ilustracija zaključiti o kojim se poznatim knjigama i junacima radi?

Discipline, glupi klipani, mora bit, jer bi se inače ko majmuni pentrali po drveću, al vojska će od vas napraviti ljude, budale blesave. A jel to ni istina? Zamislite si park, recimo na Karlovom trgu, a na svakom drvetu po jedan vojnik bez discipline. Toga sam se uvek najviše bojal.

– U tom Sarajevu – nastavljao je Bretschneider – to su učinili Srbi.

– To grešite – odgovorio je Švejk – napravili su to Turki zbog Bosne i Hercegovine.

I Švejk je izložio svoj pogled na međunarodnu politiku Austrije na Balkanu. Turci su izgubili 1912. godine od Srbije, Bugarske i Grčke. Htjeli su da im Austrija pomogne, a kako se to nije dogodilo, ubili su Ferdinanda.

– Voliš Turke? – obratio se Švejk gostioničaru Palivcu. – Voliš te poganske pse? Jel da ih voliš?

– Gost je gost – rekao je Palivec – pa nek je i Turčin. Za nas obrtnike ne vredi nikakva politika. Plati pivu, sedni se u gostionu i melji kaj hočeš. To je moj stav. Jel to našem Ferdinandu napravil Srbin ili Turčin, katolik ili musliman, anarhist ili Mladočeh, meni je to svejedno.

– Dobro, gospodine gostioničaru – reče Bretschneider u kojem su se opet probudile nade da će se neki od ove dvojice dati uloviti – ali dopustite da je to veliki gubitak za Austriju.

Umjesto gostioničara odgovorio je Švejk.

– Je, to je gubitak, to se nemre poreći. Grozni gubitak. Taj se Ferdinand nemre nadomestiti z nekakvom budalom. Samo je trebal biti još deblji.

– Kako to mislite? – živnuo je Bretschneider.

– Kak to mislim? – odgovorio je mirno Švejk. – Točno tak: da je bil deblji sigurno bi ga prije strefila kap dok je nateraval one babe po Konopištu, dok su tam, na njegovom gruntu, pobirale drva i gljive, pa ne bi moral umreti ta-

kvom sramotnom smrću. Kad si samo pomislim; nečak Njegovog Veličanstva, a ovi ga ubiju. Pa to je sramota, tog su pune novine. Kod nas su pred nekoliko let, u Budjeovicama, proboli na sajmu, u nekoj čist maloj svadi, jednoga stočnog trgovca, nekakvog Bretislava Ludviga. Taj je imal sina Bohuslava i gde god da je došel prodavati pajceke, niko od njega niš ni kupil i svaki je rekel: *To je sin od onoga probodenoga, sigurno je i on neki lopov*. Moral je skočiti u Vltavu s tog mosta u Krumplovi i morali su ga zvaditi, morali su ga oživljavati, morali su iz njega ispumpati vodu, a onda im je moral umreti na rukama doktora dok mu je daval nekakvu injekciju.

– Vi imate čudne usporedbe – rekao je Bretschneider značajno – prvo govorite o Ferdinandu, a poslije o trgovcu stokom.

– Ma nemam – branio se Švejck. – Bog sačuvaj da bi ja štel nekoga z nekim uspoređivati. Gospon gostioničar me pozna. Jel da nisam nikada nikoga z nekim uspoređival? Ja jedino ne bi štel biti u koži te udovice od nadvojvode. Kaj bu sad napravila? Deca su siročeki, gospodarstvo na Konopištu bez gospodara. Da se oženi za nekog novoga nadvojvodu? Kaj ima od toga? Otputovala bu ponovo z njim u Sarajevo i po drugi put bu udovica. Bil je u Zlivu, kod Hlubočke, pred nekoliko let jedan lugar, imal je tak gadno prezime, Pindour. Nastrelili su ga krivolovci i ostala je za njim udovica s dvoje dece i za godinu dana si je opet zela lugara Pepika Šavlovica iz Mydlovara. I njega su joj upucali. Pa se oženila po treći put i uzela si ponovo lugara i veli: *Tripud Bog pomaže. Ak sad ne uspe, ne znam kaj bum naredila*. Jasno da su joj i njega nastrelili, a več je s tim lugarima imala šest komada dece. Bila je u uredu gospona župana u Hlubokoj i požalila se da ima s tim lugarima muke. Tak su joj preporučili čuvara ribnjaka Jareša od Ražičkih ribnjaka. I kaj bute na to rekli? Utopili su joj ga kod ribolova, a imala je i z njim dvoje dece. Onda si je zela jednoga koji je škopil, iz Vodnjana, a taj ju je jednom, po noći, lupil sa sekirom i otišel se dobrovoljno predati. Kad su ga posle u Okružnom sudu u Pisku vešali ugrizel je svećenika za nos i rekel da uopće ne žali i još je rekel nekaj jako grdo o Njegovom Veličanstvu.

Prisjeti se jednočinke Petra Kočića *Jazavac pred sudom*. Koja je zajednička osobina Davida Štrpca i Švejčka? Šta im ona omogućava? Poznaješ li nekoga ko se koristi sličnom *taktikom*?

Podsjeti se priče *Špijun* Svetozara Ćorovića iz čitanke za 8. razred. U čemu se Kostja i Bretschneider bitno razlikuju?

Da li Švejk tačno predviđa tok Prvog svjetskog rata? Šta iz povijesti znaš o tom ratu? Šta je bio povod, a šta razlog?

– A ne znate što je o njemu rekao? – upitao je glasom punim nade Bretschneider.

– To vam nemrem reći zato jer se to niko ni usudil ponoviti. Ali, izgleda da je to bilo nešto grozno i užasno tak da je jedan sudski savjetnik, koji je bil prisutan, od toga poludel i još ga držiju u izolaciji da to ne izađe u javnost. To ni bila samo obična uvreda Njegovog Veličanstva kakva se napravi u pijanstvu.

– A kakve se uvrede Njegovog Veličanstva načine u pijanstvu? – upitao je Bretschneider.

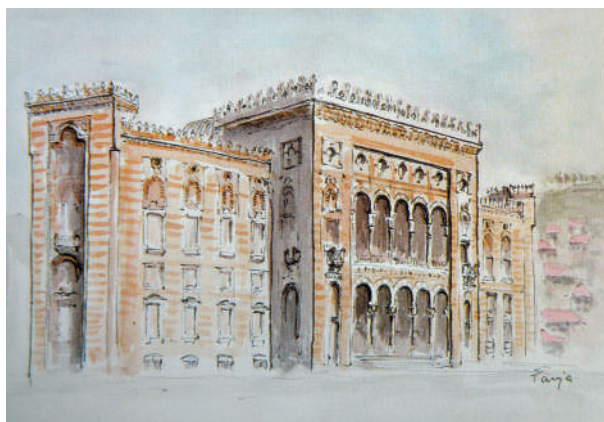
– Prosim vas, gospodo, okrenite list – javio se gostioničar Palivec – znate, meni se to ne sviđa. Čovek koješta bljezgari, a posle mu je žal.

– Kakve se uvrede Njegovog Veličanstva načine u pijanstvu? – ponovio je Švejk. – Svakakve. Napijte se, dajte da vam zasviraju austrijsku himnu, pa bute vidli kaj bute počeli govoriti. Tolko bute zmislili o Njegovom Veličanstvu da, kad bi samo polovica od toga bila istina, bilo bi dovoljno da on bude osramočeni za celi život. No, to si taj stari gospodin zbiljam ni zaslužil. Zemite ovo: sina Rudolfa zgubil je u najboljim godinama u punoj muškoj snagi, suprugu Elizabetu proboli su mu z rašpom, zatim mu se zgubil Jan Ort, a brata, meksičkog cara, streljali su u nekakvoj tvrđavi kod nekakvog zida. Sad su mu opet, na stara leta, ustrelili nečaka. Čovek bi moral imati čelične živce. I onda se još seti neki pijani tip i počne ga vređati. Da danas nekaj izbije, idem dobrovoljno i budem služil Njegovom Veličanstvu, dok me ne rastrgneju.

Švejk temeljito otpi i nastavi:

– Vi mislite da bu Njegovo Veličanstvo to tek tak pustilo? Slabo ga poznate. Rata s Turkima mora biti. Ubili ste mi nečaka, sad bute dobili po njuški. Rat je siguran. Srbija i Rusija budu nam pomogle u tom ratu. Bude se to tuklo. Švejk je u tom proročanskom trenutku izgledao divno. Njegovo prostodušno lice, nasmiješeno kao puni mjesec zračilo je oduševljenjem. Njemu je sve bilo tako jasno.

– Može biti – nastavio je s oslikavanjem budućnosti Austrije – da nas, u slučaju rata s Turskom, Njemci napadneju jer se Njemci i Turki držiju skup. To su takvi gadovi da im para nema na svetu. A možemo se spojiti s Francuskom koja grize na Njemačku još od sedamdeset prve. I onda bu krenulo. Rata bude, niš vam više ne bum rekel.

Bretschneider je ustao i rekao svečano:

– Više i ne morate govoriti, pođite sa mnom na hodnik, ondje ću vam nešto reći.

Švejk je izašao s redarstvenikom u civilu na hodnik gdje ga je čekalo malo iznenađenje kad mu je pivski kolega pokazao *orlića* i izjavio da ga uhićuje i smjesta vodi u Policijsko ravnateljstvo. Švejk se trudio objasniti da se gospodin vjerojatno vara, da je u potpunosti nevin, da nije prozorio ni jedne riječi koja bi mogla koga uvrijediti.

Bretschneider mu je pak rekao da si je odista dopustio nekoliko kažnjivih djela, među kojima igra ulogu i zločin veleizdaje.

Potom su se vratili u gostionicu, a Švejk je rekao gospodinu Palivcu:

– Imal sam pet piva i jedan kifl s hrenovkom. Sad mi dajte još jednu šljivovicu, jer moram ići zato jer sam uhapšen.

Bretschneider je pokazao gospodinu Palivcu značku s *orličem*, trenutak je promatrao gospodina Palivca, a onda upitao:

– Oženjeni?

Arhitektura

Svoj današnji izgled Sarajevo, između ostalih, duguje češkom arhitekti Karlu Paržiku. Na pastelima Tatjane Neidhardt su neke od njegovih najpoznatijih sarajevskih građevina. Koliko često se zapitaš čije je umjetničko djelo zgrada pred kojom stojiš, u koju ulaziš, kraj koje svakog dana prolaziš? U čemu se arhitektura razlikuje od drugih umjetnosti, a u čemu im je slična?

– Jesam.

– Može li vaša supruga umjesto vas voditi posao za vrijeme vašeg odsustva?

– Može.

– Onda je to u redu, gospodine gostioničaru – veselo je rekao Bretschneider – pozovite ovamo svoju suprugu, predajte joj posao, a navečer ću doći po vas.

– Niš se ne brini – tješio ga je Švejk – ja tam idem samo zbog veleizdaje.

– Ali zašto ja? – zajaukao je gospodin Palivec – ja sam bil tak oprezni.

Bretschneider se nasmiješio i pobjednički izjavio:

– Zato što ste rekli da su muhe srale na Njegovo Veličanstvo Cara. Oni će vam već, to Njegovo Veličanstvo Cara, izbiti iz glave.

I Švejk je napustio gostionicu *Kod kaleža* u pratnji tajnog agenta kojeg je, kad su izašli na ulicu, uz svoj dobrodušni osmijeh na licu, upitao:

– Jel moram sići dole s trotoara?

– Zašto?

– Mislim, kad sam već uhapšen, da nemam pravo hodati po trotoaru.

Kad su prolazili kroz vrata Policijskog ravnateljstva, Švejk je rekao:

– Baš nam je vreme fino prošlo. Idete često do Kaleža?

I dok su Švejka vodili u prijamni ured, *Kod kaleža* je gospodin Palivec svojoj uplakanoj ženi predavao gostionicu tješeci je svojim osobitim načinom:

– Ne plači se, ne deri se, kaj mi mogu napraviti zbog posranog lika Njegovog Veličanstva cara?

I tako se dobri vojnik Švejk upleo u svjetski rat svojim milim, ljupkim načinom.

Povjesničare će zanimati to što je vidio daleko u budućnosti. Ako se kasnije situacija i razvila drugačije no što je objašnjavao *Kod kaleža*, moramo imati na umu da nije imao prethodne diplomatske naobrazbe.

Razgovor o odlomku

Koliko dijelova (scena) ima odlomak? Šta te scene povezuje? Odredi temu odlomka.

Ko je Švejk? Zašto je napustio vojnu službu? Smatraš li da je opravdao svoju *dijagnozu* u ovom odlomku? U čemu su on i gostioničar slični, a u čemu različiti?

Šta Te sve u ovom odlomku nasmijalo? Kako Švejk odgovara na pitanja? Kakvo znanje on suprotstavlja velikom istorijskom i političkom događaju? Na koji način se on i gostioničar odnose prema Sarajevskom atentatu? Kome se pisac podsmijuje na taj način? Je li taj podsmijeh zaslužen?

Da li je Hašek svojim načinom povrijedio istorijske činjenice? Po čemu se književnost i istorija razlikuju u opisivanju prošlosti? Pokušaj neku lekciju iz povijesti vidjeti Švejkovim očima. Opiši šta vidiš.

Ilustracije iz knjige

Pokušaj na osnovu ilustracija zaključiti kakvi doživljaji očekuju Hašekovog junaka.

Rastko Petrović (1898.) rođen je u Beogradu u kojem mu školovanje biva prekinuto ratom, te gimnaziju završava u francuskom gradu Nici. Upisuje studij prava u Parizu i ubrzo počinje s književnim radom. Pisao je pjesme, eseje, romane, pripovijetke i putopise.

Pre(ne)poznate riječi:

deran – nevaspitan, neodgojen mladić

jogunast – koji se opire bez razloga; koji tvrdoglavo brani svoje mišljenje

kaplar – komandir desetine, desetar

kotao – veća posuda za kuhanje na otvorenoj vatri, kazan

larma – galama, vika

markiz – plemićka titula

oreol – svijetao krug oko glave svetaca; sjaj, slava, poštovanje

otadžbina – domovina

oturati – gurati

Palilula – beogradsko naselje

podozrivo – sumnjičavo

soldat – vojnik

ubrus – salveta

Rastko Petrović LJUDI GOVORE

Prolazim opet kroz selo. S jedne i druge strane, žene i ljudi gledaju me ljubopitljivo. Kažem svakome: dobro večer! I svako mi tako otpozdravlja. Ispred jednih vrata neki mlad čovjek kuje cipelu. On prestaje da kuje kad naiđem da bi me gledao. Čim ga pozdravim, zastidi se i brzo nastavlja svoj rad. Dva koraka od njega, takođe pred vratima, drugi kuje kotao sužen na sredini. Dvoje djece mu je svaki čas međ nogama, on ih samo strpljivo otura nogom, kao da su pojas koji se razvio, a koji nema kad da svije. On takođe zastaje i gleda.

– Dobro večer.

– Dobro večer, gospodine.

– Radi se.

– Pomalo se radi.

Ulica izlazi skoro na jezero i odmah se pretvara u samo utabanu putanju po travi, duž jezerske obale. Sa strane je još jedino velika jednospratna zgrada koja nije nikada završena. Ispod trave je veliko kamenje; iz nje izlaze stene pokrivene mahovinom, tako da se teško korača. Uz ostrvo je vrlo živopisna šumica puna ptičije graje. Gore sa vrha, začas još viri pocrnela crkvena zvonara koja je na vrh sela, zatim je apsolutna usamljenost. Koračam ivicom ostrvskom, udišući duboko miris vlage, šume i trava. Večer se sasvim neprimetno zamotava oko Manjeg ostrva, čija je gusta šuma odmah preko puta. Između ova dva ostrva, sasvim blizu mene, dižući tihi i vedri šum, prolaze dve ribarske barke. Ljudi na njima su ćutljivi i laganih pokreta. Ja prvo čujem njine mreže, kad padaju u vodu, i vesla, i tek se onda pojavljuju barke i ribari iza trave i trske.

– Ima li ribe?

– Vrlo malo, mladi gospodine.

– Ali će za večer biti dovoljno?

– Možda.

Produžavam kroz bilje sasvim uz obalu; gazeći svaki čas pogrešno na kamen koji se ne vidi. Ptice, koje su, mora biti, bile ćutljive ceo dan, graje razdragano: u večeri iznad mene, uz ostrvo, sve smeđijoj a preda mnom, po vodi, sve plavijoj.

(...)

Krčmar skide ubrus koji je imao vezan oko vrat, obrisa njim usta, i, spreman na razgovor, odmače se malo od stola.

– Verujete li vi, gospodine, da će uskoro biti rata?

– Sa kim mislite da bi se moglo ratovati?

– O, dosta je otvoriti novine. U celom svetu pišu o tome. Mislite li da se to može izbeći?

– Ne znam. Možda će jednoga dana ratovi sasvim iščeznuti. Duboke, iskonske sile koje pokreću ratove više neće imati dejstva. I onda će svi narodi biti u pravu.

– Ali ima naroda koji bi želeli da uživaju u miru svoju kulturu i drugih, koji nemaju kulture, i koji vole rat da bi se zabavljali rušeći.

– Svaki narod je u toku vremena i s mukom prikupio ma i najmanje blagostanje, ma i najsiromašnije, i to je njegova kultura. Ni jedan narod kao celina ne voli da to svoje blagostanje rizikuje, jer je rat uvek rizik, a da i ne govorim da ni jedan narod ne voli da šalje svoje sinove u smrt.

– Otkud onda ratovi?

– To baš i kažem: rat ne dolazi zato što ga jedan narod voli a drugi ne, što je jedan u pravu a drugi ne. Već kao pomori i nesreće. Jednoga dana će celo čovečanstvo paziti uzbuđeno da takav pomor na njega ne naiđe. Svaki narod zasebno paziće na sebe neprestano, da se to na njemu ne zbude. Kao što svaki čovek pazi da ne dobije groznicu, ili još bolje da ne dobije nervozu u kojoj se, i bez spoljnih razloga, može potući sa susedom.

Čuvena Picassova slika nazvana je po jednom španskom gradu. Saznaj po kojem i po čemu je postao poznat. Da li Ti je nakon toga slika jasnija? Razumiješ li kako i protiv čega autor diže glas?

U filmu *Bugsy Malone* sve uloge tumače djeca. Osim što je neobična i smiješna, takva podjela uloga je i poučna. Šta sve odrasli mogu naučiti od mališana koji ih oponašaju? Šta bi mogli nastavnici otkriti o svom radu od učenika koji ih imitiraju?

Možda se rat stalno ponavlja samo zbog toga što jedan nikad ne može sasvim da osjeti ono što drugi pati. (Erich Maria Remarque)
Šta je zajedničko označenom dijelu teksta i Remarkovoj misli?

– Ali dotle, dok to ne dođe, jedna zemlja ne može dopustiti da je druge ugnjave, jedino što čeka da dođe vreme pravoga mira.

– Sigurno... Zamislite, ja sam danas kod vas, na vašem ostrvu, koje je jedinstveno u svojoj prostoti i lepoti. Ničega na njemu nema što bi mi bilo tuđe ili što bi me činilo tuđinom. Vi biste noćas mogli biti na nekoj mojoj reci i osećati se isto tako prisno i ugodno kao da ste u samom zavičaju. Ne mogu da pojmim kako se onda mogu naći dva čoveka da se ubijaju, mrzeći zemlju jedan drugoga i misleći da je to zemlja koja mu želi zla.

– Nećete, ipak, reći da nema nikoga koji mrzi našeg čoveka i koji mu želi smrt.

– Možda! Dokle god čovek čoveka nije video, nije razgovarao s njim, dok ne može da ga zamisli; naročito dok ne može da zamisli da i onaj drugi ima svoje zanate, decu, brige, da je uglavnom sreća i nesreća raspodeljena podjednako pravedno i nepravedno po svetu, možda i ume da mrzi. Ali kad su za istim stolom, niti može poželeći da ubija, niti mrzeti. Razlika u jeziku, u običajima, otpada čim dva čoveka počnu da se sporazumevaju, makar se i ne razumeli. Razlika nešto znači samo kad se kaže: njih razdvaja jezik, običaji. Vi ste videli u ratu, retko je da vojnik nije osećao sažaljenje prema zarobljeniku. Sigurno je da svaki od nas voli svoju otadžbinu više od ijedne druge zemlje na svetu. I sa koliko razloga! Ali otadžbina od nje ga ne traži da ubija, već da je voli.

(...)

Ljudi proteruju stazama mazge natovarene vinom. Žene pronose na glavama velike ćupove sa vodom. Na jednoj zaravni desetak derana diglo grdnu larmu igrajući se vojke. Oni su naoružani granjem koje predstavlja puške, i prućem koje predstavlja sablje. Digli su svakako galamu što bi svi želeli da budu bar podoficiri, bar kaplari a onda nemaju kome da komanduju. To je prizor koji me uvek iskreno uzbuđi; nekoliko godina igrao sam to na Paliluli.

– Što se događa, prijatelji?

– Spremamo se za rat.

– To će biti neki grdni rat?

– Strašan. Svi smo u organizaciji i ne bojimo se nikoga.

– A protiv koga ćete u rat?

– Protiv Belmontehe.

- Samo protiv Belmontehe?
- O, to su naši krvni neprijatelji.
- Ali i oni su u organizaciji!
- Razume se, oni kažu da su organizovani! Međutim, mi znamo kakvi su oni. Kada je bila svečanost ovde, išli su u vinograde da krađu grožđe, i posle su ih boleli stomaci, i majke morale da ih biju. Slavni junaci, ti iz Belmontehe!
- Kad im budemo objavili rat, mi ćemo napisati jedno pismo Generalisimu gdje ćemo mu objasniti kakvi su soldati u Belmontesi, a on će biti zadovoljan što ćemo im pokazati kakav treba biti.
- Ali je čitavo jezero između vas. Biće vam vrlo teško voditi taj rat.
- Ni najmanje. Jednoga praznika mi ćemo se iskrasti rano ujutru u ribarske barke i otići na Malo ostrvo. Tamo ćemo ih čekati da dođu.
- Sasvim veličanstveno (*Kanjoš Macedonović*, mislim u sebi). Samo, za trenutak ja tu vidim masu batina. Seljaci sa Velikog ostrva vas čekaju što ste uništili fazančice, ovdašnji ribari pozdraviće vas kad im vratite barke, a o roditeljima i da ne govorim.
- Dečaci me pogledaše podozrivo. U trenutku im se učini da želim da zaštitim lukavstvom njihove vršnjake iz Belmontehe.
- Vi stanujete u Belmontesi?
- Ne, ja Belmontehu nisam ni video. Ali ako ikad sretnem nekog derana odande, reći ću mu odakle im pretili propast. Mališe sinuše od ponosa:
- Učinićete nam zadovoljstvo, gospodine.
- Dobra sreća, dakle! A što ste izabrali baš Manje ostrvo?
- Tamo je divno. Ono ne pripada nikome.
- Kako nikome! To je lovište markiza.
- Dvadeset koračaja dalje, iza zavijutka, iznad proplanka punog rascvetane trave, red drvenih kućica za pčele. Ove lete širokim krugovima, kao u zanosu, iznad proplanka. Jedna je čudna, sasvim crvena, obojena ko zna čim. Pošto se jedina razlikuje od ostalih, izgleda kao umnožena. Kud god pogledam, vidim nju. Onda je bar posmatram. Leti razdraženo iznad cvetova; sužavajući krugove, skoro je stalni crveni oreol iznad njih. Opet se diže, zuji, razmiče svoj let. Odjednom se zaleti u cvet, zariva se duboko u njega, buši jogunasto, strasno, skoro brutalno, sebi mesto u njemu. Celo njeno telo je u radu, čvrsto, teško, zadihano. (...)

Kanjoš Macedonović naziv je pripovijetke Stjepana Mitrova Ljubiše (1824.) u kojoj Kanjoš, omaleni i neugledni trgovac, uzaludno tražeći svoja prava, saznaje da mletačkom duždu prijeti opasnost od strašnog diva Furlana, pa ga on na megdanu pobjeđuje. Dužd, za nagradu, obećava ukidanje carine za slavenske trgovce, *no su te naredbe i ti propisi trajali koliko mački muž.*

Putopis je prozna književna vrsta koja sadrži putopisne opise, dojmove, zapažanja i razmišljanja nastala tokom putovanja. Putopisac obično upoređuje posjećene predjele s običajima, izgledom i navikama grada i države iz kojih potječe.

Prisjeti se zapisa Mula Mustafe Bašeskije. U čemu se ljetopis i putopis bitno razlikuju? Može li se pisati *spavopis*? *Snovopis*? *Ljubopis*? *Surfopis*? Nastavi spisak.

Pčele

Kad bi pčele zbog upotrebe insekticida u poljoprivredi izumrle (a ta mogućnost je otvorena posljednjih godina), kvalitet čovjekovog života drastično bi opao. Saznaj:

- na koje sve načine su pčele važne ljudima
- kako se tvoja sredina odnosi prema pčelama i pčelarima
- kakva je razlika između pčelara i medara.

Razgovor o putopisu

Nakon prošlogodišnjih *Pisama iz Norveške*, Isidore Sekulić, i *Nekrologa jednoj čaršiji*, Zuke Džumhura, pred tobom je novi putopis. Koji Ti se više dopao? Zašto?

Već znaš da u putopisu pisac, osim opisa predjela kojim putuje, iznosi i svoja zapažanja nastala tokom putovanja. U kakvoj su vezi forma putopisa i naziv ovog djela?

U prvom odlomku dijalozi su kratki; lica se pred putopiscem pojavljuju na trenutak, a već u narednom ustupaju mjesto drugima. No, dovoljno da o njima izgradimo neki sud. Kakvim se Tebi čine otkriveni? Na koji način komuniciraju s neznancem? Šta osjeća mladić *ulovljen* u svojoj radoznalosti? Kako se prema djeci ponaša njegov komšija? Možeš li iz dijaloga zaključiti kako žive seljani? U izobilju ili...? Da li Ti u zaključku pomaže opis prirode u prvom odlomku? Je li lijepa i živopisna priroda *široke ruke* prema žiteljima sela? Uoč rečenicu koja nam to otkriva.

S kim putopisac razgovara u narednom odlomku? O čemu razgovaraju? Kakvi su njihovi stavovi o ratovima, razlozima njihovog nastanka? Slažeš li se da *rat ne dolazi zato što ga jedan narod voli a drugi ne, što je jedan u pravu a drugi ne. Već kao pomori i nesreće*? Obrazloži svoj odgovor.

Da li je sljedeća priča putopis?

Putopis na Facebooku

Medo je na Facebooku stavio na glasanje ko je ispao najveća faca na ekskurziji u Italiji.

Jedan je prelazio s balkona na balkon, s osmog sprata na deveti.

Dvojica su izvalili vrata od sobe iz baglama i igrali na njima ping-pong.

Jedan se napio i povratio razrednici na nove italijanske cipele.

Jedan je krao nutelu u samoposluzi, pa kad su ga uhvatili, udario je čuvara u cjevanicu i pobjegao.

Dva dečka i dvije cure su igrali poker u skidanje.

Jedan učenik je skupio osamnaest pepeljara, osam šolja za kafu i pet peškira.

Dvojica su se pobila zbog toga što je jedan sipao so u kafu, a kafa je koštala 4 eura.

Jedna cura se izgubila u Veneciji, ali ju je našla policija. (Legenda se nije htjela javiti na mobitel jer joj je bilo žao kredita.)

Dva dečka su pljuvala u gondole.

Jedan razred se potukao jastucima, dvije sobe su se preko balkona špricale fantom.

Neko je nastavniku matematike podmetnuo jaje pod guzicu na doručku.

Jedna soba je od toalet papira pravila logorsku vatru, pa je gasila ventilatorom, pa se upalio protivpožarni alarm.

U jednoj sobi su pušili pa kad je pokucala razrednica svi su se zaključali u WC, a neko je bacio ključ u šolju.

A jedna se učenica napila votke i likera da nije mogla da hoda, i onda su je dovezli u hotel u kolicima iz supermarketa.

Jedna druga se zaljubila u kelnera, i htjela je da se otruje kao Julija, pa je popila neke tablete, i onda je imala proliiv do kraja ekskurzije.

A jednu curu je u disku dečko bacio prejako, pa je prevrnula sto i polupala sve sa stola, i onda je plakala zbog fleke na haljini.

Dvije cure su se izgubile na benzinskoj pumpi.

Sigurno je da svaki od nas voli svoju otadžbinu više od ijedne druge zemlje na svetu. I sa koliko razloga! Kolika je Tvoja ljubav prema domovini? Koji su razlozi? Slažeš li se da domovina od nas ne traži da ubijamo, već da je volimo? Kako se voli domovina? Možemo li imati više od jedne domovine? Ili nemati domovinu?

Protiv koga su usmjerene ratne igre onih *desetak derana*? Spremni su, organizovani, *naoštreni* da protivnika ponize... Ponašaju li se neki Tvoji vršnjaci tako? Ali, u svemu tome nešto nedostaje – razlog zbog kojeg će napasti vršnjake iz Belmontehe! Pokušaj im naći dovoljno *dobar* razlog! Šta je *dobar* razlog za rat? *Kome* je *dobar*?

Dvadeset koračaja dalje i – slika kontrastna prethodnoj. Šta nam se u njoj daje?

Po čemu se pčele razlikuju od onih koji se spremaju za uništavanje? Šta je lakše – uništavati ili stvarati? Koji bi bio Tvoj izbor? A izbor ostalih iz Tvog odjeljenja?

Zašto jedna među mnogobrojnim pčelama privlači putopisčevu pažnju? Da li je njena različitost u mnoštvu istih za osudu ili divljenje? Kakav je Tvoj stav prema drugačijem? Osvrni se oko sebe – vidjećš različitosti, barem onoliko koliko vas ima u odjeljenju. Čega je više, razlika ili sličnosti?

Tablica mrženja

70.000.000 ljudi ubijeno je u Drugom svjetskom ratu. To je 800 ~~punih~~ praznih stadiona Barcelone. To je 100.000 škola ~~punih~~ bez đaka. To je... (Nastavi pretvarati brojke u stvarnost...)

Jedan dečko se sakrio u boks za kofere, htio da vidi može li se prošvercati preko granice, našao ga je vozač kad je htio da ostavi neke svoje pakete.

A jedan se dečko u muzeju zaglavio u spravi za mučenje, uvukao glavu pa nije mogao da je izvuce. Jedva su našli ko ima ključ da otključa spravu.

Jedan je htio da bude džentlmen, pa je razrednici donio buket od sto ruža, onda je ujutru bila frka što je neko opuhu sve cvijeće iz hotelske bašte.

Jedan se umalo nije udavio, dok je ronio da izvuce čep iz bazena.

A drugi se napio da se ničeg nije sjećao, pa mu ujutru rekli da je ošamario razrednicu, pa joj se do kraja ekskurzije izvinjao.

A vodič je sto puta rekao da ne zaboravimo da platio račun kad nešto kupujemo.

Jedan je pojeo osamnaest hamburgera u komadu, pa mu poklonili kapu u mekdonaldsu.

I super mi je što smo napunili kadu pjenom iz aparata za gašenje požara.

Super su ekskurzije. Super je kad možeš raditi što ti je volja. Znaš da ti neće smanjiti vladanje, jer se moraš upisati u srednju školu, znaš da ti roditelji

neće ništa, jer je njima važno da se malo opustimo poslije teške školske godine.

Pretražio sam cijeli facebook, nisam našao osim Venecije ništa: niko ne piše ništa o tome ni u kojem su gradu bili, ni gdje su ih sve vodili, ni šta su sve vidjeli. Ali kad bolje razmislim, to je skroz svejedno. Kao da ekskurzije služe upoznavanju drugih zemalja? Kad ćemo se prvi put napiti i pofatati ako nećemo na ekskurziji?

Da naši roditelji i nastavnici misle da to nije uredu, promijenili bi nešto dosad.

Šta je u ovom putopisu izmišljeno, a šta stvarno? Zaslužuju li njegovi junaci divljenje ili osudu? Iskazuju li na ovaj način ljubav prema domovini? Čemu služi ekskurzija? Šta su Tvoja očekivanja od nje?

Miroslav Krleža (1893.) školovao se u rodnom Zagrebu i Budimpešti, gdje je išao na vojnu akademiju. Uređivao je mnogobrojne časopise (*Danas, Plamen, Pečat, Forum...*), pisao drame, romane, pjesme, novele, pripovijetke, putopise, memoare, kritike i eseje. Bio je osnivač i urednik Jugoslavenskog leksikografskog zavoda.

Hrvatski bog Mars je zbirka od sedam novela antiratne tematike, nastajala od 1922. do 1933. godine, a kao cjelovita zbirka objavljena 1947. Krleža u njoj daje sliku Hrvatske za vrijeme Prvog svjetskog rata, opisuje apsurdnost rata i iznosi tragedije pojedinaca koji stradaju ne znajući koja je svrha njihovog žrtvovanja.

Novela je priča koja govori o nekom neobičnom, interesantnom, čudnom događaju iz života. Njen naziv potječe od talijanske riječi *novella* što znači novost. Ona je, dakle, priča o događaju za koji se ranije nije čulo – nova priča.

Miroslav Krleža BITKA KOD BISTRICE LESNE

Ova historija jednog detalja bitke kod Bistrice Lesne napisana je u počast pokojnog gospodina desetnika Peseka Mate i šestorice mrtvih domobrana drugoga bataljona druge satnije, i to: Trdaka Vida, Blažeka Franje, Loborca Štefa, Lovreka Štefa, Pecaka Imbre i Križa Matije, koji su svi pali kod junačke navale na kotu broj tristo trinaest, prolivši tako svoju kraljevsku ugarsku domobranksku krv u slavu hiljadugodišnjeg kraljevstva Sent Ištvana, u smislu mađarsko-hrvatske Nagodbe od godine 1868. Počivali u miru!

Gospodin pričuvni desetnik Pesek Mato i šest junaka ove naše pripovijesti, svi su oni živjeli u početku tihim i gorkim životom kojim žive milijuni naših ljudi što se već stoljećima pate na našem blatu, te ga svakog proljeća i jeseni preoravaju, da bi iz njega izvukli šaku-dvije zrnja i pojeli režanj pšenične gibanice na Uskrs i na Božić, dva svijetla dana kada se ne osjeća teret svagdanji u križima, već se samo napaja blago po štalama i puši i pljučka pred crkvom cijelo dopodne. U vjekovnoj magli tlake i robote, dimnice i kmetstva i batina, u onoj feudalnoj magli koja se još godine devet stotina i četrnaeste pod vladom Franje Josipa Prvoga povijala nad našim selom kao žalosno velo, svi naši junaci osjećali su taj svoj život kao neku stvar još od Gospodina Boga stvorenu; i njihov djed i pradjed (ne budi im potuženo) živjeli su tako, pak što tu ima da se misli i što se tu može?

(...)

Gledajući stvari i mjereći događaje ovim uzvišenim i iskusnim mjerilom, naravno da se naši ljudi baš nisu mnogo uzrujali na taj takozvani rat.

– Hja! Rat!

– Eh, Bog moj! Rat! A šta se tu može? Već gospoda doktori znadu šta hoće kad guraju taj rat!

– To je gospodska stvar, taj njihov rat!

– Dogodilo se i puknuo glas da je ovome ili onome odgriзло nogu, a bogme i glavu; žene su stale da vonjaju po jodoformu, pa se čulo da se podigli neki u zeleni kader (ali

taj više šiša bogataše nego kmetove, taj zeleni kader, pak će već nešto biti što će biti!

– Bilo je da nije bilo rata, pa će i opet tako biti da ga neće biti!

– Žene se, istina bog, pokvarile, ali ni muževi po kasarnama i špitalima nisu bolji!

– Svakome svoje! Tko poživi, vidjet će! Sve ima svoje vrijeme! Svaka sila za vremena!

(...)

Onoga jutra kad je trebalo da dođe do bitke, bio je domobran Trdak Vid od svih najtužniji. Sanjao je o svojoj djeci, a onda se sjetio praznine, one užasne praznine u koju je zagledao nema tome pet dana, i nešto ga je steglo u grlu, te nije mogao niti da popije svoju crnu kavu, nego ju je izlio u blato. Baš nekako pred njegov odlazak u grad, u kasarnu, pokopao je ženu, a na kući ostalo mu je dvoje djece, stariji dečkić sedam, a mlađi četiri godine. Sa svojim i ženinim rodom se posvađao i, sve dok nije stigao telegram da se ide on je mnogu i mnogu noć prostenjao po smrdljivoj slamnjači, što i kako da on to riješi sa svojom djecom? Onu posljednju noć sinula mu ideja da će poći na presvijetlu kraljevsku hrvatsko-slavonsko-dalmatinsku vladu, gore na Markov trg, pred samoga svijetloga Bana, da se Banu potuži, što će biti s njegovom djecom kada on ode na frontu, pa neka svijetli Ban nešto učini u toj njegovoj stvari. I tako je naš Trdak Vid mnoga vrata obio na Markovom trgu i na mnoga uzalud pokucao; nije znao bi li ostavio kapu na glavi i pozdravio kao pravi vojnik, ili bi se sagnuo s kapom u ruci kao pravi muž i kmet kada moli svoje pravo. I tako je negdje salutirao gologlav, pa su mu se smijali; a negdje su ga opet bacili van, jer je prosta svinja i što ulazi u uredske prostorije pokriven, "valjda mu se uši na glavi neće prehladiti". Tako se na tom križnome putu po onim beskrajnim hodnicima i sobama kraljevske vlade namjerio na jednog čovječuljka koji je imao beščutne oči, a nad glavom mu je plamsala žuta plinska svjetiljka trepereći glasno; u sobi je bilo polutamno.

Otpjevao je Vid Trdak onome čovjeku svoju tužaljku, a taj ga je starčić s beščutnim staklenim očima slušao, gledao preko njega u zrak i punio Riz-Abadi tuljčice sa srednjinim Be-Ha-duhanom i slagao cigarete jednu za drugom u škatulju, koja tek što nije bila puna.

Pre(ne)poznate riječi:

apatija – bezvoljnost; osjećaj bezizlaza

bakandže – teške cipele

bataljon – vojna jedinica sastavljena od tri čete

berda – kontrabas

blago – stoka

bogec – siromah, sirotinja

brigada – vojna jedinica sastavljena od više bataljona

brvno – veće drvo, balvan kojim se može premostiti potok

dalekozor – dvogled, durbin

desetnik – osoba koja zapovijeda desetini vojnika

diletant – amater, nestručnjak

divizija – vojna jedinica sastavljena od nekoliko pukova

domobran – onaj koji brani domovinu

front – poprište bitke u ratu

gibanica – pečeno jelo od razvijena tijesta sa sirom, mlijekom i jajima, vrsta pite

grenadiri – vojnici

grunt – posjed, parcela zemlje

Hrvatsko-mađarska nagodba – sporazum postignut 1868. godine kojim Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Ugarska čine državnu zajednicu; u Nagodbi se, između ostalog, akcentat stavlja na pitanje vojske: regrutiranje, vojna obaveza, ishrana i smještaj vojnika i zajedničko učešće u borbenim dejstvima

Pre(ne)poznate riječi:

- jodoform** – antiseptik, služi za posipanje rana protiv infekcije
kamfor – aromatična materija biljnog porijekla
kantina – mala trgovina s prostorom za jelo, obično uz kasarne i tvornice
kapela – mala crkva ili manji izdvojeni prostor s oltarom
kmet – neslobodni seljak vezan za zemlju feudalca
koprena – tanko platno koje se nosi preko lica
kotar – upravna jedinica
Križni put – Isusovo stradanje od trenutka osude do polaganja u grob
Lepoglava – mjesto u Hrvatskoj poznato po zatvoru osnovanom još 1854.
manliherica – vrsta puške korištene u Prvom svjetskom ratu
Markov trg (Trg svetog Marka) – zagrebački trg na kojem je sjedište najviših državnih institucija Hrvatske
Matija Gubec – vođa Seljačke bune u Hrvatskoj; predvodio je seljake u bici protiv plemića kod Stubičkih Toplica, gdje biva uhvaćen te pogubljen u Zagrebu 1573; prema legendi, prije pogubljenja na Markovu trgu javno je mučen tako što je prisiljen da nosi krunu od usijanog željeza (kao *seljački kralj*)
mrtvozornik – lice ovlašćeno za utvrđivanje smrti neke osobe

- Da! Dobro je, kume! Čuo sam ja već to sve, dragi moj! Da! Ali kamo da vam smjestim ja vaše dijete? Mi nemamo tu mjesta za vašu djecu! Mi možemo da uzmemo s vama zapisnik! I tako, dragi moj kume!
- Je! Prosim ih, gospon doktor – bumo rekli – poglaviti! A kaj meni zapisnik bu? Ja ne znam kam bi z djecom?
- A koliko grunta imate?
- Dva rala!
- A kuća?
- I kuću!
- No! Pa zašto ne bi djeca ostala na kući?
- Je, gospon doktor Bog budi ž njimi! Ali sedam let je stareši star! Kaj to more ostati sam?
- Vidite, kume, vi dobivate mjesečnu potporu! Pa dajte komu u selu tu potporu!
- A kaj je to, ta pišiva potpora? Za to nigdo niš neće!
- Pa dajte rodu! Imate valjda roda?
- Imam ga, imam, ali bi bolše bilo da ga nemam! Kakšni je to vražji rod? Da bog da, voda ga poplavila! Vre bi me trava pet put prerasla, da je tak kak meni moj rod želi. Brazde su mi preorali, kuću zrušili, kaj buju moja deca pri takšnem rodu?
- Je, a šta vam mi možemo, kume? Mi djecu principijelno u grad uzeti nećemo! Jer ako ih uzmemo, djeca će vam se protepsti. Proleterizirat će vam se djeca! Buju bogčija postali, razmete?
- Je. I kaj ja nis bogec, gospon doktor? Em smo mi bokčija!
- Neka vam djeca ostanu doma na gruntu! Vidite, kume, narod naš i onako propada! Pak što će biti od nas ako našu zemlju napustimo, ako se proleteriziramo? Buju vam djeca postala klatež gradski, kume!
- Kaj ja bum ž njimi? Ja ih onda moram zagutiti, da ne krepaju! Kaj ja morem da mi deca klatež ne postaneju? I sam se klatim kakti fakin, bog ž njimi, poglaviti!
- Kume! Dajte ih nekud dobrim ljudima!
- Ah, prosim ih, a gdje jesu ti dobri ljudi?
- Vjerujte mi, kume, u interesu vaše djece, nema smisla da ih povlačimo u grad! U interesu je vaše djece da ostanu na zemlji!
- Ali gde buju, gde buju za pet ran Krištušovih? Gde buju ostali – zavapio je Trdak Vid očajno, u jednoj smrdljivoj sobi na Markovom trgu, i došlo mu je da zaplače, tako ga

je stislo u prsima. Ta za boga miloga! On putuje sutra na frontu! Kako to ovome “doktoru” tu nije jasno da on sutra putuje na frontu?

– Već će se nešto naći, kume! Mi ćemo lijepo pisati dopis na općinu!

– Bilježnik je tat i lopov!

– Mi ćemo pisati župniku!

– Ah, prosim ih! Naš velečasni – mahnio je Trdak Vid rukom.

– Pa pisat ćemo mi već svima! Svima kume! I na kotar i na županiju! Urgirat ćemo da vam se povisi potpora. Sada će i onako biti povišene potpore. Eto! Sada ćemo lijepo zapisnik sastaviti s vama, kume, pa će sve biti dobro! Potpisujući tamo gore na kraljevskoj vladi onaj zapisnik, javila se u Vidu Trdaku jedna neugodna misao, da je taj zapisnik laž, i da tamo nema, zapravo nikakve zemaljske vlade, ni svijetloga bana, ni bilo čega, nego ovakav jedan kratkovidan čovjek što puni cigaretnu tuljčicu i slaže ih jednoga do drugoga u kutijicu. On je o tome već mnogo puta mislio da su ti zapisnici, uredi i spisi prevara i laž za bokce i za muže, ali mu se sve to tako konačno i neopozivo jasno do onoga trena nije javilo još nikada. Sve je jedna praznina i nigdje nema nikoga, samo u jednoj polurasvijetljenoj, mračnoj škuroj sobi sjedi čovjek sa staklenim očima i puni cigarete Riz-Abadi sa srednjefinim Be-Ha-duhanom.

Do domobrana Trdaka Vida stupao je u dvočlanu drugoga dvoreda domobran Loborec Štef, stari frontaš, a rana ga je na desnom ramenu pekla pod remenjem telećaka i manliherice. On je zaludu premetnuo pušku s desnog na lijevo rame; svejedno ga je zarezotina sjekla i smetala kod svakog koraka. Ganjao se domobran Štef Loborec po grabama i jurišima amo-tamo i pao ranjen u stegno; ozdravivši u bolnici, opet je bio bačen na front, gdje se bio razbolio od tifusa, dugo umirao i nije umro, nego ga bacilo u oporavni odio; već je bio određen na šestnedjeljni dopust, kada je pala u bolnicu neka izvanredna komisija i tako njega i još trideset sedmorice bacila u kasarnu k bataljonu. Loborec Štef nije bio oženjen ni dva mjeseca kada su ga bili otrgli od njegove žene, i on je tih šest nedjelja dopusta osjećao kao “svoje sveto pravo”, koje mu nitko nije bio vlastan oteti, pa ipak su mu oteli to njegovo

Pre(ne)poznate riječi:

- pacer** – početnik, neznalica, šeprtlja
- potčasnik** – podoficir; vojni starješina s nižim činom od časnika/oficira
- potpora** – pomoć, podrška
- pričuvni** – rezervni
- proleterizirati** – osiromašiti
- salutirati** – vojnički pozdraviti
- satnija** – četa, vojna jedinica od stotinu vojnika
- stegno** – bedro; dio noge od koljena do kuka
- stožer** – temelj, centar, polazište
- škatulja** – kutija
- škur** – taman, mračan
- špital** – vojna bolnica
- šrapnel** – geler, dio artiljerijskog zrna
- tane** – puščano ili topovsko zrno, metak
- tat** – lopov, lupež, kradljivac
- telećak** – vojnički ranac, nazvan tako jer je načinjen od (dlakave) teleće kože
- težak** – zemljoradnik, poljoprivrednik, radnik nadničar
- tifus** – vrsta crijevne zarazne bolesti
- tuljčić** – cjevčica koja služi za različite namjene, ovdje za pravljenje cigareta
- utaboriti se** – ulogoriti se
- vjeđe** – obrve; očni kapci; trepavice
- zeleni kader** – dezerteri iz vojske Austro-Ugarske u Prvom svjetskom ratu
- županija** – administrativna jedinica, okrug

Alat smrti

U Prvom svjetskom ratu prvi put su korišteni bojni otrovi, tenkovi i podmornice. (Na slici su žrtve *plikaoca*.) Danas je to zabranjeno i predstavlja ratni zločin. Ko je po Tvom mišljenju najodgovorniji za ratne zločine:

- naučnici koji izume ubojita sredstva
- komandanti koji izdaju naređenja da se takva sredstva koriste
- vojnici koji neposredno izvršavaju naredbe.

Na Zapadu ništa novo, roman njemačkog pisca Ericha Marije Remarquea, jedno je od najpoznatijih svjetskih antiratnih književnih djela. Napisan je 1929. godine, a četiri godine kasnije, s dolaskom nacista na vlast, zabranjen.

U romanu se slika drama mlade generacije, tek stasale za život, uvučene u besmisao ratnih zbivanja po frontovima Prvog svjetskog rata.

“sveto pravo”. Ogorčen tako pao je u tihu apatiju i nije mario ni za što. Prije toga, drage je volje čistio cipele potčasnicima i, kada su ga slali u kantu, on je trčao tamo i natrag; ali sada bi gundao na sve, povrijeđen, i trebalo ga je šiknuti i opaliti nogom u stražnjicu da potrči na zapovijed.

Kada se satnija opremala na frontu, bio je na straži; a slijedeći dan nije više za njega bilo cipela. Govorili su potčasnici o nekoj škrinji u glavnom skladištu, koja da nije stigla, a poslije su ga ismijali. Neka samo ide u poderanim cipelama! “Gospodin koji se sa curama skiće kada se satnija oprema” ...

– Na straži sam bio!

– Kuš! Marš van! Vole bezobrazni!

Bio je na prijavku, zapisali su ga i nije dobio svoje cipele, i tako se otputio na bataljon da tuži svoju satniju, da dobije “pravo svoje”; zašto da lopovima u magazinu pokloni svoje cipele?

Ali su ga i iz bataljona izjurili nogom, rekli su mu da je Lepoglavčan, pseto, svinja i tat! Neka samo pazi da ga ne objese još do jutra!

(...)

Čovjek koji je odlučio sudbinom naših junaka u bitki kod Bistrice Lesne zvao se Rikard Vajzershajmb riter fon Rajhlin-Meldeg und Hohenturm, a bio je u činu generalštap-skog potpukovnika i operativni šef one armijske skupine u kojoj se naša zagorska četa izgubila kao jedva primjetljivi potez povučen crvenom olovkom na sivoj, isprectanoj karti jedan naprama sedamdeset i pet hiljada. Na toj karti gospodina potpukovnika nije se vidjelo da je taj čitav kraj bio izrovan granatama (kao da su zemlju izmrcvarili po-bješnjeli veprovi), i te hiljade što su se onoga jutra micale nevidljive i tihe po uvalama i jarugama terena nisu izgledale kao gomile ranjenog i gnojnog mesa, nego su to bile crvene strelice uperene šiljcima na modre, vijugaste crte ruskih postava. Na koti tristo trinaest stajala je zidana kapelica s raspetim limenim Kristom, sva izbrazdana i oguljena dubokim zarezinama tanadi. Jedna njemačka komanda pribila je na zid crnu tablu s imenima od dvadeset i devetorice što su ih tu pokopali u zajednički grenadirski grob, još prije tri mjeseca. Bili su to grenadiri jedne jurišne kolone što je nadirala preko kote tristo trinaest na istok, a

onda se fronta na tome mjestu dva puta polomila i Rusi su prešli preko kapelice, a sada je, opet u uzmicanju i gibanju natrag, stali napuštati. To plešljivo brdašce, zaraslo šikarjem vladalo je čitavim okolišem i s njega je pucao pogled daleko preko potoka i polja, preko brazda i jablanova do sela, gdje se poslije ponoći objesio "naš Rucner", i dalje do šumskoga kompleksa, gdje se dobrim dalekozorom jasno mogla razabrati razvaljena i pogorjela stanica i gdje su bili ukopani prvi zagorski postavi.

Ta kota tristo trinaest bila je za sveukupni razvoj odnosa od velike važnosti, neke vrsti ugaoni stožer, oko koga su se kretale sve kombinacije gospodina Rikarda Vajzershajmba i barona fon Frederiksa, njegova dvojnika na ruskoj strani, džentlmena sa srebrnim ostrugama, boljarskim naslovom iz petrovskih vremena i visokim odlikovanjima. Taj baron fon Frederiks bio je po Vajzershajmovom najdubljem stručnom uvjerenju "glupan", "diletant", "neznalica" i "pacer".

– Idiot! Da je onu svoju kazanjsku brigadu, što mu se jučer tu skrivala, bacio u liniju dvadeset i četiri sata prije, sve bi se bilo dogodilo obratno! Ali ovako! Pokazat ćemo mi tome "paceru" tko smo i šta smo!

I tako je Rikard Vajzershajmb riter von Rajhlin-Meldeg und Hohenturm, kao da igra šah s baronom fon Frederiksom, svojim protivnikom s onu stranu fronte, prekrizio kotu tristo trinaest crvenom olovkom i preko nje povukao crtu svojih kombinacija, i to je za brigadu naših mučenika (koja se svježe izglačana i još magazinskim kamfom nasuta, utaborila iza maglenih šuma), značilo da će zagaziti u krv slijedećeg jutra, baš na samu božiju nedjelju.

(...)

Strčali su se svi u koritu potočnom, što je bilo naplavljeno vodom do gležnja, i svrstavali se tamo; neki strani i nepoznati vojnici gacali su preko oranica, sve čas poskakujući a čas puzeći. Sve to izgledalo je smiješno i neshvatljivo u jedan mah. Gledao je Lovrek Štef te nepoznate i strane vojnike kako se miču po brazdama kao orači u daljini (a nisu orači, ne nose plugove nego puške), i gledao je mokr i tešku razvaljenu zemlju i tako se nagnuo da opipa rukom kakva je to zemlja, jer mu je izgledalo kao da je orano duboko i ljudski i da bi zemlja mogla biti dobra.

Pronađi mjesto u odlomcima u kojem se pominje šah. Ima li to poređenje veze s kadrom iz filma *Sedmi pečat* Ingmara Bergmana, u kojem vitez produžava svoj život igrajući šah sa Smrcu?

Djetinjstvo riječi

Istok

Kad kažeš *istok*, misliš na stranu svijeta s koje Sunce izlazi. Kad napišeš *Istok*, misliš na zemlje istočno od Evrope. A misliš li da riječi *istok* i *otok* i *Otoka* (naselje u Sarajevu) i *Potočari* (kraj Srebrenice) i *tekućina* i *trkač* i *točak* i... i... sve do riječi *potjera* potječu iz istog *istoka* to jest izvora, što je riječ *istok* nekada značila. *Istok* je Sunčev izvor – možeš reći. Sve one potječu od indoevropskog korijena *teq-* (trčati), od kojeg je i *tok*, pa *potok*, pa i riječ koje više nema u živom jeziku: *potočnik* – član *potjere*. Otud prezime Potočnik, čije porijeklo sad lako možeš objasniti – neki daleki predak Potočnikov bio je nekad davno u ko zna kojoj i kakvoj potjeri za nekim. Zajednički izvor svih ovih riječi možeš prepoznati i ako kažeš *Poteci*, *vodo* i *Poteci*, *Sunce*. Kako to? Zar Sunce teče? Izlazi i zalazi, peče, prži i grije. A da teče – ne teče. U nekim narodnim govorima *poteci* još uvijek znači i – *potrči*, *požuri*. A cijela ova priča potekla je od *istoka*, a *istok* od korijena *teq*.

U onaj tren kada se Lovrek Štef sagnuo i zahvatio ruku zemlje, zacvrkutao je jedan vrabac, a Tvrdak Vid, njegov drug iz sedmoga dvočlana, naslonio se na njega kao da mu je pozlilo.

(...)

Zviždaljke su resko pištale i pucalo se negdje naprijed u šipku i kupinama. Trubač je jedan četveronoške, brzo kao majmun, trčao po jarku, te je Lovrek htio da zaviče za trubačem gdje je druga satnija, ali se u onoj ornjavi, što je ječala nad šumom, nije čula ni jedna riječ, samo su granate brundale ko berde. Tutnjava je rasla sve više, i pokraj uha Lovrekova zviznulo je zvonko tane kao da je iglato. U isti mah se drugo zabolo pred njim u zemlju i razderalo je, a zemlja je zajaukala tromo i duboko, kao što jauču dotučena stvorenja. Lovrek je ležao u zavijutku potoka, gdje se napajalo blago i gdje je sve bilo izgaženo papcima i zasmrđeno kravljim kolačima. Htio je da se okrene, da se podvuče pod povaljeno brvno (bilo bi mu toplije), ali nije mogao da se makne od nekog neizrecivog umora, kakav nije osjećao ni onda kada je mlatio žito u najvećoj kolovoznoj vrućini. Kao da mu je tijelo raskvašena vreća cementa, takvu je težinu osjetio u nogama, a oči su mu se sklapale; on je još samo toliko držao otvorene vjeđe, te mu se u zjenice nalijevala tanana, vodoravna crta svjetlosti, te se kroz masnu koprenu, kao kroz suze, vidjele kapljice kiše, što su se po paučini sklizale s lista na list. Lovrek Štef se jasno sjećao toga kako ga je Trdak pritegnuo za remen i kako je posve mekan stao da bljuje krv, i kako je Pesek zalajao na njega s revolverom u ruci, a sada

su se sve te predodžbe uvlačile u nešto mekano kao zgažena puževa ticala, i sve je izgledalo tako balavo i gnjecavo i hladno. Čudno je bilo Lovreku što se gospodin desetnik toliko izderao na njega i zgrozio mu se još revolverom, a sada leži eto do njegovih nogu, zelen, gluh, ne miče se, a bijeli oblačići šrapnelki lijeću mu nad glavom, kao snježne grude.

(...)

Padaju smrtovnice na stol divizijskog mrtvozornika kao kiša, a sa smrtovnicama pisma i molbenice pokojnih domobrana, i sve to đak Palčić čita, registrira, i sve je to savršeno i svemu tome nema više ni medicinskog ni pravnog lijeka, ni utoka ni priziva. Nije samo tu ostao Vid Trdak sa sedam svojih pajdaša iz drugoga voda druge satnije, sa svojom molbenicom, na koju je zaboravio napisati da moli brzo uredovanje; brigade i divizije mrtvacu prošetale su se kroz ove skrižaljke i stupaju dalje u beskonačnost, nijeme, pognute, jadne, nevino osuđene na smrt.

Idu u četveroredovima, u gluhom topotu beskrajnih noćnih kolona, tucka im oprema, manliherice, lopate, noževi; čuje se kako izvlače bakandže iz blata, ipak je divizijski mrtvozornik zastao na čas u zbrajanju, načulio uši kao pas i zaustavio dah od stravične neke jasnoće.

Eto, vani stupaju zagorski rudari što su čitav svoj život gutali čađu i smrad i otrovne plinove, ustali su iz jednog groba, zapalili svoje uljanice i idu tiho u dvoredu u drugu jamu i u nepovrat. I vinogradari podravski i težaci stubički, unuci Matije Gupca, svi oni stupaju vani u tmuni i

Veliki diktator C. Chaplina i *Galiopolje* P. Weira spadaju u žanr antiratnih filmova. Možda ćeš i Ti jednom snimiti takav film. Ili napisati takvu knjigu. Do tada, možeš osmisliti i načiniti antiratni bedž.

Čitanje karata

Umiješ li čitati topografsku kartu? Razlikuješ li doline i uzvisine? Možeš li pronaći most koji je na grbu grada Sarajeva? Pronađi na *Google Earthu* ovaj dio Sarajeva i uporedi kartu i satelitski snimak? U čemu je karta *bolja*?

svi će se oni vratiti natrag ovamo na njegov mrtvozornički stol. I on će čitati njihova ljubavna pisma, molbenice, gledati one strašne barbarske fotografije, listati dokumenta, i nikad tome neće biti kraja.

Razgovor o noveli

Zašto je ova priča novela?

Odredi vrijeme radnje u noveli. Šta iz historije znaš o njemu?

Ko su ratnici oslikani u ovom djelu? Kakav je njihov mirnodopski život?

Da li se njihovo poimanje *vjekovne magle tlake i robote* razlikuje od prihvatanja ratne stvarnosti?

... i njihov djed i pradjed (ne budi im potuženo) živjeli su tako, pak što tu ima da se misli i što se tu može? i Eh, Bog moj! Rat! A šta se tu može? Već gospoda doktori znadu šta hoće kad guraju taj rat! – vele naši junaci. Slažeš li se s njihovim stavom? Obrazloži svoj odgovor.

Pod čijom su zastavom, za koga se bore? O kome razmišljaju pred polazak u boj?

Da li je Vid Trdak pokušao pronaći spas za djecu koja su ostala sama?

Od koga očekuje pomoć? Kako Ti doživljavaš *one sa Markova trga*?

Koga oni predstavljaju? Do čega je stalo *starčiću s beščutnim staklenim očima*? Šta o bilježniku i župniku misli Trdak?

Ah, prosim ih, a gdje jesu ti dobri ljudi? pita Vid. Da li je te *dobre ljude* pronašao Štef Loborec? Koje *sveto pravo* on traži? Kakvom Ti se čini *pobuna* zbog nedobijenih cipela onoga ko je ćutke krenuo u rat ne znajući ni za šta ni za koga se bori?

Na kojem mjestu naši junaci ostavljaju svoje kosti? Pronađi opis kote 313. Čini li se Tebi ovo *plešljivo brdašće, zaraslo šikarjem* od izuzetne važnosti? Za koga ono jeste takvo? S kim Krleža poredi zapovjednike zaraćenih vojski? Kakav je Weisersheimbov i Frederiksov doživljaj rata? Do čega dovodi njihovo *pomjeranje figura*?

Čemu Lovrek Štef poklanja pažnju na koti 313? Zašto *opipa rukom kaka je to zemlja*; zašto mu se vojnici čine *kao orači u daljini*?

Kojim tonom završava novela? Vidi li njen autor izlaz iz tragičnog životnog kruga ovih zagorskih rudara, vinogradara i težaka?

... i nikad tome neće biti kraja, veli Krleža. Šta Ti o tome misliš: ima li kraja tome? Može li ga biti? Kako?

Paul Polansky
MOJA OMILJENA KUĆA

Moja omiljena kuća na Kosovu
ima sedam automobilskih vrata
kao prednju ogradu.

Jednokatna bijela kućica od suhog blata
izgleda poput kakve slike u Louvreu
s automobilskim vratima obojenim u

crvenu, narančastu, plavu, smeđu, zelenu,
sivu i žutu boju. Da je Van Gogh naslikao
taj prizor, ova ciganska kuća

vrijedila bi milijune. Ali
u ratom porušenom Kosovu, nitko vam za nju
ne bi ponudio niti stotinu dolara.

Čak ni drugi Ciganin.

Razgovor o pjesmi

Šta misliš o poeziji koju pjesnik nije izmislio, nego samo zapisao?
Može li takva pjesma, osim dokumentarističke, imati i umjetničku
vrijednost?

Čime Te iznenadi prva strofa? Kakva je to *ograda od vrata*? Govori li
ona nešto o stanovnicima kuće? Zaziru li od ljudi ili se raduju gosti-
ma? Ostaju li zatvoreni i skriveni u svom dvorištu, ili rado i slobodno
izlaze?

Šta se poređenjem u drugoj strofi ističe? Zašto je kuća lijepa? U čemu
je njena vrijednost? Zašto jedna slika vrijedi više od jedne kuće? Ko-
me vrijedi više – Romima ili bogatim kupcima? Ko umjetničke vrije-
dnosti izražava u novcu? Kojih vrijednosti novac ne može biti mjeri-
lo?

Zbog čega kuća sa sedam šarenih vrata na ogradi nema više vrije-
dnost ni za Rome?

Zašto je ovo antiratna pjesma?

Paul Polansky (1942.) rođen je u Mason Cityju, Iowa, SAD. Šezdesetih godina nastanjuje se u Europi i posvećuje ne samo proučavanju života raznolikih europskih plemena Roma i njihovom aktivom pomaganju već i ustrajnom pisanju o njima. Pažnju javnosti privukao je s nekoliko raznovrsnih knjiga u kojima se bavi nedavnom poviješću i tragičnim životima i sudbinama čeških Roma. Nakon NATO-ove intervencije 1999, Polansky se zaputio na Kosovo, gdje provodi više od četiri godine pomažući tamošnjim Romima da prežive višestruke progone. Njihove priče sakupio je u knjizi *A gdje je moj život*, iz koje je i ova pjesma.

Vincent van Gogh umro je u 37. godini (krajem XIX vijeka) siromašan i bolestan, ostavivši iza sebe veliki broj slika koje niko nije želio kupiti jer su izgledale čudno i drugačije od slika na koje je svijet do tada bio navikao. Ali nakon umjetnikove smrti kritičari i galeristi otkrili su u njima genijalna djela i njegova platna sada su među najskupljim na svijetu.

Edhem Mulabdić (1862.) prvim književnim radovima javio se u *Bošnjaku* Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka, a roman *Zeleno busenje* njegovo je najpoznatije djelo. Jedan je od pokretača časopisa *Behar*, kao i urednika *Gajreta* i *Novog behara*.

Edhem Mulabdić ŠKOLA U POLJU (Odlomak iz romana *Zeleno busenje*)

Roman Zeleno busenje opisuje važan historijski trenutak ulaska austro-ugarske vojske u Maglaj i općenito Bosnu, ali donosi i ljubavnu priču glavnih likova Ahmeta i Ajiše. U centru zbivanja su njihove dvije porodice i reakcija ljudi na promjenu vlasti u zemlji. I dok svi strepe od nepoznate vojske, dvojica dječaka, braća Ahmetova i Ajišina, brinu drugu brigu – kako da nauče što više.

U lov na glagole

Šta je *čudno* u pisanju ovih glagola? O kojem se glagolskom obliku radi i nedostaje li nešto da bi on bio potpun?

Tih dana Mustafa bi se dugo zadržao kod Alije. Jednog jutra pošli njih dva tu u komšiluk, gdje su bili vojnici u jednoj kući, pa se svako jutro vježbali u širokoj avliji. Vojnici vidjeli, kako to dječake zanima, pa i njih veselilo i javljali im se. Jedan razgovarao s njima koješta, pa ih naposljetku pitao da li uče što, znaju li pisati. I oni mu oba napisali svoja imena, kako su još u ruždiji naučili al' vojnik ni slovca jednog da pročita. Kad on vidi da je to turski, on brzo skoči i donese im knjigu, iz koje će oni naučit njihovo pismo. Oba uskliknuše od časovita uzbuđenja. Naučit njihovo pismo! To je bilo za njih zanimljivo i lebdilo im pred očima.

Listali knjigu, zavirivali u svaki red, u svaku riječ, htjeli nekako na silu da prodru u sadržaj njen, da časovito riješe tajnu koja se krila u mrtvim slovima. Vojnik otvori knjigu i poče im kazivat slova, a oni pod svakim napisali turski. I oni oba odnijeli knjigu Alijinoj kući gdje su mogli bit sigurni da ih niko ne pometa. Išli putem, te poskaki-vali od nekog ushićenja, a trnuli i zazirali od svakog kao da će im ko otet ovu radost, kô da će ih ko preteći u tom. Ta naučit njihovo pismo, moći će se onda svakom pohvalit, to je njija zanjelo!

I učili su slovo po slovo, a od silne radosti ne vjerovali sami sebi da pravo čitaju, tražili ta slova na drugim stranicama, da ih poznaju, pa onda pokušavali, da ih i napišu. A koliko veselja za njih kad oprezno nabadajuć slovo po slovo pročitашe prvu riječ! U isti čas i radost i iznenađenje! Nekoliko časaka gledali jedan u drugog od silne radosti, onda opet listaj i traži, da još koju riječ sastave. Kad god bi začuli u drugoj sobi govor il' tutanj kakav, munjevitom bi brzinom turili knjižicu pod jastuk. Nijesu mogli unaprijed znati šta bi im stariji rekli; al' znali su toliko da

Pismenost

UNESCO je 1978. godine definirao pismenost kao sposobnost čitanja, pisanja i (ponegdje) računanja, da bi se u definiciji iz 21. stoljeća ovim vještinama pridodale i osposobljenost za čitanje s razumijevanjem, vještine komuniciranja, znanje stranih jezika i korištenja savremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, osposobljenost za rješavanje problema, vještine i spremnosti za timski rad te osposobljenost za trajno učenje. Pismenost može biti literarna, matematička, naučna, informatička, muzička, filmska... Od 1966. godine 8. septembar slavi se kao Međunarodni dan pismenosti kako bi se skrenula pažnja na važnost ove vještine.

uče "švapsku" jaziju, pa krili to ko zmija noge. Ako bi im oni to i odobrili, bolje je da saznaju poslije kad oni nauče bar ono dokle je vojnik zabilježio.

Sjutri dan otišli su svom vojniku – učitelju i kazali mu dokle su naučili. On se čudio, a i radovao što dječaci tako napreduju. On im iskaziva slova do kraja, a oni se taj dan zapute u polje i tamo su učili cio dan bez prekidanja.

Pred večer su znali napisati svaki svoje ime, a slijedećeg dana reče im učitelj da su naučili sva slova, a dalje da ni on ne zna.

Od to doba češće se sastajali, već čitavu knjižicu pročitali, pisali koješta i šarali, pa sad zaprli, jer nemaju šta da čitaju, ne znaju šta da pišu. No oni ipak provodili tako vrijeme u zajednici, sad se sjetili i svojih ruždanskih knjiga, pa sravnjivali ova dva pisma, a lica bi im zasjala od silna veselja kad pomisle: rijetki su njihovi vršnjaci koji i jedno pismo znaju, a oni – dva.

Razgovor o odlomku

Ko su glavni likovi odlomka? Na koji način provode vrijeme i ko im u tome pomaže?

Kako su se zbližili s vojnikom? Boje li ga se? Zašto? Koje asocijacije u Tebi budi riječ *vojnik*: pozitivne ili negativne? Uklapa li se ponašanje vojnika iz odlomka u Tvoja očekivanja ili Te iznenađuje odnos koji je uspostavio s dječacima?

Kako se Alija i Mustafa osjećaju učeći nešto novo? Zašto to kriju *ko zmija noge*? Koji je razlog, prema Tvom mišljenju, da neko zabrani učenje? Dječaci su mogli odustati od učenja *tuđe jazije*, ali ipak nisu. Šta misliš zašto? Koji je njihov motiv da nauče strano pismo? Motivira li Tebe nešto na učenje novog i nepoznatog?

Kakve su to tajne koje se kriju u *mrtvim slovima*, a koje teže otkriti Alija i Mustafa? Zašto su slova *mrtva* i šta može da ih *oživi*? Znaš li šta znači *mrtvo slovo na papiru*? A *mrtav jezik*? Za latinski se kaže da je mrtav jezik pa se ipak i danas uči u školama. Smatraš li to prednošću ili suvišnim opterećenjem?

Korov u busenju

Ponoviti u jednoj rečenici iste riječi, a bez želje za naglašavanjem, znak je lošeg stila. Koje se riječi ponavljaju u označenom dijelu teksta? Zamisli da si lektor/ica i prepravi rečenice. Pažljivo pročitaj cijeli odlomak, možda pronadeš još neki primjer lošeg stila.

Ćirilica i/ili latinica

U školi učiš dva pisma – ćirilicu i latinicu. Misliš li da bi bilo dovoljno poznavati samo jedno? Daješ li *prednost* jednom od ovih pisama ili ih smatraš podjednako vrijednim? Obrazloži odgovor. Dječaci na kraju odlomka konstatiraju da mnogi njihovi vršnjaci ne poznaju niti jedno pismo. Šta misliš zašto je to tako? Znaš li ili možeš li zamisliti nekog svog vršnjaka koji je danas nepismen?

Pre(ne)poznate riječi:

časovito – na čas, za trenutak

jazija – pismo, ovdje *njemačko* pismo, latinica

ruždanske knjige – udžbenici ruždije

ruždija – niža muslimanska srednja škola

zaprli – napregnuti se, upotrijebiti svu snagu

Društvo mrtvih pjesnika, film Petera Weira u kojem profesor književnosti ohrabruje učenike da samostalno i slobodno izražavaju svoje želje, osjećanja i strahove. Nakon što se jedan mladić bezuspješno suprotstavi očevom zlostavljanju i izvrši samoubistvo, profesor biva lažno optužen i izbačen iz škole.

Prijedlozi za popravdak

Neka djeca pješače do škole nekoliko kilometara. Neka djeca idu u razred sa starijim i mlađim, jer ih nema dovoljno za odvojene razrede. U nekim školama nema *pametnih tabli*. Neka djeca nemaju internet. Mogućnosti nisu pravedno raspoređene na svu djecu. Ili u Tvom razredu i Tvojim školi jesu? Misliš li da bi se nešto moglo *popraviti*?

Abdulah Sidran (1944.) rođen je u Sarajevu. Piše pjesme (zbirke: *Sarajevska zbirka*, *Sarajevski tabut*, *Zašto tone Venecija*), drame (*U Zvorniku ja sam ostavio svoje srce*) i scenarije (*Sjećáš li se Dolly Bell*, *Otac na službenom putu*, *Kuduz*).

Razmisli...

Nestaju li u ratovima narodi ili ljudi, pojedinci, djeca, žene, muškarci? Da li je pojedinačni život također jedna boja među bojama, jedan miris među mirisima? Da Ti pišeš pjesmu o ratu, bi li za Tebe sudnji dan bio nestanak jednog naroda, svih ljudi ili jednog djeteta?

Pre(ne)poznate riječi:

sijaset – mnoštvo, puno, mnogo
staklo murano – Murano – dio Venecije koji je imao brojne staklarske radnje
Kanal Grande – veliki/centralni kanal u Veneciji

Abdulah Sidran ZAŠTO TONE VENECIJA Piteru Viru

Gledam u nebo iznad Venecije.
Ništa se promijenilo nije, posljednjih sedam milijardi godina. Gore, ima Bog. On stvorio je Svemir, u Svemiru sedam milijardi svjetova, u svakom svijetu bezbroj naroda, mnoštvo jezika, i po jednu, jednu – Veneciju.

Narode stvorio različitim, na uho im šapnuo: "Sada upoznajte jedni druge." Sijaset jezika dao, da ih uče, jedni od drugih, kroz jezike da se upoznaju, i svi, od toga – bivaju bogatiji, i bolji. Veneciju dao, kao tihu i ribu što je dao, da ljudi i narodi vjeruju u Njega – čudeći se Njegovim djelima.

Gledam u nebo iznad Venecije. Gore, i posvuda, jeste – Bog. Jedan. Što stvorio je Svemir, sedam milijardi svjetova u Svemiru, u svakom svijetu puno jezika i naroda, i po jednu Veneciju. I jedan malehni narod dao, u jednome svijetu, na kopnu što ga zovu Evropom, u plemenu Južnih Slavena. Tu je Granica. Bosna. Bosna. Bosna. Dodiruju se tu, i tuku, Istočni križ i Zapadni križ, od jednog Križa nastali. A bošnjački narod je pitom. Zato prihvati ruku Treće Vjere: u Jednog Boga, Koji nije rođen, niti je rodio, a Gospodar je svjetova, i Vladar Sudnjega Dana.

Gledam u nebo iznad Venecije. Zemaljski su gospodari namjerili da bošnjačkog naroda – nema. Venecija tone. Evropa tone. Tone kolijevka, i dijete u kolijevci tone. Tonu kontinenti. Tone ruža u vazni od stakla murano. Tone Murano. Hotelska soba tone i Društvo mrtvih pjesnika tone. Zašto ne treba na svijetu da ima naroda bošnjačkog? Među bojama – jedna boja, među mirisima – jedan miris manje? Zašto ne treba svijetu da ima – ova Venecija? Među čudima – jedno čudo manje?

Gledam u nebo, iznad Zemaljskog svijeta.
 Jedna se zvijezda, u dugome luku, ruši u bezdan
 Svemira. Kao da pade – posred Kanala Grande.
 Zemaljski svijet, među sedam milijardi vasijskih
 svjetova, hoće da ostane siromašniji za cio jedan
 narod. Takva je volja zemaljskih gospodara.
 U Svemiru, tada, jedna zvijezda pada. Zato tone
 Venecija. Svemir bude siromašniji – za cio
 jedan svijet. Takva je volja Gospodara svjetova.
 Takva je volja Vladara Sudnjega Dana.

(Venecija/Sarajevo, avgust/septembar 1993.)

Razgovor o pjesmi

Sastavni dio pjesme je i datum na kraju. Pjesnik je želio da se ova pjesma veže za konkretno mjesto i vrijeme: Venecija/Sarajevo, avgust/septembar 1993. On pjesmu piše u Veneciji, ali ima na umu Sarajevo, koje je u ratu u Bosni i Hercegovini, od 1992. (kada je postala najmlađa država u Evropi) do 1995. bilo pod opsadom.

Kako brojevima u prvoj strofi lirski subjekt ostvaruje kontrast? Šta tim kontrastom ističe? Šta postiže ponavljanjem u zadnjem stihu te strofe?

Zašto u drugoj strofi lirski subjekt kaže da je Bog stvorio narode (a ne ljude)? Kako se može *šapnuti na uho narodu*? Zašto ne čovjeku? Lirski subjekt ograničava različitost samo na jezik. Kako još ljudi mogu biti različiti između sebe? Prema kome u prve dvije strofe lirski subjekt iskazuje divljenje i poštovanje?

Koji se motiv uvodi u trećoj strofi, nakon ponavljanja iskaza iz prve i druge? Pronađi riječ koja se ponavlja tri puta. Šta pjesnik time postiže?

U četvrtoj strofi spominju se *zemaljski gospodari*. Ko su oni? Znamo li to iz pjesme? Kako je moguće da postoje gospodari svijeta osim Boga? Zašto je lirskom subjektu vjera u Boga poljuljana? Kakve veze imaju Evropa i kolijevka? Ko je dijete u kolijevci? Šta sve tone? Kojim se pitanjima završava strofa? U čije ime diže glas pjesnik?

Šta u posljednjoj strofi lirski subjekt iz padanja zvijezde zaključuje? Čija je volja da svemir bude siromašniji? Za šta će biti siromašniji ako nestane jedan narod?

Protiv kakvog svijeta pjesnik protestira ovom pjesmom, a za kakav se zalaže? Pokušaj se uživjeti u cijelu situaciju: na jednoj strani sjaj filmskih zvijezda i oči cijelog svijeta uprte u *crveni tepih*, na drugoj glad, smrt, izbjeglice... Iz kakvih emocija je nastala ova pjesma, šta ih je pobudilo?

Venecija je grad podignut na pijesku i mulju jadranske obale. Što zbog slijeganja tla, a što zbog rasta nivoa mora, Venecija je u 20. stoljeću potonula 24 cm. Neki naučnici prognoziraju da će u ovom vijeku potonuti čak za jedan metar. Postoji nekoliko planova za spas grada. Kako ih Ti zamišljaš?

Silvije Strahimir Kranjčević (1865.) rođen je u Senju u Hrvatskoj. Kao mladić bio je buntovne naravi; završio je senjsku gimnaziju, ali zbog loše discipline nije maturirao. Studirao je teologiju u Rimu, ali je odustao od svećeničkog poziva i vratio se u domovinu. Međutim, u Hrvatskoj vlada režim Khuena Hedervaryja pa ne može naći posao i on s diplomom učitelja traga za poslom u Bosni i Hercegovini. Radio je u Mostaru, Livnu, Bijeljini i Sarajevu. Pisao je rodoljubnu, socijalnu i refleksivnu poeziju, a najpoznatije zbirke su: *Bugarkinje*, *Izabrane pjesme*, *Trzaji*, *Pjesme*.

Paradoks je stilska figura koja znači ono što je suprotno očekivanju ili općem mišljenju; to je na prvi pogled proturječan iskaz koji je u dubljem smislu istinit. Jedan od najpoznatijih primjera paradoksa je Sokratova izjava: *Znam da ništa ne znam*.

Silvije Strahimir Kranjčević MOJ DOM

Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol;
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud svijet prosim,
I... gutam svoju bol!

I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug;
Mom otkinuše biću sve njojzi što uzeše,
I ne vraćaju dug.

Ja nosim boštvo ovo – ko zapis čudotvorni,
Ko žića zadnji dah;
I da mi ono pane pod nokat sverazorni,
Ja past ću utoma.

Ah, ništa više nemam; to sve je što sam spaso,
A spasoh u tom sve,
U čemu vijek mi negda vas srećan se je glaso
Kroz čarne, mlađe sne!

Kroz požar, koji suklja da oprži mi krila,
Ja obraz pronijeh njen;
Na svojem srcu grijem već klonula joj bila
I ljubim njenu sjen.

I kralje iznijeh njene i velike joj bane,
Svih pradjedova prah,
Nepogažene gore i šaren-đulistane
I morske vile dah.

...Ja domovinu imam; tek u grud sam je skrio
I bježat moram svijet;
U vijencu mojih sanja već sve je pogazio,
Al ovaj nije cvijet.

On vreb, vreb, vreb... a ja je grlim mukom
Na javi i u snu,
I preplašen se trzam i skrbno pipam rukom:
O, je li jošte tu?!

Slobode koji nema, taj o slobodi sanja,
Ah, ponajljepši san;
I moja žedna duša tom sankom joj se klanja
I pozdravlja joj dan.

U osamničkom kutu ja slušam trubu njenu
I krunidbeni pir,
I jedro gdje joj bojno nad šumnu strmi pjenu
U pola mora šir!

Sve cvjetno kopno ovo i veliko joj more
Posvećuje mi grud;
Ko zvijezda sam na kojoj tek njeni dusi zbore,
I... lutam kojekud.

Te kad mi jednom s dušom po svemiru se krene,
Zaorit ću ko grom:
O, gledajte ju divnu, vi zvijezde udivljene,
To moj je, moj je dom!

Razgovor o pjesmi

Kranjčevićeva pjesma zove se *Moj dom*. Šta znači riječ *dom*, a šta *domovina*? Osim u naslovu spominje li se riječ *dom* još negdje u pjesmi? (Pročitaj je još jednom u sebi da nađeš odgovor.) Lirski subjekt kaže da ima domovinu. Gdje se ona nalazi? Kako je to moguće? Koje pitanje postavlja lirski subjekt? Kakve osjećaje iskazuje? Ko u njemu stvara takve osjećaje?

Na koji način u narednim strofama slikovito predstavlja svoju povezanost s domovinom? Citiraj stihove. Zašto je domovina za njega *zapis čudotvorni* i šta će se dogoditi njemu ako se njoj nešto dogodi? Je li to zaista moguće ili lirsko *ja* hiperbolom (stilskom figurom preuveličavanja) želi naglasiti svoju vezanost za domovinu? Koja je uloga lirskog subjekta u *spašavanju* domovine? Od koga je to on spašava? Trpi li on svaku njenu povredu? Iz kojih stihova to vidimo? Govori li lirsko *ja* samo o sadašnjosti svoje domovine?

Na početku pjesme on postavlja pitanje, a kroz pjesmu i sam daje odgovor na njega: *...Ja domovinu imam; tek u grud sam je skrio / I bježat moram svijet; / U vijencu mojih sanja već sve je pogazio, / Al ovaj nije cvijet.*

Gubi li, bježeći svijetom, svoju domovinu? Može li je i dalje štiti? Je li u ovoj pjesmi samo domovina bez slobode? U kojoj strofi je to iskazano? Može li čovjek sanjati o slobodi i u domovini koja je slobodna. Kada i zbog čega? Pjesma govori o domovini. Kako zovemo takvu vrstu lirске pjesme? Ima li u njoj i drugih elemenata? Šta lirski subjekt otkriva posljednjom strofom: u kojem trenutku će domovina postati njegov dom? Je li taj zaključak ironičan?

Šta bi onda bila tema Kranjčevićeve pjesme: ljubav prema domovini ili uzaludno traganje za domovinom kao prostorom slobode?

Da li je zadnja strofa izrekla i ideju pjesme? Objasni svoj odgovor.

U lov na figure

I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše...

- a) Asonanca.
- b) Kontrast.

Ja nosim boštvo ovo – ko zapis čudotvorni, / Ko žića zadnji dah;

- a) Poređenje.
- b) Paradoks.

Ah, ništa više nemam; to sve je što sam spaso, / A spasoh u tom sve...

- a) Metafora.
- b) Paradoks.

Kroz požar, koji suklja da oprži mi krila, / Ja obraz pronijeh njen;

- a) Asonanca.
- b) Aliteracija.

O, gledajte ju divnu, vi zvijezde udivljene, / To moj je, moj je dom!

- a) Aliteracija.
- b) Poređenje.

...Ja domovinu imam; tek u grud sam je skrio / I bježat moram svijet; / U vijencu mojih sanja već sve je pogazio, / Al ovaj nije cvijet.

- a) Opkoračenje.
- b) Asonanca.

Ivan Goran Kovačić

(1913.), objavio za života dvije knjige (*Poezija* i *Dani gnjeva*, odakle je i priča u Tvojjoj čitanci).

Stradao je, kako se pretpostavlja, 1943. na Sutjesci, u okolini sela Vrbica, kao pripadnik partizanskih jedinica. Njegovo tijelo nije nikada pronađeno, a kao da je slutio takvu sudbinu, napisao je pjesmu:

Moj grob

U planini mrkoj nek mi bude hum,
Nad njim urlik vuka, crnih grana šum,
Ljeti vječan vihor, zimi visok snijeg,
Muku moje rake nedostupan bijeg.
Visoko nek stoji, ko oblak i tron,
Da ne dopre do njegov niskog tornja zvon,
Da ne dopre do njegov pokajnički glas,
Strah obraćenika, molitve za spas.
Neka šikne travom, uz trnovit grm,
Besput da je do njegov neprobojan, strm.
Nitko da ne dođe, do prijatelj drag,
– I kada se vrati, nek poravna trag.

Šta pjesnik želi? Vjeruje li u raj i spasenje? Šta je za njega najveća vrijednost?

Pre(ne)poznate riječi:

banda – manji orkestar limenih instrumenata

bradv – tesarska sjekira široke oštrice

branjevina – zabrana, nasad stabala kao oznaka granice imanja

bučoglav – glave kao tikva; od buča – tikva, bundeva.

crkvar – osoba koja se brine o crkvi

češer – šišarka

dnevničar – radnik koji radi za dnevnicu, nadničar

dragati – milovati

drenovača u šaci – izraz za korištenje prisile i prijetnje; drenovača – batina od drenovog drveta

duhovnik – svećenik

gnusan – prljav, odvratn, mrzak

Ivan Goran Kovačić

MRAK NA SVIJETLIM STAZAMA

Jačica Šafran čobanovao selu do starosti, bez drenovače u šaci, bez roga u ustima, bez riječi pogrdne:

– Što će batinica, što će šipčica voliću božjem, što će kravici krotkoj? A rog plaši ptičice u šumi i ušutkava ih. I margarić stidno obara uške pred gnusnom riječi.

Iz njegovih su ruku, pitomo kao golubi, lizali so najpakosniji bodači volovi; na njegov poziv pristupale bi mu najupornije junice, i najjogunastiji teoci turali bi glavu u njegovu pastirsku prtenjaču. Na polasku iz sela i za lučenja obredalo bi se kod njega čitavo stado na solilo.

Malena tijela, kudrave duge kose i okrugle mahovinaste brade, sličilo je grmičku, koji je podigao iz čučnja i gegavo popošao. Ali grmičku, koji je gdje gdje bjelkasto procvjetao.

Čitavo ljeto plandovao bi visoko u košenicama, vječito opružena dlana – koji su neprekidno izmjenično ljubili volovi, krave, telad. U suton silazio bi s blagom na pojilo i čekao, da bik predvodnik Jakan, napivši se, snažno othukne kroz nozdrve, podigne vrat i, dok mu kaplje voda s otvorene gubice, prodorno rikne spram sela. – Ljepše duva u rožić Jakan od Jačice! – smijao bi se bikovljemu mûku, zabacivši još dublje na rame obramnicu pastirskog roga.

U selo je rijetko dolazio. Tražio je, da mu ručak šalju po goničinu dnevničaru – kako je redom koju kuću patrilo. A na večeru nije išao, samo da se s nikim ne susretne, i da ga ne draže kosci, žetelice ili drvosječe, ispitujući napasno o šumskim dusima i pastirskim vilama. – Imaš li ti, Jačica, svoju vilu? – upitala ga jednom u momaštvu, za večere, neka vragoljanka, zagrcnuvši se nad zdjelom od smijeha. Prosuo se zveketljiv prasak tanjurâ i zdjelâ po stolu. Tuckale su grohotljivo žlice u lončićima. – Onda je ljeti i s jeseni večerao rosom ohladnjele jagode po krčevinama, zobao trešnje divljake na poljima i tražio slatke trnjnice uzduž ograda. Zimi je sa sjenika gledao zvijezde – tako slične žutim, rasprosutim mrvicama žganaca.

Dočuo za nj i velečasni, pa se duhovnik snebio, što jedan od stada njegova ne dolazi u crkvu, ne ide, kao ostali pričesnici, da spere grijehe sa sebe i umilostivi Boga slušajući riječ njegovu s prodikaonice! Vabio župnik Jačicu neko-

liko puta k sebi, ali se ovaj uvijek oglašivao njegovih poziva. Napokon se velečasni odluči i uz pomoć crkvarovu popne se do plandovišta. Jačica je sjedio pod borovima, na kojima su visjeli češeri kao nakiti na crkvenim lusterima, i gledao plave oči Jakana, koji je pokorno lizao pruženi dlan. Čoban se nije osvrtao na dolaznike.

– Grešna duša – pomisli velečasni – grub kao gorska trava i nijem kao zvijer – prošapta crkvaru u uho, a ovaj zaklima glavom.

Sjeli su mučke kraj njega.

– No, Jačica – otpoče velečasni – da se malo porazgovaramo o dragom Bogu. Znaš li ti, na primjer, koliko ima bogova?

– Koliko borova, toliko bogova! – odvrati mrgodno Jačica, podigne rog, zabaci kaput i izgubi se u grmlju.

Odsada je još rjeđe dolazio u selo.

Svake godine o Martinju ubirali su govedari svih okolnih sela pastirinu. Obilazili bi kuću po kuću, broj po broj, veselo bi praskali dugim konopljastim bičevima vitlajući ih oko sebe i puhali u svinute rogove.

Ali Jačica nije već trideset godina odlazio u selo o Martinju – jer su njegovu čuvarinu polizali kroz godinu volovi s dlanova, pozobale ptice u šumama i raznijeli sijači vjetrovi, što je ovima preteklo.

Kada je onemoćao, i obezubio, zaglavinjao na staračkim, spotakljivim nogama, i izdao ga glas – dogovori se selo, da mu nađe zamjenika, koji će moći, kao i u ostalim selima bučno bičkarati korbačem, glasno hajkati blago i duvati u rog jače od Jakanova mûka. – Naš govedar tuli najljepše i najjače! – Hvalisat će se odsada seoska dječica pred djecom iz okolnih sela.

Otišli su do Jačice, razložili mu svoje stajalište i ponudili za dugotrajnu službu staru kravicu Golubu (koja bijaše bezuba, bez doma i bez gospodara, kao i on) – pružili mu nekoliko polovnikâ kukuruze i uputili ga, da se nastani u ruševnoj samotnoj kućici s vrtom, daleko od sela, povrh općinske ceste.

Te je večeri Jačica Šafran izljubio na lučenju redom sva goveda, pomilovao teoce i napokon objesio se o vrat Jakanu zagušujući na dlaci grčevite jecaje. Jakan je nakrivio visoko podignutu glavu i načulivši uši začuđeno ga gledao. Napokon se Jačica pomirio sa sudbinom.

Stanlio i Olio su junaci nijemih komedija. U čemu se Jačica i Franina razlikuju od njih?

Pre(ne)poznate riječi:

grohotljivo – grohotno; grohot – glasan bučan smijeh

hlačnica – nogavica

inje – ledeni kristali koji se pojavljuju na uspravnim predmetima u zimskim danima

jarosno – gnjevno, ljuto

jasle – prostor u štali gdje se stavlja hrana za domaće životinje

jogunast – grub, gnjevan

kirijaška kola – kola koja vuku konji ili volovi u kojima se prevoze balvani, oborena stabla; *kirijašenje* – prevoz robe zapregom

knut – bič

kolajna – ogrlica

korbač – bič

kosturnica – mjesto ili zgrada gdje su sahranjene kosti većeg broja ljudi

košenica – livada

krma – proizvodi biljnog, životinjskog ili mineralnog porijekla koji služe kao stočna hrana

krotak – veoma blag, stidljiv

kudrav – kovrčav

lotra – drvena kola za prijevoz sijena

mrhav – mršav

Penzioneri

U filmu *Ljetnikovac na Zlatnom jezeru* dječak provodi ljetni raspust s bakom i djedom i upoznaje navike i način razmišljanja starih ljudi. Razmišljaš li Ti ponekad o penzionerima u svojoj porodici, susjedstvu, naselju? Jesu li male penzije njihov najveći problem? Šta društvo sve može učiniti da penzionerski dani budu lijepi, dostojanstveni, ispunjeni? Šta mogu učiniti djeca?

Pre(ne)poznate riječi:

mučke – mučki, podmuklo, krišom
obramnica – torba, tobolac (futura)
okljaštriti – okresati (grane)
orijaški – divovski
patriiti – sljedovati
plandovati – odmarati
polovnik – žitna mjera od 20 oka
popošati – poći
potporanj – predmet kojim se nešto podupire, podupirač
preteći – preostati (nečega)
pričesnik – onaj koji prima pričest
pričest – obred u kojem hrišćani/kršćani primaju od sveštenika posvećeni hljeb i vino
prodikaonica – mjesto u crkvi odakle svećenik govori vjernicima
prpošno – ponosno
prtenjača – čobanska torba
rog u ustima – rogororiti, mrmljati, gundati, buniti se (protiv koga ili čega)

Ispočetka je ustajao u predjutarje (dok su zvijezde, poput cvjetova, blijedeći venule na nebu) i bježao je kao urek-nut u goru, da gleda, kako se dolovi i obronci osipaju stadi-ma. Potajice bi odlazio u koševine i dugo promatrao iza grma, kako Jakan sagiblje snažni vrat i čvrsto raskrečenih nogu s uživanjem prisrkuje jutarnju rosu na travi. (Činilo mu se, kao da srče suze s njegovih očiju.) Pomišljao je: kako bi bilo dobro, da postoje vilenjaci i pastirski dusi, koji bi odnijeli novoga govedara u nepovrat, pa da on i dalje miluje Jakana pod borovima i ljubi male kovrčaste teoce u čelo, u slinastu im njuškicu.

Kasno uveče vratio bi se slomljen kući, dok je Goluba iznemoglo mukala za praznim jaslama. – Tako se jednom zagledao u njene turobne pačeničke oči, i poniknu pred njom skrušeno kao pokajnik. – Golubo, Golubice, Golubi-čice moja, žalosnice stara – tepao joj je ganuto – ne treba Jakan Jačice, ne žudi on za mojom krhkom starosti, podaju se meke travčice njegovu jeziku. Jako je stado, prejako, Golubice! – dragao je njene uške, koje se podatno povijale pod njegovim dlanovima, milovao joj tupe, okršene ro-gove, koji kao da su postajali meki od dragosti. Tako je glasno, tako je veselo žvakala dobra, bezuba kravica tvrdu gorsku travu – kao da su joj počeli upravo sad nica-ti mliječnjaci.

Tada zaljubi Golubu.

Isplijevio je korov u zaraštenom vrtiću, prekopao ga i za-sijao kukuruzom, zasadio krumpirom i grahom čučav-cem. Nedaleko od kolibice iskrčio šikaru i pretvorio je u usjev. Prevrne zemlju i posije pšenicu. Poljubilo toplo sunce sočne klice i izvuklo za vrat iz zemlje zelene klasove i zlatnim šibama istjeralo kukuruzne stabljike iz tame, da ne ljenčare.

Raspjevale se ptičice po šumama, dolepršali oblačići bijeli kao anđeli i porosili pšenicu, osvježili livadu u boku nad kućom. Nju će Jačica da pokosi dva, tri puta za krmu Go-lubi.

Čim bi se rasvanulo, odvezao bi Golubu i odveo je kraj puta, da pase. Pogladio bi je, pomilovao, i onda otrčao u vrt, da radi.

Isvilali se kukuruzi, ubradali kao Jačica. – Rastite, brado-njice, plodite se, mili. Pomoći će vam kišica da ozrnate, da se pozlatite – šaptao je gladeći im duge, svilene brade.

A kukuruzi stali na noge kao vitezovi, zašumjele im perjanice na glavama, te stadoše mahati zelenim stabljama oko sebe. – Odgrnuo jedno jutro lišće na klipu, a ovaj se nasmijao prpošno Jačici u brk bijelim, mliječnim zubčićima.

Otrčao Jačica radosno do krave i zagrlio je: – Golubice, Golubičice moja, raste pšeničica, podiže se krušac kukuruzni, milena!

A uz vrtnu ogradu zacrvenjele se jagode od sunčanih poljubaca, i ciklame raskalašeno zapušile na svoje lulice, da je mirisalo, da je mirisalo uokolo...

Ali jedno jutro plegla grdna oblačina iznad sunčane kolibice; zamuti oči Jačičine, smrknu mu vedro čelo i otre smiješak s usana.

Bio je to Franina Brdar, ugljenar i drvosječa, čovjek, koji se u mladosti zavlačio pod kirijaška kola, nakrcana drvom, i dizao ih na orijaškim plećima. Hodao je uvijek razgaljen, gologlav i zavrnutih hlačnica, s velikom sjekirirom pod golom, nabrekdom miškom. Dok su drugi drvosječe cvokotali zubima i tiskali se oko vatrišta u šumskoj drvenjari, on je mahao ogromnom sjekirirom oko sebe i obarao hrastove, rušio visoke bukve – a inje mu se hvatalo rutavih prsa i kratke četinaste kose. Prozvali ga Oblačina, jer bijaše uvijek namrštena lica i neprestano s kletvom, kao s gromom, na ustima. Pobožnici, sklonuti za oluje pod drvetom, krstili bi se plašljivo u njegovu prisuću, da ih strijela s neba ne uništi. Ali baš onda psovao bi Brdar najviše i grmio svojim dubokim, teškim glasom. Pričaju starci, da je još kao dijete volio krupne riječi. Dok su se kao pastirčići igrali s njime, a već onda bijaše u nje ga neobična snaga, zvali su ga u igru: Frane, Franica – idemo se igrati “vjeverice”. On bi mrko odvratio: Nisam ja Franica, ja sam Franina! – Franina! – ponovio bi bijesno i otišao u šumu, gdje se popeo na najvišu bukvu i do noći promatrao s visoka daljine za brdima. – Ostala djeca strahovala su, da se ne izgubi ili ne ode u kvar koje njegovo govedo, jer bi ih inače sve ispremlatio, pometao na kup i raštrkao njihovo blago.

Franina Brdar nije poznavao rano umrle matere, a oca nije imao. Prva riječ, koju je razumio, bijaše: kopile, a druga: slugo!

Na fresci u Pompejima prikazana je boginja cvijeća Flora. Kome je od dva junaka ove priče sličnija? Zašto?

Pre(ne)poznate riječi:

- sagibljati** – sagnuti
- sjenik** – objekat u kojem se odlaže sijeno, osušena trava
- snebiti** – iznenaditi
- stelja** – slama, lišće ili kukuruzovina što se baca pod stoku u staji i na kojoj stoka počiva
- strvina** – tijelo uginule životinje koje se raspada, mrcina
- šikara** – zemljište obraslo gustom niskom šumom s isprepletenim granama
- teoce** – muško tele
- trnjine** – divlja biljka koja daje okrugle tamnoplavo-sivkaste plodove koji imaju gorak i kiseo ukus
- tuča** – grad
- tuliti** – glasati se otegnuto (sirena), pjevati, plakati
- vabiti** – mamiti životinje dozivanjem
- vodir** – posuda u kojoj se za pasom nosi voda u kosidbi
- vojnica** – porez za muškarce koji se nisu borili u ratu
- zaljubiti** – zavoljeti
- zametnuti** – zagubiti
- žganac** – pura, palenta

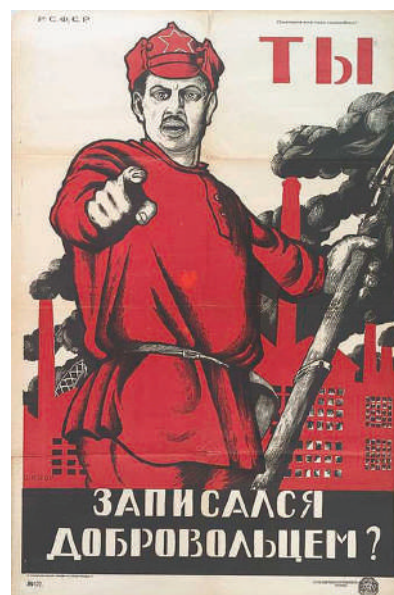
Kao momak nije zavolio nijednu djevojku. A i djevojke bi se raspršile pred njim kao golubice: – Ženetine! – mrm-ljao je s mržnjom za njima, sjećajući se, kako su mu te vršnjakinje dobacivale par godina unazad: kopile, Frani-na, kopile! A njihove matere zgražale se šapćući gnusno o njegovoj majci, koja je ležala u grobnom mraku i u tami njegova djetinjstva.

Lugari su strahovali pred njim i nikada nisu nadzirali šumski predio, u kojem je ozvanjala njegova sjekira. Seljaci, znajući za to, odlazili bi s kolima na takva mjesta i nesmetano rušili najranjivije jele i najdeblje hrastove. Pred starost, kada mu se ukrtiše kosti i utromi tijelo, zadesi ga nesreća. Oborena jela oklizla se naglo o susjedno drvo, i odbivši se panu na nj. Prebila mu nogu.

– Ne možeš bez nožurine! – rekne sebi jednog dana, dohvati bradvu i sjekiru, te se uputi ravničici i bočini pod šumom.

Dovuče nekoliko tankih jela, okljaštri ih i obradi, pa po-digne brvnaru kraj Jačićine kolibice.

Prve dane nije se Jačica ni osvrtao na susjeda. Redio je vrtić, dragao Golubu i tepao joj mile riječi – ali sada tiše, mnogo tiše. Metnuo joj povodac oko rogova (što dosad nije činio), samo da može biti razložno u njenoj blizini. Ipak on je snažno osjećao neprijatno susjedstvo i kao gro-zničavac drhtao na svaku susjedovu riječ, na svaku nje-govu kretnju. Radeći u svom zabranu, sagnut nad zasa-đene gredice, doprle bi do njega psovke razljučena Brda-

ra, i on bi se svaki put trgnuo kao udaren knutom, zamrmolivši glasnije bujnoj ljetini drage, sitne riječi. Ispočetka niti se novi susjedi pozdravljali objutro, opodne ili navečer, niti se riječ zametnu između njih. Štoviše, oni se nisu ni pogledali, ili bolje, Jačica bi uporno promatrao, kako zrnaju klipovi, kako se glaviča kupusna lijeha, i kako puni klasovi, poput mudraca, zamišljeno obaraju teške glave. – Ipak on je ćutio neugodne susjedove oči na svome potiljku i prezir njihova pogleda.

Ali desetog dana u svitanje nasloni se Franina Brdar na ogradu branjevine (da je zaškripala mučno) i grmnu spram Jačice, koji je upravo izvodio Golubu na pašu.

– Kuda ćeš s tom kravetinom?

Jačica se skupi i ne odgovori.

– Kud vodiš tu kravetinu? – poviknu Franina jarnosno, a Jačica mučke zagrlji kravicu – kao – da je zaštititi od udarca.

Brdar je grohotao za bjeguncima.

Jačica bijaše sretan, kada je susjed odlazio u šumu na obdanicu i vraćao se tek kasno u noć.

Ali ponovnom ruganju nije mogao izbjeći:

– Hej, Jače, ljudino čobanska – što ruješ po tom blatu.

Udari lopovske gazde po tikvi i pokolji im stado kao vuk, pa se nažderi mesine. Ti natravio bikove u koševinama, ti si junačino, utovio krda njihova! – A to je posao za ženetine!

Jačica je osjećao, da padaju Brdarove riječi na gredice kao tuča.

Mobilizacija

Na slikama su plakati kojima su države pozivale svoje građane u svjetski rat. Šta im je zajedničko? Saznaj da li jednakopravnost žena i muškaraca obuhvata i vojnu obavezu? Iznesi svoj stav u vezi s tim.

S kojim je dijelom Kovačićeve priče ova slika u vezi?

Djetinjstvo riječi

Krava

Jačicina krava nije samo krava, već *mrhava krava Goluba*, koja u ovoj priči zauzima važno mjesto. Znaš: *mrhava* = mršava. A *krava*? A *Goluba*? A *mršava*? Porijeklo tih riječi? *Krava*. Možeš li i pomisliti da *krava* i *jelen* mogu biti u nekoj jezičkoj vezi? Ako kažeš *da* – u pravu si. *Jelen* je u latinskom jeziku *kervus* (*cervus*), a u grčkom riječ *keraos* znači: *rogat*. I *krava*, kao i *jelen*, znači: *rogat*, *rogata životinja*. *Goluba*. Jačica joj je dao ime po riječi *golub*. Zašto? Po boji. Jačicina *Goluba* je bila golubije plavkaste boje – boje divljih golubova. Imenjakinja bi joj mogla biti neka kravlja ljepotica imenom *Plavulja*. Porijeklo riječi *golub* dovodi se u vezu s vrlo starim pridjevom *golimban*: *plav*. *Mršava*. Značenjem stoji u vezi s *mrcina*: *strvina*, *crkotina*. Riječ *mrcina* je od istog praslavenskog korijena *mer*, koji je u *mrijeti* i *mrtav*. Ova pričica o *kravi* malo Ti je pomogla u karakterizaciji lika mršave Jačicine *Golube*.

– Zori, pšeničice, zrnajte, bradonjice, zlatite se, mili! – sipio je njegov šapat na ljetinu kao kišica, koja ublažava nanесenu бол.

To se često ponavljalo.

– O Jače, Jačino – tom starom strvinom ti začepišе gupicu, tom kravetinom mrhavom, umjesto da im kao ljudina rečeš: ne ćemo tako, vojsko, stani, svjetino bučoglavа, ja sam bio vaš slugа dosad, а sada, kad mi bradurina posivjela i zubi poispadali i nogetine me izdale i očurine obnevidjele – sad bi vi ovakovu mrhu, ovakovu strvinu bacili preda me! Ne ćeš, vojsko, ne ćeš, narode; kada toliko izgubih za te nenaplaćeno, neka ode k đavolu i ovo, što ostade – pa da ti glavurdu odsiječem i tu srčtinu smrdljivu izvadim iz prsiju!

A Jačica bi nehotice surovo povukao *Golubu*, samo da poskoči i uteče ispred nemilosrdnih udaraca.

– Vidiš, jade, gledaj, sirotinjo kratkoruka, izbulji oči, bijedo tupoglavа, evo nožurinu sam prebio, ali ne za drugoga, ne za drugoga! Nije kriv nitko tome, nego jela, jeletina, koja se sklizala. A ja, da se osvetim, rušim hrastove, obaram bukve, siječem šumi nožurde za svoju jednu! – A da sam drugom služio i u njegovoj službi nogu izgubio, pa da mi je ne naplati – ja bih mu tako noge podsjekao – kao deblo jeli! – Nisi valjda djetetina, da buncaš toj milodarnoj mrcini prosjačkoj riječi nedostojne čovjeka!

– Golubo, Golubice moja! – tepao je žalostivo uvrijeđeni Jačica kravici, gladeći joj rukom sjajnu zlaćanu dlaku na nabreklo steonom trbuhu, koji se teško ljuljao u hodu. – Milosnice moja stara, i opet će Jačica ljubiti teoce u čelo kovrčasto, u vlažnu gubičicu! – grlio je radosno, dok je mučno stenjala u brzanju.

– Patuljak, a ne ljudina! – promrsi Brdar za Jačicom i svali s ramena trupac za ogrjev, koji popraćen kletvom bučno udari o ledinu.

Pred jesen zakola selima vijest, da će ubrati vojnici od onih, koji nisu odslužili vojnu dužnost.

Već su ćoravi Nikola Lugar i Stopar Mata primili poziv. Među popisanim bijaše i Jačica Šafran.

Ušao jedno večje pandur u njegovu kolibicu i bacio preda nj cedulju, ljutit, što je zbog toga morao tako daleko pješaćiti.

Jačica je uzdrhtao pogledavši papir isprijeka, i velika tjeskoba uđe u nj. Bijelio se papir pred njim u mraku, sličan komadu leda, koji je ohladio sobu kao kosturnicu i ledenio mu srce. Čuje se izvana, kako Franina Brdar cijepa na mjesečini, i udarci sjekire odjekuju u sobici kao mrtvačkom sanduku, kada grobar čekićem zakiva čavle na pokrovu.

Pomisli: Franina je bio sposoban i pjevao je u kolima okićen trobojkama:

– Hej, ženetine!

Jačica je kočio kola u nizbrdicama i sjedio na rubu lotre, blizu kočnice.

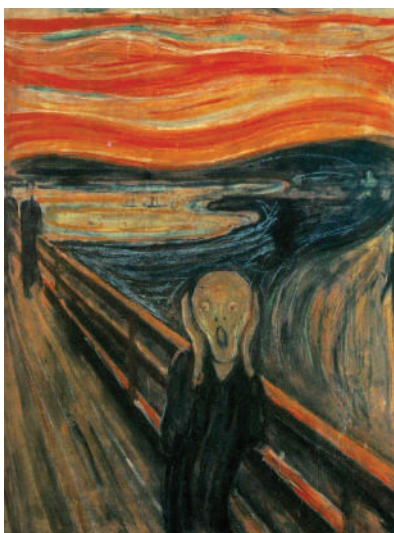
Kad su došli natrag u selo, Franina je digao harmonikaša u vis i unio ga u gostinonicu: – Sviraj, banda! Rastegni joj gubicu! – Hej ženetine!

Jačica je stajao vani kod konjâ, jer nije bio uzet, i slušao, kako harmonika pijano grohoće i trešti u tamu.

– Ha, ha, ha! – hohotao je za stolom na pregledbi zakopčani gospodin s dûgom na hlačnicama, kada je goli Jačica Šafran na poziv istupio preda nj. – Ha, ha, ha! – gušio se pocrvenjevši od smijeha i otkapčao si oko vrata stegnutu bluzu, na kojoj su sitno zveckale kolajne.

Grohotali su Jačičini vršnjaci oko njega, podrhtavali im goli trbusi, napinjale se vratne žile.

Dinamički motivi (pokretači fabule) su oni koji mijenjaju situaciju i tako pokreću radnju. Kako ovaj odlomak pokreće radnju?

Kojem dijelu priče odgovara slika Edvarda Muncha *Krik*?

Statički motivi ne mijenjaju situaciju, ali zato popunjavaju priču različitim detaljima (najčešće su to opisi prirode, mjesta, ličnosti). Koji tip statičkog motiva prepoznaješ u označenom dijelu priče?

– Hi, hi, hi! – pištio je slinavo grbavi pisarčić u kutu zapisujući njegovo ime.

Zaspao je s glavom na stolu i nemirno sanjao čitavu noć. Pred jutro iskrсну pred njim onaj zakopčani gospodin i zablistale mu kolajne na prsima, da je morao prekriti oči.

– Jačica Šafran! – grmnuo je mrko s visokog trona, a on se sruši ničice i grčevito zaplače. Uokolo stajali su mračni vojnici s isukanim mačevima, a ispred svih Franina Brdar, držeći ogromnu bradvu u ruci. – Milost! Milost! – jecao je Jačica i previjao se na podu.

Kroz visoka vrata uđe tiho Goluba i promrsi mu vlažnim jezikom dugačku kosu.

– Kravetina! – vikne Franina Brdar i nabrekli kravičin trbuh strašno posiječe sjekirom.

– Muu-u! – zamukala je bolno kravica srušivši se do njege, a krv poteče potokom iz nje, te poplavi sobu, potopi vojnike i stade se dizati do visokog ležišta, na kojemu se svijao od smijeha gospodin s duginim hlačama, obuhvativši rukama trbušinu.

Jačica se probudi uplakanih očiju i skoči:

– Muu-u! – mukala je tužno gladna kravica u štali.

Potrči k njoj i snažno je zagrli.

Za tri tjedna pokazivao je seoski starješina gospodi kuće dužnikâ.

Toga je dana Franina Brdar otišao rano u šumu i nije se vratio do noći.

Jačica je do podne kosio travu na livadi, a na njivici oponašali ga vjetrom zanjihani kukuruzi, koji su u ritmu s njime, poređani poput kosaca, mahali zelenim kosama, i o bokovima ljuljali im se klipovi kao golemi vodiri.

– Ja-či-či-či-ca!

– Ja-či-či-či-ca! – zvala ga ptičica s ograde. Ali on je bio žalostan.

Strašna slutnja uvukla se u njegovo srce. Užasna strepnja prožimala ga čitava. Svaki bi čas trčkarao u štalu i uvjeravao se, da li je zasun dobro prebačen, da li Goluba u polutmini zvekeće lančićem na koritu.

Danas nije, štoviše, razmišljao niti o tome, kako će se na Đurđevo Goluba oteliti; nije razmišljao s radošću, kakovo će ime nadjenuti telčiću – a te su mu misli inače dane ispunjavale.

O podne je dovukao teški potporanj i navalio ga na staj-ska vrata.

Čitavo je popodne odlazio malo podalje na put i onda se žurno vraćao do kravice.

Predveče stavi uho na cestu, i zamre mu srce: cesta je tutnjila, i tutanj se naglo približavao kao prijatnja. Jačica otrči u štalu, dovuče unutra potporanj i čvrsto podupre vrata. Glasno mu tuklo srce u polutami, a Goluba je položila glavu na njegovo rame i mazila se.

Pred kućom su stala kola.

Gore nad njim u sobi, grmio je pod od nogu.

– Hej, Jačica! – viknu ga starješina.

Jačica čvršće privine kravičinu glavu i ukoči se.

– Jačica, hej! – vikao je starješina oko kuće, a gospoda su nešto mrmljala i smijući se sjedala na krhke, iscrvotočene predmete.

Netko je snažno prodrmao stajskim vratima.

– Jačica, otvori!

Jačica se pritaji i užasnuto pogleda na vrata.

Doletio pandur i pomogao starješini. Uprli snažno rame-nima – i vrata se bučno stropoštaju. Goluba skoči preplašeno i stane Jačici na bosu nogu. Toplo mu tekla krv iz ogrebotine – ali bol nije osjećao.

– Jačica! – viknu starješina. – Gospoda te traže za dug, a ti ljenčariš zatvoren.

Jačica je tiho ustao i zagrlio Golubu.

– Plati vojnicu! Vojnicu plati!

Općinski pisar protumači:

– Nisi vršio dužnost domovinsku – nego si zarađivao govedarenjem punih trideset godina, dok su drugi padali mrtvi i osakaćeni. Ostale su udovice i nejačad.

– Od svoje ušteđevine ćeš lako otrgnuti. – Hajde, hajde, žuri – gospoda će okasniti, noć je! – podviknu starješina.

Jačica je stajao bez riječi.

– Ako ne platite, morat ćemo vam nešto zaplijeniti – reče strogo jedan od gospode, a Jačica zarida i baci mu se pred noge.

Starješina pokaže prstom na čelo i šane gospodinu kraj sebe: – S oprostjenjem rečeno, malo mu se vrtilo od djetinjstva!

– Dakle, ne ćeš da platiš? – Dobro – Vodite kravu! – zapovijedi gospodin panduru.

Pripovijest prikazuje cijeli život svog junaka, cijelu fabulu razvija kao njegovu biografiju. U pripovijestima se sudbina pojedinca prikazuje kao jedna od mogućnosti čovjekovog života, način na koji taj pojedinac vidi svijet. Možeš li dokazati da je *Mrak na svijetlim stazama* pripovijest?

Stilska figura u kojoj se pojmovi redaju prema jačini, od slabijeg prema jačem, naziva se **gradacija**.

Jačica je skočio do Golube i objesio joj se o vrat. Pandur mu otkine ruke i surovo ga strovali na kup stelje, onda odveže povodac i odvuče kravu kroz vrata.

– Hajde, mrcino! – izdere se i udari je nogom.

Kad su došli na cestu, priveže je starješina za lotru, i svi posjedaju u kola.

– Dođi po nju s parama! – viknu gospodin Jačici.

Kola krenu.

Tiho je došla noć, tamna, crna noć.

Jačica je sjedio u staji na hrpi stelje; beščutan, nepokretan.

Najednom mu zamiriše mlijeko, i bol mu probije srce.

Izleti van.

Ludački je trčao cestom.

Franina Brdar vraćao se iz šume sa sjekirom o ramenu.

Vidio je iz drvnika, gdje prolaze kola s gospodom. Prepoznao je Golubu.

Sjede mrko na prag i počeka Jačicu.

Šepao je cestom kući, ranjen, slomljen. Ubijen.

Kad je stigao pred kuću, priđe mu Franina blizu i stavi ruku na pleće:

– Odveli su ti, Jače, kravu – odveli su ti kravicu...

Onda se naglo okrene od njega i, mahnuvši visoko u nebo, zabije sjekiru do uške u cjepalo.

Razgovor o priči

Od ranije znaš šta je objektivni pripovjedač (podsjećamo Te: pripovjedač koji govori o onome što vidi, ne otkriva svoje stavove; poput kamere prenosi događaje, razgovore, opise). Jesu li to osobine pripovjedača u Kovačićevoj priči, posmatra li on objektivno događaje ili ipak *navija* za likove u priči? Možeš li to dokazati? Kovačić svoje književno djelo gradi na kontrastu dvaju likova. Kako pripovjedač govori o Jačici, a kako o Franini? Kojim se književnim i jezičkim sredstvima pri tome služi?

Tvoje simpatije ima – Jačica ili Franina? Zašto? Smatraš li da su ljudi iz sela i predstavnici vlasti pravedni prema Jačici – stara krava i kućica su dovoljne za penzionerski život nakon dugogodišnjeg čuvanja stoke seoskom stanovništvu? Da li je nagrada trebala biti drugačija? Kakav je odnos Franine i Jačice? Razgovaraju li? Šta je, osim jezika, suprotnost u njihovim životima? Trpe li nepravdu na isti način?

Odnose li se jednako prema svijetu? Kako se Jačica obraća biljkama i životinjama, a kako Franina? Šta im je ipak zajedničko; zašto obojica imaju kuću na kraju sela?

Zašto se vlast različito odnosi prema njima? Da li je to pravedno? Zašto se Franinin odnos prema Jačici mijenja? Šta je pisac završnom rečenicom postigao?

Dragoslav Dedović
OVAKO MI JE GLUVONIJE MI SARAJLIJA
PRSTIMA PREPRIČAO DIREKTAN PRENOS
KONCERTA BEČKE FILHARMONIJE

PARADOKS!!! Šta može čuti onaj ko je gluhi?
Šta može reći onaj ko je nijem?

Iovka
za čitanje

Muško: žensko
odnos
motiv erotiki
ljubav...

Ona violinu boje mahagonija prinosi obrazu,

— lice, bliskost, poljubac

↓

Mladić u fraku zagrebe porculansku dirku,

— oprezno počinje, jednim prstom

žičani instrument
s dirkama

muzika ponese u ladića

Tijelo se nad čembalom pomami, prsti polude,

IRONIJA!! DIRIGENT je teatroban. Fascinira publiku.
PAŽNJA JE PREVIŠE NA NJEMU, A ON NE SVIRA.

Sredovječni pajac histeriše dirigentskom palicom,

Trepću =
= ne razumiju
ono što vide,
nije ih se
dojnilo

Trepću draguljima okićena gospoda,

publika je bogata ali neosjetljiva.
Umjetnost ili ne razumiju, ili im je
dosadna.

U ponekim očima šćućurila se dosada,

A na obrazima muzičara – nimb proživljenog ganuća.

— nimb, nimbus = svetački aureol, ali i oslok. kod muzičara
je muzika razvala katarzu, pročišćenje emocije.
Zbog čega, između ostalog, umjetnost
postoji.

To je, dakle, muzika?

IRONIJA!
Naravno da je muzika više.

Meni je čudovišna boleština razjela bubnjiće,

Nesreća mu je pomogla da spozna bitno:
Umjetnost je UČOVJEKU, u srcu, a ne na
podijumu.

Pa zašto onda sve jasnije čujem srčane doboše,

Sopstvenu krv kako se pjenuša?

Otpočinje urnebes. Iskričavi buketi lete ka podijumu,

lažni sjaj
kič!!!

koncert je kič. Lažna vrijednost.
Prilika da se potažu jedni
drugima sitobovi.

Gleda odzgo.
Boginja!!!
Pritome i
skromna.

Ona violinu boje mahagonija oklijevajući odvađa od sebe,

On koji nema sluha, vidi: da su i drugi
gluhi. Uprkos bogatstvu i zdravlju,
ne mogu spoznati bitno.

Obara pogled među ljude kojima je sluh uzalud darovan,

I tada pomislim: da sam čembalista, ma da sam kamerman,

— može se osjetiti i spoznati bitno
i ako si hendikepiran. Moraš samo
slušati svoje srce.

simbol ljubavi i ljepote

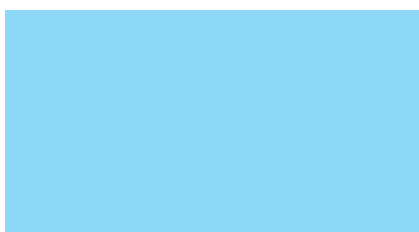
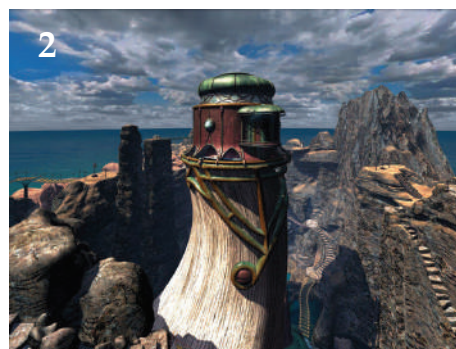
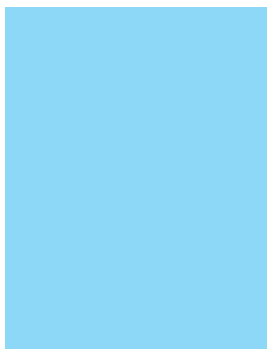
Izbliza bih se divio njenom labuđem vratu.

PAK KAO ISEKSTVO SARAJLIJA. NESREĆA KOJA JE

IZŠTAPILA OSJEĆAJ ZA BITNO, ZA PRAVE VRIJEDNOSTI U ŽIVOTU.

LJUBAV I LEPOTA UHESNO KIČA I SHOBOUŠTINE.

PLAY-BOOKS

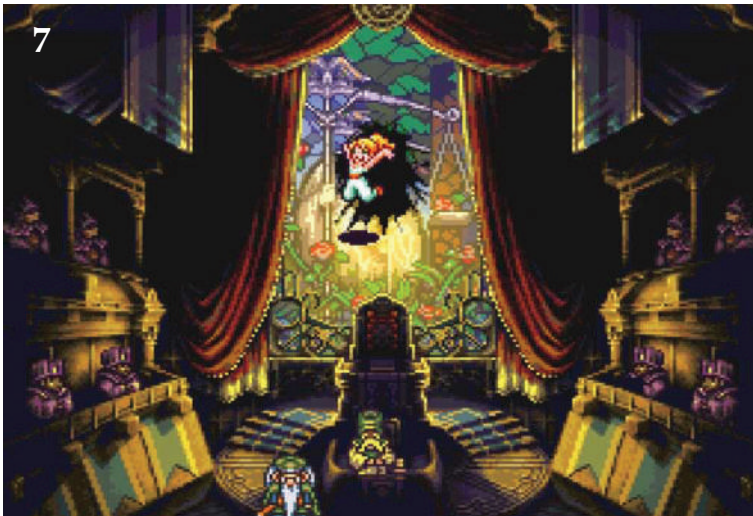

I dok je živjela samo u pričanjima pjevača, i dok se pjevala pri običajima i obredima, i kasnije, kad se udružila s pismom i štamparskim strojem, književnost je zanosila ljude vodeći ih iza granica mogućeg. Knjiga je bila portal (kapija, ulaz) u svjetove ispunjene strastima, herojima, zlikovcima, bogovima i bezbrojnim drugim čudnim i čudesnim bićima. Nakon što su kompjuteri s moćnim procesorima i ekranima velikih rezolucija postali dio svakodnevnog života, a tehnika animacije odjenuła maštu u 3D kostim, knjige se sve manje čitaju, a sve više igraju. (Ne zaboravi, iza svake igrice stoji, tj. sjedi za pisanim stolom, pripovjedač, onaj isti koji je izmislio Gilgameša, Odiseja, Don Quijotea, Alisu, Bilba Bagginsa...)

Čitanje je sve manje zabavno jer je u poređenju s igricama sve više naporno. Nije više dovoljno učestvovati, važno je pobijediti. Međutim, šta je potrebno za pobjedu:

- a) šire znanje ili brži refleksi
- b) više strpljenja ili manje milosti
- c) dobri razlozi ili bolje oružje
- d) manje neprijatelja ili više života
- e) biti svoj ili biti neko drugi
- f) jedna riječ ili hiljadu slika?

Šta je bolje ogledalo za misli: knjiga ili ekran?

Koliko poznaješ istoriju videoigrica? Pogledaj kadrove iz onih koje su u različitim anketama birane za najbolje: *Zork* (1), *Myst* (2), *The Sims* (3), *Mortal Kombat* (4), *Tomb Raider* (5), *Shadow of the Colossus* (6), *Chrono Trigger* (7), *The Legend of Zelda* (8), *Call of Duty* (9), *Mass Effect* (10), *Metal Gear* (11) i *Super Mario Galaxy* (12).

Koliko znaš o njima? Ko štiti princezu Peach od Bowsera? U kojoj igrici se Commander Shepard bori protiv Reapera? Koja se igrica zove po super oružju Solid Snakea? Ko naseljava SimCity? Šta povezuje Linka, Hyrulea i tri zlatna trokuta? U kojoj igrici Crono, Marle, Lucca, Robo, putuju Krilima vremena? Od koga Wander spašava Mono u Za-

branjenoj Zemlji? U kojoj igrici se Liu Kang, Johnny Cage, Sonya Blade i drugi ratnici bore za slobodu Earthrealma? Kako se zove serijal o Lari Croft, arheologinji, čije avanture počinju kad se njen avion sruši na Himalajima? A ostrvo po kojem Stranger putuje s knjigom? U kojoj igrici Ti je zadatak vratiti se s blagom iz Velikog Podzemnog Carstva?

ДИЈЕТЕ ЈЕ ОТАЦ ЧОВЈЕКОВ

У каквој је вези ова слика с насловом поглавља? Када човјек престаје бити дијете? Јеси ли Ти дијете?

Оља Савичевић Иванчевић КУЋНА ПРАВИЛА

Прва кућа

1.

од конобе у приземљу, остао је само кључ за врата којих више нема.

ту су била велика зелена врата. на поду набијена земља, тамне маче. и мушице.

колико нас је могло стати у бачву?

пет, десет. у мојим причама расту бачве као трбуси љубичасти и задргли од вина.

прадида паве никад не скида шешир. тако сједи испред конобе.

то је његова улица. кербер: он је страх за бабе, радије иду околним путем, кроз боте.

мене зове: уја мала, уја! *

ја му љубим руке. и не памтим страх.

2.

наша се улица тада звала пријелаз партизана. јер су партизани прелазили преко сљубљених кровова бјежећи од талијана. зато сам мислила да су пали борци пали с крова.

то како изгледа наша улица још се зове кућа на кући, што ми је такођер задавало проблеме.

3.

конобу је замијенио мали дућан. биљна апотека. спавала сам с отвореним прозором и у собу ми је ушао зелени чај.

4.

живи ли у парку vitturi још увијек онај ћук?

прије сна, пјевала сам сестри. мислила сам да то добро радим, викала сам и вјетар је котрљао мој глас преко шахти низ уску улицу.

* Мој прајед Паве Бутир никад прије није чуо име Оља, па је то њему страноме име изговарао као Уја.

Успут би обавезно опсовао моје родитеље негодујући “какво сте ми дитету име дали”.

Оља Савичевић Иванчевић (1974.) почела је смишљати пјесме и приче прије него што је научила слова па је прве радове објавила у осмој, а прву књижицу пјесама *Бић ће сћираино кага ја ѿорасћем* у четрнаестој години, као осмашица. Од тада до данас објавила је још шест књига: четири пјесничке збирке, књигу прича *Насмијати ѿса* и роман *Агио каубоју*. Живи у Сплиту с кћерком, мужем и мачором. Заједно чине посаду једрилице *Мала вила* и љети плове од отока до отока.

Чај

Напитак од листова биљке чај код нас се временом одомаћио као име за многе различите топле и хладне напитке од биљака.

Зелени чај разликује се од црног, индијског или руског по томе што се у преради листови не прже него само суше. Због тога је зелени чај *њежнији*, блажег укуса, свјетлије боје и лакшег мириса. Сматра се здравијим од црног, а због кофеина који садржи, стимулише мозак и доприноси бољој концентрацији.

Пре(не)познате ријечи:

бота – надсвођен строп; свод у каменој грађевини налик тунелу који понекад завршава у нечијој кући или дворишту
југо – топао вјетар који пуше с југа и доноси облаке и кишу
Кербер – троглави пас, у грчким митовима чувар на улазу подземног свијета насељеног душама умрлих људи
коноба – просторија у приземљу приморске куће у којој се држе бачве с вином, уље, пршут и слично
мул – мол, озидани дио обале намијењен за пристајање пловила
парк Vitturi – парк из 18. стољећа, у близини Сплита
пинија – врста бора с високом крошњом у облику кишобрана
прадида – прадјед
скале – скалине, степениште, степенице
тамне маче – мрље тамне боје, у овом случају највјеројатније мрље од вина
тераца – тераса, простор на висини (куће, зграде, парка) саграђен због лијепог погледа
ћук – ноћна птица грабљивица, из рода сова
шишка – шишарка, изданак четинара у којем су сполни органи биљке
шкуре – дрвени капци на прозорима извана
штукатура – стропни или зидни украс од смјесе креча и млевеног мрамора

касније бих још дуго гледала у чудан рељеф штукатуре на плафону. а онда би се јавио тај ћук. његова ћу пуне самоћу, а тишине међу њима надијевају језу. тајан као ноћ у парку. тајан као старо гробље у парку. из дупље неке пиније која нестварно високо чува на прсле шишке пуне наше чежње. црквено звоно, па ћук, па звоно. и понекад, над пинијама, ниско пролети авион. то је ноћни лет за мјесец. с тим звуком слијећем у сан.

5.

од мора до тераце, море црвених кровова. ја се дижем на прсте, ја се дижем на љуљачку да видим право море. оно је довољно близу да мирише. кад пуше југо пење се уз улицу, могу га чути. али само ако се снажно заљуљам, видјет ћу море.

горе, повише моје главе, точка је с које се раствара застор кровова. ако се заљуљам још јаче, могу одлетјети у плићак равно иза мула.

6.

недјеља је и она долази. бака из града. има златан зуб. има лијепу хаљину. има меку косу. мирисну.

има шпицасти грудњак. има прозирне чарапе.

сви кажу: твоја бака је љепотица. први пут се удала са седамнаест, други пут с двадесет и шест.

ослушкујем први ударац потпетице на скалама. а онда трк преко четрдесет скалина наше куће.

никад јој не кажем: не волим.

волим кад ми кажу: имаш бакин осмијех. и мадеж на десном образу.

7.

нитко нема овакав прозор, прозор као ова дјевојчица.

кад отвори шкуре она може прескочити у собу свог пријатеља. кад затвори шкуре може ставити јастуке на прозорску даску и ту читати. или спавати са свим својим луткама. тако дубоко је тај прозор уписан у камен куће.

ту може гулити наранчу, лакирати нокте, написати пјесму о странцу. а онда прескочити у собу свог пријатеља и сковати план.

8.
понекад она проспе по постељи пластични накит и злато. тад знам да је постојала нека друга мама, прије мене. која се китила с тим благом из сребрне кутије. која је плесала испред огледала у непознатим хаљинама. тад знам, то је она страна млада жена коју некад срећнем док ме држи у крилу.

9.
моје ноге расту у кади. моје ноге одлазе од мене. још јучер сам могла стопало ставити на тјеме.
моје ноге одлазе од мене или то моја глава чини тлу.
не знам што се догађа, ал стижу ми у сусрет књиге с највиших полица.

10.
најједном сам развила љубав за јако слатко и сухо воће.
за бадеме и мед. за ђупове пуне шећера, каве и зачина.
за корице лимуна и црни папар.
живјела сам од грожђица и смокава, мочила сам прсте у рум и лизала јагодице, кришом. удисала сам пожудно мирис духана из луле. мирис пасте за ципеле. мирис тамнозелене боје за дрво.
дрхтала сам сама између зидних тапета и креденце.
слабу храну нисам хтјела ни кушати: само репове ракова, само датуле, шкољке и цимет.
за пољубац сам једва дочекала тринаесту.

Једна поред друге су слика и фотографија људских руку. Шта је сликарству и фотографској умјетности заједничко, а у чему се разликују?

Пјесничке слике које нам омогућавају да опише *доживимо* чулом укуса називају се:

- а) тактилне
- б) олфактивне
- в) густативне
- г) акустичне.

Сазнај шта значе латинске ријечи *tactilis*, *olfactus*, *gustus* и грчка *akosto*.

Прозор

Чест је мотив у сликарству Сафета Зеца. Како сликар *види* прозоре? Шта му привлачи пажњу, шта наглашава, а шта тиме сугерише посматрачу? Нацртај или насликај и Ти један прозор. Позови друге да одгонетну шта Твоја слика говори о Теби.

Разговор о причама

Како је могуће да бачве расту? Ко још у овој причи *расије*? Ко ме је посвећена? Зашто ауторица за дједа каже да је Кербер? Због чега га се бабе боје? А зашто приповједачица не памти страх?

Је ли Те насмијала друга прича? Шта је необично у дјечијем начину размишљања? На какве проблеме ауторица мисли? (Имаш ли Ти *проблем* с именом Твоје улице? Ако немаш, је ли то зато што Ти је свеједно коме и зашто одајеш поштовање?)

Зашто баш *зелени* чај улази у приповједачицину собу?

О чему све Ти мислиш прије него заспиш? Осјећаш ли страх, језу, чежњу; од чега то зависи? Кад и зашто се пјесма *виче*? Како то *ћу* пуни самоћу? Која се особина приписује совама? У каквој је она вези са страхом? Зашто је ауторица повезала ћука с напрслим шишаркама? Какве везе такве шишарке имају с чежњом? Лете ли авиони на мјесец? Одакле приповједачица *слијеће* у сан? Шта је то више од сна?

Шта дјевојчица жели да види? Зашто? Шта она мисли да ће се десити ако се заљуља јаче? Зашто у то вјерује? Шта заправо жели? (Зашто овдје говоримо о дјевојчици, а у претходним причама о приповједачици?)

Како дјевојчица описује баку? Шта о баки можемо све сазнати из таквог описа? (Шта би овдје било посредно, а шта непосредно описивање?) Зашто дјевојчица жели бити као бака?

Чији све може бити глас који каже *нијико нема овакав прозор...*? По чему је тај прозор необичан? (Како прозор може бити *дубоко уписан* у камен куће?) Он се разликује од свих других мјеста за игру. Шта се с тог мјеста може учинити? Кујеш ли Ти планове? Какве, с ким? Имаш ли Ти неки *прозор* какав нема нико други? Размишљаш ли о својим родитељима, *прије Тебе*; ко су били, шта су радили, колико су се промијенили? Зашто дјевојчица каже да је њена мама, кад је била млада, *сирана жена*? Шта је чини *сираном*? Је ли Ти то нормално, забавно или тужно?

Какве су то књиге на највишим полицама? Растеш ли Ти само у једном смјеру? Одакле, од главе наниже или од стопала навише? Које све промјене доноси пубертет?

Какве везе имају слаткиши и мириси с пољупцем? Зашто приповједачица каже да је *једва дочекала иринаесету*? Која су Твоја очекивања у вези с пољупцем? А искуства?

О чему говори ових десет прича под заједничким називом *Прва кућа*? Која два глаголска времена се смјењују у приповиједању и шта ауторица тиме постиже? (Зашто сада помињемо ауторицу, осим дјевојчице и приповједачице?) Због чега се одлучила за композицију од десет малих прича? Шта их повезује у једну цјелину? Ко ме се ту шта догађа? Догађа ли се то и Теби?

Адиса Башић
ХЕ-ХЕ-ХЕЛИЈУМ

Једном сам у цркви
врло озбиљној и важној
уклијештен уз саме
плафонске греде
видјела
хелијумски балон
дречав и сјајан
умакао ваљда каквом дјетету
на подугачкој миси.

Насмијешо ми се одозго
мој двојник.
Спријечен да сасвим одлети.
Безазлени побуњеник
осуђен на смрт
тихим испушивањем.

Разговор о пјесми

Зашто *лирска субјективна* каже за балон да је њен двојник? Пове-
зује их то што је балон:

- а) заробљен иако се чинило да је умакао
- б) дречав и сјајан
- в) безазлен, а ипак осуђен на смрт?

Ко је *осудио* балон на смрт?

- а) Дијете, које га је пустило.
- б) Властита безазленост (хелијум је племенити плин, незапаљив, безопасан).
- в) Вријеме.

Против чега се балон побунио? (И против чега се буни пјесники-
ња?)

- а) Против досаде.
- б) Против неслободе.
- в) Против Бога.

Шта се налази *изнад* греда, *изнад* крова? Куда би балон отишао,
да је слободан? Гдје остаје затворен? Позива ли Тебе ова пјесма
на побуну? Бојиш ли се Ти тихог испушивања?

Адиса Башић (1979.), пје-
сникиња, новинарка и књижев-
на критичарка; живи у Сараје-
ву, пише за новине и вјежба по-
езију са студентима компара-
тивне књижевности на Фило-
зофском факултету. Објавила
је три збирке пјесама *Хавине*
реченице, *Траума маркеј* и
Промојивни сивој за моју до-
мовину.

Дјетињство ријечи

Стих

Ти знаш: стих је јединица
пјесничког говора, један ред
пјесме. Закорачиш дубље у
прошлост и видиш: грчки:
stikhos – *ред, врсца*. А још
дубље? Ријеч *стих* потјече
из истог индоевропског ко-
ријена из којег и именица
стиаза и глагол *стићи*. Тај
коријен (*steigh* – *корачајти*, а
затим *устињајти се*) предак
је ријечима *стиаза* и *стићи*,
достиићи, *доћи*, *долазити*, па
достиигнути, *достиигнуће*,
недостиижан, *иосићи*, *иос-*
ићигнути, *иосићигнуће*... Сје-
ти се још неких чланова ове
велике породице ријечи. И
стих припада тој родбинској
заједници, у прасродству је
са *стиаза*. Замисли стихове
као стазе, путелке којима
корачаш, успињеш се до
смисла пјесме.

Пре(не)познате ријечи:

миса – обред у католичкој
цркви
хелијум – племенити гас, лак-
ши од ваздуха, незапаљив и за-
то подесан за балоне

Милош Црњански (1893.) за вријеме Првог свјетског рата био је војник у аустријској војсци. Писањем се почео бавити крајем рата. Објавио је књиге поезије, драма, мемоара, романа и есеја, а неки од наслова су: *Роман о Лондону, Сеобе, Ембахаде, Књига о Микеланђелу, Лирика Ийаке...* Много је путовао, а говорио је осам језика. Једном приликом је изјавио: *Не бојим се смрти, ја сам већ толико пута умирао. Моја прва смрт била је моје рођење.*

Пре(не)познате ријечи:
адмирал – највиши чин у војној морнарици
балчак – дршка мача или сабље
блуднице – проститутке
бојадисан – обојен
вкус – укус
зорњача – планета Венера која се на небу види прије изласка Сунца
кавалер – коњаник, витез, пратилац дама, у ужем смислу љубазни господин, центлмен
кајита – кабина на броду
какаду – врста папагаја, распрострањен у Аустралији, карактеристичан по ћуби (кријеста од перја)
конзул – службеник једне земље запослен у другој, задужен да заступа пословне (економске) интересе
Коринтски ступови – у класичној грчкој архитектури стубови с проширењем на врху у облику разлистаних грана

Милош Црњански ЧАРНОЈЕВИЋЕВА ПУТОВАЊА (Одломак из романа *Дневник о Чарнојевићу*)

Дневник о Чарнојевићу је интимна историјска главна лика, Петра Рајића, војника који је рањен на фронту током Првог свјетског рата. Лирским и меланхоличним тоновима приповиједа о својим искуствима у рату, ужасима које је свакодневно гледао и посљедицама које је рат оставио на људе и мјеста. У болници, у грозници, у бунилу, иривића му се Чарнојевић, младић који не постоји јер је његов алтер его (друго ја).

Његова мајка је по цео дан рибала под, а њега је школовала на Ријеци. Имао је о левом бедру леп нож, са балчаком од беле кости, а беше најбољи ђак. Педесет година је она рибала под па је умрла. Он беше тад на броду, пред Малтом. И ништа се није десило, брод није потонуо, чак га не пустише ни кући. Он ми је једнако шапутао и причао, а ја сам био жељан да заспим. Прво је причао о неком небу пред Цариградом, што је било застрто неком жутом маглом. После смо лежали на некој једрењачи пред Хонгконгом. На небу беше само један облак, он је био љубичаст, али провидан, стајаше некако баш над пристаништем, а у врху имађаше једну зелену, сјајну звезду зорњачу. Све до његовог стана, он ми је тако, испрекидано, говорио о небу; једнако ми је шапутао о небу, знао је боју неба сваког дана, оних година што их је провео на мору, по свету. Ја сам га једнако ућуткивао, али је он опет почињао, благо шапћући. Целе те ноћи сећам се само као кроз сан, мада ме то боли, а много ме више не боли, драги мој. Па ипак, тај човек ми је постао више него брат, ето тако, као у сну. У његовој малој собици не беше ничег, осим старог намештаја и слика по зиду. То беху сличице облака и неба. Имао је сличице неба целог света, а ишао је за мном једнако шапћући: “Ах, да сте их видели у бојама, ах, да сте их видели”. Сећам се, убрисао је са грдне, црне табле, која се као из земље изненада створила преда мном, док сам ја брзо прочитао: “Let’s learn english” и шапутао даље: “Ово је пред Цејлоном, ово је пред Самосом...”, сећам се. Ја сам се бацио на постељу, али је он сео до мене, држао ме за руку, муцао и говорио да-

ље. Бранио се да није пијан и молио ме да му узајим новача. Па ме је пољубио. Говорио ми је да се не плашим његовог одела, погладио оно последње дугме и рекао: “Моја златна прошлост”.

Ја сам покушао да заспим, али је тешко ишло, он ми је једнако шапутао, а сваки час сам као у неком огледалу видео, над својом главом, сам своје лице. Била је то чудна ноћ. Изненада, он ми се учини давно познат и ми смо дуго говорили о будућности Србије, о народној ношњи и о коринтским ступовима. Он је једнако почињао о небу.

Молио ме је и преклињао да га слушам. Једнако је причао о небу. Спокојно је седео на палуби, или ходао горе-доле, застајкивао и гледао у море и небо. Мислио је о младости, а причао ми је замршено, као мој живот. Ту је море било неке зелене боје као трава у пролеће; дуго је шапутао о тој боји. После је опет причао о неким руменим пругама на небу и доказивао ми да су му оне показивале пут, и да је плакао од радости гледајући их, а никад дотле заплакао није. Све је то било тако чудно, али ја сам мислио да сам заспао, но се тргох, и видех га како стоји преда мном са свећом у руци и шапуће ми, светлећи ми у лице: “Небо, небо”.

После ми је опет причао о мајци. Причао је како је, сећајући се ње, у далеким градовима, устајао и давао место своје старицама да седну, после смо опет били на неком броду пред Каиром.

У зору, он је седео, јашући на једном топу, или је ходао горе доле, у служби, и једнако учио, учио. Учио је из мојих књига, и ја сам се мучио да се сетим откуд оне код њега.

Сећам се, стајали смо пред Каиром. Једна врло богата Американка и њено друштво посетише брод, а он јој је био додељен за кавалера, јер је красно говорио са женама, а још красније плесао. После тога, једног дана, он је весео и млад, одевен у бело, са златним мачем о левом бедру, ишао по граду, пуном лепих, накинђурених, белих жена и фелаха и магараца. Једно вече, изненада, састао се са њом и дуго су страсно плесали. Говорио јој је веселе и смешне ствари.

Све што су чинили, тврдио је да негде, далеко, на једном острву, оставља трага. А кад би јој рекао да сад,

Пре(не)познате ријечи:

манастир – зграда у којој живе монаси или монахиње
махараџа – у Индији, владар, краљ
радиограм – порука (телеграм) пренесена безичним путем
стегови – стјегови, заставе
Сфинга – митолошко биће с лављим тијелом, а овновом, соколовом, јастребовом или људском главом, понекад са змијским репом и орловим крилима
труст – удружење више великих компанија из исте индустријске гране
турбан – врста капе направљена од око главе више пута омотане дуге платнене траке
турбине – мотори који обављају рад вртњом око осовине
ћуп – дубока земљана посуда
феллах – земљорадник у Египту
фес – капа од чохе у облику одрезане купе, најчешће црвене боје

Корто Малтезе

Прочитај стрип или погледај филм чији је јунак Корто Малтезе. У чему су он и Чарнојевић слични?

Дјетињство ријечи

Прозор

Кроз *прозор* можеш гледати, посматрати, мотрити; по мраку и лошем времену можеш само *назирајти*; можеш и *надзирајти* шта неко с друге стране прозора ради. Ако је прозор врло, врло прљав, *нейрозиран* је, а чист је *прозиран*, провидан. Ако је завјеса на прозору *прозрачна* (јер је лагана, ријетко ткана), можеш *прозрејти* (продријети погледом кроза што) шта се на улици збива. Кроз прозоре Ти улазе *зраке* сунца и *зора* Те зове у дан што се рађа. Кад устанеш, можеш кроз свој прозор *далекозором* приближити неки удаљен прозор и, можда, иза њега драго лице које, другачије, не можеш ни *назрејти*. Ријечи *прозор*, *назирајти*, *надзирајти*, *нейрозиран*, *прозиран*, *прозрачан*, *прозрејти*, *зрака*, *зора*, *далекозор*, *назрејти* су потомци заједничког претка – глагола *зрејти*, којег више нема у живом језику, а значио је: гледати, мотрити и – свијетлити.

од њеног страсног осмеха, добија једна црвена биљка, на острву Цејлону, снаге да се отвори, она би се загледала у даљину.

Она није веровала да сва наша дела утичу тако далеко, и да је наша моћ тако бескрајна. А он је веровао још само то.

Под палмама, у салону хотела, он јој је говорио како он не верује да се може убити, или да се може учинити неко несрећним; није веровао у будућност; рекао је да његове телесне сласти зависе од боје неба, да се живи узалуд, ах не узалуд, него осмеха ради, са којим се он смеши на биљке и облаке. Рекао је да његова дела зависе од неког руменог дрвећа, што га је видео на острву Хиос.

Она се кикотала, он је био смешан и тако млад.

И, после тих силних плесова и разговора, на једном камену, под једном грдном сфингом, при једном излету, он је љубио ту жену, коју пре недеље дана није ни познавао. Он је љубио дивље и страсно, то је њу занело. У топлом песку, црвеном песку, она је дуго гледала траг својих малих ногу и стидљиво га питала колико му је година.

А он је безбрижно грлио и стискао, тако чврсто, да би јаукнула од бола. Они појахаше своје магарце; она још једном погледа траг својих малих ногу у врелом песку, црвеном песку, поцрвене, и рече, мало афектовано, да он личи на Лорд Бајрона и да је: *mad, bad and dangerous to know*. То вече још, он је пренерази, препаде и загрли на силу, неуплашен од њеног пригушеног цика, при отвореном прозору, где је под палмама седео њен тајник, и, љуљајући се, читао. Он беше невин, и њу то тако зачуди и развесели, да је клечала пред њим и тепала му хиљаде милих речи, дрхћући безумно, бледа и трема, силна, тешка, лепа.

Тада се опет јави неки чудан бол и туга у његовом причању, и једва чујно шапућући, осећао сам да ми грли главу и хлади чело. А сва та младост, и све те речи, доводише ме до суза, а да сам знао зашто. И тад се опет појави нешто замршено у његовом причању, он је не виде више, мада су од ње долазила безбројна писма, мирисна и уплакана.

Читао је о успесима мадам Кири, и он се поче затварати у своју кајиту, и превртати неке жуте ћупе и рачунати. Узалуд су га другови молили да изађе на палубу, он је седео погрбљен, као да беше брат, муж или драган тој непознатој жени и гледаше по целу ноћ пламенове и грејаше и паљаше плаве прашкове. Писао је нека писма, на која није добијао одговора. Другови су мислили да је полудео, лечник га је тајно посматрао, али се он благо смешио на све то и говорио да је све то само зато тако чудно, јер се они никад нису загледали у небеса јутарња. Конзул Америке дошао је лично, са једним мирисним, очајним писмом, на палубу. Али су његови одговори били немили и смешни.

Он је рекао: да нисмо господари својих мисли, ни својих дела, да је он обвезан једној старој жени, која је сахрањена негде, на једном далматинском острву, и да никог више не воли на свету. Његов смех је био зао и промукао, а очи му се сјаху као жеравице. Ја сам чуо само како се смеје, а тај смех ми је пробадао сан. Рекао је конзулу Америке да је све што Америка чини узалудно, да будућност једног народа не зависи од грдних турбина, ни од рада, него од неке плаве боје обала, неког далеког острва. Напао је бесно трустове и рекао нешто смешно против човечанства; рекао је да његов осмех, овако преко мора, у стању је више помоћи сиротињи њујоршкој него пет милијуна, и све болнице, које та дама, која уосталом има дебеле чланке, а то се њему не свиђа, подиже, са својим накраденим новцем. Беше грдан скандал. Сместили су га у болницу, али га убрзо пустише даље.

Његови благи одговори и његове чудне очи уверише лечнике да није луд, али да је болан. Чуо је да је његова крстарица у Сингапуру и отпутова за њом.

Посетио је нека острва, и радовао се кад је могао тице шарене да дотакне руком. Око острва било је свуд небо. А махараџе са белим турбанима знале су више него све европске библиотеке. У Бомбају је упознао Шеклтона, и бесно се растао од њега, јер није хтео да му призна да је славенска култура виша, него германска. И ма куда стигао, сви су силазили с пута. Његове очи пуне неког очајног беса смејале су се војницима, странцима, женама, свима.

Ко одлучује о томе да ли је неко *луд* или *нормалан*? Иако се чини лаган, одговор на ово питање није нимало једноставан. О томе говори чувени филм *Летџ изнад кукавичјеџ гнијезда*. Ако погледаш филм, покушај одгонетнути шта повезује Мекмарфија и Чарнојевића.

У означеном дијелу текста пронађи туђице и појасни их. Зашто писац користи ријеч *џица* умјесто *џица*? Пронађи етнике (именица којом се означава припадност народу или племену) у овом дијелу, као и у остатку одломка.

Порука у боци

Има ли смисла слати поруку некоме непознатом? Шта би писало у Твојој поруци, да је одлучиш послати?

(P.S. Поруке у боци нису само медиј за *суматраиске* попут Чарнојевића, и можда, Тебе. Њих су користили научници у 18. вијеку у истраживању морских струја.)

Говорио је једнако да његове мисли зависе од једног гроба, на једном острву далеком, и кад то никог дирнуло није, опијао се грозно.

По сате би, пред вече, стајао завијен у гуму, и гледао у море и небо. Стигао је свој брод и весело га примише. Опет су пролазиле ноћи на мокрој, орибаној палуби; он је ходао горе доле, чинило би му се да је тај под прала и рибала његова мајка.

Почео је да силази у загушљиве ходнике морнара, и, седећи целу ноћ са њима, певаше неке веселе, сремске песме. Његови другови почеше да га мрзе. При јелу су га питали: коме се то смеши у даљину? То “у даљину” рекли би грохотом. Назваше га “радиограм”. Али је он све то сносио и примао се радо место њих, службе. Седео је горе, на топу, загледан у небо и воду. Далеко од оне жене, стизала су га једнако њена писма, а он јој је у даљини био веран, или је тужно називао именом њеним блуднице по пристаништима, црне, жуте и беле.

Тада би, са осмехом горким, признавао да је несрећан. Све што је било око њега презирао је; све то беше узалудно и смешно, а очајну би радост будило у њему оно што је било далеко. И био је миран и благ.

На свом топу, на палуби, у ноћима звезданим, на сињем мору, кад не би видео нигде ничег до небо и воду, он би био господар света. О свему је водио бриге. У Мексику беше устанак; у Русији су открили атентат на цара; у Чикагу су радници подизали барикаде. О свему том је водио бриге, и кроз етар размишљао, загледан у небо, свој осмех. И све би се испуњавало по жељи његовог срца. Чинило се да све на свету зависи од осмеха његовог, као што је он био везан, а да је то пре знао, за румене биљке прекоморске. У једном пристаништу видео је кућу, какву је већ давно желео.

Није више знао шта је добро а шта зло, и мерио је све руменилом неба, утехом његовом. Тако, из даљине, имао је страшну моћ над догађајима у свету, над драганом својом и завичајем својим, над свим што му беше мило и драго. Тако, непомичан, са мутним и благим осмехом и мислима на острва далека.

Приметио је да понеко дрво у даљини зависи од његовог здравља; победе и битке, негде, далеко, преко мора, од осмеха његовог.

И, као кроз сан, осећао сам опет како ме држи за руку и завија нечим.

Били смо пред неком белом кућом неког богаташа, трговца из Амстердама, на Суматри. Другови његови су га мрзели и свађаху се са њим због Ферхереновог есеја о Рембранту.

Он се весело пео по степеницама у кућу белу, хладовиту. На прагу је стајало девојче, али он се сети неког и хтеде да прође крај њега. Звала се Хела, била је навршила тринаест година и питала га је нешто о бечком универзитету и о Мештровићу. Мучио се да се сети где је видео њене очи, и сетио се: она је имала очи као његова мајка. У глави је осећао страпан бол. Сетио се да око Борнеа беше нека плава вода, зором, пре сунца, под стењем. Та боја му је одузимала свест.

Они су пошли у лов, на срне. Била је навршила тринаест година. Он је свако вече тајно скакао са брода у море и викао неке грчке красне, медене речи, и пливао до једне шуме, где је она чекала. Често, кад би га она у месечини дочекала загрљајем, он би приметио једно румено стабло и приљубио се уз њега и грчевито га љубио и тепао му. А она је отишла у страну, и плакала.

Чуо је пуцањ топова. Беснела је бура, а он се, урлајући од очајања, са сузним очима од страха, хрвао валима.

Чуо је како она виче његово име, и виде је, у долини, како му маше са буктињом, у мраку. Беше ноћ, упалио је ватру, а око ватре је уплашено рикала и урлала страшна зверад. Она га љубљаше, сва дрхћући.

У зору, сећао се и сад, беше на дну неба неколико звезда, малих, сасвим бледих.

Адмирал је имао двобој са њеним оцем, а њега избацише слуге стрмоглав са терасе.

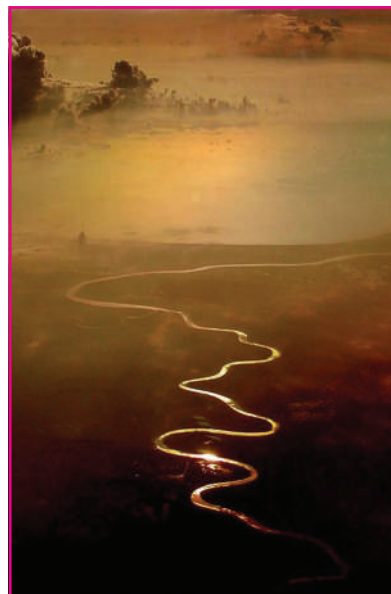
Пред вече је брод отпловио даље.

Он је опет живео на небу, живео у води, на земљи није био, ње се није сећао.

Куд све нису ишли. Он није хтео у Полинезију.

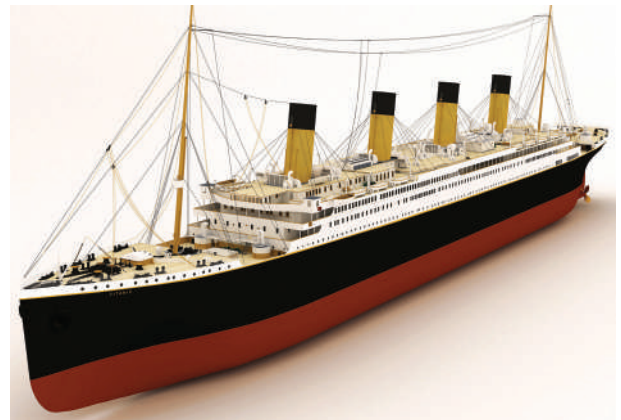
Не, није више знао шта је добро, а шта зло, нити је знао зашто говоре толико о животу, није се мешао у препирке, и није више веровао ни у шта, до у неке плаве обале, на Суматри.

Осећао је: да је његов живот само румене једне биљке ради, на Суматри. И смешио се мирно. Био је заљуб-

Суматра

Шести је оток по величини у свијету. Којих је првих пет? Којој држави припада? Које занимљиве животиње на њој обитавају? Шта је на овој фотографији *суматрајски тичко*?

љен; па кад живот није могао да га спасе, шта је још могло да га задржи? Он је, свако вече, седећи на топу, писао писма, на која није добијао одговора; писао је руским ђацима, у Москву, и чудио се зашто њима? У пристаништима долажаху му мали мушкарци, ко зна чији, и играху се радо са њим.

И он виде да су деца свуд једнака.

Сећао се, у Сиднију му је долазио сваки дан један малишан, што је јако личио на њега, а он га је учио да чита и пише.

Почео је тада да пије и да чини лудорије у служби.

Само ноћу, на палуби, опраној и орибаној, загледаном у небо, смешећи се на дрвеће неко бело и далеко, беше му добро.

Како се он смејао друговима што су почели носити фес, и бродовима што су промицали обојадисани жуто-црно.

Како се он смејао државама и стеговима разним и топовима упереним на њих, и свирци војној која се однекуд чула.

Како се он смејао свету што се вртео, палио и играо, па и онима што их сахрањиваху завијене у неке беле, кржаве чаршаве.

Његове радости и жалости беху далеко. Писао је силна писма и чинило му се, да тим писмима и осмесима на дрвеће и биље и облаке, чини више добра, но да је постао отац и њен муж. Али се још увек надао. Тад, једног дана, дознао је да има сина. Како је од тога дана све постало суморно. Свака ознојена леђа, натоварена камењем, у пристаништима, свака бледа жена која је просила, доводила га је до очајног беса и стида. Дознао је да има сина, и од тога дана беше све на свету тако суморно.

Покушао је да га види, али не могаше да их нађе. Све више је почео да воли воду, боје и дрвеће, а све мање људе и жива бића. И све чешће је смешио се благо, на румено небо.

Сећао се, кад су једне зоре отпловили од Тенерифе, плакао је за једним руменим јабланом, на брегу. То дрво му се учинило више његово, него његов син.

Почео је да чини лудости у служби. Беху дознали за балкански рат, и често га нападаху због шала, од којих није могао да се уздржи. Подсмевао се Аустрији. Тад, једног дана, нестао је неки новац; адмирал је јако личио на покојног стрица, и био је мален, не виши од три стопе.

Сумњаху, али нису смели да га осумњиче. Стајали су пред Солуном, и имали су тајне заповести.

Тад, при јелу, рекао је нешто смешно о поштењу, кад се говорило о тој крађи. Чини му се, рекао је да, ако је ко поштен, можда то има утицаја, кроз рак, чак на Полинезију. Адмирал је викао на њега. Он рече да динас-

Познати бродови

На једном броду пловио је Дарвин, један брод постоји само у причи, једним је откривен нови континент, један никада нигдје није упловио, један брод заправо није брод него сплав, а са шестог је почела једна велика револуција. И сви имају имена. Сазнај их.

Чарнојевић путује кроз сопствени кошмар. И други људи имају ноћне море. Испричај свој најгори сан. Можемо ли спријечити подсвијест да нас мучи? Можемо ли савјест? Шта мислиш о Дизнијевој кампањи *Закључимо лоше снове?* (Get Rid of Your Bad Dreams. Како би гласио Твој превод овог слогана?)

тије и народи немају поштења. Тада га је адмирал ударио и почео давити.

Осетио је да је од тог постао слаб, болешљив; почео је нагло некуд да пада. После, изненада, седео је и картао се у једној собици, пуној огледала. Једна лепа жена приступи му и питаше га да ли да игра. Он се поклати и рече јој: “даћу Вам један добар савет. лепе жене не треба да играју.” Један црногорски принц бацао се око њега новцем и свирао је у гласовир. На вратима се указа Шаљалин, на раги, сав крив у седлу, са грдном мотком у руци и са једним разбијеним лонцем на глави, зидови се тресли од песме његове.

А он је стајао крај прозора и загледао се у небо.

Око њега су сви плакали и певали, али њега не беше ничега жао. Гледао је и видео неки шумарак мрачан, и једнако се мучио да се сети где је. Осетио је да ће умрети, и поче нагло стрмоглав некуд да пада.

Тешио се да ће место њега да живе румене неке јеле, пуне какадуа лепих, на једном острву далеко. А кад се осмехнуо, сетио се да сад неко далеко, далеко, плаче за њим. Окренуо се онима што су седели око стола, на које се вртела чигра и златници, и поче викати, уздижући руке: “Господо, смешите се, можда ће то неко на Суматри осетити.” После је почео да говори о неким коринтским ступовима и осетио да умире. Пао је и сви се искупише око њега. Да, он је једнако бунцао о јаблановима, о руменим биљкама које место њега живе; стари један свештеник у црном морнарском капуту пришао му је и питао га: је ли католик, а он му рече: “ја сам суматраиста”.

Разговор о одломку

Чарнојевић је највише говорио о облацима. На који начин? Да ли Ти познајеш неког сличног? Шта може представљати та његова опседнутост небом? Чиме су заокупљени људи око Тебе? Да ли је морнар ипак пратио друштвена и политичка догађања у свијету тог времена? Како је он посматрао те догађаје? Је ли вјеровало да може утјецати на друштвену реалност и промијенити је на неки начин? Који?

Пронађи све дестинације које је морнар посјетио. На једној од њих морнар је упознао Американку. Пронађи тај дио одломка и појасни њихов однос. Шта значи његова тврдња да *све ишло су чинили, на једном далеком острву оставља њурага*? Американка није вјеровала да наши поступци могу узроковати појаве на таквим даљинама. Шта је о таквом односу узрока и посљедица мислио Чарнојевић? Које је Твоје мишљење о томе?

Појасни Чарнојевићево поимање живота. *Живи се узалуд, а не узалуд, нешто осмеха ради, са којим се он смеши на биљке и облаке*. Зашто се он смијао свијету, свему што се око њега дешава? Пронађи и остале дијелове одломка који појашњавају начин на који је он поимао људски живот.

Какав је био његов сусрет с конзулом Америке? Шта му је Чарнојевић том приликом рекао? Какав је његов став према начину на који *дама с дебелим чланицима* помаже њујоршкој сиротињи? Коју помоћ предлаже морнар? Да ли је она остварива? Каква је била посљедица те његове изјаве? Мислиш ли да је он поступио исправно износећи свој став пред америчким конзулом?

Какав је био морнаров однос према балканским ратовима? Сазнај нешто о њима и покушај открити зашто се он подсмјехивао Аустрији.

Како су морнари доживљавали Чарнојевића? Зашто су га звали *радиограм*? Због чега он каже да га сви сматрају чудним само зато јер се никад нису загледали у *небеса јуџарња*?

На Суматри је Чарнојевић сусрео дјевојчицу Хелу, чије очи су га подсећале на очи његове мајке. Какав је био његов однос према Хели? Како су изгледали њихови састанци? Шта симболизира *црвена биљка на Суматри* због које је Чарнојевић живио у својим путовањима морем? Појасни и његов однос према дрвећу. Вјерујеш ли да човјек у биљкама може видјети људска бића, као што је он у једном дрвету видио свог сина?

Појасни његову изјаву: *Господо, смешиће се, можда ће ићи неко на Суматри осећати*. Зашто он, кад му пред смрт долази свећеник и пита га да ли је католик, за себе каже да је *суматраиста*? Обрати пажњу на стил којим је написан одломак. Издвоји два најупечатљивија цитата и појасни их.

Суматра

Сад смо безбрижни, лаки и нежни. Помислимо: како су тихи, снежни врхови Урала.

Растужи ли нас какав бледи лик, што га изгубисмо једно вече, знамо да, негде, неки поток место њега тече!

По једна љубав, јутро, у туђини, душу нам увија, све тешње, бескрајним миром плавих мора, из којих црвене зрна корала, као, из завичаја, трешње.

Пробудимо се ноћу и смешимо, драго, на Месец са запетим луком. И милујемо далека брда и ледене горе, благо, руком.

Шта је заједничко пјесми *Суматра* Милоша Црњанског и одломку из његовог романа?

Орхан Памук (1952.) рођен је у Истанбулу гдје и данас живи. Желио је постати сликар, студирао је архитектуру и новинарство, али највише успјеха имао је у књижевности. Објавио је бројна дјела (*Снијеж, Зовем се Црвена, Црна књиџа...*). Нобелову награду за књижевност добио је 2006. године.

Пре(не)познате ријечи:

Айарџман Памук – кућа у којој је живио Орхан Памук с родитељима

Ататурк – (тур. *оџаи*, *Турака*) Мустафа Кемал, укинуо султанат (друштвено уређење у којем власт припада султану) Османског царства те формирао нову државу, Турску
ауторитет – особа или установа која је надређена другима; ауторитет се може наметнути силом, али и заслужити знањем, ставовима и активношћу које особа или институција показују у јавности

бифе – дио комодe, ормара, рeгала гдје стоје храна и пиће

витрина – врста застакљеног ормара, с видљивим садржајем

јалова нада – слаба нада

објед – ручак, јело

премијер – предсједник владе

старетинар – трговац старинама

Орхан Памук ШКОЛА, ТРЕНУЦИ ДОСАДЕ И УЖИТКА (Одломак из мемоара *Истанбул. Град, сјећања*)

У књизи Истанбул Град, сјећања Орхан Памук пише о свом одраслању, говори о члановима своје уже и шире породице, о Истанбулу који иако њер расте, описује сцаре фототографије града као и фототографије из породичног албума. Дио њих фототографија доступан је читатељима и у књизи. Школа, тренуци досаде и ужитка једно је од 37 поглавља књиге.

Прво што сам научио у школи било је то да су неки људи глупи; друго, да су неки још глупљи. Будући да у том узрасту нисам схваћао да је ствар зрелости, професијености и господског држања претварати се да не замјећујеш ту темељну и одређујућу разлику у животу, једнако као што се претвараш да не видиш вјерске, расне, сполне, класне, имовинске или (овом попису задње придодане) културне разлике, на свако учитељичино питање усплахирено сам дизао два прста како бих показао да знам точан одговор.

У каснијим мјесецима и годинама то ми је прешло у навику. И учитељица и разред донекле су схватили да сам добар и паметан ученик, али ја сам опет дизао два прста како бих им доказао да имам одговор на свако питање. Учитељица ми је ријетко давала ријеч; најчешће би показала неки други прст у зраку како би и други ђаци добили прилику одговарати. Након неког времена прст ми се сам од себе дизао у зрак, без обзира на то јесам ли знао одговор на постављено питање, или не. У томе је било својеврсног дивљења према учитељици и жеље да сурађујем с њом, као и жеље за самоистицањем, која је наликовала на узнемиреност особе која – чак и кад одјене обичну одјећу – стављањем неког скупоцјеног накита или кравате жели другима дати до знања да је имућна.

Друга ствар коју сам радо прихватао била је учитељичина моћ, која се очитовала као “ауторитет”. У “Апартману Памук” владало је као тично стање, у вријеме обједa сви би говорили углас. Чланови породице као да су сами од себе били везани навикама и правилима о којима нитко није расправљао, а у која су се убрајале љубав једних према другима, потреба за пријатељ-

ством, дружењем и разговором, те вријеме за заједничке обједи и слушање радија. У нашој кући отац уопће није био средиште ауторитета и моћи; ријетко се појављивао, а повремено је и нестајао. И што је било важније, мене и брата баш никада није грдио; не би се чак ни намрштио кад бисмо учинили нешто што му није било по вољи. Доиста је с правом могао рећи: “То су моја два млађа брата”, што је у каснијим годинама и обичавао чинити представљајући нас својим пријатељима. Због тога сам у кући само мајку прихватио као “ауторитет”. Али, и њезина моћ нада мношћу проистјецала је више од жеље да будем вољен и мажен, жеље која је извијала из мене, а не стога што је мајка била неког страног “средиште моћи” изван мене самога. Због тога ме и занимала моћ учитеља над разредом који је бројио двадесет пет ученика.

Осјећао сам бескрајну жељу да се докажем код учитељице, можда и стога што сам је поистовјеђивао с мајком. Нисам само желио дати одговор на свако питање, него и добро написати задаће, бити љубимац, изгледати другачије и паметно. “Прекрижите руке и не разговарајте!” рекла би учитељица и ја бих, руку прекрижених на прсима, стрпљиво пресједио цијели школски сат. Али, полако се почео гасити ужитак у томе да одговарам на свако питање, да прије свих других ријешим неки аритметички задатак или да добивам најбоље оцјене, па су сатови постали бескрајно дуги и вријеме је понекад невјероватно споро протјецало.

Одвајао бих очи од приглуног дебелог ђака који се упињао нешто написати на плочи, или од дјевојчице која је учитељици, ђацима, подворнику, цијелом свијету упућивала исте доброћудне и доброхотне, насмијане и здраве погледе, и бацао поглед кроз прозор, на горње гране кестена који се видио између зграда. На њих би се спустила врана и ја бих је позорно проматрао. Једини облак на небу који се указивао иза гране и иза птице чије сам тијело видио одоздо, промијенио би облик и мјесто. Успорјеђивао бих га с њушком и главом лисице, потом с псом. Желио сам да више не мијења псећи изглед, да као пас настави своје путовање, али он би се убрзо претворио у неку од сребрних шећерница с ножицама из бифеа бакине витрине, који ни-

Пази овамо!

Од чега зависи пажња ђака на часу? Ко све, шта и како може учинити да она буде још боља? На шта циља ова карикатура? Слажеш ли се с њеним аутором?

Дјетињство ријечи

Отац и мајка

Откуд нам те ријечи? Отац је од праславенске основе *отѣ-*, која је била дјетиња ријеч, као што је била и индоевропска *aitiia* (подсећа Те на тата?), која се односила и на оца и на мајку. Кад би беба Индоевропљанка протепала *aitiia*, насмијешили би јој се и мама и тата. Ата се налази и у неким неиндоевропским језицима. Можда знаш за Кемала Ататурка, заправо Мустафу Кемала – генерала и реформатора живота у Турској? Ататурк значи отац Турака. И мајка и мама потјечу од дјетињег говора, од индоевропског *ма-* из чега је настало мама и, касније, мати и мајка. (Како Енглези кажу мајка? А Нијемци?) Обје су ријечи које означавају родитеље, видиш, дјетиње креације из давнине.

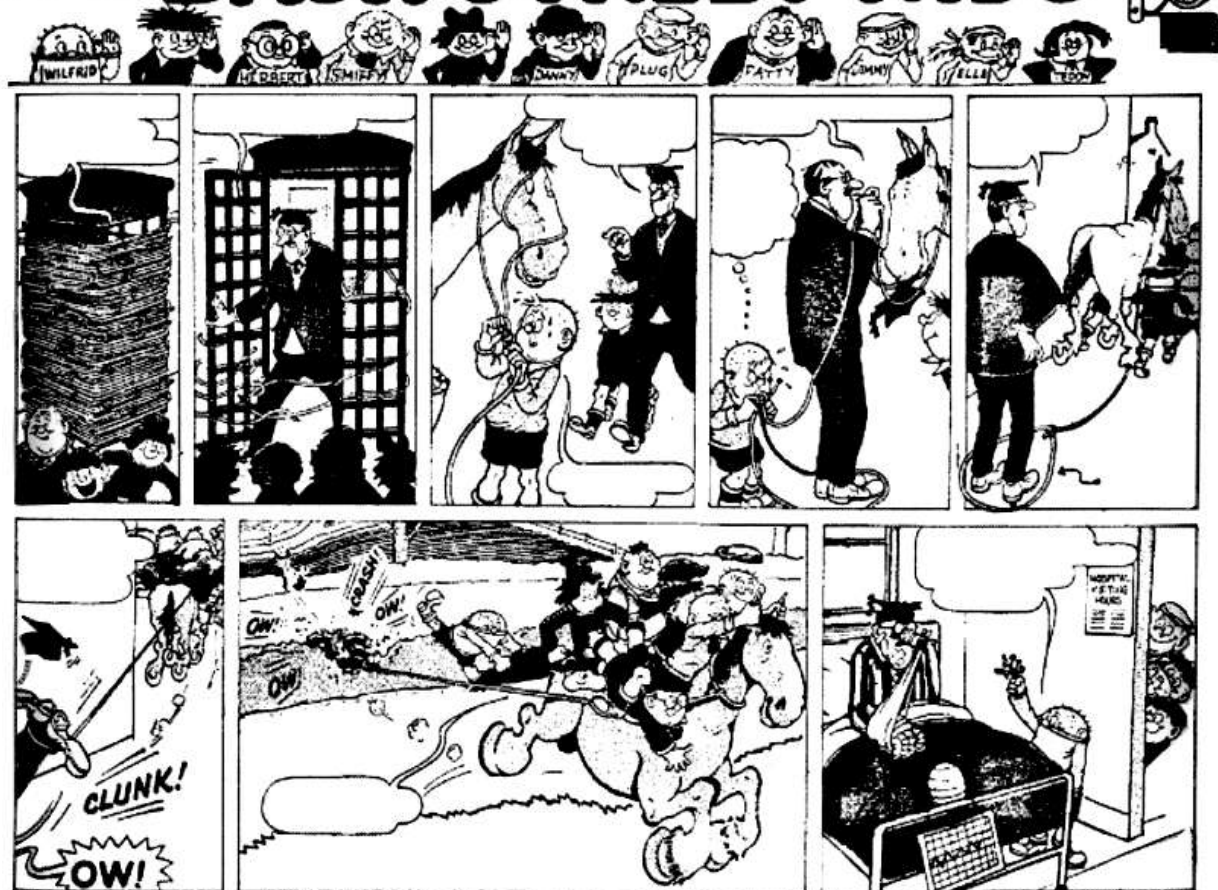
THE BASH STREET KIDS

када нису отварали, и ја бих пожелио да сам код куће. И док су ми мислима пролазили сјеновита тишина дома и саг који ми је пружао сигурност, наједном би се – баш као у сну – из те сјене појавио отац и ми бисмо сви скупа кренули аутомобилом на недјељни излет на Боспор. Управо тада отворио би се прозор на згради преко пута; нека би служавка истресла крпу за прашину, а потом, духом одсутна као и ја, проматрала улицу коју нисам могао видјети с мјеста на којему сам сједио. Чега све има на улици? Чуо бих клопарање коњске запреге на поплочаној улици и промукли глас како узвикује “старетинааар”! Слушкиња би погледом испратила старетинара и нестала с прозора, а ја бих поред тог прозора што га је затворила угледао још један облак, који се кретао истом брзином као и први, само у супротном смјеру. И док је тај облак настављао својим путем зрцалећи се на сусједном прозору, питао сам се није ли то онај малопријашњи, који се мијењао у лиси-

Мемоари су књижевна врста посебна по томе да аутор прича о свом животу, износи властито виђење неких важних историјских догађаја, описује своје сусрете и разговоре с пријатељима, породицом, познатим особама.

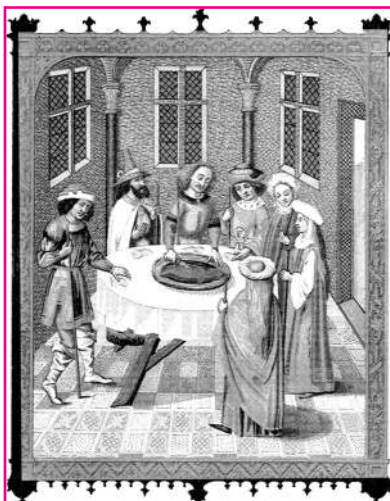
THE BASH STREET KIDS

цу, пса и шећерницу. Утом би се разред ускомешао; видео бих подигнуте руке па бих и ја, уплахирен, дигао прст у зрак иако нисам знао шта учитељица пита, те у ставу који је одавао већу сигурност него кад сам доиста знао одговор, чекао да ме прозове. У првим тренуцима, док по одговорима ученика још увијек нисам могао разабрати што учитељица пита, чак бих гајио јалову наду да врло добро знам одговор.

Оно што је разреде у којима смо годинама сједили двоје по двоје чинило забавнијим од ствари што сам их учио и подршке коју сам добивао од учитељице, било је задовољство појединачног упознавања колега из разреда и зачуђујућа, задивљујућа, помало и сућутна спознаја колико су друкчији од мене. Примјерице, било је ондје оно тужно дијете које је, читајући нешто на сату турског језика, прескакало по два реда и настављало читати, и којему унаточ свој пажњи никако није полазило за руком исправити погрешку којој се смијао ци-

Покушај одгонетнути шта који лик до краја каже? Учитељ је у овом стрипу кажњен? Због које своје особине? Шта му дјечак у задњем кадру поклања?

Празник бесквасног круха

Је ли Ти познат други назив за овај јеврејски празник, Песах? Јевреји овај дан обиљежавају у знак сјећања на избављење из Египта, познату и важну епизоду у памћењу овог народа. (Сазнај о томе више на Википедији.)

Аутобиографија је књижевно дјело у којем аутор пише властиту биографију, животопис, гдје препричава свој живот, од првих сјећања до времена у којем пише.

јели разред. У првом разреду основне школе са мном је неко вријеме сједила дјевојчица која је своју дугу црвену косу везивала у реп. Имала је неуредну торбу у којој је било начетих јабука, переча, расутог сезама, оловака и врпца за косу, но угодан мирис лаванде који су ширили она и њезина торба везивао ме за њу, дивио сам јој се јер је о свему могла говорити посве отворено и смјело, па ми је недостајала преко викенда. Једно дијете имало је главу какве је моја бака називала “тиквом”; очаравала ме преосјетљивост и њежност једне друге, ситне и крхке дјевојчице; чудио сам се што трећа, не тајећи ништа, прича о свему што се догађа у њеној кући и питао се како је то могуће. Како је могуће да прва читајући пјесме о Ататурку заправо плаче? Како је могуће да друга лаже иако сви знају да лаже, и како то да школска торба, биљежница, кута, коса, ријечи, све што припада оној трећој може бити толико беспријекорно?

Као што сам предње дијелове аутомобила на улици – фарове, бранике, хаубу и предња стакла – спонтано успоређивао с нечим, тако сам и дјецу у разреду успоређивао с неким животињама. Тако сам онога са шиљатим носом успоређивао с лисицом, оног крупног – заправо су то чинили и сви остали – с медвједом, оног накостијешене косе с јежом... Сјећам се да је једна жидовска дјевојчица по имену Мари надуго причала о бладану Бесквасног круха, те о томе како њезина бака неких дана не гаси чак ни свјетло у кући. А друга је дјевојчица рекла како је видјела сјену анђела кад се једне вечери у својој соби хитро окренула, и то ми се са страхом урезало у памћење. Кад је на службеном путу, на који га је срдечно испратио премијер Аднан Мендерес, у зракопловној несрећи погинуо министар, отац дјевојчице која је на дуге ноге навлачила врло дуге чарапе и увијек изгледала као да ће сваког трена бризнути у плач, умишљао сам како је дјевојчица слутила да ће јој отац погинути и да је зато плакала. Многа су дјеца, као и ја, имала проблема са зубима, па су нека носила апаратиће. Говоркало се да негдје на горњим катовима сусједне зграде у којој су биле школске спаваонице и спортске дворане, негдје поред стационара, има неки зубар, па би учитељица, кад би се разљутила,

NEĆU VIŠE...

NE ĆU OMETATI ĆAS MUZIČKOG

NE ĆU TUČI UČENIKE U HALI

NE ĆU ORGANIZIRATI GRUPNO TUĆU

NE ĆU UČESTVOVATI U GRUPNOJ TUĆI

NE ĆU PROČERDATI VLASTITI MUZIČKI TALENT

NE ĆU PRIJETITI UČENICIMA

NE ĆU UBIJATI ŽIVOTINJE U KABINETA BIOLOGIJE

NE ĆU UVJERAVATI UČENIKE DA BOCKAJU OLOVKAMA

JEDNI DRUGE

NE ĆU ZASTRAŠUJUĆE PONAVLJATI FRAZU

"I AM THE FUTURE")

пријетила да ће немирног ђака послати к њему. Мања казна састојала се у томе да кажњеник, леђа окренутих разреду, стоји у кућу између врата и зида на којему је школска плоча. Та је казна могла бити преиначена у казну “стајања на једној нози”, али није се примјењивала зато што би цијели разред пратио колико кажњени ученик може издржати на једној нози, а не наставу. И кад не би стајали на једној нози, неваљалци отјерани у кућу учионице радили би којешта што је у мени будило прије љубомору и бијес, неголи дивљење – пљували би у кош за отпатке и криомице намигивали разреду.

Учитељица је грдила лијенчине, неваљалце, глупане, безобразнике, кажњавала их и тукла, и то ме је – унаточ духу заједништва и солидарности у који ћу касније искрено вјеровати – каткада усређивало. Била је ту, на примјер, и једна брбљава дјевојчица, која је са сваким била крајње присна. У школу ју је аутомобилом довозио возач, а кад би то од ње учитељица затражила, изашла би пресретна на плочу и кокетно запјевала на енглеском “Jingle bells, jingle bells, jingle all the way”.

Јунак цртаног филма *Симпсонови* је у казни? Сматраш: а) да је Барт већ урадио оно што пише да неће урадити па је цртеж стога поучан б) да аутори цртића намјерно претјерују и тако критикују погрешан начин одгоја. Према томе за који се одговор одлучиш, направи на Фејсбуку (FB) свој попис *Heћu више...*

Дјетињство ријечи

Роман

Који Ти се роман, од досад прочитаних, највише сви-дио? А зашто се такво књижевно дјело зове *роман*? То има везе с романским језицима који су се сви развили из латинског. Латински је у Француској, Италији и другим романским земљама био службени језик. Али ниједан народ у тим земљама није говорио службеним латинским језиком, већ народним: француским, талијанским, шпанским...). Ако су писци тог далеког времена – средњег вијека – хтјели да народ чита њихова приповједачка дјела, писали су народним – романским језицима. Већ видиш: приповједачко књижевно дјело писано на романском названо је *конџе роман*: *романска љрича*. Временом је ријеч *конџе* (прича) нестала, а остала је само друга: *роман*, дуга прича с развијеном фабулом, заплетом, бројним епизодама, ретардацијама... знаш већ! А знаш сад и откуд таквим причама име *роман*. Него, ипак, одговори на оно прво питање, с почетка.

Иако је била добра с учитељицом, нисам осјећао нелагоду кад су је омаловажавали и задиркивали зато што упорно није писала домаће задаће. Уопће ми није било јасно због чега су неки ученици тијеком провјере задаћа увијек хинили да су их написали, али да баш ту страну не могу пронаћи у својој биљежници, иако учитељица није насједала на те трикове. “Сад га не могу пронаћи, учитељице!” говорили су, но изрицање такве лажи из тренутачне успаничености или страха одгодило би казну само неколико секунди и проузрочило јачу плъуску или јаче потезање за ухо. (...)

Ученика који упорно није писао задаће и због чијих би несташлука учитељ изгубио стрпљење, изводили су пред цијели разред да би га извргнули јавној порузи, а кад би почело болно батињање и понижавање, срце би ми залупало, а у глави би ми настала помутња. Те церемоније кажњавања, које су учестале кад смо порасли и из руку драгих и мајчински нам склоних учитељица, допали у руке постаријих, смркнутих наставника уморних од живота, какви су били наставници тјелесног, вјеронаука и гласбеног одгоја, најприје су у мени изазивале задовољство јер би усред досадног школског сата пружиле неколико минута забаве. Ако би ученик гледао преда се покајнички, као мачка која је пролила млијекко, ако би признао пријеступ и томе додао неколико ријечи исприке, добивао би лакшу казну. А од ученика који би се надуго и нашироко почели оправдавати, који нису били кадри смислити неки изговор, који су намигивањем насмијавали цијели разред док их је учитељ кажњавао, који су, с једне стране, невјешто лагали, а с друге се пак искрено заклињали “да никада више неће лагати”, који су – попут животиње сатјеране у замку – нехотице правили нову погрешку која им је доносила додатно мучење иако су од батина и понижења већ били знојни и кржави, од свију њих научио сам важније ствари о човјечности и животу неголи из свих уџбеника из познавања природе или из часописа *Разредна заједница*.

Каткад сам прижељкивао да нека ученица, према којој сам осјећао наклоност јер је била уредна, пријазна или њежна, буде поштеђена кад би у тренуцима понижења или испривавања поцрвенила до ушију, а очи јој се на-

пуниле сузама. А кад бих видио да онај риђи, дебели ученик, који је и мене гњавио под одмором, запада у све већу невољу што више говори, те да добива све више батина што више запада у невољу, пратио сам његово кажњавање с уживањем и без трунке сућути. Кад не бих могао одгонетнути због чега се једно кржљаво, повучено и гордо дијете, које сам био површно оцијенио као безнадно глупо и неосјетљиво, толико јогуни да излуђује учитељицу, уморио бих се дајући за право и уплаканом дјетету, и учитељици. Колико год да су неки наставници више уживали у незнању и понижавању ученика прозваног пред плочу, неголи у испитивању, и неки су се ученици понашали као да више уживају у томе да буду понижавани, неголи да загосподаре ситуацијом и извуку се из шкрипца. Неки су наставници добијали нападаје бијеса кад би видјели да је билежница умотана у папир погрешне боје; неки су пак најмањи шапат, на који се у другим приликама уопће нису обазирали, кажњавали пљуском. Неки би се ученици скаменили на какво једноставно питање на које су знали одговор, па би стајали укупани као зец кад га заслијепе аутомобилски фарови, а неки би – такве сам највише цијенио – простодушно говорили оно што знају, чак и кад нису знали одговор.

У тим страшним тренуцима, који су знали почети грдњом или бацањем билежница и књига, и у којима се у цијелој учионици није чуо ни најмањи шум, захваљивао сам Богу што припадам сретницима који нису изложени таквим понижењима. Једна трећина разреда уживала је ту повластицу. За разлику од неких државних школа, у којима су у истом разреду сједили и сиромашни и богати, невидљива црта која је у нашој прива-

Какав осјећај побуђују у Теби ове двије слике једна поред друге? На којем мјесту у одломку Памук говори о истој теми?

Зомбији

Фигуративно, зомбији су људи који изгледају као хипнотисани, успавани, безвољни, тупог и празног погледа, углавном незаинтересовани за свијет око себе. Али, као што се то види у познатој видеоигрици *Plants vs. Zombies*, нису безопасни. Како то пасивност и незаинтересованост могу бити опасне?

тној школи раздвајала стално понижаване од оних које никада нису злостављали, није имала никакве везе с богатством или сиромаштвом. Ту сам невидљиву црту одбацао свим својим срцем и, понесен дјетињим осјећајем братске привржености, с радошћу сам заборављао на њу док сам трчао и играо се с другом дјецом за вријеме одмора. Но она би се наједном појавила кад би наставник као какав споменик моћи сјео на своје мјесто које називају школом и ја бих, кад би почела нова кажњавања и понижавања, с посве обичном, али јаком радозналешћу сам себе питао како неки у разреду могу бити без достојанства, толико лијени, безвољни, бешћутни, ограничени, или напросто, “такви”. Али, на то питање упућено мрачним странама живота и ученицима из разреда, нису пружали одговор ни цртани романи које сам у то вријеме почињао читати, и у којима су сви негативци имали крива уста, ни дјечија интуиција, па бих га временом заборављао. Из свега тога закључио сам да мјесто које називају школом не даје одговоре на основна питања, већ нам само помажу да их прихватимо као животне истине. Због тога сам се све до гимназијских година трудио подигнути руку и тако се пребацити на мирнију и спокојнију страну црте.

Разговор о одломку

Прво шћо сам научио у школи било је шћо да су неки људи злујци; друго, да су неки још злујљи, почиње приповједач. Да ово каже неко из Твог разреда, каква би била Твоја реакција? Труди ли се приповједач стећи Твоје симпатије? (Присјети се и његовог описа колега из разреда.) Зашто се одлучио за такав поступак? У каквој су вези хладноћа приповиједања и објективност запажања? (Или можда мислиш да приповједач није објективан? Образложи свој став.)

Шта је тема одломка? Бави ли се приповједач собом, школом, Истанбулом или нечим четвртим?

Шта привлачи његову пажњу? Шта повезује његово залагање на часу, линију између богатих и сиромашних, и кажњавање ученика? Имају ли у Твојој школи наставници моћ? Одакле им? Како је користе? Какав је Твој однос према њој? Ако школа не даје одговоре на основна питања (како каже аутор), зашто идемо у школу?

Иван Цанкар ГРИЈЕХ

Било је топло и снијег је копнио по крововима; капало је и капи се блистале на сунцу. Улицама је пролазио варошки свијет у лијепим одијелима.

Мајка стиже пред школу веома рано. На великом тргу већ је владао потпуни мир; прозори високе куће одсијавали су и каткад би се чуо глас професора, који је у школи говорио оштрим и звонким гласом.

Мајка је стигла издалека; стиже са села, које је било удаљено од вароши добра четири сата хода. Њезине чизме – мушке чизме које су јој досезале до кољена – биле су све блатњаве; па и сукња – широка сељачка сукња ишарана зеленим цвјетовима – била је пошкропљена. У десној руци мајка је држала кишобран и велики свежањ, у коме је носила кошуље и пар чизама за Јожета, а у лијевој руци држаше велику марамицу у чијој је чвор ставила десетицу, коју је донијела за Јожета. Мајка је била уморна и гладна, ујутру није купила нимало хљеба за себе због тога да јој она десетица остане цијела. Ноге су је бољеле и кашљала је; њено лице је било сухо, на образима је имала дубоке јаме. Ходала је полагахно горе-доље по тргу и гледала у прозоре, који су се блистали као да су позлаћени.

У школи је зазвонило; звонило је дуго, а затим настаде бука и жагор. Из великих врата испале мноштво ђака; највише они мали из нижих разреда – галамили су и гонили се по тргу; за њима изиђоше старији ђаци – ходали су озбиљније и гордо.

У гомили веселих другова дође и Јоже.

Спази своју мајку – сељачку сукњу ишарану цвјетовима, високе блатњаве чизме, црвену горњу хаљину, шарену махраму на глави, позади повезану, велики свежањ и незграпни кишобран.

– Зар није то твоја мајка? – упита га друг.

– Не – није то моја мајка! – одговори Јожа.

Стидио се сељачке сукње, ишаране зеленим цвјетовима, високих чизама, црвене хаљине и махrame, и кишобрана и великог свежња; а у том свежњу биле су његове нове кошуље, које је мајка ноћу шила, и по којима су капале њене сузе.

Иван Цанкар (1876.) рођен је у Врхники. Свој књижевни рад почео је још у средњој школи, у удружењу *Слога*. Живио је у Бечу, Сарајеву и Љубљани. Писао је поезију, драму, али је ипак најпознатији остао по својим прозним дјелима: романима *На кланцу* и *Мартинов Качур* те књигама цртица *Слике из снова* и *Цртице из моје младости*.

Пре(не)познате ријечи:

бреме – терет, тешкоћа
варошки – који се односи на варош (мањи град, градић)
гордо – охоло, поносно
десетица – новчаница или кованица у вриједности од десет основних јединица
друм – цеста, пут
жагор – шум многих гласова; жамор
затајити – прешутјети, прикрити; изневјерити, подбацити
Јуда (Ишкариотски) – апостол који је за новац издао Исуса Христа пољубивши га (*Јудин пољубац*); раширени синоним за издајницу
каљав – блатњав, укаљан
незграпан – неспретан, нескладан
пошкропљен – покапан, пошприцан, попрскан

Ако се сјећаш дјела Јосипа Козарца *Мој дјед* из 8. разреда, лако ћеш заокружити точан одговор. **Цртица** је кратка прозна врста усмјерена на:

- а) осликавање неке особе или предјела
- б) причање приче.

Сакри се у гомилу и прође мимо ње.

А мајка је стајала и гледала брижним очима. Убрзо гужва престаде, ђаци су још само помало излазили из школе; затим је zazвонило и све се поново утиша.

Већ се мајка ријешила да пође у Јожин стан, па да га ту причека. Кад је учинила неколико корака, помислила је да се, можда, заборавио у школи, па се вратила и чекала.

Ноге су је бољеле, наслонила се на зид, и гледала горе у прозоре, који су одсијавали на сунцу; чекала је до подне. У подне је zazвонило у школи, а и напољу zazвони, подневна звона оглашаваху се са свих страна. Поново зашуми, и из школе испадале су густе гомиле. Мајка приступи ближе, право уз велика врата, тражећи Јоже-та. Није га било. Све се опет утиша, излазили су само професори, брадати, озбиљни, и освртали се на њу. У срцу се мати забрину, престрашила се, мислећи да можда лежи код куће врло болестан, и да чека њу, позива своју мајку. Пожурила је у његов стан и ноге су јој дрхтале.

Јожа је био код куће; сједио је за столом и држао књигу пред собом. Кад је отворила врата, одмах је устао и пошао јој у сусрет.

– А кад ти стиже?

– У једанаест.

– Зар ме ниси видио гдје сам те чекала?

– Нисам вас видио! – одговори Јожа.

Послије подне пођоше у варош лијепом улицом, с десне стране, све су куће свијетлиле као о празнику, блиставе капи су падале из олука и ударале весело по каменој калдрми. Јожа је пратио мајку кад се враћала кући. У срцу зажели да се сакрије и наглас заплаче. Сретали су га другови; срео га је и онај друг који га је пред школом питао – Зар није то твоја мајка? Јожа се више није стидио, гласно би кликнуо: – Гледајте, ово је моја мајка!

Ходао је уз своју мајку, али на његовој души лежао је гријех, који га притискиваше на земљу, тако да су његове ноге биле уморне и отежале. Ходао је уз своју мајку као Јуда уз Христа.

Изван вароши, мајка се поздрави са сином, а Јожа је намјеравао клекнути пред њом и сакрити своју главу у њено крило: – Мајко, затајих те! – Али није клекнуо.

Кад је мајка већ била далеко викнуо је:

– Мајко!

Мајка се осврну.

– Збогом, мајко! – викну и тако се опростише. Из даљине видио је како је мајка лагахно газила по каљавом друму, њено тијело било је погнуто, као да је на плећима носила тешко бreme.

Јожа отиђе кући и сједе у угао на велики свежањ који је мајка донијела, рукама сакри лице и заплака.

Гријех је лежао на његовој души и све сузе нису га могле опрати; склизнуше поред њега као низ тврди камен...

Вјежбе за сликарске детективе

На све четири слике је исти мотив? О чему се ради, шта је умјетницима послужило као инспирација?

На три слике један лик држи нож. Ко је он?

На двије слике централни лик носи жуто? Ко је он и шта та боја симболизира?

На једној слици страда једно ухо? Чије?

Одговоре потражи у једној причи из еванђеља.

Психолошко-етичка карактеризација наглашава:

- а) увјерења, принципе лика
- б) положај лика у друштву
- в) размишљања, разлоге његовог дјеловања
- г) говор лика.

Присјети се дјела која имају везе с овим питањем: *Јазавац* *п*ред судом Петра Кочића, *Наза Везиља* Зије Диздаревића, *Из велеградског подземља* Вјенцеслава Новака, *Бреза* Славка Колара...

Портрет је опис, приказ особе. Како код особа примјећујемо физичка (стас, одјећу, кретње...) и психичка обиљежја (мишљења, осјећаје, вјештине...), тако и портрет може бити вањски и унутарњи.

Давно је то било, а на његовој души лежи гријех, тежак и велик као првог дана, и тако је сада његов живот препун жалости и патње.

Разговор о цртици

Мајка долази у град посјетити свог сина Јожу.

Обрати пажњу на визуалне описе града, људи у граду и мајке. У каквом су односу ти описи?

Осим одјеће, што се још истиче на мајци? Како њезино лице изгледа? Какво држање мајка има? Зашто?

Јожа је примјетио своју мајку, а примјетио ју је и његов пријатељ након што је изишао из школе. Зашто јој није пришао? Осим што је прошао поред мајке, сакрио се од ње, што још Јожа чини? Писац неколико пута понавља опис одјеће коју мајка има на себи. Што постиже тим поступком?

Је ли мајка и у једном тренутку помислила да би је Јожа изневјерио?

Она и даље чека Јожу. Какве јој мисли и бриге пролазе кроз главу док га чека?

У другом дијелу текста долази до обрата.

Што је Јожа схватио?

Какав је сада опис града и људи? Како се Јожа понаша? Ноге су му биле уморне и отежале, а осјећао се попут Јуде уз Христа. Зашто?

Је ли Јожа признао мајци што је учинио? Да ли би му било лакше да је то урадио? Што мислиш како би се његова мајка осјећала да је сазнала што је учинио?

Након што се растају, Јожа и тада примјећује физички изглед своје мајке, али не одјећу, већ нешто сасвим друго. Што тај физички опис говори о животу његове мајке?

Зашто су сузе склизнуле низ Јожу као низ камен? Када кажемо за људе да су тврди попут камена? Какав је то гријех који не могу опрати сузе?

Сјећаш ли се Ти неког свог поступка који Ти ни данас не да мира?

Може ли, и треба ли један поступак, једна погрешка обиљежити цијели живот човјека? Објасни свој став.

Присјети се обиљежја цртице као књижевне врсте. Чији портрети су осликани у овај цртици? Покушај код куће написати цртицу о некој драгој особи.

"dviije strofe @
ne cijela pjesma =
nije završeno, tek
počinje, nježnost
koja traje -
BESKRAJNA :-)

Marko Vešović
DVIJE STROFE

O MOJOJ KČERKICI deminutiv = ljubav, nježnost

Nešto se promijenilo između mene i ljudi:

sada sam jednome roditelj.

Pol Klodet

prošireno iskustvo
nova vrijedna
spoznaja

tuča, rad, šaketaenje...
hoduje, pokret

KONTRAST, iz
statičnosti u
pokret

Kad u šakama držim sicušna stopala njena,

grubost ↑ ↓ žuječanstvo pepeljuga = kčerkica = princeza

Do vrška mi je duša svijetom ispunjena,

biće, emocija, potpunost fizičkog i duhovnog

VRŠAK =
= vrh vrha,
ne može više

I znam da s bližnjima ću vazdan otvoren biti

oni s kojima nas veže ljubav

= nema razloga za
skrivanje
SREĆA SE MORA
DIELITI!

Jer prepuna se škrinja ne može zatvoriti.

Pjesnik je ispunjen, dogaćen

citati iz
"RUŽA SVIZETA"

Trčkanje njeno Jejtsove stihove u meni prene:

HIPERBOLA

Bog stvori zemlju da po njoj trupkaju nožice njene

kčerka je pjesma

I da mi, dok ih slušam, kroz dušu opet šume

uspravan, čovjek, ne kleči, ne predaje se.

Pjesme što na nogama, ikada, držahu me

Poezija je pjesniku bila smisao života, u njoj je nalazio
motiv do se bori. Sada je to kčerkica.

Poenta: poezija = kčerkica = smisao života

SVI ZA ZNANJE, ZNANJE ZA SVE

Pet stupova Wikipedije

- Wikipedia je enciklopedija
- Wikipedia ima neutralnu tačku gledišta
- Wikipedia je slobodan sadržaj
- Wikipedia ima pravila ponašanja
- Wikipedia nema čvrsta pravila osim pet općih principa razjašnjenih ovdje

WIKIPEDIA

English <i>The Free Encyclopedia</i> 3 861 000+ articles	日本語 フリー百科事典 790 000+ 記事
Deutsch <i>Die freie Enzyklopädie</i> 1 355 000+ Artikel	Español <i>La enciclopedia libre</i> 864 000+ artículos
Русский <i>Свободная энциклопедия</i> 817 000+ статей	Français <i>L'encyclopédie libre</i> 1 208 000+ articles
Italiano <i>L'enciclopedia libera</i> 886 000+ voci	Polski <i>Wolna encyklopedia</i> 874 000+ haseł
Português <i>A enciclopédia livre</i> 712 000+ artigos	中文 自由的百科全書 398 000+ 條目

search • suchen • rechercher • zoeken • ricerca • szukaj • buscar • поиск • 検索 • busca • sök • 搜尋 •
cerca • пошук • søk • tìm kiếm • haku • hledání • keresés • 찾기 • cari • ara • căutare • جستجو •
søg • serchu • претрара • paieška • poišči • hladať • cari • חיפוש • търсене • іздеу • bilatu • suk •
bilnga • traži • खोजे

Q svezamje, otvori se 9 English →

Ideja vodilja Wikipedije je veoma plemenita: njen krajnji cilj je sabrati sve znanje svijeta i staviti ga na raspolaganje svim ljudima na planetu. Wikipedia je djelo dobrovoljaca, i doslovce bilo tko može preuređivati bilo koji wikipedij-ski članak. Nastaje dobrovoljnim anonimnim radom amatera, potpuno je besplatna, nema niti jedne reklame, a kvalitetom je ravna najboljim svjetskim enciklopedijama. Uz neke prednosti: dok se na ispravak podatka u papir-natoj enciklopediji mora čekati do idućeg izdanja, a op-sežnost članaka mora se ograničiti iz tehničkih razloga, promjene na Wikipediji događaju se u roku od nekoliko minuta, a opsežnost članka nije ograničena jer je raspolo-živa elektronska memorija golema. Tako se informacija da je neki sportaš osvojio medalju može pojaviti na Wikipediji već nekoliko minuta nakon njegove sportske pobjede. Dok se ljudi na internetskim forumima, *usenet-grupama* i virtualnim socijalnim mrežama poput *Facebooka* okupljaju da bi se neobavezno družili, u projektu Wikipedije može sudjelovati svatko tko ima računalo, bez obzira na dob, društveni položaj, rasu, vjeru ili imetak – samo ako ima

Afrikaans Alemannisch አማርኛ العربية Aragonés አርማኒ Armãeashce Arpetan Asturianu Avañe'è Аymar aru Azərbaycanca Bamanankan বাংলা Bân-lâm-gú Basa Banyumasan Башҡортса Беларуская Беларуская (тарашкевіца) Български Boarisch བོད་སྐད་ Bosanski Brezhoneg Català Чӕвашла Cebuano Český Chamoru Cymraeg Dansk Deutsch Deütsch Eësti Ελληνικά Emiliàn e rumagnòl Español Esperanto Euskara فارسی Fiji Hindi Føroyskt Français Frysk Furlan Gaeilge Gaelg Gàidhlig Galègo 贛語 ગુજરાતી Hak-kâ-fa 한국어 Հայերէն हिन्दी Hrvatski Ido Ilokano Bahasa Indonesia Interlingua Iñupiak Ирон isiXhosa Íslenska Italiano עברית Basa Jawa Kalaallisut ಕನ್ನಡ Къарачай-Малкъар ქართული Қазақша Kernowek Kiswahili Коми Kongo Kreyòl ayisyen Kurdi Кыргызча Ladino ལྷོ་ཡི་སྐད་ Latgajų Latina Latviešu Lëtzebuergesch Lietuvių Limburgs Lingála Lojban Lumbaart Magyar Македонски Malagasy മലയാളം मराठी مصرى مصرى Bahasa Melayu Mìng-dĕng-ngṳ̂ Монгол Nāhuatl Nederlands Nedersaksisch नेपाली नेपाल भाषा 日本語 Nnapulitano Nordfriisk Norfuk / Pitkern Norsk (bokmål) Norsk (nynorsk) Nouormand Novial Occitan Олык Марий 𑌧𑌶𑌵 Papiamentu پښتو Перем Коми Tok Pisin Polski Português Ripoarisch Română Romani Rumantsch Runa Simi Русиньскый Русский Саха тыла Sámegiella Gagana Samoa संस्कृतम् Sardu Scots Seeltersk Shqip Sicilianu සිංහල Simple English Slovenčina Slovenščina Словѣньскъ كوردی Sranantongo Српски / Srpski Srpskohrvatski / Српскохрватски Basa Sunda Suomi Svenska Tagalog தமிழ் Татарча/Tatarça తెలుగు འགྲུབ་ལྷན་པོ་ Türkçe Türkmençe Українська اردو Vèneto Tiếng Việt Volapük Võro Walon 文言 Winaray Wolof 吴语 יידיש Yorùbá 粵語 Zazaki Zeêuws Žemaitėška 中文

dobru namjera da pridonese izgradnji zajedničkog fonda informacija na korist i dobrobit svim članovima ljudskog roda.

Model uređivanja Wikipedije je zamišljen vrlo mudro: njime kvaliteta članaka, ali i cijelog projekta s vremenom može samo rasti, dok se gotovo svi nedostaci i pogreške prije ili kasnije primijete i isprave. Pisanje za Wikipediju je tehnički krajnje jednostavno, a budući da sve promjene na člancima ostaju trajno snimljene, nemoguće je učiniti nepovratnu štetu: ako se i izbriše cijeli članak, s dva klika mišem moguće je u cijelosti ga oživjeti.

Poslovi koji se mogu obavljati veoma su raznoliki, pa se prema njima razlikuju *wikiholičari* (svakodnevno po nekoliko sati rade na Wikipediji), *wikidivovi* (rastjeruju vandale i *wikitrolove* koji žele oštetiti članke), *wikipatuljci* (obavljaju sitne popravke članaka) i *wikivile* (članke grafički dotjeruju i ukrašavaju).

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRÉS.

Mis en ordre de publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse; & par M. D'ALEMBERT, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

Touten fois jointes par suite, l'avis de meso temps accés à l'usage de l'usage.

TOME PREMIER.

A PARIS,
Chez BREAUXON, rue Saint Jacques, & le Libraire,
DAVID l'ainé, rue Saint Jacques, & la Place de la Harpe,
LE BRETON, Libraire ordinaire du Roy, rue de la Harpe,
DURAND, rue Saint Jacques, à Saint Landy, & au Griffon.
M. DCC. LI.
AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

Prvu enciklopediju objavili su u 18. stoljeću u doba prosvjetiteljstva francuski filozofi na čelu s Denisom Diderotom. Njome su htjeli dati ljudima sposobnost da prošire znanje, tako što će ga učiniti svima dostupnim.

Početna strana

Na Wikipediji su svako pismo i svaki jezik podjednako dobri, vrijedni i važni, sve dok u člancima stoje točni podaci.

Izabrani članci

Osobito vrijedni članci. Biraju se svakog mjeseca.

Nedavne izmjene

Popis najnovijih članaka i izmjena na već postojećim člancima.

Slučajna stranica

To je zabavno: nikad ne znaš na što ćeš naići i što ćeš novo naučiti.

Pomoć

Ovdje su osnovne upute kako započeti novi članak, kako popravljati i dopisivati postojeće, kako ubacivati slike, muziku i druge sadržaje koji nisu zaštićeni autorskim pravima.

Pijaca

Stranica na kojoj *wikipedijanci* razmjenjuju novosti iz domaće i svjetske *wikizajednice*, traže savjet i pomoć iskusnijih članova.

Što vodi ovdje?

Popis svih članaka koji su tematski povezani s člankom koji upravo čitaš.

Srodne izmjene

Popis najnovijih promjena na člancima s popisa *Što vodi ovdje?*

Posebno

Popis posebnih stranica koje administratorima i korisnicima služe za lakše održavanje Wikipedije.

Za štampanje

– ne treba objašnjavati –

Članak

Izgleda kao u *pravoj* enciklopediji. Pravila Wikipedije traže da svi članci budu nepristrani. To znači da, ako o nekoj temi postoje različita mišljenja, treba ih predstaviti sva, a ne samo vlastito.

Denis Diderot - Wikipedia, slobodna enciklopedija - Википедија, слободна енциклопедија

File Edit View History Bookmarks Tools Help

sh.wikipedia.org/wiki/Denis_Diderot

W Denis Diderot - Wikipedia, slobodna enciklop... +

Članak/Чланак **Rasprava/Разговор**

Denis Diderot

Deni Didro (fr. *Denis Diderot*), (*5. oktobar 1713., Lang... je francuski pisac i filozof, istaknuta ličnost doba prosv... poznate *Enciklopedije*.

Vek Prosvetećenosti je uobičajen naziv za doba u kome... istomišljenici upravo zbog velikog doprinosa teorijskoj iz... poretka. Borba koju je on vodio za pobjedu svojih ideala... apsolutizma i religioznog konzervativizma, a sredstva k... svih ideja nove francuske filozofske misli. Bio je neumo... propagator u burnim vremenima predrevolucionarne mo... buržoaska klasa je imala u njemu svog ideologa i idejn... izuzetan organizator, uporan i vredan što je bio način d... **Dalamberom**) izda sve tomove Enciklopedije. Zato ga je

Sadržaj/Садржај [sakrij/sakrij]

- 1 Biografija
- 2 O vremenu prosvetiteljskom
- 3 Nastanak Enciklopedije
 - 3.1 Urednici enciklopedije
- 4 Stvaralaštvo
- 5 Vidi još
- 6 Spoljašnje veze

Biografija

 [uredi - uredi]

Deni je rođen u bogatoj zanatlijskoj porodici. Otac mu j... skola, a potom u pariski koledž Garkur. Tokom školova...

Citiraj ovaj članak

Ako pišeš referat i želiš navesti otkud Ti podaci.

Drugi jezici

Klikni ako Te zanima što o traženom pojmu piše u wikipedijama na drugim jezicima.

Rasprava

Wikipedijanci se ponekad dogovaraju kako izmijeniti neki članak. Zato uz svaki članak postoji posebna stranica za razgovor o članku.

Prijavi se

Za korisnike koji žele više raditi na Wikipediji i postati pravi *wikipedijanci*. Svaki registrirani *wikipedijanac* ima svoje *wiki-ime*, i vlastitu stranicu na kojoj se može predstaviti: svoja područja interesa, popis svojih najboljih članaka, simbolične nagrade za rad i trud koje su mu dodijelili drugi *wikipedijanci*.

Čitaj

– ne treba objašnjavati –

Uredi

Služi za uređivanje i prepravljavanje članaka. Čuvaju se sve ranije verzije članaka, tako da ne postoji način da nenamjerno oštetite Wikipediju ili da nepovratno uništite sadržaj. Ali zapamtite jedno – šta god da napišete na Wikipediji, možda će biti sačuvano zauvijek.

Pregled historije

Budite odvažni pri uređivanju i mijenjanju članaka, zato što je radost uređivanja u tome da, iako mu treba težiti, savršenstvo nije neophodno.

Slika

Na Wikipediju se mogu postaviti slike, videosnimke, muzika, pa čak i cijele knjige. Važno je samo da nisu zaštićene autorskim pravima. To znači da je autor odlučio ta svoja djela dati na dobrobit cijelom svijetu, i da za to ne traži nikakvu nadoknadu niti zaradu. Autor može tražiti da uz to djelo stoji njegovo ime, ali mnogi *wikipedijanci* poklanjaju svoja djela anonimno. Jedina nagrada im je zadovoljstvo što znaju koliko su time pomogli drugim ljudima.

Verzije članka

Prikazuje starije promjene na članku. Neki članci mijenjani su i poboljšavani više stotina puta.

Wikipedija - Mozilla Firefox

Google

Prijavi se / Registruj se

Čitaj Uredi Pregled historije Search

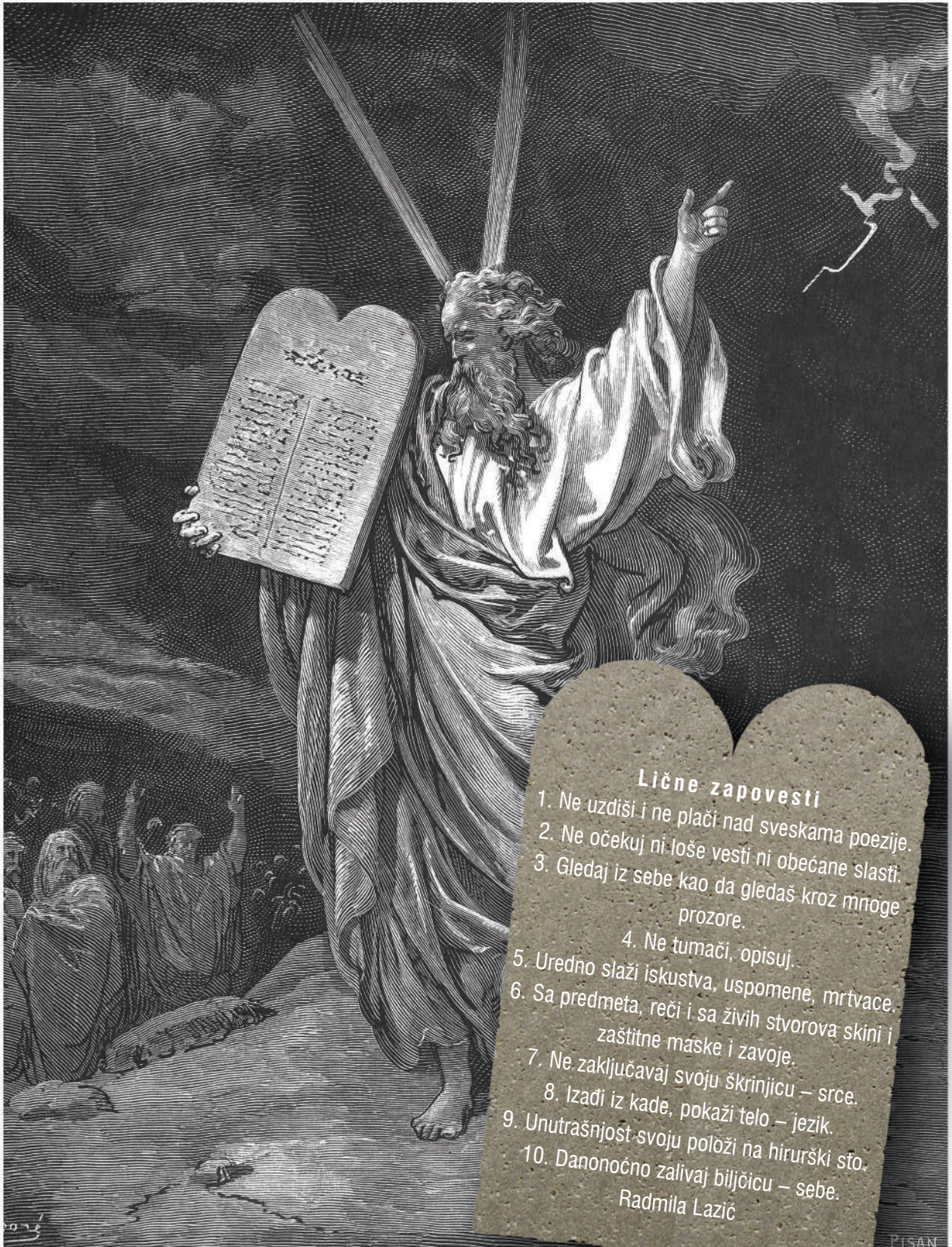
re, Šampanj - †31. jul 1784., Pariz)
etiteljstva i glavni urednik širom sveta

je živio i stvarao Didro i njegovi
zgradnji temelja novog buržoaskog
se odvijala protiv feudalnog
oja je on upotrebljavao su skupljanje
an sakupljač i inteligentan
narhističke Francuske. Nastajuća
og vođu. Sem toga, Didro je bio
a stvori toliko dela i da (zajedno sa
e Volter nazvao "pantofil" (sveljubac).

Portret Dideroa, Luj-Mišel van Lu, 1767

je predvideo karijeru visokog crkvenog dostojanstvenika. Zato ga šalje u jezuitsku
nja mladi Didro pokazuje mnoga interesovanja. Od jezika se interesuje za

ROD SREDNJI, PREDNJI I ZADNJI

Lične zapovesti

1. Ne uzdiši i ne plači nad sveskama poezije.
2. Ne očekuj ni loše vesti ni obećane slasti.
3. Gledaj iz sebe kao da gledaš kroz mnoge prozore.
4. Ne tumači, opisuj.
5. Uredno slaži iskustva, uspomene, mrtvace.
6. Sa predmeta, reči i sa živih stvorova skinij i zaštitne maske i zavoje.
7. Ne zaključavaj svoju škrinjicu – srce.
8. Izadi iz kade, pokaži telo – jezik.
9. Unutrašnjost svoju položi na hirurški sto.
10. Danonoćno zalivaj biljčicu – sebe.

Radmila Lazić

Ćamil Sijarić ČUVAR HAREMA

(Odlomak iz romana *Konak*)

Stari evnuh Alija uputio se iz Stambola u rodno Akovo da tamo dočeka smrt. Neprohodni putevi zadržavaju ga u Beogradu kod spahije Lemeš-age gdje obavlja svoj haremski zanat – stara se o aginim ženama. Kada se u konak useli predstavnik nove vlasti, knezov čovjek Kulaš, Alija mora pojačati svoju brigu nad ženama. Naročito kada sazna da Kulaš želi robinju Dženetu, zauzvrat obećavši da će izbaviti iz ropstva njenog brata Ibrahima. Alija svoje strahove zapisuje svaku noć obraćajući se istočnjačkom piscu i učenjaku Šer-Anu.

Spustio sam pero i pošao da vidim ropkinje. U ruci mi je fenjer – koji nijesam upalio; svjetlost u noći samo sužava noć, i strah donosi – čini stvari vidljivijim i većim. Noćas se bojim stvari u konaku. Jer se bojim Kulaša. Gdje je on noćas? Ako je među ropkinjama, uhvatiću ga. Zbog toga ih i uhodim. Svoj korak ne čujem ni ja sam; svoga koraka kao i da nemam, nego da lebdim, da letim. Brave i ereze dodirujem meko – dodirnem ih pa ostavim; bojim se vrata da odgurnem – bojim se, Šer-Ane, i fenjera u ruci, koji nije ništa drugo do jedna svjetiljka koja ne svijetli; ne može u fenjeru biti Kulaš s ropkinjom, a kad bi – mislim, bili u fenjeru pa da razmahnem i udarim o prag... Može čovjek u noći svuda biti; vidio sam jednoga na vrh krova – kako gore šeta; uhvatio se za žice mjeseca i ne pada – hodi po krovu kao po polju; ravno mu, Šer-Ane.

Provirio sam kroz ključaonicu u sobu Lemeš-aginu i vidio da tamo gori svijeća, i da kroz prozor sija mjesečina; on, velim, ne spava, on bdije – jer on živi noću, a danju kao da nije živ. Znam da sam mu večeras uveo Dženetu, sestru Ibrahimovu, i znam da je večeras bila tužna: sjedjela je uz prozor, nekud je daleko gledala – i nije bila voljna da pođe Lemešu; da je to išlo, večeras bi se opirala. Ostavljam odaju Lemeš-aginu, i idem odaji ženskoj; idem joj kao vojnik šancu, u kojem ne zna čija je vojska. Kao lovac sam koji čeka u zasjedi. Oko mene je tama, a preda mnom – s druge strane vrata žene, ropkinje – u snu ili u priči; ostanu ponekad pa pričaju po svu noć. Udariću im u san – ili u priču.

Šer-Ane, vrata sam prvo lako pogurnuo, pa ih zatim gurao sve jače, ali se ona ne otvaraju: zaključana su iznutra – a zašto li? Kao pred grmenom sam, u kojem je zec. I ni-

Ćamil Sijarić (1913.), romansijer i pripovjedač; rođen je u selu Šipovice kod Bijelog Polja. Završio je pravo, i radio kao sudski činovnik, ali i novinar i dramaturg Narodnog pozorišta u Banjoj Luci. Bio je redovan član ANUBiH i ANU Crne Gore. Dobitnik je više književnih nagrada i društvenih priznanja, a poznata su mu djela *Bihorci*, *Konak*, *Miris lišća orahova*...

Prisjeti se pravila pisanja crte i crtice. U čemu je razlika između ta dva pravopisna znaka? Objasni je. U kojoj se ulozi u označenom dijelu teksta javlja crta?

Pre(ne)poznate riječi:

alka – metalna naprava kojom se kuca na vrata

ereza – reza, zasun, zatvarač

evnuh – osoba kojoj su iz medicinskih ili drugih razloga odstranjeni testisi

grmen – grm, grmlje

harem – ženski dio kuće gdje je muškarcima strogo zabranjen ulaz; grupno ime za supruge i ostale žene u muslimanskoj kući (ljubavnice, robinje, poslugu)

hud – jadan, žalostan, nesretan

Trgovina ljudima

Prisiljavanje ili varanje ljudi da se uključe u prostituciju, pro-sjačenje, prinudnu radnu snagu ili bilo koju drugu kriminalnu aktivnost, naziva se trgovinom ljudi. Žrtva trgovine ljudima je pretvorena u roba i prisiljena raditi gotovo bez ikakve novčane naknade. Prema procjenama UN-a, u svijetu se svake godine trguje s 2.4 miliona ljudi, od čega 80% žrtava čine žene, najčešće namijenjene spolnom iskorištavanju. Iako od 1904. godine postoje brojni međunarodni sporazumi za suzbijanje ove aktivnosti, trgovina ljudima je u stalnom porastu i može se mjeriti s tržištem droge i oružja.

Pre(ne)poznate riječi:

konak – dvor, rezidencija, zgrada nekog visokog osmanskog zapovjednika

mestve – kućne papuče od meke kože

nafaka – trošak za hranu, ono što je čovjeku suđeno da pojede za svog života

spahija – feudalni posjednik u Osmanskom carstvu, dužan kao konjanik ići u vojsku u slučaju rata

šanac – veći rov

šta drugo ne može biti, nego je unutra kod ropkinja, Kulaš. Nikad im nijesam vjerovao, jer lukavstva u njima više je nego iskrenosti.

Kucnuo sam na vrata i čekao da otvore, ali ništa – spavaju; prekidam disanje i slušam njihovo disanje – slušam kako u snu govore; govore, Šer-Ane, prestravljeno. Pominju imena svoje rodbine i ko bi znao još čija imena – i mene ohrabri to njihovo govorkanje u snu, zapalim fenjer – i, ne znam zašto, ali me tek sada, kad se vidjeh osvijetljen fenjerom, uhvati strah. S fenjerom se hajduk ne tjera, s fenjerom se samo pokazuješ hajduku – da te uhvati ako te tjera ili da ti pobjegne – ako ga tjeraš.

Ključ se otud okrenuo, i vrata se otvorila. Nijednu glavu nijesam vidio, sve su im bile pod jorganima, sem one što mi je otvorila. Uzeo sam da ih brojim, ali ne mogu – varaju me jorgani, varaju me i one same, jer su legle tako da se ne zna gdje su im glave, a gdje noge, i gdje su dvije a gdje jedna pod jorganom. (...)

Okrenuo sam se onoj što mi je otvorila. Ime joj je Đuzela. Iz Dibre je. Najstarija je među ropkinjama. Nikad je nijesam uveo Lemeš-agi, a on jedva i zna za nju. Pitam je: šta ima noćas među vama ženama? Položila je ruke više pasa, sagnula glavu, pozdravila me.

– Ima to – veli – da je noćas u našu odaju došao mudrostima obasuti, dobrotom obdareni, kod boga pribrani, naš aga, koji nam, vidim, uči molitve da dobro spavamo; dobro spavaju, ago, žene, probudila sam se samo ja da ti otvorim. – Ne učim vam molitve da dobro spavate, nego vas brojim – velim joj.

Začudila se tome što je čula, a i uplašila; vidio sam kako trepće očima, kako se muči da nađe odgovor – pa veli:

– Moja pamet prema tvojoj nije ni da joj papuče okrene – ali sam za toliko pametna da znam: da kućnu čeljad ne valja brojati – da ne pomru; pomrijeće čeljad ako se broje. – Koje to nema?

– Ja ne vidim, ago, da neke nema.

– Broj ih.

– Ne smijem ih, ago, brojati kad spavaju; ne smijem od boga biti uzrok da neka od njih umre zato što su brojane; da se, ago, i ne probudi nego da umre.

Znao sam otprije da je ova žena lukava, ali sam čuo i to – pa zaboravio: da kućno roblje ne valja brojati, a nikako

onda kad spava – jer to je kao da se broje grobovi u groblju, a grobovi kad se broje, groblje, Šer-Ane, raste. **Nije-sam** htio da se sa njom nadmudrujem, pa je pitam gdje je Urfa. Dočekala me kao da sam kakva budala – veli: da mi se ne čudi što sam zaboravio da sam sinoć dvije odveo gospodaru – Urfu i Dženetu, jer, veli, noć je, a noću niko nije pri sebi, nego se čudi što ih brojim – da zbog toga pomru.

– Vidjećeš, ago, kad se jedna od nas **sjutra** ne probudi.

I daje se u plač; suze lije, poteže se za kosu.

– Lako je – veli – sirotinju tjerati u smrt, ali bog to vidi, pa i nek je noć; dvije si ih – veli – odveo.

Unijela mi je sumnju u dušu – jesam li jednu odveo Lemeš-agi ili dvije; udaram sebe bičem po pameti – ali ništa; ne mogu, Šer-Ane, da se sjetim. Po dvije sam mu vodio samo onda kada sam tako zatraži; kad hoće više razgovora i zabave i kad od jedne noći hoće da uzme koliko od dvije; mom se gospodaru mnogo uzimalo – kao da sam ga prebrojao i da ima da umre, pa prikuplja nafaku...

Huda mi je pamet. Nijesam više za ovu službu. I izlazim. Ostanite, velim, žive.

Hodio sam dugo ispred odaja – tamo, ovamo, a tiho, u mestvama, da ne uznemirim gospodara – za kojeg ne znam, o Šer-Ane, je li sa jednom ili sa dvije, i sve se zbog toga bijem po pameti, ali otud nema odgovora. Jer umoran sam, Šer-Ane, i star. Jer ni bič me u ruci više ne sluša, a kako da me sluša pamet? Hodim i zborim u sebi i za sebe – velim: gospodaru, jesu li dvije kod tebe, ili je jedna kod tebe? A druga kod Kulaša? I vidim da mi ništa drugo ne preostaje, nego da uđem u odaju gospodaru i svojim se očima uvjerim. (...)

Govorim tako, Šer-Ane, i ruku spuštam na alku – guram vrata, i evo me u odaji; uvukao sam se kao sjenka – i vidim, Šer-Ane, dvoje; nije troje nego je dvoje. Lemeš-aga i Dženeta – sestra Ibrahimova. Privili se jedno uz drugo, postali jedno tijelo, a to tijelo kao da je mrtvo; kao da je neko ubijen kraj puta i ostavljen, go, i gologlav. Ona nje-mu zbori nešto sitno, a on je sluša ili ne sluša, tek mene ne gledaju i može biti da me i ne čuju – čuju jedno drugo, i gledaju jedno drugo, i više im ne treba. A ja bih, Šer-Ane, kad bi to išlo jednome evnuhu, i kad bi to išlo u ovome trenutku, jeknuo od muke, i viknuo: jedne žene

Kako nazivamo govor nekog mjesta ili kraja koji se razlikuje od književnog, standardnog jezika?

a) trajekt

b) dijalekt

c) perfekt

Kako bismo onda nazvali dvije istaknute riječi u označenom tekstu?

U označenom dijelu teksta obrati pažnju na interpunkcijske znakove. Šta je pisac time postigao? Pokušaj te rečenice pročitati kao da se sve završavaju tačkom. Šta zapažaš?

U okviru kampanje protiv industrije seksa u izlog najprometnijeg telavivskog tržnog centra postavljene su djevojke i uz njih istaknute cijene, oznake dobi, težine, visine, dimenzija i zemlje porijekla. Kupci su preko interneta birali ponuđenu robu klikom na sliku djevojke i automatski potpisivali peticiju za zakon protiv trgovine ljudima.

Smatraš li ovu kampanju uspjehom? Kako se umjetnici u Tvom okruženju bore za ljudska prava?

nema. I mogao bih, o Šer-Ane, odmah poviti svoju šiju i reći: gospodaru, eto sablje a evo glave, kriv sam – neka se izvrši božja pravda.

Ćeif koji su ćeifili pokvario bih im svojim glasom – pa čak i kad bih ih upitao trebaju li im marama, a kamoli da kažem: nema Urfe ili gore od toga: vuk je noćas u toru – Kulaš je noćas, gospodaru, u konaku. Ali ja ćutim, i gnjev na sebe ne navlačim – a, Šer-Ane, ne daj bože i sablju. Kao sjenka izlazim, i kao sjenka lijepim se uz vrata ostalih odaja – i ništa drugo noćas ja nijesam do jedna sjenka, koja, eto čuda, ima svoju glavu i svoju dušu, da bi, Šer-Ane, patila.

Otvaram sam redom odaje. I zbog nečeg što je u meni, a što nije ni strah ni gnjev, niti što drugo, a nešto opet jeste, ja pred svakom odajom govorim: brate... Kulašu, javi se da te vidim. Ali se, Šer-Ane, ništa ne vidi, do prazna odaja i prazna noć. Uprazno govorim.

Puste su odaje.

Razgovor o odlomku

Odlomak počinje Alijinim razmišljanjem o mraku i svjetlu. Koji svoj osjećaj time ističe? Zašto se tako osjeća?

Šta je Alijin posao? Radi li ga savjesno? O čemu se sve dvoumi?

Kako su raspoređeni odnosi moći u ovom odlomku? Ko kome zapovijeda, ko se koga boji? Ko je u tim odnosima najslabiji? Zašto, zahvaljujući kojim svojim osobinama?

Zašto se Sijarić odlučio da povjeri pripovijedanje Aliji? Kako bi se priča mogla ispričati iz neke druge perspektive; npr. Đuzeline?

Na kraju Alija priznaje da je sjenka koja ima glavu i dušu, da bi mogla da pati. Zašto pati? Kaže: *I zbog nečeg što je u meni, a što nije ni strah ni gnjev, niti što drugo, a nešto opet jeste, ja pred svakom odajom govorim: brate... Kulašu, javi se da te vidim.* Šta je to nešto? O čemu Alija sanja, šta bi ga oslobodilo patnje?

Nedžad Ibrišimović ZMAJEV PORTRET

(Odlomak iz drame *Zmaj od Bosne*)

Gradačacki kapetan Husein-beg Gradašćević izabran je za bosanskog vezira i od 1831. godine vodio je vojsku janjičara u borbu za nezavisnost Bosne od Osmanskog carstva. Boraveći u svojoj kuli u Gradačcu, Husein se suočava s neprijateljima koje mu dovode njegovi vojnici. S njima vodi duge razgovore o samostalnosti Bosne, volji i namjerama Osmanlija na čelu sa sultanom. Također kontaktira i s predstavnicima zapadnih, austrijskih vladara. Uviđajući da je nemoguće oduprijeti se osmanskome političkom utjecaju nad Bosnom, Husein pada u beznađe i pokušava se izboriti s najvećim neprijateljem – vlastitom slabošću. U ovom odlomku on susreće Đuliju, slikarku iz Beča, koja želi napraviti njegov portret.

ĐULIJA: Kako ćete sjesti, *alaturke* ili *po evropski*?

HUSEIN: Po evropski...

ĐULIJA: (*Stavlja Huseinu sablje u ruke i žurno crta svoj portret. Često priđe sasvim blizu Huseinu*) Tako! Možete govoriti, ali ipak budite mirni.

HUSEIN: Đula?

ĐULIJA: Ja sam Đulija... A vi, kažu, imate negdje u Bosni dvorac kružnog oblika i obzidan gledosanim opekama u nekoliko boja. Je li to tačno?

HUSEIN: Nije...

ĐULIJA: Kako nije? Znači lažu...

HUSEIN: Ne lažu, ali ja sam taj dvorac uništio!

ĐULIJA: Uništili? Kako?

HUSEIN: Zapalio sam ga. Srušio!

ĐULIJA: A zašto?

HUSEIN: Mnogo sam ga volio da bi u njemu sjedio kav čauš!

ĐULIJA: Čauš? Šta je to čauš?

HUSEIN: Podoficir...

ĐULIJA: A zašto ste me maločas nazvali Đula?

HUSEIN: To je ime moje žene...

ĐULIJA: Zar ja ličim na Vašu ženu?

HUSEIN: Kada si ušla, pomislio sam da se ona preobukla!

ĐULIJA: A gdje je ona?

HUSEIN: U Carigradu...

ĐULIJA: Sama?

HUSEIN: S Muhammedom.

ĐULIJA: A ko je Muhamed? Ne morate sjediti tako ukočeno...

Nedžad Ibrišimović

(1940.) rođen je u Sarajevu u kome je, osim kratkog vremena tokom mladosti, proveo čitav svoj život. U svijet umjetnosti ušao je kao vajar, a pisao je romane, pripovijetke i drame. Njegova najpoznatija književna djela su *Ugursuz*, *Karabeg*, *Knjiga Adema Kahrimana*, *Braća i veziri* i *Vječnik*.

Pre(ne)poznate riječi:

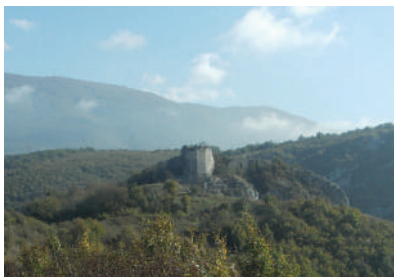
alaturka (franc.) – na turski način, po turski

Carigrad – stari slavenski naziv za Konstantinopolj, kasnije Istanbul

čauš – niži zapovjednik u janjičarskoj vojsci

gledosan – izglačan

skicen-blok – blok papira za crtanje

Djetinjstvo riječi

Istina

Ako bi Bog u desnoj ruci držao zatvorenu istinu, a u lijevoj jedino uvijek živu ljubav prema istini (...) te ako bi mi rekao: "Bijaj!", ja bih jurnuo prema lijevoj ruci i kazao bih mu: Oče, daj mi tu. Čista istina čuvana je samo za Tebe. (G. E. Lessing, njemački književnik)

Po njemu, *istina* je cilj kojem treba težiti. To znači biti *istinoljubiv*, nastojati razlučiti *istinito od neistinog*. Otkud nam ta riječ? Od praslavenskog pridjeva *isti*, koji je značio: 1. istinski, pravi, 2. pravedan, razborit, pametan, 3. čist – neokaljani ničim, nepomučen, 4. nedužan, pošten, nevin. Pridjev *isti* u Tvom jeziku znači – koji nije drugi i drukčiji, a imenica *istina* sadrži sva ova značenja. Vidiš koliko su zahtjevi sadržani u njenim značenjima visoko postavljeni. Toliko visoko da potraga za istinom traje oduvijek i – zauvijek.

HUSEIN: Moj sin.

ĐULIJA: A koliko ima godina?

HUSEIN: Tri.

ĐULIJA: A koliko Vi imate godina?...

HUSEIN: Trideset i jednu...

ĐULIJA: A je li istina da Vam vjera zabranjuje da Vas crtam?

HUSEIN: Istina je...

ĐULIJA: A zašto ste onda Vi pristali da Vas crtam?

HUSEIN: Zato što ne vjerujem da ćeš me moći nacrtati...

ĐULIJA: Kako je to zgodno!... Možda ste u pravu... Vidjet ćemo...

HUSEIN: Da vidim?

ĐULIJA: Počekajte još časak... Evo...

HUSEIN: (*Uzme crtež*) To sam ja! Sumnjao sam, strahovao, sad vidim! Samo sjena! Obrisi! Samo blijeda sjenka negdašnjeg Gradaščevića! Da puhnem, bih se oduhao... Ja sam utvara!... Utvara!... Mene gotovo nema!...

ĐULIJA: Odmah mi vratite moj skicen-blok! Odmah! I ne duvajte u to!...

HUSEIN: Rukom da mahnem, bih te istr'o, Husein-kapetane!

ĐULIJA: Ne dirajte prstima! Vi niste nikakav vitez od Bosne, Vi ste jedan grubi Bošnjak!

HUSEIN: Pobratime! Pobratime!

(*Uđu fra Ilija i Fidalčić*)

HUSEIN: Vidi! Liči li to na mene?!

FIDAHIĆ: Pa liči na tebe!

HUSEIN: Liči li na onog Gradaščevića koga pamtiš ili sam ovo ja onaj kojeg sada vidiš... Nisam znao da me i ti obmanjuješ...

ĐULIJA: Moj skicen-blok!

FRA ILIJA: Najljepše prosim, Husein-beže, ne treba se vrijeđati...

(Fra Ilija i Đulija izađu)

HUSEIN: Reci mi, jesam li ja živ čovjek? Zar me zaista ima samo onoliko koliko se vidi na onoj crtariji?!

FIDAHIĆ: Oturi, Husein-beže. Zapali! Ne bih se čudio da ti se priviđaju i gore stvari! Ne primaj to srcu...

HUSEIN: Sve dok budem samo jedna jedina crta s onog papira, bit ću Husein Gradaščević... Ali, pobratime, teško mi je, na duši mi je teško!...

Razgovor o odlomku

Odredi temu razgovora između Husein-bega Gradaščevića i Đulije. Kakvim tonom razgovaraju? Zašto Husein-beg ne persira Đuliju? Šta o osobinama lika Husein-bega doznajemo na osnovu njegovog odgovora na Đulijino pitanje o *dvorcu u Bosni*? Zašto je zapalio svoj vlastiti dom?

Zbog čega sumnja u to da će ga ona uspjeti naslikati? Kako je Husein-beg reagirao na vlastiti portret? Zašto za sebe kaže da je samo sjena, *utvara*? Gledanje u svoj lik za Husein-bega predstavlja suočenje sa samim sobom. U kojem se licu obraća sam sebi? Zašto?

Pronađi neku svoju staru fotografiju; uočavaš li promjene?

Uporedi ovaj odlomak s odlomkom iz romana *Slika Dorian Gray* Oscara Wildea.

Stare kule

Postoji li u Tvom gradu neko staro utvrđenje? Znaš li prepoznati bosanskohercegovačke gradove po njihovim kulama na ovim fotografijama? Kada je, ko i zašto gradio ovakve *gradove*?

Oscar Wilde (1854.) rođen je u Irskoj, a živio u Britaniji, Americi i Francuskoj. Tokom djetinjstva je često učestvovao u razgovorima o književnosti posjećujući majčin salon. Na Oxfordu je studirao klasične jezike i za svoju poeziju osvojio više nagrada. Pored pjesama, pisao je pripovijetke i drame. Roman *Slika Doriana Graya* napisao je 1890. godine, a često se citiraju njegove aforističke misli:

Stvari nisu istinite samo zato što ljudi ginu za njih.

Bezopasne ideje ne vrijedi zvati idejama.

Moda je toliko ružna da se mora mijenjati svakih šest mjeseci.

Nisam dovoljno mlad da bih znao sve.

Mogu se oduprijeti svemu osim želji.

Nemam ništa da prijavim, osim svog genija.

Imam vrlo jednostavan ukus; zadovoljan sam najboljim.

Ako neko ne zna uživati u čitanju iste knjige više puta, ne treba je čitati nijednom.

Ako ne odužite previše, čekaću vas do kraja života.

Život oponaša umjetnost mnogo češće nego umjetnost život.

Život nije pošten, i za mnoge od nas to je dobro.

Oscar Wilde O, DA JE SAMO OBRATNO

(Odlomak iz romana *Slika Doriana Graya*)

Preljepi mladić Dorian Gray za vrijeme poziranja slikaru Basileu, sluša riječi lorda Henryja, predstavnika visokog društva, koji cinično ismijava ispravno postupanje, a veliča bogatstvo i ljepotu. Kad ugleda vlastiti portret, Dorian se zaljubi u njega, žaleći što neće vječno ostati mlad i lijep. Nakon što portret dobije na poklon, počne se ponašati bahato i nečasno. Uskoro primijeti da se crte lica na njegovom portretu izobličavaju. Istovremeno, on ne stari, ostajući jednako lijep. Svaki loš postupak dodaje neku izmjenju na licu portreta. Odlučuje sakriti sliku od ljudi koji ga posjećuju, pa čak i od samog slikara. Međutim, slikar će otkriti sakrivenu sliku, što izaziva bijes Dorian koji Basilea probada nožem. Zatim tim istim nožem probada potpuno izobličen vlastiti portret i umire. Odlomak koji je pred Tobom govori o prvom pogledu Dorian na svoj portret.

– Slika je sada sasvim dovršena – usklikne najposlije, pa se sagnu i napisala svoje ime dugim crvenim slovima u lijevom kutu platna.

Lord Henry priđe te uze vrlo pomno razgledati sliku. Bijase to doista prekrasno umjetničko djelo, slika čudesno slična modelu.

Naposlijetku će lord Henry:

– Dragi prijatelju, čestitam Vam od svega srca. To je najbolji portret modernog vremena. Gospodine Gray, dođite pa sami pogledajte.

Mladić se trže, kao da se prenuo iza sna.

– Je li zbilja dovršena? – promrmlja silazeći s podija.

– Sasvim dovršena – ponovi slikar. – I danas ste mi sjajno pozirali. Neobično sam Vam zahvalan.

– To se ima samo meni zahvaliti – unese se u riječ lord Henry. – Nije li tako, gospodine Gray?

Dorian ne odgovori, nego nehajno pođe pred svoju sliku te se okrenu prema njoj. Ugledavši je, ustuknu, a obrazi mu se načas zarumenješe od zadovoljstva. Neka radost sinu mu u očima, kao da prvi put sam sebe prepoznaje. Stajao je nepomično i zadivljeno, s nejasnom sviješću da mu Hallward nešto govori, ne shvaćajući smisla njegovih riječi. Spoznaja vlastite ljepote sinu mu kao neko otkrovenje. Nikad prije nije toga osjećao. Hallwardove laskave riječi smatrao je tek za ljubazno preuveličano uvjeravanje o njegovim prijateljskim osjećajima. Slušao ih je, smijao im se, i zaboravljao ih. One nisu imale nikakva utjecaja na

njegovu prirodu. No onda je došao lord Henry Wotton sa svojom čudnom slavopojkom, veličajući mladost i podsjećajući ga onim strašnim riječima na njenu kratkotrajnost. To kao da ga je prodrimalo, i sada stojeći pred tim odrazom svoje vlastite ljupkosti, njega prože osjećaj kako je sve to istina što mu je on prije govorio. Da, doći će dan kada će njegovo lice biti smežurano i izbrazdano borama, oči mutne i bezbojne, a dražesni njegov lik pogružen i grdoban. Grimiža će nestati s njegovih usana, zlato iščeznuti s njegove glave. Život koji bi imao da uobličuje njegovu dušu, unakazit će mu tijelo. Postat će gadan, odvratan i nezgrapan.

Misleći na sve to, oštar ga bol štreću kao udar noža, i svaki, pa i najmanji živac zadrhta u njemu. Oči mu se stušitiše poput dvaju ametista, zamagljene suzama. I bi mu kao da ga neka ledena ruka hvata za srce.

– Zar Vam se ne sviđa? – naposljetku kliknu Hallward, pomalo razdražen mladićevom šutnjom, ne znajući joj uzroka.

– Pa naravno da mu se sviđa – prihvati lord Henry. – Zar može kome da se ne sviđa? To je jedno od najvećih djela moderne umjetnosti. Ja ću Vam za tu sliku platiti koju god svotu zatražite. Ja je moram imati.

– Ona ne pripada meni.

– Da kome?

– Naravno, Dorianu – odslovi slikar.

– Sretna li čovjeka!

– Kako li je to tužno! – prousti Dorian Gray uporno gledajući u svoj portret. – O, tako tužno! Ja ću ostarjeti, postati ružan i oduran. Ali ta će slika vazda ostati mlada. Nikada starija od ovoga današnjeg lipanjskoga dana... O, kad bi moglo da bude obratno! Da ja ostanem vječno mlad, a slika da stari! Sve, sve bih dao za to! Da, na svem svijetu nema toga blaga koje ja ne bih za to dao! Pa i dušu svoju!

– Vama, Basile, zacijelo ne bi bila po ćudi takva razmjena – zasmija se lord Henry. – Vaša bi slika pri tom vrlo loše prošla.

– Ja bih se protiv toga borio iz petnih žila, Harry – priklopi Hallward.

Dorian Gray se okrenu i zagleda u nj.

– Uvjeren sam, Basile, da biste se borili protiv toga. Vi više volite svoju umjetnost od svojih prijatelja. Ja sam za Vas tek brončana figurica sa zelenom patinom. Možda čak ni to.

Gilgameš

Sumerski junak Gilgameš, o kome govori jedan od najstarijih epova čovječanstva, kad sazna da će, uprkos svom božanskom porijeklu, umrijeti, preuzima veliko putovanje ne bi li izbjegao smrt. Potraži tu priču u školskoj biblioteci, otkrij kako se njegova potraga završava i razmisli u čemu su on i Dorian Gray slični, a u čemu različiti.

Pre(ne)poznate riječi:

ametist – vrsta ljubičastog kame-
na, poludrugi kamen

Faun – u rimskoj mitologiji bog
stada i pastira

Hermes – u grčkoj mitologiji bog
trgovine i proricanja, pismonoša
bogova i pratilac duša u Had – u
istoj mitologiji, bog podzemnog
svijeta

patina – promjena boje na po-
vršini bronze (zbog oksidacije),
sjaj na drvenom namještaju koji
nastaje vremenom

slavopojka – hvalospjev

umorstvo – ubistvo

Sav zapanjen od čuda, slikar je ukočena pogleda zurio u nj. Nikad dotada Dorian nije tako govorio. Što se dogodilo? Činilo se kao da je sav plamtio od bijesa. U lice mu navrla rumen, obrazi mu gorjeli.

– Da, da – proslijedi – ja sam za Vas manje od Vašeg bjelokosnog Hermesa ili srebrnog Fauna. Oni će Vam uvijek biti dragi. A ja? Do prvih bora, koje mi naruže lice, zar ne? O sada dobro znam: tek što čovjek izgubi ljepotu, ma koje vrste bila, mahom gubi sve. I upravo ta Vaša slika učila me toj istini, i ja sam se izmudrio. Lord Henry ima potpuno pravo. Na svijetu nema ničeg vrjednijeg od mladosti. Čim budem osjetio da starim, ubit ću se.

Hallward probljedi i uhvati ga za ruku.

– Doriane, Doriane! – bunio se – ne govorite tako. Nikada nisam imao prijatelja kao što ste Vi, niti ću ga ikad imati. Ta niste valjda ljubomorni na mrtve stvari – Vi koji ste vredniji i plemenitiji od bilo čega!

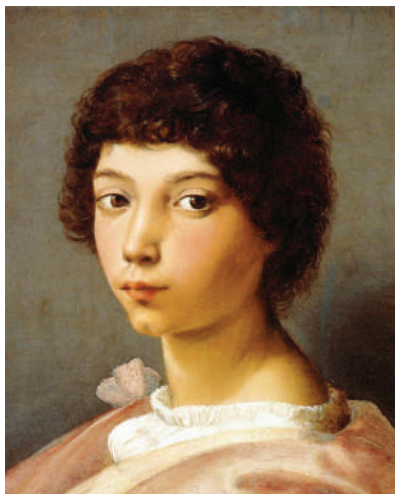
– Ljubomorani sam na svaku stvar kojoj ljepota ne umire. Ljubomorani sam na svoj portret što ste ga Vi slikali. Zašto da slika zadrži sve ono što ja neminovno moram izgubiti? Svaki časak koji mine, meni nešto oduzima, a slici nešto daje. O, da je samo obratno! Da slika mijenja, a ja da ostanem neizmijenjen, kakav sam sada! Zašto ste je naslikali? Ona će mi se jednog dana izrugivati – strašno se kesiti!

Vrele mu suze navriješe na oči, on istrže ruku i, opruživši se na divan, zarije lice u dušeke, kao da se dao na molitvu.

– To je Vaše djelo, Harry – okosnu se slikar gorko.

Lord Henry slegne ramenima.

– To je istinski Dorian Gray – i ništa više.

– Ne, nije to on.
 – Ako nije, u čemu je onda moja krivnja?
 – Trebalo je da odete kada sam Vas molio – smrsi slikar.
 – Ostadoh, jer ste Vi to od mene tražili – glasio je odgovor lorda Henryja. – Harry, ne mogu se prepirati s dva najbolja svoja prijatelja u isti mah, ali je vama dvojici uspelo te mi je omrznilo najbolje djelo što sam ga ikad stvorio, i ja ću ga uništiti. Ta konačno, to su samo boje i komad platna! Neću da ta slika zadre u život nas trojice i da ga uništi.

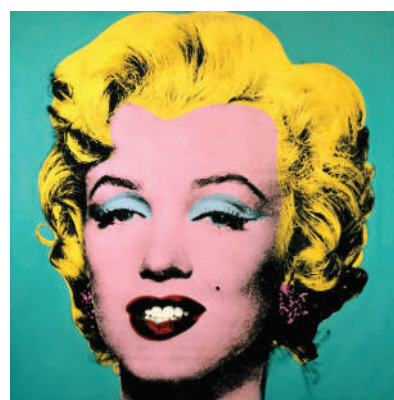
Dorian Gray popridiže zlaćanu glavu s jastuka, i blijeda lica i očiju umrljanih od suza gledaše u prijatelja dok je ovaj prilazio jelovu slikarskom stočiću, što stajaše do visokog, zastorima zastrtog prozora. Šta li to radi? Njegovi prsti kopkahu po zbrci porazbacanih limenih tuba i ukrućenih kistova, kao da nešto traže. Da, ti su prsti tražili slikarski nož s tankom oštricom od gipka čelika. Evo – sad ga nađe! Htio je rasparati platno.

Kriknuvši prigušeno mladić sune s divana, skoči do Hallwarda, istrže mu nož iz ruke, baci ga u najudaljeniji kut atelijera.

– Nemojte, Basile, nemojte! – povika. – To bi bilo umorstvo!

– Drago mi je, Doriane, da konačno ipak cijenite moje djelo – slikar će hladno, pošto se pribrao. – Nisam vjerovao da ćete ga ikad cijeniti.

– Da ću cijeniti Vaše djelo? Ta ja sam upravo zaljubljen u tu sliku, Basile. Ona je dio mene samoga. Ja to osjećam.

Ko je koje slike autor?

Dürer nije koristio kist.

Picassov portret nema pokrivenu glavu.

Raffaelov portret je bez naušnice.
 Vermeer je naslikao ženski portret.

Van Gogh je naslikao muškarca s bradom.

Warholov portret ima dvije boje više od crteža.

Na dvije slike (Caravaggia i Salvadora Dalija) isti je motiv. Koji, i u kakvoj je vezi s pričom o Dorianu Grayu? (Koje od dva platna je klasično, a koje moderno? Kako to znaš?)

Razgovor o odlomku

U kojem licu je napisan roman? Kakav oblik pripovijedanja (naracije) preovladava u ovom odlomku? Može li se on predstaviti i kao drama? Zamisli scenu iz ovog odlomka i pokušaj je predstaviti scenski. Pronađi rečenice u prvom dijelu odlomka koje otkrivaju reakciju Doriana na prizor vlastitog portreta. Koja emocija u njemu preovladava? Zašto on tek u tom momentu spoznaje vlastitu ljepotu? Koja misao se javlja odmah nakon nje? Šta je u Dorianu uzrokovalo bol koji ga je *štrechnuo kao udar noža*? Da li je taj bol podijelio s prisutnim prijateljem i slikarom? Kojim riječima?

Zbog čega se u Dorianu javlja bijes? Da li je on želio da ostari? Pojasni njegovu rečenicu upućenu slikaru, umjetniku: *Vi više volite svoju umjetnost od svojih prijatelja. Ja sam za vas tek brončana figurica sa zelenom patinom. Možda čak ni to.* Na koji način Dorian vidi vlastitu ljepotu i mladost, a na koji način ih posmatra slikar? Kako Ti razmišljaš o fizičkoj ljepoti ljudi? Šta određuje tu ljepotu, možeš li navesti nekoliko osobina koje odvajaju lijepe ljude od manje lijepih? Ko određuje šta je *lijepo*, a šta *ružno*? Misliš li da su lijepi ljudi zadovoljniji i uspješniji? Da li se slažeš s Dorianom koji smatra da su stvari prolazne ljepote manje vrijedne?

Zašto je slikar želio rasparati platno? Šta je time želio dokazati? Kako je reagirao Dorian? Pojasni njegove riječi upućene slikaru u tom trenutku. Navedi osobine lika Doriana i svaku od njih potkrijepi citatom. Pronađi ovaj roman i pročitaj ga u cijelosti.

Pomoću Venneovog dijagrama uporedi reakciju dvaju likova – Dorian Gray i Husein-bega – na prizor vlastitog lika na slici. Koje su sličnosti, a koje razlike? S kakvim emocijama i kojim riječima njih dvojica govore o sebi samima? Kako poimaju likovnu umjetnost kao oblik preslikavanja stvarnosti? Da li je slikarski portret sličan fotografiji neke osobe? U čemu je razlika? Zamoli druga ili drugaricu koji imaju talenat za slikanje da naprave Tvoj portret.

Aida Šečić
PALČICA

Zovem se Palčica
 Sićušna sam mrva
 Hrana su mi mrve
 I hrana sam crva

Ljuska mi je krevet
 Lokva mi je more
 Lopoč mi je lađa
 Žabe noćne more

Saznala sam sinoć
 Od staroga puža
 Bogatoga žapca
 Žele mi za muža

Pobjegla sam zato
 Niz ulični kanal
 Papirnatim brodom

Za slobodom

Aida Šečić (1978.) rođena je u Travniku. Piše priče i pjesme, za koje je dobila više nagrada, posljednju – *Fra Grga Martić* – za zbirku poezije *Lutke*, odakle je i pjesma *Palčica*.

Razgovor o pjesmi

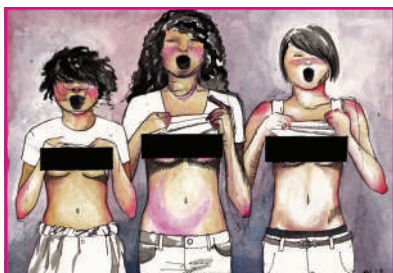
U kakvom je ritmu spjevana ova pjesma (brzom, sporom, veselom, tužnom?) i u kakvom je odnosu takav ritam s raspoloženjem lirskog subjekta? (Je li Palčica vesela, tužna, uplašena, zabrinuta, bezbrižna?) Šta saznajemo o Palčici u prvim dvjema strofama? Na šta se odnosi većina informacija koje dobijemo? Po čemu su slični završni stihovi prvih dviju strofa? U kakvoj vezi s njima je cijela treća strofa? U kojem stihu ova pjesma prestaje biti bajka? Zašto Palčica, koja već ima lađu, bježi *papirnatim* brodom? Hoće li njen bijeg uspjeti?

Nečista posla

U romanu Borisava Stankovića *Nečista krv* junakinju Sofku udaju za dječaka. U kakvim društvima i zajednicama je moguće da o braku ne odlučuju budući supružnici, nego njihovi roditelji? Kome se na taj način čini nepravda: sinovima ili kćerima? Ili i jednima i drugima?

Radmila Lazić (1949.) rođena je u Kruševcu. Piše poeziju, eseje i publicističke tekstove. Objavila je deset zbirki pjesama i četiri izbora poezije: *Najlepše pesme Radmile Lazić*, *Srce među zubima*, *Poljubi ili ubi* i *Magnolija nam cveta*.

Autorica je antologije savremene ženske poezije *Mačke ne idu u raj* i antologije srpske urbane poezije *Zvezde su lepe, ali nemam kad da ih gledam*. Pokrenula je i uređivala časopis za žensku književnost *ProFemina*.

Feminizam

Pokret je s ciljem ravnopravnosti muškaraca i žena u društvu. Feministice i feministi, između ostalog, smatraju da zajednica ženama materinstvo ne smije nametati kao glavni cilj njihovom životu, da se poslovi ne trebaju dijeliti na muške i ženske, da u politici treba biti podjednak broj žena i muškaraca, i sl. Koje od navedenih nastojanja iskazuje ova rođendanska čestitka?

Pre(ne)poznate riječi:

trusan – koji je podložan potresu (trusno područje)

zembilj – ceker

Radmila Lazić AUTOBUSKE ŽENE

(čitati ubrzano, zadihano)

s torbama zembiljima korpama
kesama kesama kesama tašnama
tašnicama kišobranima šeširima
haljinama mantilima kaputima
kratkim pantalonama dugim
suknjama gaćama i bez njih
karminima trepavicama nalakiranim
izgriženim noktima staračkim pegama
mišicama stomacima grimasama
dugim debelim tankim vratovima
čupave s pundama začesljane
na štiklama u ravnim gojzericama
patikama papučama opankama
šmrckave znojave s podočnjacima
podbule žvalave debelguze trusne
suvonjave trbušate same u društvu
čavrljaju ćute mljackaju telefoniraju
crne sede crvenokose blede rumene
guraju se uzmiču stiskaju se sede
vrpolje se žvaču grickaju uzdišu
gledе pogleduju oko sebe pred sebe
u daljinu dremaju dremuckaju blude
namrgođene sve do jedne

Razgovor o pjesmi

Kako razumiješ naslovnu sintagmu *autobuske žene*? Šta im je zajedničko, šta ih izdvaja od drugih? (Zašto *autobuske* žene možemo zamisliti, a *avionske* ili *trajekatske* ne možemo?) O kakvim se tu autobusima radi?

Kako su glagoli, imenice i pridjevi raspoređeni u pjesmi? Šta je pjesnikinja tim rasporedom postigla? Šta sve te žene povezuje i zašto je to tako? Kakva je po svojoj poenti ova pjesma: socijalna, refleksivna, ljubavna ili rodoljubna?

Walter Scott
U ŠUMI OKO ZAMKA
(Odlomci iz romana *Ivanhoe*)

Roman obiluje intrigama, iznenadnim zapletima i čudnovatim, neočekivanim raspletima, a okosnicu čini odnos Ivanhoea prema kralju Richardu, s jedne, i ocu, s druge strane, te njegova ljubav prema Lady Raveni. I Ivanhoe i Richard Plantagenet su vitezovi templari, čuvari Kristovog groba, koji se u Englesku vraćaju iz Palestine, iz krstaških pohoda, i kriju svoj identitet. Sam Ivanhoe ne zna da se iza lika Crnog viteza lutalice krije kralj. Kad bi znali da je Richard u Engleskoj, mnogi bi mu željeli nauditi, prije svega njegov brat koji živi u uojerenju da je Richard u zarobljeništvu i da mu je preotelo vlast.

U odlomku koji slijedi opisana je gozba u šumi, nakon što su hajduci Robina Hooda pomogli kralju Richardu Lavljeg Srca u borbi.

Ispod jednog velikog hrasta ubrzo je pripremljen obrok za kralja od Engleske, okruženog ljudima koji su se odmetnuli od zakona njegove vlasti, ali su sad bili njegov dvor i njegova garda. Kako je pehar išao od ruke do ruke, tako su sirovi ljudi šume ubrzo izgubili svoj strah zbog prisustva njegovog veličanstva. Smjenjivale su se pjesme i šale – priče o ranijim avanturama pričane su s ponosom; i najzad, dok su se hvalisali svojim uspješnim kršenjima zakona, niko nije ni pomišljao da govori u prisustvu čuvara tih zakona. Raspoloženi kralj, ne mareći za svoje dostojanstvo ništa više nego njegovi pratioci, smijao se, pio i šalio zajedno sa veselim društvom. Prirođeni i grubi razum Robina Huda navede ga da poželi da se gozba završi prije nego bi se desilo nešto što bi moglo poremetiti njenu skladnost, pogotovo kada primijeti da se Ajvanhou čelo naoblačilo od zabrinutosti. "Mi smo počastvovani", reče on Ajvanhou, odvojivši se s njim ustranu, "prisustvom našeg hrabrog vladara; ali ipak ja ne bih želio da on mnogo rasipa vrijeme, koje situacija u njegovom kraljevstvu čini dragocjenim."

"Dobro i mudro si to rekao, hrabri Robin Hude", reče Vilfred, "a još treba da znaš da oni koji se šale sa njegovim veličanstvom, čak i onda kada je on u najboljem raspoloženju, igraju se sa lavljim mladunčetom, koje i na najmanje izazivanje napada zubima i kandžama!"

"Spomenuo si pravi razlog mog strahovanja", reče odmetnik, "moji ljudi su grubi zbog načina života, a i po svojoj prirodi, a kralj lahko plane koliko se lahko i nasmije; a ja

Sir Walter Scott (1771.) dobio je plemićku titulu kao nagradu za književne zasluge. Pisao je poeziju, drame i romane, ali danas je prvenstveno poznat kao romanopisac. U svojim se djelima zalaže za pobjedu dobra. Junaci njegovih romana hrabri su i velikodušni, a pravda na kraju nadjača nepravdu. U svojoj prozi daje dramatične zaplete, viteške običaje i snažne ličnosti.

Pre(ne)poznate riječi:

bard – srednjevjekovni pjesnik i pjevač; danas se ova riječ upotrebljava najčešće za nekog ko je istaknut i značajan u svom zanimanju

garda – vojna pratnja

joman – unajmljeni vojnik; slobodni posjednik zemljišta bez plemićke titule; slobodni seljak
minstrel – pjevač epova u srednjem vijeku

pehar – veća posuda za piće, visoka čaša

per – velikaš, velikodostojnik; nadbiskup, grof i sl.

rog – duvački instrument u davnim vremenima pravljen najčešće od životinjskog roga ili od drveta

Historijski roman je roman čija se radnja dešava u bližoj ili daljoj prošlosti u odnosu na vrijeme pisanja i u kojem se, bilo kao glavni ili sporedni likovi, pojavljuju historijske ličnosti. Historijske prilike, običaji i odnosi među ljudima nastoje se prikazati vjerno, čemu nerijetko služe detaljni opisi, govor likova i sl. Međutim, često su plod mašte i zapleti kroz koje prolaze glavni junaci, a mnoge detalje koje pisci ne znaju i ne mogu znati, oni izmišljaju. Zato historijski roman ili film ne može biti ni jedini ni najvažniji izvor našeg znanja o prošlosti.

Pustolovni (avanturistički) roman prikazuje uzbudljive događaje iz života nekih ličnosti. U romanu likovi savladavaju prepreke koje im stoje na putu prema cilju. Naglasak je na zanimljivoj priči, zapletima i iznenadnim preokretima. Šta pustolovnom romanu nedostaje da bude historijski?

ne znam kada može pasti uvreda ili kako će vatreno biti primljena – vrijeme je da se ova pijanka prekine.”

“To onda moraš ti izvesti, hrabri jomane”, reče Ajvanho, “jer svaki znak koji sam ja pokušao da mu dam samo ga podstiče da pijanku produži.”

“Moram li tako brzo staviti na kocku oprost i naklonost moga vladara?” reče Robin Hud, praveći pauzu, “ali, svetog mi Kristofera, bit će tako. Ne bih zasluživao njegovu naklonost kad je ne bih izložio opasnostima za njegovo dobro. – Slušaj, Skatlok, sakrij se u onom žbunju i duhni neki normanski zvuk na rogu, i to bez ikakvog oklijevanja, po cijenu života.”

Skatlok poslušava svoga starješinu i za nepunih pet minuta veselo društvo trže zvuk njegovog roga.

“To je Malvoazjenov rog”, uzviknu Miler skočivši na noge i zgrabivši luk. Fratar ispusti bocu i dohvati batinu. Vamba zastade usred jedne šale i uze štit i mač. I svi ostali ustadoše i zgrabiše svoje oružje.

Ljudi navikli na opasan život brzo zamijene gozbu bitkom; za Ričarda je ta promjena značila samo promjenu u vrsti zadovoljstva. On zatraži šljem i najtvrdje dijelove svog oklopa, koje je bio skinuo; dok mu je Gurt pomagao da ih stavi, pa najstrožije naredi Vilfredu, pod prijetnjom da će zauvijek izgubiti njegovu milost, da se ne uključuju u borbu koja se, kako je pretpostavljao, spremala.

“Ti si se borio za mene stotinu puta, Vilfrede – i ja sam to vidio. Danas ćeš ti da gledaš i da vidiš kako se Ričard bježi za svoga prijatelja i vjernog podanika.”

Za to vrijeme Robin Hud je poslao po nekoliko svojih ljudi u raznim pravcima, kao da izvide neprijatelja; pa kad se društvo razišlo, on priđe Ričardu, koji je sada bio potpuno naoružan, kleknu na jedno koljeno i zamoli svoga vladara za oprostaj.

“Za šta, časni jomane?” upita Ričard pomalo nestrpljiv, “zar ti već nismo oprostili za sve tvoje prekršaje? Misliš li da je moja riječ pero koje možemo da pušemo jedan drugom? Zar si od tada već imao vremena da napraviš novi prekršaj?”

“Ah, ja sam smatrao”, odgovori joman, “da trebam napraviti prekršaj i prevariti svog vladara ako je to za njegovo dobro. Rog koji se čuo nije Malvoazjenov, nego je to zbog

mog naređenja da se prekine gozba kako se ne bi oduzimalo dragocjeno vrijeme na ovaj način.”

On zatim ustade, prekrsti ruke na grudi i, prije s poštovanjem nego s poniznošću, sačeka kraljev odgovor – kao neko ko je svjestan da je možda učinio nešto pogrešno, ali je potpuno uvjeren u ispravnost svojih razloga. Krv zarumeni Ričardove obraze od ljutnje; ali to je bilo prvo, prolazno uzbuđenje, koje se odmah povuče pred njegovim osjećajem za pravdu.

“Kralj od Šervuda”, reče on, “ne nudi od srca svoju divljač i svoje vino kralju od Engleske? Uredu je, drski Robine! – ali kad me posjetiš u veselom Londonu, uvjeravam te da ću biti manje škrt domaćin. Pa ipak, u pravu si, dobro momče. Uzjašimo, zato, i krenimo.”

(...)

Cijela okolina zamka predstavljala je jedan prizor užurbane živosti; jer takve pogrebne gozbe bile su prilika za opće i obilno gošćenje, na koje su pozivani ne samo svi oni koji su bili bar u najdaljem srodstvu s pokojnikom, nego i svi putnici i namjernici. Atelstenovo bogatstvo i visok društveni položaj bili su prilika da se ovaj običaj poštuje u punom obimu.

Mnogobrojni posjetioci, zbog svega toga, mogli su se vidjeti kako se penju i silaze na brežuljku na kome se zamak nalazio; i kad kralj i njegovi pratioci uđu kroz otvorenu i nebranjenu kapiju u vanjskoj ogradi, unutrašnji prostor pokazivao je prizor koji se nije mnogo slagao sa uzrokom skupa. Na jednom mjestu kuhari su se mučili da ispeku velike volove i debele ovce; na drugom su bila otvorena velika burad s pivom da ga po volji toče svi koji naiđu. Razne grupe mogle su se vidjeti dok proždiru hranu i piju piće koje je bilo prepušteno njima na milost. Polugoli saksonski robovi smirivali su osjećaj polugodišnje gladi i žeđi za jedan dan proždrljivosti i pijanstva – bolje uhranjeni građani i članovi zanatskih udruženja jeli su svoju hranu sa užitkom ili su radoznalo kritikovali količinu slada i vještinu podrumara. Čak se i nekoliko normanskih seoskih plemića moglo tu vidjeti, prepoznatljivih po svojim obrijanim bradama i kratkim ogrtačima, ali ništa manje i po tome što su se stalno držali zajedno i gledali sa velikim prezirom na čitavu svečanost, pa i onda kada

Djetinjstvo riječi

Kralj i car

Nijedan vladar do Karla Velikog (742 – 814) nije imao titulu kralja, pa ni sam Karlo, najvažniji vladar u ranom srednjem vijeku. Za svog života osvojio je mnoge zemlje i krajeve, savladao mnoge vladare, ali pismenost – nikad! Nekad su, vidiš, i nepismeni mogli biti veliki ljudi, kao što je, eto, bio sin Pipina Malog – Karlo Veliki. Međutim, mada sâm netitularni kralj, *okraljio* je sve kraljeve i kraljice, kraljevine i kraljeviće koji su nakon njega živjeli. Titula *kralj* nastala je od njegova imena – Karlo, koje znači *valjani, sposobni, muževni*. Takav je i bio, priča se, taj veliki vladar koji nije mogao biti kralj samo zato što te riječi u njegovo doba nije ni bilo.

Kao što su vladari prije Karla Velikog, pa i sam Karlo, vladali bez titule *kralj*, tako su i carevi prije rimskog vojskovođe i državnika Gaja Julija Cezara, pa i sam Cezar (100 – 44. pr. n. e.), carevali bez titule *car* – najvišeg vladarskog zvanja, kojem je u turskom, i još ranije u arapskom jeziku, ekvivalent (istoznačnica) *sultan*. Cezarov nasljednik August Oktavijan i svi rimski vladari nakon njega svome su imenu dodavali Cezarovo, i tako je ono postalo najviši vladarski naslov: *caesar* kod Rimljana, *cesare* kod Talijana, *Kaiser* kod Nijemaca. A u nas – *car* i, rjeđe, *cesar*.

Na slikama su tri kadra iz jednog savremenog filma s pričom iz srednjeg vijeka. Da li su u 13. vijeku letjeli avioni, stabla se rezala motornom pilom, a brodovi izgledali kao desantni čamci?

Bau-Bau (izraz za filmske greške) ilustruje nemogućnost vjernog predstavljanja prošlosti u umjetničkom (filmskom) djelu. Umjetničko djelo uvijek i prije svega ima veze s onim vremenom u kojem nastaje, s vrijednostima za koje se autor zalaže. Koliko su te vrijednosti univerzalne i bezvremene, toliko je djelo razumljivo i važno publici (čitaocima, gledaocima, slušaocima) u budućnosti.

su se ponižavali kako bi uživali u hrani, koje je bilo u tolikom izobilju.

Prosjaci su se, naravno, masovno okupili, zajedno s lutajućim vojnicima koji su se vratili iz Palestine (bar po njihovoj priči), torbari su izlagali svoju robu, putujući majstori tražili su posao, a putujući hodočasnici, samozvani svećenici, saksonski minstreli i velški bardovi mrmrljali su molitve i izvlačili raštimate zvuke iz svojih harfi, instrumenata sličnih violini i gitari. Jedan je pjevao dosadnu pohvalnicu u Atelstenovu čast; drugi, u saksonskoj rodoslovnoj pjesmi, nabrajao je neobična i gruba imena njegovih plemenitih predaka. Nije nedostajalo ni luda i mađioničara, niti je razlog okupljanja bio smatran nedoličnim za obavljanje njihovih poslova. Zapravo i jest bila ideja Saksonaca o tim stvarima isto tako prirodna koliko i gruba. Ako je tuga bila žedna, bilo je pića – ako je gladna, tu je hrana – ako je pritiskala i rastuživala srce, bilo je sredstava koja će ga razveseliti ili bar zabaviti; niti su učesnici zanemarivali da se posluže tim sredstvima utjehe, iako bi, tu i tamo, kao usljed iznenadnog prisjećanja na razlog koji ih je okupio, ljudi jednostavno zajecali, a žene, kojih je bilo u priličnom broju, podizale glasove i naricale sa istinskom žalošću.

Takav je bio prizor u dvorištu zamka u Koningsburgu kad u njegov stupaš Ričard i njegovi pratioci.

Razgovor o odlomcima

Mogu li prekršaj i prevara biti u korist onoga koga varamo? U sceni gozbe odredi kompozicijske elemente: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet i kraj. Šta stvara napetost i kako se ona rješava? Njome se dokazuje i učvršćuje što? Za Robin Hooda u tekstu su upotrebene dvije značenjem suprotstavljene odrednice: odmetnik i podanik. Kako to tumačiš? Šta je tema drugog odlomka?

Sevdalinka TELAL VIČE OD JUTRA DO MRAKA

Telal viče od jutra do mraka
 – Ko j' u koga noćas na konaku,
 Nek ne ide rano sa konaka!
 Utekla je pašina robinja
 I odn'jela dva tovara blaga,
 I ukrala sahat iz njedara,
 I odvela ata iz ahara,
 I povelu Muju haznadara!
 Susreli je pašini kavazi:
 – Kuda bježiš, pašina robinjo?
 Što će tebi dva tovara blaga?
 Što ukrade sahat iz njedara?
 Zašto vodiš ata iz ahara?
 Što povede Muju haznadara?
 Odgovara pašina robinja:
 – Blago nosim da putem ne prosim,
 Sahat nosim da gdje ne zadocnim,
 Ata vodim da pješke ne hodim,
 Haznadara da ne spavam sama!

Razgovor o sevdalinci

S obzirom na vrijeme u koje je živjela (nekad u periodu turske vladavine), robinja je učinila nešto protivzakonito. Bi li stvar izgledala drugačije da je to učinila pašina kćerka? A da je pobjegao rob? Uvećava li njen podvig i njenu hrabrost to što je žena? Za koga su posljedice takvog čina mogle biti teže, za robinju ili za haznadara?

U pjesmi stoji da je robinja ata *odvela*, a Muju *povela*. Razmisli o razlici između ovih glagola; koga se (ne)može odvesti, a koga povesti? Pašina robinja samo na jedno pitanje nije odgovorila kavazima. Zašto?

Pre(ne)poznate riječi:

ahar – konjušnica, štala

at – konj

haznadar – čuvar blagajne

kavaz – stražar, policajac

konak – prenočište, noćenje

njedra – prsa

paša – upravnik pašaluka, oblasti u Osmanlijskom carstvu

sahat – sat

telal – javni objavljivač

tovar – mjerna jedinica koja nije priznata u međunarodnom sistemu mjera niti je tačno određena; odnosi se na onu težinu koju čovjek može ponijeti na leđima

utekla – pobjegla

zadocniti – zakasniti

MP₃OEZIJA

Poezija ne živi samo u čitankama, pjesničkim zbirkama i, uopćeno, u knjigama poezije. Ima je i na albumima i koncertima pop i rock glazbenika, a tada je ne pišu *pjesnici* nego *tekstopisci*. Međutim, to što je netko *tekstopisac*, a netko *pjesnik* ne znači da je pjesma jednog ili drugog manje ili više poezija. Uvjeri se u to.

Treći svijet

Haustor / Darko Rundek

Ustani i kreni,
stražari su otrovani, konji su spremni.
Ustani i kreni,
magla se digla, vani zora rumeni.

Još samo jednom pogledaj taj zid,
Još jednom pogledaj...

Glasovi iz tame su prestali davno,
još su samo u pjesmi.
Okolo tebe diše treći svijet
I mi te čekamo ...

Još samo jednom pogledaj taj zid,
još jednom pogledaj...
Digni visoko ruke...

Okolo tebe diše treći svijet,
izbriši tragove.

Digni visoko ruke,
i digni visoko ruke...

● Kakav je to *treći* svijet? Zašto ne *drugi*?
Šta nije u redu s *prvim*? Čijim se *susjednim*
pozivima po svom osnovnom motivu pri-
družuje ova pjesma?

Divlji badem

Dorđe Balašević

Vrteli se točkovi mog bicikla.
Gde god je stao taj rulet, beše premija.
Smakla se o stepenik njena štikla.
Nekad su pogledi bili čista hemija.

Dobro je počela nedelja,
poslednje pripreme za maturu.
Virili smo u daljine puni nade.
Preko gimnazijskog bedema,
k'o pravi dekor za avanturu
prosuo je nežni purpur divlji badem.

Poneli nas vetrovi k'o maslačke.
Jedni su leteli lako, drugi padali.
I curice su postale prve mačke,
a loši đaci odjednom svetom vladali.

Sve mi je odlično zvučalo.
Dobro sam stajao tih sezona.
Ljuljale me oči širom promenade.
A nju sam sretao slučajno,
uvek je s pogrešnim bila ona,
ali znao sam da sanja onaj badem.

Stane sve u strofu-dve u baladi:
pustinja prošlih minuta i ova zrna sad.
I pred treći refren već nismo mladi.
Ušla je nedavno sama u kafe *Petrograd*.

Suviše tajni u očima,
u zlatni okov joj prstić pao.
Molio me dugi pogled da je kradem.
Dovraga, kafa je gorčila,
al' taj sam ukus odnekud znao:
probao sam jednom davno divlji badem.

● Kako to badem može prosuti purpur? A
gimnazijalci postati maslačci? Na šta alu-
dira pjesnik, šta se to dešava u proljeće?
Govori li pjesma o nečemu što se desilo ili
nije?

Budi sam na ulici

EKV / Milan Mladenović

Treba mi svet
Otvoren za poglede
Otvoren za trčanje
I treba mi soba
Da primi pet hiljada ljudi
Sa dignutim čašama

I lomi se kristal
Svetlucaju staklene iskre
Pod našim nogama
Kao potpuni stranci
Sa staklom u očima
Sa staklom u grudima
Na licima

Budi sam na ulici
Budi sam

● Kako zamišljaš ljude sa staklom u očima, grudima i na licima? Zašto lirski subjekt bježi od njih, zašto misli da je bolje biti sam? Kakav mu svijet treba? U kojoj pjesmi iz ove male antologije je izražena slična želja?

Selma

Bijelo dugme / Vlado Dijak

Selma, putuje na fakultet.
Ona putuje, ja kofer nosim, molim!
Težak je, al' pošto njen je lično,
ja i taj kofer volim.

Selma, na ulasku u voz ti htjedoh reć,
nešto nježno, nešto što izaziva pozor!
Al' rekoh samo zdravo, Selma,
i molim te ne naginji se kroz prozor.

Selma, Selma,
zdravo, Selma,
putuj, Selma,
i, molim te, ne naginji se kroz prozor.

● Da li je ono što zaljubljeni mladić kaže Selmi *samo*? Kada i kako fraze znače nešto više? Možeš li Ti čuti više nego što obične riječi govore?

Kad hodaš

Bajaga i Instruktori / Momčilo Bajagić

Veče ne miriše na rakove i školjke.
Mesec je bleđa fleka boje cimeta.
Uzimaš cipele za šetanje kroz snove.
Ulica voli ritam tvojih koraka.

Vetar se provlači kroz nepoznate reči.
Asfalt se miluje sa tvojim štiklama.
Suviše mekan da bi mogao da spreči.
Ovo je veče puno tvojih tragova.

Kad hodaš, ne zastajkuješ,
i zemlju ne dodiruješ,
a mene ne primećuješ.
I uporno se trudiš
da me prođe požuda,
još drhtim od tvog pogleda,
iz nekih starih razloga
ne mogu da se sredim.

● Kakve su to *cipele za šetanje kroz snove*? Čiji su snovi u pitanju? Kako se može *hodati ne dodirujući zemlju*?

Male stvari

Elemental / Remi i Shot

Čudan osjećaj u trbuhu, al nemoj mi ga kvarit',
i danas mi je uspjealo zaljubit' se u male stvari.
Neki put krivo je jutro, ili stranac što te pozdravi,
neki put je kriv hip-hop beat ili rif na gitari.

Sunce, hvala ti, što si izašlo za mene,
Sunce, obećajem, misli su mi pozitivne.

Zakoračim u dan bez suvišnih očekivanja,
pitanja, nadanja, sita sam skrivanja.
Ljudi su opet sivi, njihov pogled grebe pod
i šutke gaze ubrzano, ne vide plavi svod.
Prezirno se smiju kad skuže da sam sanjar,
jer su svjesni di žive i kako žive – jasna stvar.
I znam da je crnjak i da smo zapeli u sridu
u rukavu nosim osmijeh pa ga imam u vidu.
Dopusti mi da te razoružam.
Otpuhni brige, primi sunce što ti pružam.

Dobro skriveni u kockice,
mjesto što zovu dom,
s crnim povezom preko očiju,
ne žude za slobodom.
Zrake udare u njih al' otpor je uvijek jak,
ljudi, izvana obasjani, u sebi nose mrak.

Zbog njih nebo se zatvori,
zaplače kao dijete,
šalje buru da ošamari, protrese.
Da se sjete onih malih stvari,
zraka i sunca nad njima,
da shvate – još uvijek pozitivnih stvari ima.

● Kako to *pogled grebe pod*? Šta lirski subjekt zamjera ljudima? Na šta ih poziva? Šta želi da shvate? Slažeš li se s tim?

Kino *Prvi maj*

Zabranjeno pušenje / Davor Sučić

Da zaboraviš poraz i ljubavni neuspjeh,
da zaboraviš svu nepravdu i belaj,
kupi košpe i jeftinu kartu
i dođi u kino *Prvi maj*.

Da se osvetiš onima što te tuku,
da ne misliš kako nisi baš naj,
za tebe danas pobjeđuju
Čelični Obad il' Mali Zmaj.

I dok vjetar njiše travu, vijore zastave,
i dok vjetar mrsi kosu njegove drage,
on pobjeđuje sam protiv svih,
ali znaj, još samo na platnu kina *Prvi maj*.

S tobom neće biti tvoja djevojka,
njoj se ne sviđa ovakav film,
ne voli ona jeftine priče,
ne voli pucnjavu i ne voli dim.

Neprijatelj leži mrtav u prašini,
u barutnom dimu okupan je suton,
ona odlazi s njim i sretan je kraj,
još samo na platnu kina *Prvi maj*.

● U sarajevskom kinu *Prvi maj* davali su se svojevremeno *neumjetnički* (čitaj: borilački) filmovi, i publiku su činili uglavnom mladići. Kome govori pjesnik? Šta o njemu misli? Da li ga osuđuje? Je li neprijatelj stvarno pobijeđen?

Elizabet
Dado Topić

Elizabet, ne volim te više
i mrzim parfem i make-up koji stavljaš ti,
i mislim da si malo čak i debela.
Ti nisi najljepša u razredu i nemaš veze s engleskim.

Elizabet, zašto si takva?
Plesala si s drugim cijelu noć,
a ja plakao sam tiho sam u uglu i svi su vidjeli to,
i sad znaju zašto nesretan sam ja.

Elizabet, šta ti je bilo?
Bila si mi uvijek vjeran drug.
Ne vjerujem da si se naljutila,
zato jer pričaju svi u razredu da volimo se mi.

Ima nečeg u tom što se stidiš.
Zar je tako teško reći: volim te?
Elizabet, ti nisi više klinka,
i čemu skrivati kad svi već znaju to –
Elizabet, ti me voliš,
o, ludo moje malo šašavo.

Elizabet, ludujem za tobom,
i volim parfem i make-up koji stavljaš ti,
i mislim da sad izgledaš sjajno.
Ti si najljepša u razredu i strašno spikaš engleski.

● Kako pjesma počinje? A kako završava?
Čemu više vjeruješ: početku ili kraju?

Čedna gradska lica
Atomsko sklonište / Boško Obradović

Kompleksaši, titulaši,
što sanjate, što vas plaši?
Usred svoje mračne moći,
vi živite u samoći.

Dok jurite za lovom,
čedna gradska lica,
pokraj vas će umrijeti
i posljednja jata ptica.

Bolujete od visina,
i velikih zapremina.
Dvjesto rata, sto kvadrata,
Na tri kata.

Dok jurite za lovom,
čedna gradska lica,
pokraj vas će umrijeti
i posljednja jata ptica.

● Poznaješ li Ti nekoga ko *boluje od zapremina*? A nekoga ko živi *usred moći u samoći*? Šta je lirskom subjektu važnije od kvadrata i rata? Šta ljudi propuštaju, dok jure za lovom? Čega su simbol ptice?

Pokušaj povezati svaku od ovih slika s jednom pjesmom iz antologije. U kojim slučajevima su Ti *bolje* pjesme, a u kojim fotografije?

КО ЈЕ РЕКАО ЕРОТИКА?

ЕРОС И ПСИХА

Психа је била најмлађа од трију кћерки једног грчког краља. Њену љепоту славио је цијели свијет, па је богиња Афродита постала љубоморна. Послала је свог сина Ероса да је казни, тј. погоди љубавном стријелом и тако учини да се заљуби у најнедостојнијег мушкарца на свијету. Али Ерос, кад је угледа, збуну се и стријелом убоде себе. Заљуби се у Психу и не испуни мајчину наредбу.

Психини родитељи, забринути што она нема просаца, обрате се боговима за савјет и сазнају да њихова кћи није намијењена смртнику. Наложено им буде да је одведу на мјесто изван града, одакле је вјетар Зефир њежно подигне и однесе у прекрасан дворац на врху неке стијене. Тамо је дању живјела сама, окружена невидљивом послугом, а ноћи би проводила с Еросом у

постељи, али у потпуном мраку, јер смртницима није било дозвољено гледати богове.

Једном се она пожали Еросу да јој је досадно и да би жељела видјети своје сестре. Ерос нареди вјетру да јој испуни жељу, али њу упозори да не слуша савјете својих сестара. Вјетар донесе њене сестре и оне, кад виде раскош у којој она живи, позелене од јада и зависти и убиједе је да је њен муж чудовиште и да се зато крије, те да ће дијете које с њим носи бити такође чудовиште. Наговоре је да поред постеље припреми лампу и нож, како би убила свог чудовишног љубавника.

Психа сестрама повјерује и све учини према њиховом савјету. Увече, кад Ерос заспи, она упали лампу и угледа најљепшег младића којег је икада видјела. Али кап врелог уља из лампе падне Еросу на раме, он се пробуди, схвати да га Психа није послушала, растужи се, увриједи и оде.

Психа крене по свијету за њим, али јој нико није смио помоћи јер је Афродита запријетила казном уколико неко то учини. Најзад, Психа успије доћи до ње и Афродита, и сама изненађена њеном љепотом, одлучи јој прије казне дати три нерјешива задатка. Први је био да раздвоји пуну просторију јечма, од проса и пшенице за једну ноћ. У томе јој помогну мрави. Други дан добије задатак да накупи вуну од оваца са златним руном. Ријека је посавјетује шта да учини, и Психа испуни и други задатак. У трећем, да донесе воде с ријеке Стикс, која дијели свијет живих од свијета мртвих, помогне јој Зеусов орао. Афродита, бијесна што је Психа испунила сва три немогућа задатка, зада јој још један – да из Хада, подземног свијета мртвих донесе шкрињу с љепотом за Афродиту. Очајна Психа одлучи да се убије, и тако уђе у свијет мртвих, али је кула с које се наумила бацити посавјетује како да изврши задатак на други начин. Поучи је да Кербера умири колачићем, да у подземном свијету ништа не једе јер, загризе ли ишта што јој понуде, заувјек ће остати доље, и да не отвара кутију. Али на повратку из Хада радознала Психа отвори кутију, из које умјесто љепоте изађе вјечни сан и она падне као мртва. Ерос одлучи да јој опрости, долети брзо до ње и пробуди је пољупцем. На крају Психа постане бесмртна и с Еросом се настани на Олимпу. Кћерку, коју добију, назову Хедона.

Можеш ли се присјетити народне приче с овим мотивом?

У којој бајци јунакиња добија сличан задатак?

Како се зове чаробњак из серијала о младим чаробњацима који има птицу као помагача? Које двије бајке и два Дизнијева цртана филма имају исти мотив?

Сазнај шта је хедонизам и објасни везу тог појма и јунакиње мита. Запамти да многе савремене приче садрже мотиве грчке митологије. Желиш ли боље разумјети књиге које читаш, опреми се познавањем грчких митова. Изненадићеш се колико су занимљиви, и некако... познати.

Оскар Давичо (1909.) занимао се за поезију још од раног дјетињства и на њега је остављала посебан учинак, а за то је, како каже, крива његова тетка Ана. Слушајући како она изговара стихове пјесме Ђуре Јакшића *На Лишару*, а поготово стих *јесће ли ми род, сирочићи мали*, Давичо се сјећа реакције коју су у њему изазвали: ... ја сам се сјећао *границарских шамара и других бајина и нејравди, кривих уцерица, Дуванишића и пређажене ноге једне дјевојке која је пала с брда сандука под вагон баи кад су га радници зурали у ећиважу...* Свака ријеч коју је *тада изговорила тетика Ана* значила је *стио пунта више него ли све шћо је икада раније мени ријеч значила...* Писао је романе, есеје, драме, путописе, филмске сценарије... и мемоаре под насловом *По занимању убица*.

У једном интервјуу из 1979. године рекао је: *Нема случајних ствари и ништа не долази само од себе. Има их, додуше, у првом бацању пјесме на папир, у тоом првом, да тако кажем, позивању речи по њиховим именима и њиховом склапању у реченице. (...) Али касније, када почнем да радим на пјесми (...) од првог тјекста осћаје можда десетина, највише петина.*

Оскар Давичо СИН МУТНОГ ЛОВЦА (Одломак из поеме *Хана*)

Поема Хана настајала је нејосредно пред Друзи свјетски рат. Састај се од 16 дијелова од којих се сваки може читати и као засебна пјесма. Само у прве двије пјесме говори се о Хани и љубави према њој, у осталима лирски субјект говори о свом поријеклу, традицији, ративима и другом.

1.

Ја, син мутнога ловца, и видра и овца,
заvoleо сам у граду колонијалну Хану,
кћер тужнога трговца, Јевреја удовца,
крај гробља што је држо бакалницу и механу.

Пробудила ме ко шуму блистави кркет ракета
и сад слеп сам за вас, зрикави шатровци.
Љубав је тако сама и тако пуна света.
Љубав је светионик и спасени поморци.

Од ње ми горе очи – жаруље сред руље,
од ње зру море и мреже, рибе и риболовци,
конопцем водопада пужу са њом јегуље
и цвркућу зликовци ко врапци и основци.

О, шта све нисам снιο и шта све нисам био
са ћоравом ћором у друштву Богословца.
И оно што нисам пио, што нисам сам разбио,
плаћао сам од свога детињастог новца.

Но сад волим и кад волим, волим од неба до руке
с којом ми љубав с дна мора извлачи бродоломце
и надима стројеве, оживљује сандуке
и кида решетке да челом рушим дворце,

да тргам покровце, откривам летњиковце
и небо с ког сам прстом тањир сунца скино,
кад сам сунце и кости, гробара и ровца
посло у крчму да пију девојачко вино.

Разговор о одломку

Ја, син мутнога ловца, и видра и овца,

Зашто лирски субјект себе назива *сином муџиног ловца*? Зато што лови у мутном или што тог ловца види мутно у сјећању (јер мисли на прачовјека, који је преживљавао ловом и риболовом)? Говори ли у своје име или у име свих људи у којима живе нагони? Шта значи кад за неког кажемо да је видра? А кад кажемо да је овца? Да је дивљи и кротак, лукав и глуп, истовремено ловац и ловина, или да је (без)опасан? Или све то скупа?

**заvoleо сам у граду колонијалну Хану,
кћер тужнога трговца, Јевреја удовца,**

Зашто истиче да ју је заволио у *џрагу*? Да ли је у граду *син ловца и риболовца* на свом терену? Зашто је Хана *колонијална*? (Колонијалне продавнице добиле су име по роби која се у њима могла купити, а поријеклом је била из колонија; попут зачина, егзотичног воћа, рума, и сл.) Да ли Хана само има везе с том продавницом (јер је кћер трговца) или је у њој заљубљени лирски субјект открио нови егзотични свијет? Зашто је Јевреј тужан, јер је остао без жене или јер се бави безначајним послом?

крај гробља што је држо бакалницу и механу.

У бакалници се продају ситнице за свакодневну употребу. У кафани се пије. У каквој вези је с овим мјестима гробље? Зашто су у стиху повезани храна, пиће и смрт?

Пробудила ме ко шуму блистави крекет ракета

Шта је *блистави крекет ракети*? Осјећа ли се лирски субјект као ловац или као ловина? Шта жели: уловити или бити уловљен?

и сад слеп сам за вас, зрикави шатровци.

Кога (не)види, заслијепљен блиставилом? Зашто су шатровци (градски младићи, који говоре шатровачки) зрикави? Како зрикави виде свијет око себе?

Љубав је тако сама и тако пуна света.

Зашто је љубав *сама*?

- а) Зато што се љубавници осамљују.
- б) Зато што је јединствена и ничему другом налик.
- в) Зато што се дешава појединцу.

Љубав је *пуна свети* јер:

- а) заљубљени могу осјећати *пуније* и више
- б) заљубљени су се и сами отворили свијету
- в) свијет је пун заљубљених.

Је ли више одговора тачно?

Љубав је светионик и спасени поморци.

Шта је свијет без љубави; а људи?

Опкорачење је поступак пребацавања једног дијела реченице, смисаоне цјелине, у наредни стих. Стих притом одговара ритму и рими, али у њему није садржано све оно што се њиме хтјело рећи. У наведеном Давичовом одломку из поеме *Хана* много је опкорачења. Нпр. цијела прва строфа је једна реченица разломљена на четири стиха. Дакле један дио реченице *прекорачује, закорачује* у други стих.

Хад

Кронов син Хад подијелио је са своја два брата, Зеусом и Посејдоном свијет, тако да су првом припали небо и земља, другом море и океани, а њему подземни свијет насељен душама мртвих. На вази је насликан са супругом. Сазнај њено име и какве везе она има с прољећем и јесени.

Од ње ми горе очи – жаруље сред руље,

Како то *горе очи* заљубљених? Као чело у грозници или су постале свјетлије и топлије? Зашто су *жаруље сред руље*? Ко је руља – сви који су незаљубљени? Или они с којима је у механи? Даје ли љубав заљубљеном снагу и вољу да, као свјетионик, својим свјетлом, показује пут другима?

од ње зру море и мреже, рибе и риболовци,

Зрење је особина плода; оvdје се оно преноси на море, мреже, рибе и риболовце. Како је то могуће?

коношцем водопада пужу са њом јегуље

Јегуље су рибе које подсећају на змије, живе на ушћима ријека у море (у слаткој води), а мријесте у морима. Клизаве су и тешко ухватљиве. *Имају и електрициитет*. (Отуда можда свијетле очи заљубљених као жаруље!) Ријеком, *коношцем водопада*, јегуље *пужу* јер су покорене силом којој не могу измигољити; нагон за продужетком врсте.

и цвркућу зликовци ко врапци и основци.

Птице цвркутом траже партнера за парење. Када људи цвркућу? По чему је сличан цвркут основаца и врабаца? Јесу ли опасни зликовци када цвркућу?

О, шта све нисам снио и шта све нисам био са ћоравом ћором у друштву Богословца.

И оно што нисам пио, што нисам сам разбио, плаћао сам од свога детињастог новца.

Лирски субјект одрастао је у незнању и неправди; *ћорава ћора* (кобила) нигдје не доспијева, а религија (богословац је ђак богословије, будући свештеник) осуђује еротику. Љубав/еротика представља се дјецу као нешто лоше, погрешно, забрањено. Али, љубав просвјетљава и ослобађа.

Но сад волим и кад волим, волим од неба до руке с којом ми љубав с дна мора извлачи бродоломце

Зашто *од неба до руке*, а не обратно? Ко је на небу? У каквој је вези рука с вољењем? Гдје је та рука? Шта њу води? Шта она чини? Ко ме је по снази раван човјек који воли?

и надима стројеве, оживљује сандуке

и кида решетке да челом рушим дворце,

Стројеви се не могу надимати, али могу људске груди, од среће. Шта повезује људе и стројеве? У чему су људи слични стројевима? Јесу ли они тада сретни? Може ли човјек јести, ходати, радити и бити *мртјав*?

Шта чини рука којом управља љубав? У каквој су вези љубав и слобода? Ко посједује дворце и зашто их заљубљени човјек руши? Познаје ли љубав разлике између богатих и сиромашних? Зашто челом, а не на примјер ногом, или раменом?

да тргам покровце, откривам летњиковце

Покровац је платно пребачено преко мртваца или мртвачког сандука. Против чега се буни, чему се љубав супротставља тргајући га? Зашто испод покробаца открива љетниковце? Шта се притом догађа?

**и небо с ког сам прстом тањир сунца скино,
кад сам сунце и кости, гробара и ровца
посло у крчму да пију девојачко вино.**

Гдје је заљубљени премјестио сунце с неба? (Оћкривам лећњиковце и небо...)

Зашто је сунце на небу – *тањир*? Ко једе из њега? Како га је *скинуо прстџом*? (Прстом се пријети, показује смјер, притишће прекидач...) Шта повезује *костџи*, *гробара* и *ровца*? (Ровац је инсект, штеточина, која живи под земљом.) Поред чега се налази бакалница и механа? Погледај задњи стих прве строфе. Чему је љубав противтежа? Шта је *девојачко вино*: вино које точи конобарица (Хана?) или дјевојка (љубав) која опија као вино?

У првом дијелу поеме *Хана* представљене су двије силе које управљају људским животима. Помоћу маргина сазнај грчке називе за обје. Ако желиш сазнати која од њих тријумфује над другом, прочитај цијелу поему.

Бог вина, плодности и лудости

Препознај на овим сликама различите сликарске технике: мозаик, цртеж и уље. Можеш ли их према стилу и техници разврстати хронолошки у три групе, по старости? Заједнички им је лик који приказују. Објасни разлике на сликама; шта су умјетници истицали? Можеш ли на основу тих истакнутих особина открити о коме се ради?

Војислав Илић (1862.)
рођен је у Београду. Одрастао је у књижевној породици, у кући у коју су често долазили пјесници, под чијим је утјецајем и сам почео да пише. Радио је као учитељ и чиновник. Већина његових пјесама објављена је у часописима.

Пре(не)познате ријечи:

Алкантар – покрајина у Шпанији, на граници с Португалом
дон/дона – у земљама шпањолског језика, титула која се стављала испред имена племића/племкиња, данас углавном одговара нашем наслову *господин/госпођа*

колона – ступ који подупире дијелове зграде, служи као украс или обиљежје
мамуза – метална направа на обући јахача, којом подбада коња

млађан – млад

музе – божице умјетности и знаности

несташница – жена која је несташна, немирна

рус – црвенкаст, риђ, румен, рујан

Севиља – град и ријечно-морска лука у Шпањолској

степен – степеница

хидалго – титула шпањолског нижег племства

Војислав Илић
**ЉУБАВНА ПРИЧА
О ДОНУ НУНЕЦУ И ДОНА КЛАРИ**

У Севиљи цвета ружа,
Удовица дона Клара,
А ту ружу жарко љуби
Дон Нунец од Алкантара.

Дон Нунец је млад хидалго
С музама и гитаром;
А волó је нежну дону
Свим млађаним своји жаром.

И на дану и у ноћи,
Он о њојзи само снива:
Он је зове тако нежно,
Ал' она се не одзива.

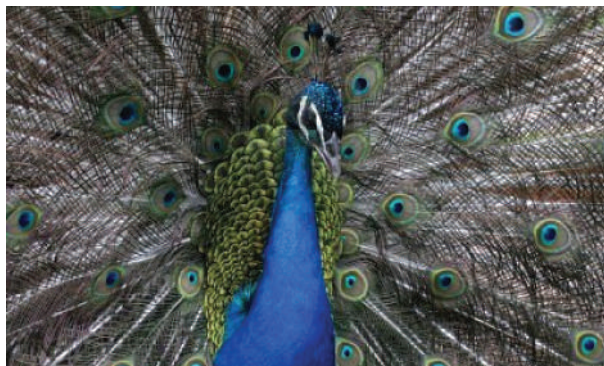
Већ две ноћи како пева
Дон Нунец од Алкантара,
Ал' кад паде треће вече
Смилова се дона Клара.

Она посла седог Мавра
Да доведе младог дона
Кроз одаје њених двора
И редове од колона.

Млади Нунец ишао је,
Где га позва лепа срећа;
Забацивши звучни гитар
На широка своја плећа.

Мамузе му ситно звече,
А мач звони о степене...
Он је дрхтó, кад је стигó,
До мирисне собе њене.

Већ две ноћи и два дана
Како страстан заспó није;
Већ две ноћи и два дана
Како слатки отров пије.

А кад свану трећа зора,
Он пољуби дона Клару,
И забаци русе косе,
И удари у гитару:

“У Севиљи цвета ружа,
Удовица дона Клара,
А ту ружу жарко љуби
Дон Нунец од Алкантара.

И на дању и у ноћи,
Он о њојзи само снови.
Он је зове тако нежно,
Ал’ она се не одзива!”

Већ две ноћи како пева
Дон Нунец од Алкантара,
А кад паде треће вече,
Смилова се дона Клара.

Већ две ноћи и два дана
Како страстан заспо није;
Већ две ноћи и два дана
Како слатки отров пије.

На сликама су мужјаци птица који на разне начине настоје привући пажњу женки, не би ли баш они били изабрани за продужење врсте. У чему се као средство за постизање циља разликује серенада Илићевог хидалга од пјесме славуја или раскошног пауновог репа? Којим се све средствима у игри привлачења служе животињске врсте? А којим људи?

Серенада

Од својих почетака у средњем вијеку па све до данас појам серенада се обично користи за пјесму коју су пјевали љубавници у вечери под прозором своје драге. Форма у серенади није битна, а најчешће је изводи један пјевач уз гитару, лутњу или неки други жичани инструмент.

Севилски берберин

Опера Бакома Росинија *Севилски берберин* својом је комиком могла надахнути Војислава Илића. У опери сналажљиви бријач Фигаро помаже младом пару да се вјенча упркос противљењу свог старог и богатог клијента, који дјевојку жели за себе. Опера слави младост и љубав. Шта слави пјесма Војислава Илића?

Одговори:

а) Шта оперу чини посебном у односу на друге врсте представа?

б) Који је филмски жанр настао из опере?

в) Како се зове текстуални предлогак за оперу, прича која одређује слабу радњу у опери?

Нашали се, проведи малу анкету, сазнај колико људи из Твоје околине разликује Фигаро од *Фигара*.

А кад свану трећа зора,
Он пољуби дона Клару,
И забаци русе косе,
И удари у гитару:

“Склопи очи, злато моје,
Одмори се, слатко лане,
Ја ћу стражар да ти будем
Док румена зора сване.”

Тако пева младо момче
У љубавном своме жару,
Ал’ и она сад се диже
И удари у гитару:

“У Севилији цвета ружа,
Удовица дона Клара,
Ал’ ту ружу не познаје
Дон Нунец од Алкантара.

Он је слушó о лепоти,
Ал’ јој није видó лица:
О, хидалго, о хидалго,
Ја сам њена собарица.”

Засмеја се несташница,
Насмеја се и он благо,
И прошапта љубећи је:
“Па најпосле, што му драго.”

Разговор о пјесми

Из наслова можеш одредити тему пјесме. Кога воли Нунец? Како он изражава своју љубав? Колико дуго пати због ње? Је ли му љубав узвраћена? Како изгледа Нунец? Зашто ипак дрхти пред удовичином собом? Одреди значење синтагме *слајки ојиров*. Што се догађа треће зоре? Пронађи строфу у којој се Нунец обраћа својој љубави. Јесу ли Ти познате конструкције: *злајно моје*, *слајко лане*? У којој врсти поезије их често чујеш? Познаје ли Нунец Клару? Гдје то у пјесми сазнајемо? Мислиш ли да је могуће заљубити се на основу нечије приче, прије него што упознаш особу? Је ли у питању истинска љубав? Сјети се колико је Нунец туговао за Кларом. Како се завршава пјесма? Жали ли Нунец што га је собарица преварила? Објасни задњи стих. Прочитај још једном наслов пјесме. Је ли њен крај био очекиван?

РАЗБОЉЕ СЕ ШЕЋЕР САЛИХ-АГА

Разбоље се шећер Салих-ага.
Не болује да га глава боли,
већ болује да му Фата дође.
Кад то чула љепотица Фата,
оде Фата у нове мутваке;
ђулбастике на бурме савија,
а ашламе у мед уварује
па облачи мушко одијело,
начини се Берберовић Мехо.
Она оде Салих-аге двору
и закуца алком на вратима:
– Ко год има, нека се сакрије,
хоће јаран унићи јарану!
Дође, прође, виш' главе му стаде,
десну руку на срдашце меће,
а лијеву на главу му меће:
– Глава гори, али те не боли,
срце куца, од боли не пуца.
– А бога ми, Берберовић Мехо,
ја не лежим да ме глава боли,
већ ја лежим да ми Фата дође.
– А бора ти, шећер Салих-ага,
зар је теби тако Фата драга?
– Јест ми драга и срце ми знаде!
– Ишћи, болан, нека ти је даду.
То изрече и на ноге скочи
па полази халватним вратима.
Салко Фату по ходу познао,
одмах се је јаду досјетио.
Докле Салко из мека душека,
дотле Фата на мермер авлију.
Докле Салко на мермер авлију,
дотле Фата на оборска врата
и побјеже, весела јој мајка.

Разговор о романси

Ради чега Салих-ага болује? Зашто Фата облачи мушко одијело? (Што би у вријеме када ја настала романса значило да је Фата ушла сама као дјевојка у младићеву собу? Да ли је то једини разлог?) Што се постиже понављањем ријечи и радњи у задњим стиховима пјесме? Зашто је ова пјесма романса, а не балада?

Романса је епско-лирска пјесма, ведро, живог и раздраганог садржаја и ритма чији ликови усмјеравају радњу ка сретном завршетку.

Пре(не)познате ријечи:

алка – метална направа којом се куца о врата
ашлама – трешња
бора (ти) – умјесто бога (ти)
бурма – златни глатки заручнички или вјенчани прстен (вера); вијак, завртањ, шараф
ђулбастика – оријентално јело, мљевено печено месо на жару, каткад под пепелом
искати – тражити да се што добије; питати, молити
мермер – врста бијелог камена подесног за клесање, мрамор
мутвак – кухиња
оборски – оградни, који се односи на ограду
уварити – укухати
халватан – који се односи на халват (сигурна, заштићена соба у приземљу старинских муслиманских кућа која се сматра интимним обитељским простором и у који други не залазе; приземље; соба у којој младенци проведу прву брачну ноћ)
шећер – драги, слатки

Александар Сергејевич Пушкин (1799.) рођен је у Москви. Живот му је био кратак, али буран. Два пута је протјериван, први пут у јужну Русију због револуционарних пјесама, други пут због писма у којем је позитивно писао о атеизму. Сам цар постао је цензор његових дјела. Погинуо је у двобоју с мушкарцем који је јавно заводио његову супругу. Његова познатија дјела су романи *Евџеније Оњегин* и *Капитановина кћи*, драма *Борис Годунов*, приповијетка *Пикова дама* и поема *Руслан и Лјудмила*.

Александар Сергејевич Пушкин ЕЛЕГИЈА

Угаснуло весеље лудих љета
Као мамурлук магловит ми смета.
Но попут вина – туга од прије
У души живи све ми снажније.
Мој пут је тмуран. Слути још и горе
Будућности узнемирено море.

Ал пријатељи, чему умирати?
Желим живјет да мислим и патим;
И знам да за ме ужитака има
У бригама, тузи, немирима:
Опет ћу се опијати складом,
Над сновима заплакати крадом,
Па можда ипак – прије тужног краја
Љубав ми сине смијешком опроштаја.
(И. Бабић)

ЕЛЕГИЈА

Веселе бујно развејаних лета
Сад ко пијанства чемер души смета;
А туга прошлих дана, слично вину,
Све јача је што дубље дани плину.
И носе пуно умора и жали
Будућности узнемирени вали.

Ал' није смрт то што ми срце моли,
Већ живот, ради мисли, ради боли.
Ја знам да опет биће наслађења
У данима тегоба, узбуђења,
Да хармонија мој ће садруг бити,
Да ћу над бајком снова сузе лити,
И можда ће на смирај дана тајни
Да пошље љубав осмех опроштајни.
(И. Грицкат)

ЕЛЕГИЈА

Безумних лет угасшее веселье
 Мне тяжело, как смутное похмелье.
 Но, как вино – печаль минувших дней
 В моей душе чем старе, тем сильней.
 Мой путь уныл. Сулит мне труд и горе
 Грядущего волнуемое море.

Но не хочу, о други, умиратъ;
 Я жить хочу, чтоб мислитъ и страдатъ;
 И ведаю, мне будут наслажденья
 Меж горестей, забот и тревоженья:
 Порой опять гармонией упьюсь,
 Над вѣчным слезами оболъюсь,
 И может быть – на мой закат печальный
 Блеснет любовь улыбкою прощальной.

Разговор о пјесми

Прочитај оба превода на наш језик. Која Ти се више свиђа? Зашто?

По чему су сличне, а по чему различите?

О чему говори лирски субјект? Какво је осјећање изражено у првој, а какво у другој строфи?

Зашто се пјесма зове елегија?

Има ли у њој ипак и оптимизма? У којим стиховима? Шта лирском субјекту враћа оптимизам?

Је ли идеја у објема пјесмама иста?

Обрати пажњу на форму пјесме. Јесу ли строфе једнаке дужине?

Каквим стихом је испјевана: везаним или слободним?

У којој од пјесама је рима досљедно проведена до краја? Пронађи стих у којем је одступање.

Погледај сад оригиналну пјесму на руском језику? Препознајеш ли неке ријечи које су сличне ријечима нашег језика? Покушај то објаснити (присјети се објашњења рубрике *Дјелињство ријечи* на почетку читанке).

Да ли је могуће потпуно превести пјесму или причу на други језик? Може ли дјело изгубити на значењу и на вриједности приликом превођења? Зашто?

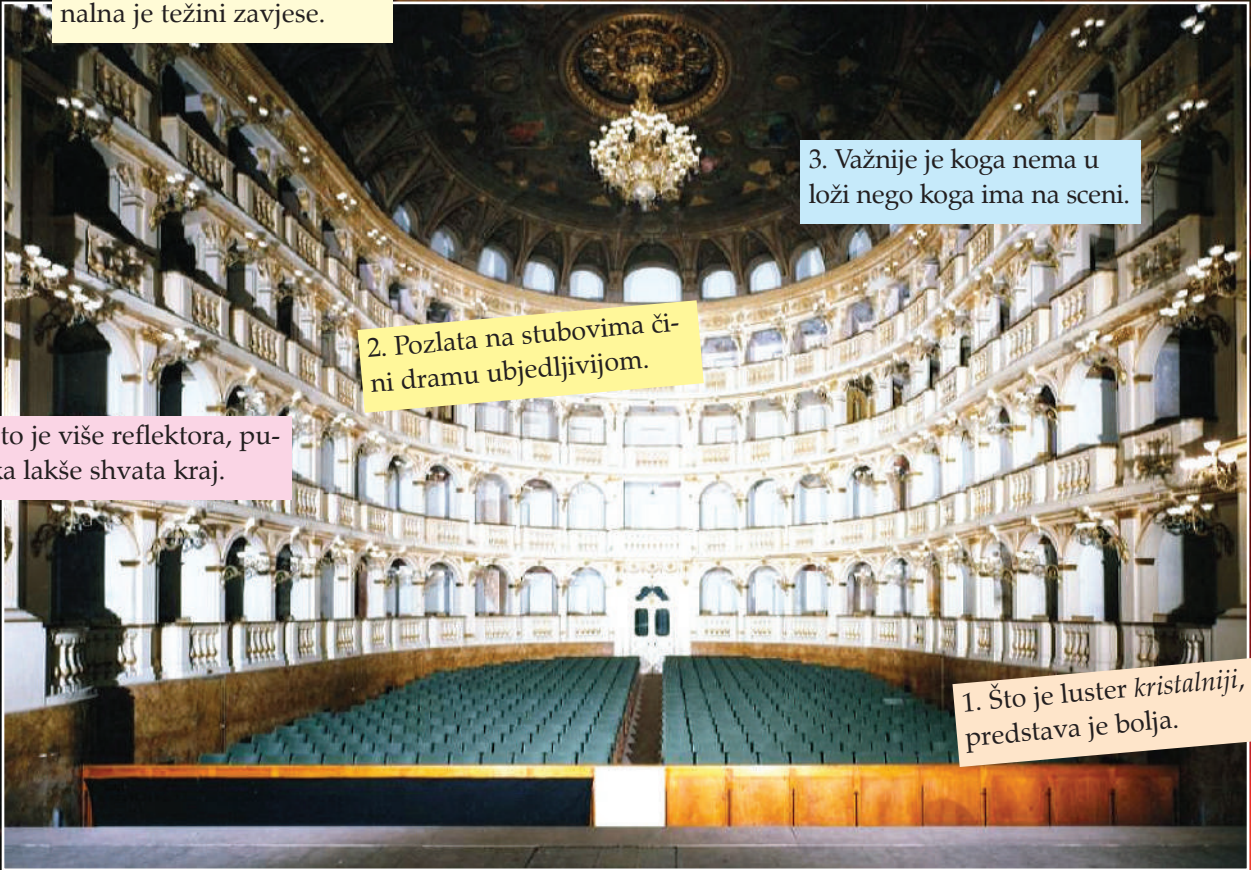
Елегија

Лирска је пјесма у којој је изражена туга за оним што је прошло. Често је у њој изражена бол због смрти блиске особе, младости која је прошла, изгубљене љубави, пролазности живота или даљине завичаја.

У грчкој књижевности елегијом је називана свака пјесма написана у дистиху (двостиху). Тек касније постаје пјесма у којој се тужним тоном жали за недостижним или прошлим. Тај тужни тон елегији је дао Овидије, прогнани римски пјесник, који у збирци *Ex Ponto* чезне за својом домовином. Који босанскохерцеговачки књижевник у свом књижевном опусу има дјело истог имена?

POZERIŠTE VS. POZORIŠTE

4. Težina teksta proporcionalna je težini zavjese.

3. Važnije je koga nema u loži nego koga ima na sceni.

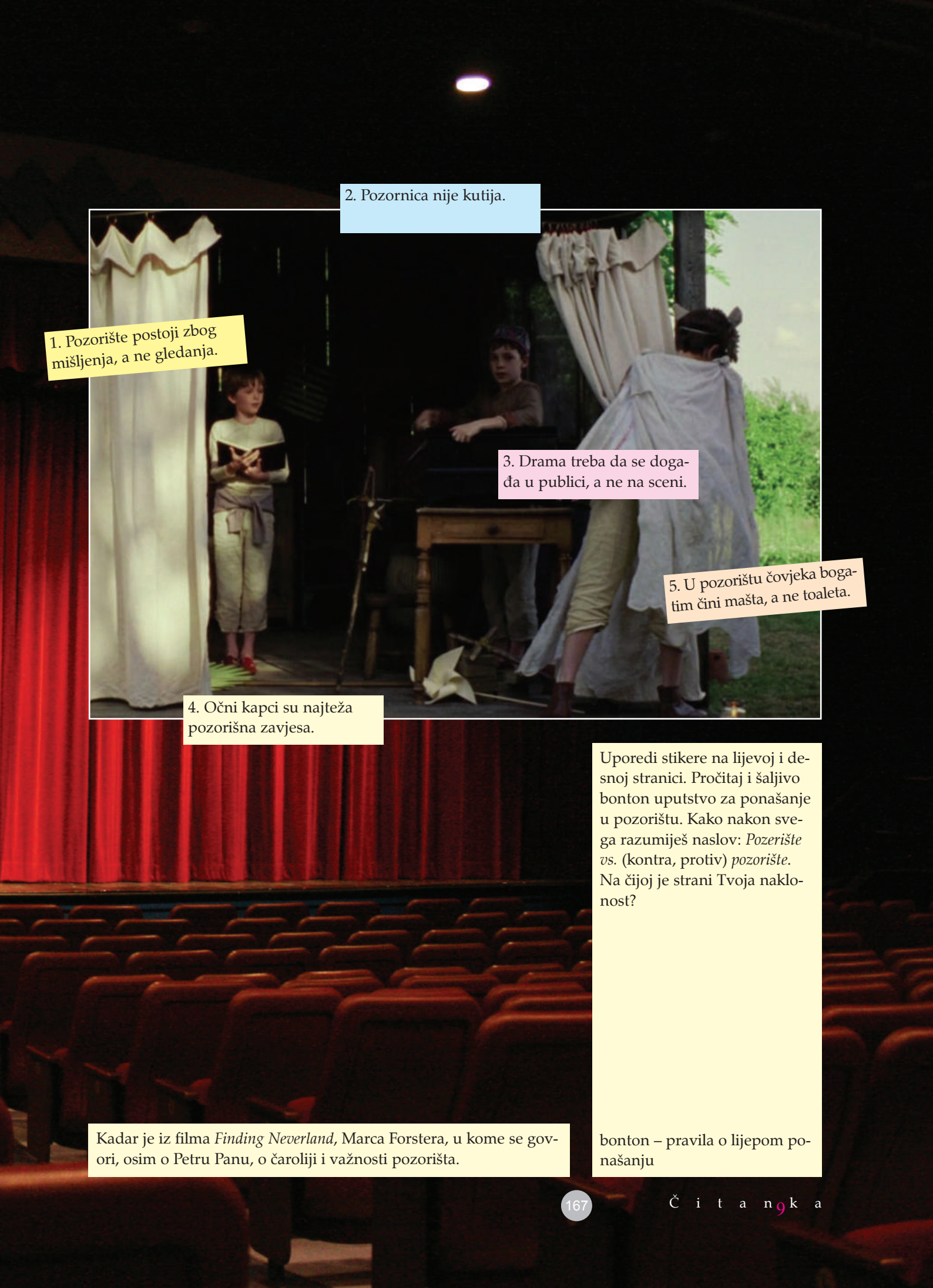
2. Pozlata na stubovima čini dramu ubjedljivijom.

5. Što je više reflektora, publika lakše shvata kraj.

1. Što je luster kristalniji, predstava je bolja.

Bonton u pozorištu

Čim uđete u dvoranu izaberite najbolje mjesto i ne dozvolite da vas neko pomakne. Izvadite ranije pripremljene rekvizite za ugodno gledanje predstave: čips, kikiriki, bombone, bocu kole, a nije na odmet ni tranzistor, da biste ostali u vezi sa svijetom i bili u toku s rezultatima utakmica. U toku predstave slobodno podrigujte, navijajte za glumca koji vam se najviše sviđa (ne mora biti glavni), plješćite najduže od svih, zviždite kada vam se nešto ne sviđa, a ako vas neko na sceni posebno nervira, popnite se na binu i fizički ga upristojite. Ako slabo čujete glumce, slobodno ih zamolite da govore glasnije ili da ponove šta su rekli. Nikad ne zaboravite da je pozorište tu radi vas, publike. Platili ste ulaznicu da se bavite i učinite to. Ostali? Koga briga.

2. Pozornica nije kutija.

1. Pozorište postoji zbog mišljenja, a ne gledanja.

3. Drama treba da se događa u publici, a ne na sceni.

5. U pozorištu čovjeka bogatim čini mašta, a ne toaleta.

4. Očni kapci su najteža pozorišna zavjesa.

Uporedi stikere na lijevoj i desnoj stranici. Pročitaj i šaljivo bonton uputstvo za ponašanje u pozorištu. Kako nakon svega razumiješ naslov: *Pozorište vs. (kontra, protiv) pozorište*. Na čijoj je strani Tvoja naklonost?

Kadar je iz filma *Finding Neverland*, Marca Forstera, u kome se govori, osim o Petru Panu, o čaroliji i važnosti pozorišta.

bonton – pravila o lijepom ponašanju

ОД АЧЕЊА ДО ЗНАЧЕЊА

Ачење, афектација или претјеривање у изражавању честа је појава која прати говорење поезије. Ширење руку, подизање браде, појачано декламовање... Може ли се ачити у писању? Да ли вриједност пјесме расте с бројем лијепих и јаких ријечи? Шта поезију чини вриједном?

Златан Фазлић Фазла објавио је у рату збирку пјесама на тоалет-папиру. Шта је тиме поручио читаоцима: да његове пјесме не вриједу или да писати поезију нема смисла док околу гину недужни људи? Гдје је мјесто овој књизи: у библиотеци или музеју савремене умјетности?

Владимир Назор ЗНАЧЕЊЕ РИЈЕЧИ

Бојати немој се ријечи!...Тко би знао
значења колико свака од њих крије?
Не слушај је ухом оног који, прије
но нас мајка роди, лик јој и дух дао!

Рјечник!... Ал' ријеч није лептир што је пао
зоологу каквом у мрежу, па двије
проболе га игле, е да распет гније
увијек једнак, он што жив свећ друкче сјао.

Та је књига гробље сјена наших ријечи;
што смо њима могли ипак нешто рећи,
унучад ће позна да се једном чуде.

Бојати се немој ријечи, па ћеш дати
сам им душу, па ћеш стопрв онда знати
да их као сјеме бацаш међу људе.

Разговор о сонету

Након пејзажних, патриотских, социјалних, љубавних... пјесама, пред Тобом је једна која за тему нема ништа од поменутог. О чему говори ова пјесма? Који је њен главни мотив?

Сонет почиње обраћањем коме; ко се и зашто *боји* ријечи? Има ли тај страх неке везе са школом?

Како то ријечи *крију* значења? Ко одређује шта нека ријеч значи? (Колико значења има, нпр. ријеч *барбика*? Је ли ухо само орган људски, или животињски; може ли бити гљива, шпијун? Подијели своја искуства и размишљања с колегицама и колегама у разреду: од чега све зависи како ће неко неку ријеч разумјети?)

Ко ријечима даје *лик и дух*? Како се рађају/настају/стварају ријечи; а нестају/умиру? Може ли се ријеч уништити? Мијења ли се језик кроз вријеме? Да ли пјесник *навија* за то да се мијења или не мијења?

Којом ријечју почиње други катрен? У каквој је она вези с оним ко даје ријечима лик и дух? С чим пјесник упоређује ријечи, а с ким ауторе рјечника? Цијени ли он њихов посао?

Како у трећој строфи назива рјечник? Чему рјечници, по његовом мишљењу, служе након неколико генерација?

Шта на почетку друге терцине пјесник наглашава понављањем позива да се не бојимо ријечи? Шта је *душа* ријечи? Како се ријечи даје душа? Ко то може чинити? Мора ли човјек завршити школу и факултет за то? Ако су ријечи сјеме, шта из њих ниче? Шта може никнути из овог сонета: умјетник или штребер?

Владимир Назор (1876.) рођен је у Постирима, на отоку Брачу. Након завршене сплитске гимназије, студирао је физику и математику у Загребу и Грацу. По завршетку факултета радио је као професор, а у пензију одлази 1933. године. Девет година касније, заједно с пјесником Иваном Гораном Ковачићем, прикључује се јединицама народнослободилачке војске – партизанима. Иза себе је оставио многобројна дјела: писао је поезију, приповијетке, романе, путописе и дневнике, а бавио се и превођењем дјела италијанских и њемачких пјесника.

Сонет (итал. *sonetto*) је лирска пјесма строго одређеног облика: два катрена и двије терцине (Петраркин сонет) или три катрена и дистих (Шекспиров сонет). Настао у Италији, посебан углед стекао је захваљујући *Канионијеру* Франческа Петрарке, дјелу које је заправо прва велика збирка сонета.

Инверзија је стилска фигура којом се мијења уобичајени ред ријечи или дијелова реченице ради истицања појединих појмова.

Пре(не)познате ријечи:
гњети – гњилити, трулити, распадати се
друкче – друкчије
зоолог – научник који изучава животињски свијет
позна – касна
свећ – непрестано
стопрв – управо

Тин Ујевић (1891.) за живота је објавио тек пет књига, и то поезије, да би послуже смрти била штампана његова сабрана дјела у 17 књига. Био је и врстан преводилац. Велики је број градова у којима је живио, а за његово стваралаштво најзначајнији су Париз, Београд, Загреб и Сарајево. Оно што ће сваки Ујевећев биограф нагласити је то да је био *боем*. У вези с таквим начином живота спомињу се и бројне анегдоте. Ево једне: Тин није волио разговарати у бријачницама с људима који га брију. Када га је бријач упитао: *Како желиш да вас обријем?* он је одговорио: *Без ријечи, молим.*

Мисаона (рефлексивна) лирска пјесма у основи има субјективни доживљај свијета. У њој се изражавају пјесников животна искуства, размишљања и филозофски ставови о свијету и човјеку пренесеним значењем. Да ли је према овој *Колајна* рефлексивна пјесма?

Пре(не)познате ријечи:
ђердан – огрлица
колајна – огрлица; медаља
перла – бисер

Тин Ујевећ КОЛАЈНА

Колајна је друга збирка Тина Ујевећа, састављена од 48 пјесама. Прва је била Лелек Себра. Те двије збирке, према ауторској намери, уствари су требале бити шtamпване као једна, али издавач их је раздвојио. Главна тема Колајне је жудња лирског субјекта за бесмртном љубави и љепотом.

V

Ове су ријечи црне од дубине,
ове су пјесме зреле и без буке.
– оне су, тако, шикнуле из тмине,
– и сада стреме к’о пружене руке.

Нисам ли пјесник, ја сам барем патник
и каткад су ми драге моје ране.
Јер сваки јецај постати ће златник,
а моје сузе дати ће ђердане.

– Но оне само имати ће цијену,
ако их једном, у перли и злату,
колајну видим славно објешену,
љубљено дијете, баш о твојој врату.

Разговор о пјесми

За какве ријечи кажемо да су дубоке? За које мисли кажемо да су црне? Зашто лирски субјект мисли да су ријечи којима почиње пјесма такве?

Уз шта све везујеш ријеч *зрело*? Како пјесме могу бити зреле? Кад је вода у стању да *шикне*? Могу ли ријечи бити изговорене под истим околностима?

(Да ли се Теби икад то десило? Опиши ту ситуацију.)

Шта за Тебе значи кад видиш нечије пружене руке? С којим намјерама Ти пружаш руке? Ако ријечи и пјесме *стреме* на начин пружених руку, шта је њима потребно, за чим чезну?

У каквој су вези поезија и патња? Шта све може бити разлог да пјесници осјећају патњу? Како *ране* могу бити *драге*? На који начин се то *јецаји* претварају у *златнике*, а сузе у *ђердане*?

Шта ће имати цијену? Када ће је добити и зашто баш тада? Покушај то повезати са задњим стихом прве строфе.

Иво Андрић
А. Г. МАТОШ
(Одломак из есеја)

Догматичан, скептичан и критичан; како гдје, како када и како с ким; истинољубива контрадикција; иако не консеквентност, али консеквентна. Воли сваку манифестацију снаге и израз осјећања: љубав, буну, огорчење, незадовољство, одушевљење, све на пошљедњу потенцију, све у великом до гротескног. Снаге земље и народа, исконске и здраве и слатке болести нашега вијека, ништа му није страна.

Воли животи и умјетности. Поштовалац личне храбрости, обожаваатељ свих вриједности, старих као и нових, гријешан и болан, али никад буржоа. И што је најљепше на њему: заклето непријатељ Господина Глупана и Господина Хуље мрзи њихов “блатомир” и неизлажење из – резерве, увијек на билези, никад пасиван, никад неутралан, увијек активан, увијек заангажован: *pro* или *contra*.

Одан гријеху хеленском безбрижношћу, вјерује у љепоту као они “који вјерују у љепоту, јер не вјерују ни у што друго”.

Атавизми су многи и комплицирани. У неумјереном је тајна љепота. Ексцеси имају виши смисао.

Има за собом живот страдања и подвига до невјеројатности, а свјеж је, борбен, спреман на дјело, подузеће и авантуру, нимало блазиран, спремнији и ведрији него који овог нараштаја, а има – немало – двоје наше године.

Не зна економије мисли ни ријечи, не штеди ни себе ни друге; расипа се, казује; има неодољиву потребу да саопштава и изазива. Ноћи су отроване дебатама; стиче све противнике, што значи непријатеље, полемике су жучне; клевете, подваљивања, тучњаве, што не доказује перо ни псовка доказује штап, а он је увијек хоран да напада и да се брани, да шета, да пије, да пјева, да дискутира до промуклости; сви су животни интереси у њему на максимуму.

Матош има често криво, али га се не може тући истом логиком као и обичне грађане, јер он има *грандиозно* криво.

Иво Андрић (1892.) рођен је у Доцу на Лашви код Травника. Нобелову награду за књижевност добио је 1961. године.

Књижевно стваралаштво почео је поезијом, писао есеје и критике, а славу и углед стекао приповијеткама и романима. Нека од његових дјела су *На Дрини ћуприја*, *Травничка хроника*, *Проклећа авлија*, *Госпођица*, *Мост на Жейи*, *Омер-џаши* *Лаћас*, *Аска и вук...*

Есеј је књижевна врста у којој се неко животно или научно питање обрађује на умјетнички (жив, сликовит, увјерљив и стилски дотјеран) начин. У есеју се види пишчева способност да у обради одређеног знаменитог питања оствари властити умјетнички дојам.

Пре(не)познате ријечи:

апсурдно – бесмислено

атавизми – заостатак из прошлих времена, оно што је вријеме прегазило

бакорез – графички поступак урезивања цртежа у бакрену плочу најприје челичном иглом, а потом резбарским длијетом; отисак добивен таквим поступком

безбрижност – немање брига

биљег(а) – мета, домет, нишан

блазиран – равнодушан, неосјетљив од засићености

босм – особа, интелектуалац, умјетник који се истиче начином живота; несрећан, луталачки, понекад и неодговоран човјек

буржоа – буржуј, припадник грађанске класе

грандиозно – раскошно, сјајно, узвишено, величанствено

Пре(не)познате ријечи:

гротескно – које има обиљежја гротеске (својство онога што је необично, чудно, смијешно, наказно, карикирано)

дебата – расправа

делати хец – збијати шале (*ge-laiiti* – чинити, радити; *хеи* – шала, досјетка, виц)

дијалектика – вјештина, умијеће расправљања, такођер начин мишљења којим се укидају противрјечности

дискутирати – расправљати

добош – мали, плитки бубањ којим се служи мјесни позивар; телал

догматичан – који има својства догме; који мисли у догмама (став који се не може критизирати, неоспоран наук)

ексцес – чин који прелази редовне границе, престапање мјере или прописа; испад

жанр – облик књижевног или другог умјетничког дјела (епски жанр; лирски жанр; драмски жанр); род, врста, начин

жучан – спреман на свађу, оштар; љутит, пакостан; горак

импресионистички – који се односи на импресионизам (умјетнички смјер, II пол. 19. ст, који ставља тежиште на непосредни субјективни доживљај)

искричав – пун духовитих досјетки; који се искри, који баца искре

kierkegaardski – кјеркегорски, који је својствен данском филозофу Серену Кјеркегору

консеквентност – досљедност, непоколебљивост

контрадикција – протурјечје

литургија – кршћанско богослужје; миса

максимум – највећа количина, величина, мјера

манифестација – испољавање, изношење на видјело

непојмљиво – несхватљиво, неразумљиво

О Матошу као критичару, на Википедији

Уз искричав полемички дух којим се током свог списатељског пута неријетко служио у обрачунавању с многим својим савременицима, Матош је дубок траг оставио и у жанру критике и есејистике, те фелџонистике. У њима уз наглашено импресионистички приступ дјелима појединих хрватских (Крањчевић, Видрић, Домјанић, Камов) или српских писаца (Сремац, Веселиновић, Пандуровић), Матош је неријетко износио и своје умјетничке постулате. Схватајући умјетност као синоним за лијепо, он интензитет пјесникове супериорности ријечи и израза, дакле индивидуалног пишчевог стила, узима као основни критериј за естетско врједновање дјела. То је и разлог што не прави разлике између појединих књижевних врста: приповједна проза, лирика и критика за њега су само умјетност из које на првом мјесту треба зрачити индивидуална личност ствараоца и његова умјешност пластичног и небаналног изражавања. Но, иако је полазио од изразито естетских мјерила, дакле одређенога универзалног приступа и оцјењивања, никад није занемаривао ни специфични национални критериј у анализи писаца хрватске књижевности.

Њега је тако лако побити да се то не може.

Дијалектика држи оружје “На поздрав!” логика заустави дах док промаршира тај човјек с поворком својих немогућих тврдња, уз писку злих ријечи и добоше псовки.

Личност је ово много компликована; дионизијско је видно у њему.

Кад смо му казали да је један наш млад пријатељ презао жиле, ударио се руком по челу као они којима је нешто нејасно, и гледајући разрогачено понављао “како је могао?” – “како је само могао?”

Њему је самоубиство апсурдно и непојмљиво. Приступачан је радосним схватањима, има радости од себе и од свега и никад није уморан да живи; говорити с пјаним пријатељима, говорити с тријезним пријатељима, јављати се женама, бринути се, градити, делати хец, играти се клауна и шашавка; нека и песнице дођу до ријечи, нека и хитре ноге спасавају ситуацију.

Земља је тврда, небо високо, а професори уче да је живот зло, али нека живи живот, јер има још радости за човјека.

Има радости: трчати бос по росној трави, слушати прву виолину у оркестру, пливати у зеленкастој ријеци, гледати стари бакрорез; има радости од зрака и сунца и облака, од жена, од ствари, од књига, од мисли својих и туђих.

То је тај фанатик живота и вјерник љепоте који је ускликнуо једном гледајући плес дивне жене, боговски пјан и дјетињски задивљен: “Не, ништа на свијету није љепше од младог, здравог и правилног тијела.”

Али је личност ово многострука: видно је дионизијско, али и противно (по која ријеч у говору и по који став из најбољих његових ствари одају то).

Та је душа унакрсница мрачних снага, она даје очима израз гњевног очаја, који је непојмљив. Ту су истине кратка вијека, ту херојске гесте клонуле, ту има поноса и дубине и вјечито осјенчених предјела, гдје труну увеле љепоте и безнадне вриједности, ту има снуждених сазнања, ту има много самоћа и жалости, ту је – често – као на гробљима безимених, самоубица и утопљеника. Има kierkegaardskog страха и тјескобе, и – има мрачних путовања душиних, ледених стаза, црних

Од петорице која сједе, један је Матош. Од двојице која имају бркове, један је Матош. Остали су: Бертолт Брехт, њемачки драмски писац и пјесник, Вилијем Шекспир, енглески драматичар, Александар Пушкин, руски пјесник, Антоан де Сент Егзипери, писац Малог Принца, и чувени јунак Хашековог романа.

Пре(не)познате ријечи:
постулат – основна претпоставка од које се полази и која се не може доказати, али је неопходна; полазиште, поставка
потенција – моћ, снага
приредба – демонстрација
pro или contra – за и против
синоними – ријечи различитог израза, а сличног или истог садржаја (обитељ/породица)

Нобелова награда додјељује се за допринос миру и за достигнућа у области медицине, физике, хемије, економије и књижевности. Шта мислиш зашто само за књижевност, а не и за друге умјетности?

Пре(не)познате ријечи:

скептичан – неповјерљив
снужден – потиштен; невесео
супериорност – надмоћ
унакрсница – унакрсна (изведена у правцима или на начине који се укрштају, пресијецају)
фанатик – онај који је прожет фанатизмом (занесењачка и слијепа оданост некој идеји или особи, залуђеност)
фелџонистика – посао и дјелатност фелџониста (писац фелџона – новински текст у којем се на жив и приступачан начин разматрају књижевне, умјетничке, друштвено-политичке и друге теме намијењене ширем кругу читатеља)
хеленски – који се односи на Хелене; грчки
хоран – који је расположен или вољан да што чини или подуме

болова из ону страну, има страхова чији су разлози дубоко и подозревања и мржњи да се онесвештује и гађења да се живити не мили.

Ту се састају бијела дјетиња радост и криминал мрачних улица, чедност и света тишина литургија и објест и вриска младићких оргија.

Како чудо је и казна нека да овај човјек – боем и веселник – мора да живи у овом црвоточном граду гдје се живи по часовнику, радује по календару, а одушевљава по наредби.

Разговор о одломку

Упореди два текста о pjesнику Антуну Густаву Матошу. У чему се разликују?

Који би Ти, да пишеш лектуру о Матошу, био кориснији? Који је занимљивије писан? Да си Матош, који би Ти се више свидио? Зашто?

У чему се оба текста слажу? Шта је заједничко слједећим исказима?

а) Уз искричав ђолемички дух којим се ђоком свођ сђисађиелскођ ђуђа нерђјетђко служио у обрачунавању с мнођим свођим савременицима.

б) И шђо је најђетђше на ђему: заклетђи неђриђађиел Госђодина Глуђана и Госђодина Хуђе мрђи ђихов “блатђомир” и неизлажење из – резерве, увијек на билези, никад ђасиван, никад неутђралан, увијек актђиван, увијек заанђажован: pro или contra.

А шта им је различито?

Који од ових двају текстова је књижевни? Шта га таквим чини?

Кога упознајемо, осим Матоша, у првом тексту?

Иван Андрејевич Крилов МАГАРАЦ И СЛАВУЈ

Магарац се срео са славујем
 Па му вели: “Свуд гласови круже
 Да си велик мајстор у пјевању, друже.
 Хајде да те чујем,
 Суд властити бих хтио о томе стећи
 И теби га рећи.”
 Славуј му поче у тај час
 Свој гласни пој и цвркут тих,
 Час у сто боја биглише му глас,
 Час заромони стих,
 Па тиха пјесма кроз даљине тоне,
 А часком опет жице све му звоне,
 И све се стиша тада
 Пјесме жељно миљеника Зоре.
 Умукну птице, стану вјетри с горе,
 Мирно легну стада.
 Пастиру стаде дах, од среће трне,
 Затрепти сва му душа.
 К пастирици плахи поглед сврне,
 Пун заноса слуша.
 И сврши пјевач, а магарац рече:
 “Пјевао си добро, заносно и лако,
 Без досаде може слушати те сватко,
 Тек је мени жао
 Што ти пијетла нашег ниси упознао.
 Од њега би још мого научити много.”
 Чувши славуј суд магараца стара,
 Прхне и полети преко девет бара...
 Чувај, Боже, и нас таквих критичара!

Разговор о басни

Који је догађај описан у басни? Ко су главни ликови?
 Како се пјесма славуја одражава на околину?
 Какав суд о славујевом пјевању доноси магарац?
 Зашто је писац управо магарацу, а не некој другој животињи, дао главну улогу у овој басни? Када за човјека кажемо да је *магарац*?
 На кога је усмјерена сатирична бодља ове басне? Слажеш ли се с писцем да се у суду о вриједности умјетничког дјела може погријешити, или сматраш да *о укусу не вриједи расправљати*?

Иван Андрејевич Крилов (1768.), баснописац, сатиричар и комедиограф; писао је поезију, комичне опере, уређивао сатирички часопис те радио као библиотекар. Ипак, најпознатији је као писац басни (више од 200 објављених у девет књига) у којима се бавио људским манама и пороцима. Многи његови афоризми постали су дио свакодневног руског говора, а бројне сентенце народне пословице.

Књижевна критика је једна од трију дисциплина науке о књижевности (Које су друге двије?). Занима се за конкретна књижевна дјела, с тежњом да их протумачи и оцијени, односно просуди њихова својства, значења, одлике и вриједности.

Басна је књижевна врста у којој животиње, главни ликови басне, наступају као типови људи одређених карактерних особина. Басне су засноване на алегорији без које је немогуће схватити њихово пренесено значење, поенту коју увијек носе.

Пре(не)познате ријечи:

биглисати – пјевати (односи се на птице, посебно славује)
заромонити – заромињати, зашумјети
Зора – звијезда Даница, планета Венера
плах – бојажљив
пој – пјевање, птичји пјев
ромон – ромињање, једнолично шумљење

Предраг Луцић (1964.) књижевник и новинар из Сплита. Један је од покретача и уредника магазина *Feral Tribune*. Пише поезију, драме и сатиричне *чићанке*; у неколико обимних књига објавио је огроман број прецјева познатих текстова.

Кога препознајеш на овој слици: Каруза или Сплићане из пјесме?

Пре(не)познате ријечи: *maraschino* (мараскино) – ликер од приморске вишње *нунчаку* – дрвени штапови који се користе у борилачким вјештинама

Предраг Луцић ПОСЛИЈЕ КАРУЗА

Кућу у којој живим
Саградио је човјек
Који толико воли птице
Да их не пушта да лете
Од страха да не падну

Затвара их у крлетке
Пред које сједне
И наточи *maraschino*
О лету ми пјевајте
Птице
О лету ми пјевајте

Тај човјек
Саградио је кућу
У којој живим

И пјевам

Разговор о пјесми

Ко је лирски субјект? Шта га повезује с птицама; а с градитељем куће?

Зашто градитељ држи птице у кавезу? Можеш ли такав однос замислити и међу људима? Познајеш ли некога ко *толико воли*?

По чему је то *љубав*?

Шта градитељ тражи од птица? Могу ли оне испунити његов захтјев?

(Како се може пјевати/писати о недоживљеном?)

С ким се лирски субјект поистовјеђује – с градитељем или с птицама?

Да ли се лирски субјект осјећа слободним? Шта га узнемирава?

Послије Каруза је додаток пјесми *Карузо*, из циклуса о сплитским *ридикулима* (лудама) – Стипи Бали, Анти Шемпјуну, Карузу... Карузо је надимак човјека који сања да ће једном пјевати у њујоршкој опери. Људи који га исмијавају организују му лажно путовање. Испрате га на брод који наводно плови за Њујорк, али заправо неколико часова касније уплови у другу градску луку. Тамо га дочекају *грађани Њујорка* (исти који су га испратили, нагарављених лица, да би изгледали као црнци). Карузо се растужи, и постиди их због њихове површности и безосјећајности, а они неколико пута понове *шуйи*, и *ијевај*.

Шта Ти се чешће догађа у животу: да исмијаваш или да Те исмијавају?

Ђермано Ђићо Сењановић ДОРИН ДНЕВНИК (Одломци из колумни)

Књига Дорин дневник је збирка тџекстџова (колумни) које је аутор објављивао у сџлијском тџједнику Feral Tribune. Дора, измишљени лик, тџочиње сваки од својих дневничких записна на истџи начин (јутџрос сам се тџробудила...) да би онда њена тџрича одустџала од сваке очекиване логике казивања. Међутџим, иза њеног наоко несувислог тџричања честџо се чује сатирично зујање, било на рачун актуелне властџи, било на рачун култџуре у којој тџонесџаје људскостџи. У њеним записима честџо се тџојављује њен муж Бриљан и дјеца Кароџа и Кавул.

19. 12. 1994.

Јутрос сам се пробудила радујући се ластавицама, јер гдје су ластавице, ту је и гнијездо, а гнијездо ме подсјећа на моју омиљену фризуру. Ја знам да је брзо прољеће, јер је јутрос пухала прва марчана бура, која се јавља пар дана прије Божића. Наши стари су говорили да је најбоље за грожђе ако прва марчана бура запуше у јануару. Мени јануар никад не може приуштити радости као сџјечањ, јер у њему не цвјетају лепе него у јуну, а по чему је овај и добио име. Лагано је запамтит имена мјесеци. Мени је то на вјеронауку било најлакше. Рецимо, осми мјесец, он је познат по томе шта се у њему возе пуна кола, зато га зовемо аутобус или скраћено рујан. Након рујна долази просинац кад је све лишће већ у контејнерима, а то је први наговјештај основцима да запале контејнер, јер је то почетак мартовских ида, које су стари штедњаци славили од 6. 11. – 14. 2. по грегоријанском календару, уз приношење жртве богу рата св. Луци, која се удала за постолара Сибића шта је држа бутигу на Томића стине. Њихов најстарији син Ђуро, који је добио име по њезином брату Винку, био је неустрашиви војсковођа. Још као дијете пливао је до по канала, а мама му је говорила: “Не пливај далеко, изист ће те морски пас”, а шта се и обистинило пар дана прије Ђуриног седмог рођендана.

Како ми се није устајало из кревета, сјела сам за клавиру и дуго стајала над њим размишљајући коју типку да прву ударим. У руци сам држала чекић и напетогледала хоће ли се која типка јавит. То би јој било задње. Ја сам тако стајала и чекала, а оне, као да су зна-

Ђермано Ђићо Сењановић (1949.) рођен је у Сплиту. Дипломирао на Економском факултету у Загребу. Писао хумористичке текстове у *Feral Tribune* и *Слободној Далмацији*. Објавио је књиге *Дорин дневник*, *US&A. United Split & America*, *Види, види, тџелеџина* и *Ево ме у тџостџеју*.

Пре(не)познате ријечи:

иде – у римском календару дан пуног мјесеца
ланцун – плахта, чаршаф
мартовске иде – 15.3.44. п.н.е, дан када је убијен Гај Јулије Цезар
марчана бура – бура која пуше у марту
шкафетин – ладица
штрукати – истискивати снагом прстију садржај из чега

Дневник је књижевна врста чији садржај чине мање цјелине од којих се свака односи на одређени датум. Унутар сваке цјелине, *дана*, биљеже се догађаји и размишљања које аутор или ауторица сматра важним.

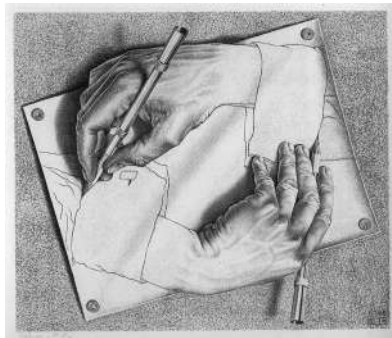
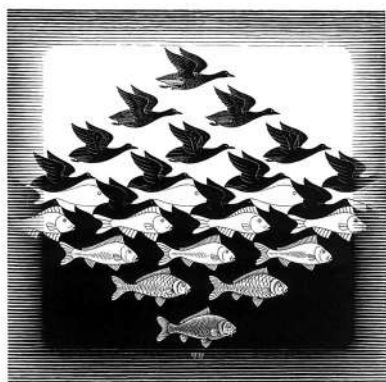
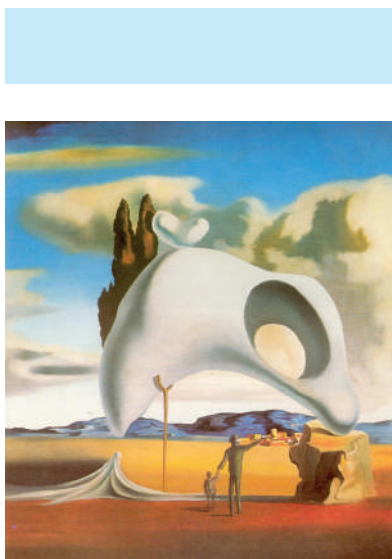
ле, ниједна се није јавила. То је била игра живаца. Шутим ја, шуте оне. Е, онда сам прибјегла лукавству. Држала сам чекић повише клавира и гледала скроз на десну страну клавијатуре, а лијеву руку сам непримјетно подигла и ноншалантно притиснула прву типку с лијеве стране. Она се огласила на свој начин. Но, прије него шта је завршила мисао, већ сам је пар пута дрмнила чекићем и више се није јавила. У собу је повирио Бршљан и кад ме видио с чекићем, брзо је затворио врата. Чула сам га како на ходнику говори дјеци: “Ено опет она луђакиња лупа чекићем по клавиру.”
А није рекао ко је први почео.

30. 1. 1995.

Јутрос сам се пробудила, а уопће ми није било до јутра. Искрено речено, није ми било ни до чега. Чак ни до кољена. А како ће ми бит до кољена кад сам се попела на стол. Ако ћемо поштено, онда треба рећ да ми није било ни до стола. Стол је био стаклени с дрвеним ногама и дрвеном радном плохом, док му је шкафетин био такођер од дрва. Ето, такви су ми алуминијски столови најдражи. А најдражи су ми због тога јер немају нимало алуминија, којег ја, иначе, обожавам. Желим истакнути да су сви моји преци били од алуминија. Дида по матери добивен је електролизом у посебним пећима, а како је био одличан водич тоpline, бака би га у дугим зимским ноћима држала на себи. Тако се родила моја мама. Дида се звао Ал, а моја се мама по њему звала Алма. Уствари само оно Ал је по њему, а ово “ма” то је зато јер су знали да ће она бит моја мама. Она се заправо требала зват Алмама, али је бака рекла да ваља штедит.

27. 2. 1995.

Јутрос сам се пробудила рачунајући. Рачунала сам да ли ми се уопће исплати живјети. Послије пар минута рачун је показао да ми је најбоље умријети. Тако сам и урадила. Лежала сам мртва у кревету једно сат времена, али то нитко није примијетио. Изашла сам на ходник и рекла: “Људи, ја сам вам мртва”, али осим: “Хвала Богу”, никаквих реакција нисам доживила. Вратила сам се у кревет и наставила са смрћу.

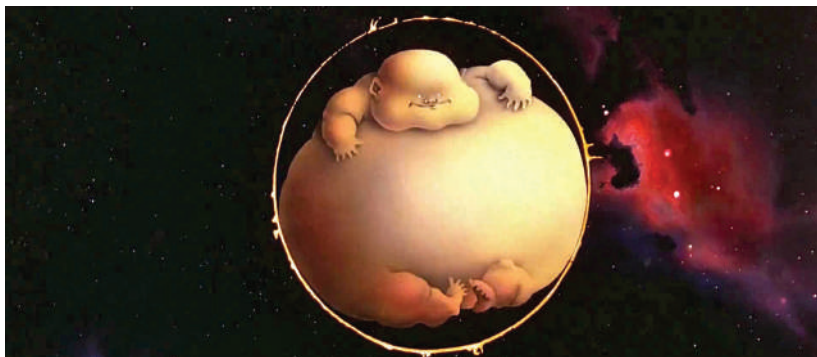

Ипак, после је неких пола сата, у собу је ушао Бршљан и казао: “Она је стварно мртва.” Позвао је дјецу и кад су ме видели, настало је неописиво славље. Ухватили су се за руке, окретали по соби и пјевали: “Хопса, хопса, хопса са, умрла је мамица.” Дошли су и сусједи који се нису престали крстити и говоре: “Ма је ли ово могуће да смо је се ријешили?”

Бршљан је инзистирао да ме одмах закопају, а дјеца су жељела још уживат у призору. Договорали су се да ли да ме у гроб стресу овако у спаваћици или да ме ипак умотају у ланцун. Нису се могли усагласит па је тек после тајног гласања одлучено да ланцун не долази у обзир, а да се и спаваћица још може искористит. Сусјед Божо се понудио да ће ме он својим колима пребаци до гробља, јер да је ипак мало незгодно да ме возе аутобусом, као што је то предложила Карота. Моји нису хтјели ни чути, него су ме упртили на леђа, спустили се пред кућу и чекали “трицу”.

Која Те од ових шест умјетничких слика (по двије Салвадора Далија, Рене Магрита и Мориса Корнелиса Ешера – препознајеш ли три различита стила?) највише асоцира (подсјећа, упућује) на *Дорин дневник*. Зашто?

Комедија апсурда само на први поглед нема везе с реалношћу. Уистину, као и свака комедија, и она критикује мане појединаца и друштва. Шта критикује ова карикатура, инспирисана чувеним ТВ серијалом *Летјећи ширкус* Монтија Пајтона?

Дјетињство ријечи

Гробље

Присјети се: ријечи с истим коријеном чине породицу ријечи. Па добро. Да ли ријечи *гробље*, *грабље*, *грабиџи*, *грабљивац* припадају истој породици? *Гробље* не, а остале три да? Да видимо. Шта све значи глагол *грабиџи*? 1. узимати на силу, отимати, 2. хватати нешто, 3. црпити, вадити, захватати, 4. сакупљати. Отуд су *грабље*, *грабљар*, *грабеж*, *грабљивост*, *грабљивац*... Допуни колико можеш овај низ. А шта значи именица *гробље*? Уређен простор гдје се укопавају, сахрањују мртви, гдје је мноштво гробова. Од именице *гроб* су потекле ријечи *гробар*, *гробарица*, *гробарица* (такса за гроб), *гробариџи* (бавити се гробарским послом), *гробница*... Гробља су тиха и тужна мјеста гдје леже они што их је *уграбила* смрт. Можда већ видиш да су *гробље* и *грабиџи* ријечи из истог *извора*. А *извор* им је индоевропски коријен **граб-*, од којег је глагол *грабиџи*. Тако, *гробље* можемо доживјети као мјесто гдје су укопани људи од нас и од живота уграбљени.

Унијели су ме у аутобус, али шофер није хтио возит док за мене не купе карту. Бршљан му је казао: “Нећу ти за њу платит пуну карту, јер није жива. Њу ми можеш наплатит једино као пртљагу.” Било је повуци–потегни док се нису сложили да за мене узме дјечју карту.

Кад смо дошли на *гробље*, оставили су ме код оне жене која је продавала цвијеће и замолили је да припази на мене, а да они иду до управе *гробља* на *pizzu*. Како сам била гола, затражила сам од госпође да ми да нешто да се умотам, а она се онесвијестила. Баш кад сам обукла њезину робу, дошла су четворица, питали ме је л’ то та, и кад сам ја рекла да је, бацили су је на колица и одвезли до заједничке *гробнице*.

5. 9. 1996.

Јутрос сам се пробудила испод пет посто. Неки су тражили тридесет, неки чак два посто, али ја нисам ни у сну помишљала да идем повише пет посто. Јелена је направила питу зељаницу, Даринка стој на рукама, а Лидија шкандал. Из стана, испод мога, допирали су чудни звуци. Чинило се као да се ради о труљењу кромпира. Спустила сам се до сусједа и замолила га да утиша кромпир. Он је раширио очи и онда ме упитао: “Шта да утишам?!” Ја сам га пољубила у чело и рекла. “Бит ће све у реду”, јер док ја будали објасним, оде дан. А још су стари Латини говорили: *Инијер лаудам фуиџи ценџуриум*, или у слободном преводу.

Кад сам се вратила у стан, затекла сам Кароту пред огледалом како стишће *приштиће*. Било ми је жао гледат дијете како се мучи, узела сам велика клијешта и стегла јој образ, па је зачас све шта је имало исцурит, исцурило. Она се бацила на под и стала урликат, али

се брзо умирила кад сам је упита: “Оће ли мама штрукат и другу страну?”.

Рекла ми је да би жељела разговарат са мном. Ја сам с пуно разумијевања кимнула главом и она је почела: “Знаш, мама...” и баш да ће наставит, а ја сам је прекинула: “Душо, добро је, све ће доћ на своје. Мама сад жури.” Онда је она кроз сузе рекла: “Али, мама, ужасно ми је тешко.” Ја сам јој савјетовала да се убије, она је почела јецат, али је стала кад сам јој показала клијешта. Изашла сам у ходник и сакрила се иза врата. Нисам дуго чекала.

(...)

Разговор о одломцима

Шта је у начину приповиједања Ђиће Сењановића смијешно? Нпр. син Ђуро је добио име по најстаријем брату Винку. На шта овакве нелогичности упућују? Зашто људи дају имена дјеци *по неком*? Постоје ли ситуације у животу у којима дијете треба да се подудари са својим именом, да га заслужи? Сматраш ли да тако треба бити? Пронађи у одломцима још сличних примјера, у којима хумор и смијех освјетљавају свакодневницу из неког необичног угла.

Зашто се Дорин муж зове Бршљан? Говори ли то нешто о њиховој вези, о њиховом браку?

На који начин Дора прича историју своје породице? Је ли њена породица у томе посебна или се о свакој може говорити слично? (Желиш ли покушати о својој?) Како писац гледа на страхопоштовање с којим се често прича о прецима?

Каква осјећања показују ликови у епизоди с Дориним умирањем?

Шта Те у томе насмијава, а шта застрашује? Када и зашто се људи радују нечијој смрти? Је ли то уреду?

Протумачи њихово цјенкање око карте за Дору. Како возач гледа на своје путнике?

Јуџрос сам се пробудила из њог њеи њосио, почиње један запис Дора. Пет посто чега? Јесу ли постоци важни? Коме и када јесу? А Теби? Може ли се некога вољети 74 посто, или бити пријатељ 94 посто?

Шта Те насмијало у сцени с цијеђењем приштића клијештима? Коме се писац ту смије, а које поступке смијехом осуђује? Шта је писац истакао, нагласио, Дориним савјетом? Имају ли Твоји родитељи времена за Тебе, разумију ли Те, јесу ли груби? Посједују ли они нека *клијештиа* за Твоје проблеме у својим рукама?

Да ли је Дорин дневник *неозбиљна* књига? Од чега зависи *озбиљности* књижевног дјела – од стила писца или од тема којима се бави и питања која покреће, а која су важна читаоцу? Јесу ли овдје постављена питања Теби важна?

Можеш ли их, на основу овог текста, или цијеле ове читанке, поставити сам себи?

Сатира

Оштро је и понекад грубо исмијавање власти или моћника. Сатиричар изазива смијех не да би забавио, него да би открио или опоменуо. У сатири, за разлику од комедија ситуације, смијех не служи само – смијању. Погледај наслов истраживачког текста у тједнику *Feral Tribune*: шта је у њему смијешно и зашто је сатиричан?

Васко Попа (1922.) осим писањем поезије бавио се и скупљањем народних умотворина те превођењем с француског језика. У Вршцу (у Србији) основао је Књижевну општину и покренуо библиотеку на дописницама, названу *Слободно лииће*. У истом граду додјељује се пјесничка награда која носи његово име.

Метафора је стилска фигура којом се значење једне ријечи преноси на другу ријеч на основу неке сличности. Дакле, метафора је фигура пренесеног значења. Називају је најпоетичнијом фигуром. Како се *сенке заробљавају*?

Пре(не)познате ријечи:
белутак – врста камена, савршено облог, водом изгладаног облика, бијеле боје
бездан – понор без дна
прометнути се – претворити се, промијенити се

Васко Попа ЉУБАВ БЕЛУТКА

Загледао се у лепу
У облук плавооку
У лакомислену бескрајност

У беоњачу се њену
Сав прометнуо

Једино га она разуме
Загрљај њен једини има
Облик његове жеље
Мутаве и бездане

Сенке је њене све
У себи заробио

Слепо је заљубљен
И никакве друге лепоте
Осим оне коју воли
И која ће му доћи главе
Не види

Разговор о пјесми

Шта је за Тебе бескрајност? Како је у пјесми представљена? Ко ме иначе приписујемо такве епитете? Како се зове та стилска фигура? Посебну пажњу обрати на то да је бескрајност плавоока. На шта Те све асоцира плава боја и на шта се она у пјесми може односити?

Дио ока по којем просуђујемо његову боју зове се шареница, око ње је беоњача, која је такорећи *обгрљује*. На основу тога закључи шта се жели рећи тим да се белутак сав прометнуо у беоњачу *плавооке бескрајности*? Зашто једино њен загрљај има облик његове жеље?

Каква је то мутава и бездана жеља? Размисли о синтагми *слепо заљубљен*, шта то значи? Белутак је заљубљен у бескрајност, зашто? Шта он то жели? Зашто ће му то доћи главе?

Мак Диздар ЗАПИС О ЗЕМЉИ

Питао једном тако једнога врли питац неки:
А кто је та шта је та да простиш
Гдје ли је та
Одакле је
Куда је
Та
Босна
Ректи

А запитани одговор њему хитан тад даде:
Босна да простиш једна земља имаде
И посна и боса да простиш
И хладна и гладна
И к тому још
Да простиш
Пркосна
Од
Сна

Мехмедалија Мак Диздар (1917.) као деветнаестогодишњак објављује прву збирку пјесама *Виговойољска ноћ*, а знатно касније објављује остала дјела међу којима су најпознатије двије збирке пјесама *Камени сџавач* и *Могра ријека*. Радио је као новинар, поштански службеник, новински уредник.

Напиши обиљежени стих тако да добијеш уобичајен ред ријечи у реченици.

Разговор о пјесми

Пјесма је подијељена у двије строфе необичног изгледа. У пјесми чујемо укупно три гласа: један користи глаголе у облицима за прошло вријеме (који су то облици?), а друга два у презенту. Шта први од два гласа, *џиџаи*, пита? Да ли је он само радознао или у свом питању исказује и неки став? Зашто на почетку свог питања каже *да џпросџиши*, а на крају *ректџи*? (Да Тебе неко пита слично за симпатију – шта је та, *да џпросџиши*, одакле Ти, гдје нађе ту, симпатију, *ректџи* – да ли би се у његовом питању осјетило дивљење или подругљивост?) Шта све *врли џиџаи* не зна и не види? Добија ли одговор? Какав је то *хитан* одговор? Шта је Босна? (Разумијеш ли сада наслов пјесме?)

Шта је заједничко ријечима посна, боса, гладна, хладна? (Која је то врста ријечи?) У каквом је односу према те прве четири посљедња ријеч у низу – пркосна?

На какав сан се у одговору мисли? (На сан као спавање или на сан као визију, као нешто што се жели остварити, досегнути?) О чему може сањати неко ко је бос и гладан и коме је хладно? Да се обује, наједе и одјене? А шта ако је бос и гладан и сиромашан, зато што не одустаје од свог сна? Сјети се приче о царевом славују, из читанке за 6. разред. Зашто је славуј оставио топлоту, храну и златни кавез?

За кога *навија* онај глас који приповиједа овај дијалог? Зашто он каже *врли џиџаи*? Какав је однос другог гласа према првом? Зашто понавља оно занимљиво *да џпросџиши*? Кома се на крају смијемо и чудимо?

Da imaš POJMOVNIK

● **Alegorija** – proširena metafora koja zna obuhvatiti i cijelu sliku, pjesmu ili priču. Zasnovana je na prenesenom značenju tako da jedna stvar (predmet, situacija, prizor) označava drugu. Alegorijskom slikom se često na skriven način izlažu podsmijeh ljudske mane ili društvene pojave. Česta je u basnama, poslovicama i zagonetkama. Naprimjer, lisica je uvijek mudra, zec plašljiv, magarac tvrdo glav, pas vjeran...

Vedri se nebo. Sunce se rađa.

Plovi iz luke jedna lađa,

Jedna, što dugo stajaše u doku,

Sva izbijena s ranama na boku.

More, ko mati, vuče je na krilo.

Ljulja je, šapće: Ništa nije bilo.

(Dobriša Cesarić, *Na novu plovidbu*)

● **Aliteracija** – ponavljanje istih suglasnika u stihovima. Često je povezana s asonancijom, a zajedno stvaraju poseban efekat. Neke Tebi poznate brojalice i igre riječi su također osmišljene na principu aliteracije: *Navrh brda vrba mrda; Riba ribi grize rep; Petar Petru plete petlju; Pop uz trn kopop da prokopa prokop.* Evo je i u poeziji:

U nama vrije vrutak vruće lave

(Miroslav Krleža, *Čovjek je lava*)

Mre i motri, kako mrke bivaju

Vrbe, crneći se crnim oranama.

(Anton Gustav Matoš, *Jesenje veče*)

U vrtu ispod aprilskog sunca

pucaju polako prvi pupovi

(Antun Branko Šimić, *April*)

● **Anafora** – ponavljanje iste riječi ili grupe riječi na početku dviju ili više rečenica, stihova. Uvjetuje specifičan ritam teksta i stvara prepoznatljiv početak stihova ili rečenice. Naprimjer:

I nema sestre ni brata

I nema oca ni majke

I nema drage ni druga...

(Tin Ujević, *Švakidašnja jadikovka*)

Ona gori: vruća rana!

ona pišti: lelek žala!

Ona mrzi: jed zeleni!

ona lipti: prsak krvi!

(Skender Kulenović, *Ševa*)

● **Anegdota** – kratka duhovita priča o znamenitim ljudima ili događajima. Anegdote spadaju u usmenu književ-

nost, no to ne znači da su nastajale prije početka pismenosti ili među nepisanim svijetom. One, kao i vicevi, koji također spadaju u usmenu književnost, nastaju i danas te uvijek imaju određenu poentu. Evo jedne:

Tin Ujević je spavao u parku na klupi i policajac ga je probudio. Kad je vidio da se radi o poznatom pjesniku, počeo se izvinkjavati. Ujević je rekao da se ne treba izvinkjavati, ali da je bio red da prvo probudi podstanara, pokazujući pri tome na čovjeka koji je spavao ispod te iste klupe.

● **Animalistika** – književna vrsta koja govori o životinjama; ime je dobila po latinskoj riječi *animal* što znači životinja. Primjer takvog književnog djela je roman *Divlji konj* Božidara Prosenjaka.

● **Antiteza** – navođenje suprotnih pojmova radi stvaranja kontrasta. Česta je u poslovicama (*Sit gladnome ne vjeruje*) i izrekama iz svakodnevnog života (*Žuti žutuju, a crveni putuju*). Posebna vrsta antiteze koja se sastoji iz pitanja, igre pogadanja i odgovora, naziva se **slavenskom antitezom** jer je specifična za narodne pjesme slavenskih naroda. Poznati primjer je početak balade *Hasanaginica*:

Šta se b'jeli u gori zelenoj?

Al' je snijeg, al' su labudovi?

Da je snijeg, već bi okopnio,

Labudovi već bi poletjeli.

Ni' je snijeg, ni' su labudovi,

Nego šator age Hasanage.

(Narodna balada, *Hasanaginica*)

● **Arhaizmi** – zastarjele riječi koje se u savremenom jeziku rijetko koriste. Tipični su za narodnu književnost (*hat, sanak, danak, hartija*).

● **Asonancija** (latinski *assonare* znači *skladno zvučati*) – nastaje ponavljanjem istih samoglasnika kako bi se postigla određena zvukovna atmosfera ili glasovni efekat. Naprimjer:

Ona je opet, kao prvo

obično, malo, jedno drvo...

(Dobriša Cesarić, *Vočka poslije kiše*)

Švakoga dana, vedra il' mrka

kroz Bosnu moju vodi se trka

(Branko Ćopić, *Bosanski trkači*)

● **Bajka** – pripovijetka fantastičnog sadržaja s čudesnim zbivanjima. U bajkama sudjeluju izmišljene (nestvarne) oso-

be, različita božanstva, vještice, vile, vukodlaci, čarobnjaci, zmajevi. U njoj se svim pakosnim silama često suprotstavlja običan i pošten čovjek kojem savjetima i moćima pomažu dobri duhovi, vile i ostala nestvarna bića. Likovi nose opća imena. Tu su car i carica, carević, djevojka, mladić, čobani... U bajkama se često ponavljaju tipični motivi: fantastična bića – vile, zmajevi, krilata bića, čarobni predmeti (štapčić, zlatnik, posuda, kamen), konji, šuma, dvorac i drugi.

● **Balada** – epsko-lirska vrsta pjesme sa sumornim ugođajem i tragičnim završetkom. Epski elementi u baladi su: događaji, naracija i likovi, a ispevana je najčešće epskim desetercem. Lirski elementi u baladi su: emotivnost i liričnost, melodičnost i ritam. U baladi su prisutni i dramski elementi: dijalozi, dramska kompozicija i tragičan završetak. Za razliku od epskih pjesama, balade govore o odnosima među ljudima u porodičnom okruženju i nesretnoj sudbini pojedinca. Balada u modernoj umjetnosti označava i kratku lirsku pjesmu koja govori o nekom tužnom ili tragičnom događaju ili pjesmu sjetnog tona koja jednostavnom melodijom pjeva o osjećanjima običnih ljudi ili izražava protest protiv društvene nepravde ili rata. Poznate bosanskohercegovačke balade su *Smrt Omera* i *Merime* i *Hasanaginica*.

● **Basna** – književna vrsta u kojoj životinje, glavni likovi basne, nastupaju kao tipovi ljudi određenih karakternih osobina. Basne su zasnovane na alegoriji bez koje je nemoguće shvatiti njihovo preneseno značenje, poentu koju uvijek nose.

Ezop, Gavrani i lisica

Ugrabioši negdje komad mesa, sjedio je gavrani na stablu. Opazi ga lisica pa, u želji da se domogne mesa, stade pod stablo i poče ga hvaliti govoreći mu kako je velika i lijepa ptica, a i dobar lovac i krasna je lika: "Dolikuje ti da budeš kralj pticama, a to bi tako i bilo, samo kad bi još imao i glas. Ovako se doimaš kao obična i nijema ptica."

Kad je gavran to čuo, uzoholi se zbog tih pohvala pa odbaci meso i na sav glas zagrakće. Lisica pritrči i dočepa se mesa pa, osvrnuvši se, reče gavranu: "Sve imaš, gavrane moj, samo ti pameti manjka."

(Basna pokazuje kako se čovjek ne treba povoditi za laskavim riječima jer od toga često nastaje samo šteta.)

● **Crtica** – kratka prozna vrsta koja je više usmjerena na oslikavanje neke osobe ili nekog predjela, nego na pričanje priče. Slovenački pisac Ivan Cankar napisao je zbirku crtica po imenu *Crtice iz moje mladosti*.

● **Didaskalije ili indikacije** – dio dramskog teksta, obično stavljen u zagradu ili štampan drugim tipom slova čiji je zadatak da režisera, glumca ili čitaoca upozna s izgledom scene, ambijentom u kojem se odvija dramska radnja i da dočara ponašanje glumaca (mimiku, geste).

MARICA (*sama*): Ja ovo neću da trpim. (uzima sa stola tanjir na kome je ranije bila čaša s cvećem) Počecu da lupam sve po kući, pa im se mora dosaditi. Drukće ne mogu izaći sa njima nakraj. I onako, kad bih što slučajno razbila, govorili bi mi, što lupáš kao da si zaljubljena? E pa evo, sad sam zaljubljena i sve ću odreda da razbijam. (*baci tanjir na pod*) (Branislav Nušić, *Sumnjivo lice*)

● **Drama** – uz epiku i liriku, čini treći književni rod. Dramski tekst se sastoji iz činova, slika i prizora (scena). Svako pojavljivanje novog lika na sceni, ili odlazak sa scene, predstavlja novi prizor. Dramski tekst napisan je dijalogom uz koji se može javiti i monolog (lik sam na-

glas iznosi svoje stavove, razmišljanja i dileme).

● **Dramatizacija** – pretvaranje neke priče u scene i dijalog, kako bi se mogla glumiti i prikazati; prilagodavanje dramskog teksta izvođenju na sceni (skraćivanje, mijenjanje, dopisivanje). Dramatizaciju radi dramaturg.

● **Dramski sukob** – likovi u dramskim tekstovima kroz dijalog suprotstavljaju svoja mišljenja, sukobljavaju se. Bez njihovog sukoba ne bi bilo drame, a iz njihovih suprotnih stavova stvara se *dramska napetost*.

● **Epigram** – kratka pjesma sastavljena od samo nekoliko stihova koja ima satirički ton. Epigrami komentiraju i kritiziraju društvene pojave, ponašanje javnih ličnosti, ljudske mane, život. Njihova poenta je neočekivana i duhovita. *Demokrit veli da vazda o nečem razmišljati lepom Samo po sebi je već uma božanskoga znak. Devojče jedno je, tako, mesecima ovdje u Rimu Ono što sorstava um među božanske i moj.* (Sinan Gudžević, *Rimski epigrami*)

● **Epitet** – pridjev koji stvara živu, karakterističnu, jasniju sliku o imenici uz koju stoji. Osim označavanja osobine, svrha mu je da kod čitaoca izazove određen emocionalni doživljaj. Epitet ne mora nužno biti pridjev, nego i svaki oblik u koji se pridjev može pretvoriti. Npr. *zlatna jabuka* – *jabuka od zlata*. Epiteti su: *đurđić, sitan cvjetić, skroman, tih i fin; zlatokosa djevojka; bosonoga djeca; goloruki ljudi*. Ili, u poeziji:

Oni imaju visoka čela, vijorne kose, široke grudi;
(Tin Ujević, *Jablani*)

Stalni epiteti – pridjevi koji se u narodnoj poeziji javljaju uvijek uz istu imenicu. Npr. *bijela knjiga, mila majka, bijelo lice, brilka sablja*... Mogu se javiti i u svakodnevnom govoru: *prodana duša, prosjački štap, ljudska prava, crkveni miš*... i tada s imenicom tvore metaforu.

*Pak dozvolje milu majku svoju:
Nu, starice, mila moja majko!*
(Zaručnica Senjanina Iva)

*Besedi joj mladáni Nenade:
Oj starice, moja mila majko!*
(Predrag i Nenad)

Zdravo da si, mudra sijeda glavo!

Evo tebi sitnu knjigu pišem.

(*Smrt Smail Age / malog Radojice / kod Sombor kapije*)

● **Elegija** – lirska pjesma u kojoj se izražava tuga za onim što je prošlo ili onim što je daleko: bol zbog smrti drage osobe, prohujale mladosti, izgubljene ljubavi. Ranije je elegija imala i propisanu formu organizacije stihova i strofa u pjesmi, no danas se kaže da je pjesma *elegična* ako izražava tugu za nečim što je teško ili nemoguće vratiti. U grčkoj književnosti elegijom je nazivana svaka pjesma napisana u distihu (dvostihu). Tek kasnije postaje pjesma u kojoj se tužnim tonom žali za nedostižnim ili prošlim. Taj tužni ton elegiji je dao Ovidije, prognani rimski pjesnik, koji u zbirci *Ex Ponto* čezne za svojom domovinom.

● **Epski deseterac** – vrsta stiha u epskoj narodnoj pjesmi; ima 10 slogova s pauzom nakon četvrtog sloga. Ta pauza se naziva **cezura**.

● **Esej** – književna vrsta u kojoj se neko životno ili naučno pitanje obrađuje na umjetnički (živ, slikovit, uvjerljiv i stilski dotjeran) način. U eseju se vidi piščeva sposobnost da u obradi određenog znanstvenog pitanja ostvari vlastiti umjetnički dojam. Začetnik eseja kao književne forme je Michel de Montaigne i poznat je po svojim esejima o pravdi, čovjeku, Bogu, tijelu. Poznati esejisti su: Miroslav Krleža, Jean-Paul Sartre, Vladimir Nazor, Ranko Marinković, Ivo Andrić (Esej o Matošu pročitaj u ovoj čitanci)...

● **Fabula** – niz događaja povezanih prema načelu *onog što se dalje zbilo*, tako da je svaki sljedeći događaj posljedica prethodnog. U svakodnevnom govoru često se misli na fabulu, a kaže se *sadržaj – prepričaj mi sadržaj*...

● **Fraza ili frazem** – ustaljeni skup riječi koji nosi jedinstveno preneseno značenje. Česte su u svakodnevnim razgovorima, ali i u književnoumjetničkim tekstovima. Neke od najčešćih fraza su: *prodavati maglu* (obmanjivati), *nositi glavu u torbi* (biti u opasnosti), *praviti od muhe slona* (preuveličavati), *prevesti žednog preko vode* (prevariti nekoga)...

● **Gazel/gazela** (perzijski *ghazal*) – vrsta lirske pjesme s ljubavnom tematikom, a nastala je u arapskoj poeziji. Sastoji se od

pet do petnaest distiha s istom rimom provedenom kroz sve strofe.

- **Gradacija** – postupnost u nizanju riječi, misli ili slika od slabijeg k snažnijem izrazu.

*Nadite me,
Vežite me,
Spalite moje sjećanje,*
(Irena Vrkljan, *Šljunak zaborava*)

- **Himna** – pjesma uzvišenog i svečanog tona koja slavi prirodu, domovinu ili neku ideju; također je naziv za svečanu pjesmu koja, uz grb i zastavu, jeste simbol države.

- **Hiperbola** – stilska figura pretjerivanja, bilo u smislu uveličavanja stvari (*Rekao sam ti to sto puta!*), bilo u smislu umanjivanja (*manji od makovog zrna*). Često se koristi i u svakodnevnom govoru: *stižem za sekundu; kao od brda odvaljen; rekao sam ti hiljadu puta; čekam te cijelu vječnost...*

Možda je to zbog sunca,
a možda i nije zato;
*ove hiljade ruku,
ove hiljade lica,*
sve mi to jutros odjednom izgleda nepoznato.
(Miroslav Antić, *Posle detinjstva*)

- **Historijska drama** – drama čija se radnja dešava u bližoj ili daljoj prošlosti u odnosu na vrijeme pisanja i u kojem se, bilo kao glavni ili sporedni likovi, pojavljuju historijske ličnosti. *Veliki vezir* Derviša Sušića spada u historijske drame.

- **Historijski roman** – roman čija se radnja dešava u bližoj ili daljoj prošlosti u odnosu na vrijeme pisanja i u kojem se, bilo kao glavni ili sporedni likovi, pojavljuju historijske ličnosti. Historijske prilike, običaji i odnosi među ljudima nastoje se prikazati vjerno, čemu nerijetko služe detaljni opisi, govor likova i sl. Međutim često su plod mašte i zapleti kroz koje prolaze glavni junaci, a mnoge detalje koje pisci ne znaju i ne mogu znati, oni izmišljaju. Zato historijski roman ili film ne može biti jedini izvor našeg znanja o prošlosti.

- **Idila** – pjesma koja govori o sretnom domaćem životu, naročito na selu, gdje se jednostavnim riječima prikazuje mirni seoski život, toplina domaćeg ognjišta, ljepota i čistoća prirode, obično s tonom nostalgije.

- **Igrokaz** – dramski tekst napisan dijalogom, sastoji se iz jednog čina, pa se još naziva aktovkom ili jednočinkom. Primjer igrokaza je *Jazavac pred sudom* Petra Kočića.

- **Inverzija** – stilska figura kojom se mijenja uobičajen red riječi ili dijelova rečenice radi isticanja ili naglašavanja pojedinih pojmova.

I rujni već dašak struji večeri snene i meke
(Musa Ćazim Ćatić, *U aleji*)

Na piljarice šatoru bijelu
(Hamza Humo, *Akvarel*)

- **Ironija** – govorni ili pisani iskaz čije je značenje suprotno izrečenom. Često podrazumijeva neku vrstu indirektno kritike, npr. Kupac kaže prodavaču: *Hvala, bili ste vrlo ljubazni*. Ponekad ironija ima namjeru da nasmije, našali se, a ne da kritikuje.

*Što lijep si, bijeli svijete,
I brbljav, živ i mio;
Da imaš jedno srce,
Na grudi bih ga svio,*

*Da čujem kako kuca
I – kako slatko pali,
Ta rijetki su se dosad
Na njemu ogrijali!*
(Silvije Strahimir Kranjčević, *Lijep si, bijeli svijete...*)

- **Kontrast** – stilska figura kojom se ističe neka jasno uočljiva ili oštro izražena suprotnost. Kontrast se još naziva i antitezom.
*Ko tebe kamenom, ti njega hljebom.
Seljak je polje stvarao, hajduk je svijetom harao.
Il' je sunce il' je mjesec il' je bijel dan?*

- **Komedija** – dramska vrsta u kojoj je radnja duhovita, a sukob se rješava pomirenjem likova. Razlikujemo nekoliko vrsta komedije. U **komediji karaktera** se ismijavaju poroci pojedinca i opće ljudske mane koje od pojedinca prave tipičan komičan lik: tvrđicu, lažljivca, lažnog rodoljuba (*Tvrđica*, Moliere). **Komedija intrige** (spletka, nesporazum) zasniva se na zamršenom zapletu punom neočekivanih obrta. Naziva se i **komedija situacije**. Primjere za ovakvu komediju možemo naći kod mnogo dramskih pisaca, a poznata je scena iz *Sumnjivoog lica* Branislava Nušića u kojem imamo optuživanje Đoke kao špijuna i zabunu oko njegovog stvarnog dolaska u grad. **Društvena komedija ili komedija naravi** je naziv za komediju u kojoj se ismijavaju negativne pojave u društvu ili u pojedinim slojevima društva. Primjeri za takvu komediju su: *Revizor* Nikolaja Vasiljeviča Gogolja i *Gospođa ministarka* Branislava Nušića.

- **Kompozicija** – u najširem smislu riječi znači način na koji je djelo sastavljeno, tj. način na koji je ono složeno od nekih manjih dijelova. Naprimjer, pjesma je sastavljena od strofa, roman od poglavlja, drama od činova i scena.

- **Kompozicija drame** – razvija se od zapleta do raspleta, a njeni dijelovi su: *uvod* (*ekspozicija*) – upoznavanje s likovima; *zaplet* – suprotna mišljenja, sukob među likovima; *vrhunac* (*kulminacija*) – najnapetiji trenutak u radnji; *preokret* (*peripetija*) – radnja još jednom skreće kako bi se dogodilo razrješenje; *rasplet* – sukob se rješavaju. Međutim, nije svaka dramska radnja ovako komponirana – moderne drame, naprimjer, odstupaju od nekih dijelova klasične dramske kompozicije (ustanovljene još u antičkoj drami), a u nekima kompozicije uopće i nema (drama apsurda).

● **Legenda** – pripovijest u prozi ili stihu koja govori o neobičnom događaju ili historijskim i legendarnim ličnostima i to tako da su historijski podaci pomiješani s fantastikom. Ovaj književni žanr jasno odvaja svijet realnog i fantastičnog, s tim da nadnaravno i tajanstveno ima dominantnu ulogu. Iako ima elemenata mitološkog i često graniči s bajkom, legenda ima poučni karakter pa, naprimjer, uvijek nagrađuje moralne, a kažnjava nemoralne likove.

● **Lirska ili pjesnička slika** – sve ono što se nalazi u pjesmi, a što nam omogućava da pjesmu osjetimo nekim od svojih čula. Ako ono što stihovi govore možeš sebi predstaviti čulom vida, radi se o **vizuelnim** pjesničkim slikama. Ako to što stihovi govore možeš sebi predstaviti čulom sluha, onda je riječ o **zvučnim** ili **akustičnim** pjesničkim slikama. Ako stihovi upućuju na čulo dodira, onda je riječ o **taktilnim** pjesničkim slikama, a ako upućuju na čulo mirisa, pjesničke slike su **olfaktivne**.

Vizuelna slika

*Polako penje se u brda,
A kuda prođe, njezin put
Od otpalog je lišća žut
I u dol njime idu krda.*
(Dobriša Cesarić, *Jesen*)

Akustična slika

*Najzad je pijevac pod prozor prišo
I kukurikno iz snažnih grudi:
Triput krikno, triput zavikno,
Ali se baka moja ne buđi.*
(Nikola Šop, *Smrt moje bake*)

Taktilna

*On vreba, vreba, vreba... a ja je grlim mukom
Na javi i u snu,
I preplašen se trzam i skrbno pipam rukom:
O, je li još te tu?!*
(Silvije Strahimir Karanjičević, *Moj dom*)

Olfaktivna

*Mlačna noć; u selu lavež; kasan
Ćuk il netopir;
Ljubav cvijeća – miris jak i strasan
Slavi tajni pir.*
(Antun Gustav Matoš, *Notturmo*)

● **Metafora** – stilska figura kojom se značenje jedne riječi prenosi na drugu riječ na osnovu neke sličnosti; odnosno figura prenesenog značenja.

Iz rasprnutih šipaka u vrtu

Krv se cijedi.

(Antun Branko Šimić, *Gorenje*)

Suton je danas **crveni akvarel**.

(Miroslav Krleža, *Crveni suton*)

Iz vedra neba

iz šupljeg vedra

srebrn tuš

u doboš zagrominja

(Enes Kišević, *Kiša*)

Tižo, noći, moje sunce spava;

za glavom joj od bisera grana,

(Jovan Jovanović Zmaj, *Tižo, noći*)

● **Metonimija** – figura kojom se riječi zamjenjuju po bliskosti. Npr. umjesto imena djela, govori se ime pisca (*Čitam Selimovića*), umjesto jedne radnje, kazuje se predmet koji je povezan s njom (*od kolijevke do groba*) ili se predmet svodi na nešto što mu je u pojmovnom svijetu blisko i s čim je u logičkoj vezi (*oni ne ustupaju svoje fotelje/radna mjesta*).

U proljeće kad im cvjeta cvijeće,

kad im cvjeta zumbul i karanfil.

(Narodna balada, *Smrt Omera i Merime*)

● **Misaona (refleksivna) lirska pjesma** – u osnovi ima subjektivni doživljaj svijeta. U njoj se izražavaju pjesnikova životna iskustva, razmišljanja i filozofski stavovi o svijetu i čovjeku prenesenim značenjem.

● **Motiv** – najmanji dio književnog djela koji zadržava samostalno značenje u okviru teme. Motivi mogu biti statički (usporevaju radnju) i dinamički (pokreću radnju).

Statički motivi su opisi, unutarnji monolozi, sjećanja. Naprimjer, razmišljanje starca Santiaga u romanu *Starac i more*:

Ovako unakaženu ribu nije rado gledao. Činilo mu se da je morski pas napadajući ribu nasrnuo na njega samog. No ja sam ubio morskog psa koji je napao moju ribu, pomisli. To je bio najveći dentuso koga sam ikada vidio, a Bog mi je svjedok da sam ih vidio ogromne. Sve je išlo suviše dobro da bi i dalje tako potrajalo. Divno bi bilo da je sve ovo bio san, da nisam uopće ni ulovio ribu i da se sad nalazim u krevetu na prostirci od novina.

Dinamički motivi mijenjaju situaciju i tako pokreću radnju. To su događaji koji se smjenjuju u književnom djelu – postupci junaka, pokreti, čak i dijalozni koji doprinose razvijanju radnje.

● **Monolog** – oblik prikazivanja dramske radnje (najčešće u monodrami) u kojem se jedna ličnost ne obraća drugoj ličnosti, već sebi, odnosno publici. To je duži govor jednog dramskog lika, govor *nasamo sa samim sobom*.

● **Moto ili deviza** – sažeta misao koja u književnim djelima stoji ispred teksta i upućuje na njegov smisao. Može biti citat iz nekog književnog djela. U romanu *Posljednji Mohikanac* Jamesa Fenimorea Coopera svako poglavlje počinje nekim motom, npr. treće poglavlje otvara citat iz *Sna ljetne noći* W. Shakespearea. U poglavlju zatim slijede događaji poukom povezani s tim citatom.

● **Notturmo** (tal.) – umjetničko djelo kojim se iskazuju noćni ugođaji i motivi. Susretali smo se s notturnima Antuna Gustava Matoša i Miroslava Krleže, a *Notturmo* je i naziv zbirke poezije Muse Čatice.

● **Novela** – priča koja govori o nekom neobičnom, interesantnom, čudnom događaju iz života. Njen naziv potječe od talijanske riječi *novella* što znači novost.

Ona je, dakle, priča o događaju za koji se ranije nije čulo – nova priča. Najpoznatiji novelisti su: Miguel de Cervantes, Guy de Maupassant, Nikolaj Vasiljevič Gogolj, Ivan Sergejevič Turgenjev, Anton Pavlovič Čehov, Jorge Luis Borges, Vladimir Nabokov, Edgar Alan Poe.

● **Oda** – razvila se u staroj Grčkoj. Ispjevana je u mirnom i svečano-uzvišenom tonu; slavila je značajne ličnosti, vojskovođe, pobjednike na olimpijskim igrama, ali i veličanstvene pojave u prirodi i uzvišene ideje. *Oda zapadnom vjetru* Percy Busshe Shelleyja, *Oda grčkoj urni* Johna Keatsa te Pindarove i Horacijeve ode su primjeri najpoznatijih oda.

● **Onomatopeja** – figura u kojoj se glasovima oponaša zvuk iz prirode, naprimjer, životinjsko glasanje. Svaki jezik stvara onomatopejske riječi spontano; a primjeri su: *šušlati, kukavica, mumljati, cvrčati, graktati...*

*Ode led
i dan bled,
sad ggorim,
sad žuborim,
brzotok,
plavook,
hopa – hop,
hopa – hop!*
(Dragan Kulidžan, *Potočić*)

● **Oksimoron** – (doslovno prevedeno s grčkog: *oštroumna ludost*) posebna vrsta suprotnosti u kojoj se spajanjem proturječnih pojmova stvara novi pojam ili predodžba. Naprimjer: *veliki patuljak; mudra ludost; rječita tišina; prazna je torba teža od pune.*

*Mala velika moja,
Večeras ćemo za njih voljeti.*
(Izet Sarajlić, *Rođeni 23, strijeljani 42.*)

Stećak mramorni čuti govorom scena po boku
(Skender Kulenović, *Stećak*)

● **Opkoračenje** – stilski postupak prebacivanja jednog dijela rečenice, smisaone cjeline, u naredni stih. Stih pritom odgovara ritmu i rimi, ali u njemu nije sadržano sve ono što se njime htjelo reći.

*Vitorog se mesec zapleo u granju
Starih kestenova; noć svetla i plava.
Ko nemirna savest što prvi put spava,
Tako spava more u nemom blistanju.*
(Jovan Dučić, *Selo*)

*Često, šale radi, sa broda mornari
Love albatrose, silne ptice mora,
što slede, nehajni saputnici stari,
Lađu koja klizi vrh gorkih napora.*
(Charles Baudelaire, *Albatros*)

● **Paradoks** – figura kojom se izražava misao u sebi proturječna ili suprotna ustaljenom općem mišljenju; prividno proturječan iskaz koji ima dublji smisao. Recimo:

Znam da ništa ne znam.
(Sokrat)

I što smo nebu bliži, sve od neba smo dalji!
(Silvije Strahimir Kranjčević, *Eli! Eli! lama azavtani?!*)

*Guslara sretah, bio je slijep.
Al' reče: "Sinko, život je lijep!"
Zbunih se malko: "Zar zbilja lijep?"
"Vidjet ćeš, sinko, kad budeš slijep!"*
(Gustav Krklec, *Guslar*)

● **Perifraza** – na grčkom jeziku znači opisni iskaz; određena se pojava, umjesto jednom riječju, opisuje s više njih. Tako se za visibabe kaže da su *vjesnice proljeća*, za mrkli mrak *Ne vidi se prst pred nosom*, a za pozornicu *daska koje život znače*. Umjesto da upotrijebi glagol *umrijeti*, Antun Branko Šimić u pjesmi *Opomena* kaže: *Da ni za čim ne žališ
Kad se budeš zadnjim pogledom
Rastajo od zvijezda!*

● **Personifikacija** – figura kojom se stvarima, prirodnim pojavama, predmetima, biljkama i životinjama daju ljudske osobine.

*Kad jednom dođeš u grad od sunca,
Da budeš najdraži gost,
Vidjećeš kako obale travne,
Na ruci drže most.*
(Nasiha Kapidžić-Hadžić, *Vezeni most*)

*Čuj, kako jauče vetar kroz puste poljane naše,
I guste slojeve magle u vlažni valja do...*
(Vojislav Ilić, *U poznu jesen*)

*Stojim na brdu, naslonjen na drvo,
proljeće mi rukom pokazuje grad*
(Ismet Bekrić, *Na brdu, iznad grada*)

● **Pikarski roman** – nastao je u 16. stoljeću. Ime je dobio po španjolskoj riječi *picaro* što znači bitanga, probisvijet. *Picaro* je dakle lukavac, skitnica, pustolov koji se iz bijednih prilika probija kroz život. U pikarskom romanu kompozicija je sas-

tavljena tako da se epizode nižu, a povezuje ih samo junak koji putuje i spoznaje svijet oko sebe. Poznati pikarski roman je *Don Quijote* Miguela de Cervantesa.

● **Poređenje** (poredba) – stilka figura koja dva predmeta povezuje po sličnosti, osvjetljavajući tako na poseban način predmet o kojem je riječ. Poređenjima je bogat svakodnevni govor: *gladan kao vuk, gluh kao top, težak kao slon...*

*Kao zlatne toke krolju pokapane,
Dole pada sunce za goru, za grane.*
(Đura Jakšić, *Veče*)

*Sitni cvrčak sjetno cvrči, jasan
kao srebren vir.*
(Antun Gustav Matoš, *Nolturno*)

● **Poslovice** – kratke i vrlo sažete misaone cjeline, koje u vidu savjeta i pouka iskazuju duboku i oštroumnu istinu o životu i čovjeku. U njima je skriveno narodno iskustvo i govore o svakodnevnim ljudskim situacijama i odnosima. Poslovice pripadaju usmenoj književnosti jer su nastale usmenim putem (prenosile su se generacijski, s koljena na koljeno). Evo nekih: *Ko drugome jamu kopa sam u nju pada. Bolje spriječiti nego liječiti. U laži su kratke noge.*

● **Pozorište, kazalište, teatar** – sve tri ove riječi znače isto – mjesto gdje glumci pred publikom izvode neku predstavu. Predstava može biti tužna, i tada se zove **tragedija**. Ako je smiješna, tada je **komedija**. A može biti ozbiljna, i onda je zovu prosto **drama**. Predstava obično nastaje iz nekog dramskog teksta, koji se od drugih tekstova razlikuje po tome što u njemu preovladava dijalog. (Ono što likovi

misle i osjećaju saznajemo iz njihovog razgovora.)

● **Pripovijedanje** – izlaganje dinamičkih i statičkih motiva u određenom vremenu u kojem su se dogodile određene promjene.

● **Pripovijest** – prozna vrsta koja prikazuje cijeli život svog junaka; po svom sadržaju liči na životopis (biografiju). U pripovijestima se sudbina pojedinca prikazuje kao jedna od mogućnosti čovjekovog života, način na koji taj pojedinac vidi svijet. *Mrak na svijetlim stazama* Ivana Gorana Kovačića je primjer pripovijesti.

● **Pripovjedač** – osoba koja priča. Treba ga razlikovati od autora djela jer je to uloga koju autor može dati sebi, nekom liku iz djela ili nekoj drugoj samo za tu svrhu izmišljenoj osobi.

Objektivni ili vanjski pripovjedač ne pripada svijetu o kojem priča. On liči na historičara koji nije u vremenu o kojem govori, ali o njemu sve zna ili na izvještavača koji sa strane izvještava o onome što se dogodilo pa priča o onome što vidi. Primjer ovakvog pripovjedača nalazimo u romanu Ive Andrića *Traumička hronika* ili u Homerovoj *Ilijadi*. **Sveznajući pripovjedač** sve vidi i sve zna. Takav pripovjedač lako prelazi s jednog mjesta na drugo i iz jednog vremena u drugo i jednako govori o vanjskom ponašanju i o unutarnjim stanjima svojih likova. Ovakav je pripovjedač u romanu *Zlatarevo zlato* Augusta Šenoa. **Ograničeni pripovjedač** je onaj čije je znanje o onome što govori nepotpuno. Takvo znanje može biti uzrokovano mjestom posmatranja, raspoloženjem pripovjedača i nesposobnošću da razumije ono što vidi. Takav je recimo starac Santiago u romanu *Starac i more* Ernesta Hemingwaya ili Ahmet Šabo u romanu *Tvrdava* Meše Selimovića.

● **Putopis** – književna vrsta koja sadrži putopisne opise, dojmove, zapažanja i razmišljanja nastala tokom putovanja. Putopisac obično upoređuje posjećene predjele s običajima, izgledom i navikama grada i države iz kojih potječe.

● **Retardacija** – zadržavanje, proširivanje ili usporavanje epske radnje s ciljem odgađanja raspleta. Radnja se može usporiti pomoću: **digresije** – dužeg opisa nekog predmeta, osobe ili događaja koji ne razvija fabulu; **epizode** – veće digresije koja se može izdvojiti kao samostalna cjelina, a da ne naruši fabulu; **ponavljanja** riječi, stihova ili cjelina s ciljem podsjećanja na ranija dešavanja.

● **Rima** – potpuno ili približno podudaranje glasova na kraju dvaju ili više stihova. Može biti raspoređena na više načina. Raspored rime zovemo i *shema rime*. Raspored u kojem se rimuju parovi stihova, prvi s drugim, treći s četvrtim, zovemo **parna rima** i njena shema je: aa bb cc...

*Doživio sam, strasnu traumu
Kada su u nasu sumu
Doslilovci da love
Nas sirote zecove
(Miodrag Stanislavljević, Zec s govornom manom)*

Raspored u kojem se rimuju prvi s trećim i drugi s četvrtim stihom unutar jedne strofe (ab ab cd cd) zovemo **ukrštena rima**.

*U jezero unese nemir
I ne vidiš mu više dna
A medvojed kojeg putem sretno
Odjednom zaželi se sna.
(Dobriša Cesarić, Jesen)*

Raspored u kojem se rimuju prvi s četvrtim, a drugi s trećim stihom (ab ba cd dc) zove se **obgljena rima**:

*Polako penje se u brda
A kuda prođe, njezin put
Od otpaloga je lišća žut
I u dol njime idu krda
(Dobriša Cesarić, Jesen)*

Teoretičari govore još i o **muškoj rimi** – kada se u rimi podudara jedan slog (*put – skut, sat – bat, Bog – svog*), **ženskoj rimi** – ako se podudaraju po dva sloga (*vrana – rana, hoda – roda, skačem – ogrtačem, brda – krda*), te **srednjoj ili dječijoj rimi** – ako se podudaraju tri sloga (*ludnica – sudnica*).

● **Ritam** – pravilnost u ponavljanju naglašenih i nenaglašenih elemenata u nekom nizu, naprimjer glasova u govoru, ili glasnih i tihih tonova u muzici. U pjesmama se često ponavlja broj slogova u

stihu i redosljed naglašenih slogova, npr. prvi, treći, peti...

Moja mati bijelo platno tka...

(Dragutin Tadijanović, *Dugo u noć, u bijelu zimsku noć*)

● **Roman** – epska književna vrsta, prozno djelo sa složenom radnjom koju čini više događaja i u koju je uključeno mnoštvo likova. S obzirom na temu romani mogu biti: ljubavni, avanturistički (Jules Verne, *20000 milja pod morem*), povijesni ili historijski (August Šenoa, *Seljačka buna*).

● **Satira** – književna vrsta u kojoj se, ismijavajući, iznosi kritički odnos prema pojedincu, društvu, državi ili vlasti. Satira je često korištena kao sredstvo političke borbe. Primjeri satiričkih književnih djela su: *Gulliverova putovanja* Jonathana Swifta, *Životinjska farma* Georgea Orwella. Spominjali smo satire Branislava Nušića (*Sumnjivo lice*) i Petra Kočića (*Jazavac pred sudom*).

● **Scenografija** – razne stvari (kulise, rekvizita) koje običnu praznu scenu pretvaraju u neko drugo mjesto – dvorac, obalu jezera, palubu broda, pećinu s blagom... Jednostavno, scenografija je sve ono što se vidi na pozornici. *Izmišljac* scenografije naziva se scenograf.

● **Simbol** – riječ ili izraz proširenog značenja, međutim, to se isto može reći i za neke druge stilske figure, naprimjer, metaforu. Ono po čemu se simbol razlikuje je što se izražava riječju (znakom) koja predstavlja konkretnu pojavu, ali kroz to svoje prošireno i preneseno značenje stvari upućuje na nešto apstraktno. Tako je *srce* – simbol ljubavi, *bijeli golub* – simbol mira itd. U poeziji:

ROMA je odostrag AMOR: i zato je prepuna onih
Kojima **krilati bog** hrbat pokazuje svoj.
(Sinan Gudžević, *Rimski epigrami*).

● **Socijalna lirika** – lirika koja daje opis društva ili nekog stanja u društvu najčešće s negativnim kritičkim odnosom prema tom stanju ili prema pojedincima odgovornim za njega. Socijalnu poeziju pisali su Tin Ujević, Miroslav Krleža, Antun Branko Šimić, Dobriša Cesarić. Pri-mjer iz opusa Alekse Šantića:

Ugljari

Iz čeljusti zemlje, sve jedan po jedan,
Izlaze u crnoj svešteničkoj rasi,
Što su im je dugi u podzemlju časi
Otkali od praha uglja... Svaki, žedan,
Prima krčag što mu pruža žena, ili
Šći, il' sestra. I svi, golih ruka, piju,
I vidi se kako damari im biju
Pod suhijem grlom u nabreknoj žili.
Žeđ gase i smorne oči dižu gori,
Presipa se voda i niz prsi crne
Ostavlja im brazde. I dok sunce trne
Povrh drumu što je gradu zavijug'o,
Ko da svaki nebu pogledima zbori:
Gdje si bože?... Zašto spavaš tako dugo?...

● **Sonet** (ital. *sonetto*) – lirska pjesma strogo određenog oblika: dva katrena i dvije tercine (Petrarcin sonet) ili tri katrena i distih (Shakespeareov sonet). Nastao u Italiji, poseban ugled stekao je zahvaljujući *Kanconijeru* Francesca Petrarce, djelu koje je zapravo prva velika zbirka soneta. Poznati pisci soneta su: Antun Gustav Matoš, Aleksa Šantić, Jovan Dučić, Skender Kulenović, Musa Ćazim Ćatić. (Vidi pjesmu iznad, *Ugljari*.)

● **Šansona** – popularna pjesma, obično ljubavnog ili satiričnog sadržaja, s lakom muzikom. Nastala je u Francuskoj odakle joj potječe i ime. Poznata je knjiga pjesama i šansona *Brod u boci* Arseno Dedića.

● **Tarih** – svojevrsno spomen-obilježje pisano u stihovima. Posljednji stih najčešće skriva datum događaja kome je tarih posvećen (naime, svako arapsko slovo ima i brojčanu vrijednost).

Ćupriju podiže koja podsjeća na luk duge
Allahu moj! Ima l' na svijetu po ljepoti drúge?
Jedan je derviš zadijvljen stao i rekao riječi:
"Ostaviceмо ćupriju a mi ćemo proći"
Godine, 974. H. (1576.-77.)
(Derviš-paša Bajezidagić, *Tarih o gradnji mosta u Mostaru na Neretvi*)

● **Tragedija** – dramska vrsta u kojoj je radnja ozbiljna, a dramski sukob se razrješava smrću likova. Razvila se u staroj Grčkoj i u početku je imala obredni smisao. Kasnije se obredni smisao izgubio, ali su ostale opće osobine tragedije: tragički junak, tragična krivnja, tragičan završetak i uzvišen stil. Jedan od najpoznatijih svjetskih pisaca tragedije je William Shakespeare.

● **Usmena književnost (narodna književnost)** – zbir usmenih djela (pjesama, pripovjedaka, zagonetki, poslovice i sl.) koja nastaju i žive u jednom narodu prenoseći se kroz generacije (*s koljena na koljeno*). Autori su nepoznati (anonimni) pojedinci, a djela se prepričavanjem ili izvođenjem slobodno mijenjanju, *pričaoci* ili pjevači slobodno dodaju ili oduzimaju nešto prvobitnom sadržaju.

● **Vodvilj** (franc. *vaudeville*) – kraći scenski komad, obično u jednom činu, šaljivog sadržaja. Nastao je u 19. vijeku u Francuskoj, a ime je dobio po selu Vodrij u Normandiji. Prožet je tzv. kupletima, odnosno šaljivim monolozima i prizorima u kojima se izvode popularne melodije. Žanr vodvilja često direktno aludira na savremene ličnosti, društvene probleme ili skandalozne događaje, a sve s namjerom da zabavi gledatelje.

Izgovor i pisanje stranih riječi

- Acaste (Alkast) – 10
Akira Kurosawa (Akira Kurosava) – 41
Albrecht Dürer (Albreht Direr) – 141
Alcantar (Alkantar) – 160
Alceste (Alcest) – 10
Antoine de Saint-Exupéry (Antoan de Sent Egziperi) – 173
Atelstan (Atelsten) – 147
Basile (Bazil) – 138
Basque (Bask) – 10
Bertolt Brecht (Bertolt Breth) – 173
Bilbo Baggins (Bilbo Bagins) – 94
Braille (Braj) – 44, 45
Bretschneider (Bretšnajder) – 50
Bruce Lee (Brus Li) – 176
Bugsy Malone (Bugzi Malon) – 60
Call of Duty (Kol of Djuti) – 95
Caravaggio (Karavado) – 142
Charles Darwin (Čarls Darvin) – 109
Charlie Chaplin (Čarli Čaplin) – 46, 71
Chrono Trigger (Krono Triger) – 95
Commander Shepard (Komander Šepard) – 95
Corto Maltese (Korto Malteze) – 104
Denis Diderot (Deni Didero)
Don Quijote (Don Kihot) – 94
Du Bois (Di Boa) – 10
Edgar Allan Poe (Edgar Alan Po) – 188
Edvard Munch (Edvard Munk) – 90
Erich Maria Remarque (Erih Marija Remark) – 60
Ernest Hemingway (Ernest Hemingvej) – 189
Ex Ponto (Eks Ponto) – 165, 185
Facebook (Fejsbuk) – 117
Feral Tribune (Feral Tribjun) – 176, 177
Finding Neverland (Fajnding Neverlend) – 167
Francesco Petrarca (Frančesko Petrarka) – 169, 190
George Orwell (Džordž Orvel) – 189
George Westinghouse (Džordž Vestinghaus) – 20
Gray (Grej) – 138
Gurth (Gurt) – 146
Guy de Maupassant (Gi de Mopasan) – 188
Hallward (Halvard) – 138
Henry Wotton (Henri Votn) – 138, 139
Hyrule (Hajrul) – 95
Immanuel Kant (Immanuel Kant) – 8
Isaac Bashevis Singer (Isak Baševiš Singer) – 33
Ivanhoe (Ajvanho) – 145
James Fenimore Cooper (Džejm Fenimur Kuper) – 187
Jean-Baptiste Poquelin Moliere (Žan Batist Poklen Molijer) – 10
Jean-Paul Sartre (Žan-Pol Sartr) – 185
John Keats (Džon Kits) – 188
Johnny Cage (Džoni Kejdž) – 95
Jonathan Swift (Džonatan Svift) – 189
Jorge Luis Borges (Horhe Luis Borhes) – 188
Jules Verne (Žil Vern) – 189
Khuen Hedervary (Kuen Hedervari) – 80
Lara Croft (Lara Kroft) – 95
Lessing (Lesing) – 136
Lord Byron (Lord Bajron) – 104
Lucca (Luka) – 95
Luccheni (Lučeni) – 48
Malvoisie (Malvoazij) – 146
Marc Forster (Mark Forster) – 167
Marie Curie (Mari Kiri) – 105
Mark Twain (Mark Tven) – 42
Marle (Marl) – 95
Mass Effect (Mes Efekt) – 95
Maurits Cornelis Escher (Moris Kornelis Ešer) – 179
McMurphy (Mekmarfi) – 105
Metal Gear (Metl Gir) – 95
Michel de Montaigne (Mišel de Montenj) – 185
Miguel de Cervantes (Migel de Servantes) – 188
Monty Python (Monti Pajton) 180
Müller (Miler) – 47
Mydlovary (Midlovari) – 53
Myst (Mist) – 95
Oronte (Oront) – 10
Oscar Wilde (Oskar Vajld) – 137
Oxford (Oksford) – 138
Pablo Picasso (Pablo Pikaso) – 59, 141
Paul Claudel (Pol Kodel) – 125
Paul Polansky (Pol Polanski) – 73
Percy Bysshe Shelley (Persi Biš Šeli) – 188
Peter Weir (Piter Vir) – 71, 76
Philinte (Filint) – 10
Plants vs. Zombies (Plents versus Zombis) – 120
Play-Books (Plej-Buks) – 94
pro i contra (pro i kontra) – 173
Raffaell (Rafael) – 141
Rashomon (Rašomon) – 41
Reaper (Riper) – 95
Rembrandt (Rembrant) – 107
Rene Magritte (Rene Magrit) – 179
Richard Plantagenet (Ričard Plantagenet) – 145
Rikard Weisersheimb ritter von Reichlin-Meldegg und Hochenthurm (Rikard Vajershajmb riter fon Rajhling-Meldeg und Hohenturm) – 68
Robin Hood (Robin Hud) – 145
Ruta Tannenbaum (Ruta Tanenbaum) – 36
Scatlock (Skatlok) – 146
Schindler (Šindler) – 37
Sevilla (Sevilja) – 160
Shackleton (Šeklton) – 105
Shadow of the Colossus (Šedou of d Kolosus) – 95
Sherwood (Šervud) – 147
Shirley Temple (Širli Temple) – 36
SimCity (SimSiti) – 95
Solid Snake (Solid Snejk) – 95
Sonya Blade (Sonja Blejd) – 95
Søren Kierkegaard (Seren Kjerkegor) – 172
Super Mario Galaxy (Super Mario Galaksi) – 95
Tatjana Neidhardt (Tatjana Najdhart) – 55
The Legend of Zelda (D Ledžnd of Zelda) – 95
Tomb Raider (Tomb Rajder) – 95
Versailles (Versaj) – 11
Victor Hugo (Viktor Igo) – 50
Vincent van Gogh (Vinsent van Gog) – 73, 141
Vitturi (Vituri) – 97
Walter Scott (Volter Skot) – 145
Wander (Vander) – 95
Warhol (Verhol) – 141
Waterloo (Voterlu) – 50
Wenne (Vene) – 142
Wermmer (Vermer) – 141
Werner (Verner) – 37
Wikipedia (Vikipedija) – 116, 126, 127, 128, 129, 172
Wilfred (Vilfred) – 146
William Butler Yeats (Vilijam Batler Jejts) – 125
William Shakespeare (Vilijam Šekspir) – 169, 173, 187, 190

Indeks imena i pojmova

- Acaste (Alkast) – 10
aforističke misli – 138
akcenat – 9
Akira Kurosawa (Akira Kurosava) – 41
alat smrti – 68
Albrecht Dürer (Albreht Direr) – 141
Alcantar (Alkantar) – 160
Alceste (Alcest) – 10
alegorija – 184,
Aleksandar Puškin – 30, 173
aliteracija – 184
anafora – 184
anegdota – 184
animalistika – 184
antiteza – 184
Antoine de Saint-Exupéry (Antoan de Sent Egziperi) – 173
Antun Gustav Matoš – 173
Apolon – 19
arhaizmi – 184
arhitektura – 55
asonancija – 184
Atelstan (Atelsten) – 147
atentat u Sarajevu – 50
Atomsko sklonište – 153
Austro-Ugarska – 51
autobiografija – 116
Bajaga i Instruktori – 151
bajka – 184
balada – 43, 184
Bart Simpson – 116
Bash Street Kids (Beš Strit Kids) – 114, 115
Basile (Bazil) – 138
basna – 175, 184
Basque (Bask) – 10
Bau-Bau – 148
Bertolt Brecht (Bertolt Breth) – 173
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica – 44
Bijelo dugme – 151
Bilbo Baggins (Bilbo Bagins) – 94
birokratija – 88
bonton u pozorištu – 166
Borisav Stanković – 143
Boško Obradović – 153
Braille (Braj) – 44, 45
Brailleova (Brajeva) abaceda – 44, 45
Bretschneider (Bretšnajder) – 50
brodovi – 108, 109
Bruce Lee (Brus Li) – 176
Bugsy Malone (Bugzi Malon) – 60
Call of Duty (Kol of Djuti) – 95
car – 147
Caravaggio (Karavađo) – 142
CERN – 9
Charles Darwin (Čarls Darwin) – 109
Charlie Chaplin (Čarli Čaplin) – 46, 71
Chrono Trigger (Krono Triger) – 95
Commander Shepard (Komander Šepard) – 95
Corto Maltese (Korto Malteze) – 104
critica – 122, 185
čaj – 97
čitanje karata – 72
ćirilica – 75
Dado Topić – 153
Darko Rundek – 150
Davidova zvijezda – 38
Davor Sučić – 152
Denis Diderot (Deni Didero) – 127
didaskalije / indikacije – 12, 185
dinamički motivi – 89
dnevnik – 178
Don Quijote (Don Kihot) – 94
drama – 185
dramatizacija – 185
dramski sukob – 185
Društvo mrtvih pjesnika – 76, 77
Du Bois (Di Boa) – 10
dvorska luda – 34
Đorđe Balašević – 150
Edgar Allan Poe (Edgar Alan Po) – 188
Edvard Munch (Edvard Munk) – 90
EKV – 151
elegija – 165, 185
Elemental – 152
epigram – 185
epitet – 185
epski deseterac – 185
Erich Maria Remarque (Erih Marija Remark) – 60
Ernest Hemingway (Ernest Hemingvej) – 189
Eros – 154, 155
esej – 171, 185
Ex Ponto (Eks Ponto) – 165, 185
fabula – 185
Facebook (Fejsbuk) – 117
feminizam – 144
Feral Tribune (Feral Tribjun) – 176, 177, 181
Finding Neverland (Fajnding Neverlend) – 167
fotografija – 99
Francesco Petrarca (Frančesko Petrarka) – 169, 190
frazza / frazem – 16, 185
freska Flore – 85
Galipolje – 71
gazel / gazela – 185
George Orwell (Džordž Orvel) – 189
George Westinghouse (Džordž Vestinghaus) – 20
Giachino Rossini (Đoakino Rosini) – 162
Gilgameš – 139
gostioničar – 51
gradacija – 92, 186
Gray (Grej) – 138
groblje – 180
Gurth (Gurt) – 146
Guy de Maupassant (Gi de Mopasan) – 188
Had – 158
Hallward (Halvard) – 138
Haustor – 150
Henry Wotton (Henri Votn) – 138, 139
himna – 186
hiperbola – 186
historijska drama – 22, 186
historijski roman – 146, 186
Hrvatski bog Mars – 64
Hyrule (Hajrul) – 95
idila – 186
igračke – 17
igrokaz – 186
ilustracije knjiga – 52, 56, 57
Immanuel Kant (Immanuel Kant) – 8
Ingmar Bergman – 69
inverzija – 169, 186
ironija – 186
Isaac Bashevis Singer (Isak Baševis Singer) – 33
Istanbul – 24
istina – 136
istok – 69
Ivanhoe (Ajvanho) – 145
James Fenimore Cooper (Džejms Fenimur Kuper) – 187
Jazavac pred sudom – 53
Jean-Baptiste Poquelin Moliere (Žan Batist Poklen Molijer) – 10
Jean-Paul Sartre (Žan-Pol Sartr) – 185
John Keats (Džon Kits) – 188
Johny Cage (Džoni Kejdž) – 95
Jonathan Swift (Džonatan Svift) – 189
Jorge Luis Borges (Horhe Luis Borhes) – 188
Jules Verne (Žil Vern) – 189
kampanja – 134
Kanonijer – 169
Kanjoš Macedonović – 61
karikatura – 113, 180
Karl Paržik – 55
karneval u Veneciji – 35
Khuen Hedervary (Kuen Hedervari) – 80
književna kritika – 175
komedija – 12, 28, 186
komedija apsurdna – 180
kompozicija – 186
kontrast – 186
kralj – 147
krava – 88
Krik – 90
kule u vazduhu – 18
labud – 161
lajtmotiv – 9
Lara Croft (Lara Kroft) – 95
latinica – 75
legenda – 187
Lessing (Lesing) – 136
Let iznad kukavičijeg gnijezda – 105
Leteći cirkus – 180
Lične zapovesti – 130
lirska / pjesnička slika – 187
Lord Byron (Lord Bajron) – 104
Lucca (Luka) – 95
Luccheni (Lučeni) – 48
Ljetnikovac na Zlatnom jezeru – 84
ljudske ruke – 99
majka – 113
Malvoisie (Malvoazij) – 146
Marc Forster (Mark Forster) – 167
Marie Curie (Mari Kiri) – 105
Mark Twain (Mark Tven) – 42
Marle (Marl) – 95
Mass Effect (Mes Efekt) – 95
Maurits Cornelis Escher (Moris Kornelis Ešer) – 179

- McMurphy (Mekmarfi) – 105
memoari – 114
metafora – 187, 182
Metal Gear (Metl Gir) – 95
metonimija – 187
Michel de Montaigne (Mišel de Montenj) – 185
Mida – 19
Miguel de Cervantes (Migel de Servantes) – 188
Milan Mladenović – 151
ministar – 30
misaona/refleksivna pjesma – 170, 187
mobilizacija – 86, 87
Moderna vremena – 46
Moj grob – 82
Momčilo Bajagić – 151
monolog – 24, 187
Monty Python (Monti Pajton) 180
motiv – 187
moto / deviza – 187
Mula Mustafa Bašeskija – 61
Müller (Miler) – 47
Mydlovary (Midlovary) – 53
Myst (Mist) – 95
Na zapadu ništa novo – 68
nečista posla – 143
Nelson Mandela – 39
Nikola Tesla – 20
Nobelova nagrada – 174
notturmo – 187
novela – 64, 187
objektivni pripovjedač – 38
oda – 188
oksimoron – 188
Olio – 83
onomatopeja – 188
opkoračenje – 157, 188
optička iluzija – 43
Oronte (Oront) – 10
Oscar Wilde (Oskar Vajld) – 137
otac – 113
Oxford (Oksford) – 138
Ožlašćena porodica – 27, 28, 29
Pablo Picasso (Pablo Pikaso) – 59, 141
Pan – 19
paradoks – 80, 188
Paul Cloude (Pol Kodel) – 125
Paul Polansky (Pol Polanski) – 73
paun – 161
pčele – 62
penzioneri – 84
Percy Bysshe Shelley (Persi Biš Šeli) – 188
perifraza – 188
personifikacija – 188
Pesah – 116
Peter Weir (Piter Vir) – 71, 76
Philinte (Filint) – 10
Pieta – 40
pikarski roman – 188
pingvin – 161
pismenost – 74
Plants vs. Zombies (Plents versus Zombis) – 120
Plaut – 30
Play-Books (Plej-Buks) – 94
politika – 23
poređenje – 188
portret – 124
poruka u boci – 106
poslovica – 188
pozorište / kazalište / teatar – 188
Praznik beskvasnog kruha – 116
pripovijedanje – 189
pripovijest – 91, 189
pripovjedač – 189
pro i contra (pro i kontra) – 173
prozor – 100, 104
Prvi svjetski rat – 54
Psiha – 154, 155
psihološko-etička karakterizacija – 124
pustolovni roman – 146
putopis – 61, 189
Putopis na Facebooku – 62, 63
Radmila Lazić – 130
Raffaell (Rafael) – 141
Rashomon (Rašomon) – 41
Reaper (Riper) – 95
Rembrandt (Rembrant) – 107
Remi – 152
Rene Magritte (Rene Magrit) – 179
retardacija – 42, 189
Richard Plantagenet (Ričard Plantagenet) – 145
Rikard Weisersheimb Ritter von Reichlin-Meldegg und Hohenthurm (Rikard Vajershajmb riter fon Rajhling-Meldeg und Hohenthurm) – 68
rima – 189
ritam – 189
Robin Hood (Robin Hud) – 145
roman – 118, 189
romansa – 163
Ruta Tannenbaum (Ruta Tanenbaum) – 36
Safet Zec – 100
Salvador Dali – 142, 179
satira – 181, 189
Scatlock (Skatlok) – 146
scenografija – 189
Schindlerova (Šindlerova) lista – 37
Sedmi pečat – 69
serenada – 161
Sevilla (Sevilja) – 160
Seviljski berberin – 162
Shackleton (Šeklton) – 105
Shadow of the Colossus (Šedou of d Kolosus) – 95
Sherwood (Šervud) – 147
Shirley Temple (Širli Temple) – 36
Shot – 152
simbol – 189
SimCity (SimSiti) – 95
slavenska antiteza – 184
slavuj – 161
slikarske tehnike – 159
slikarski detektivi – 122, 123
slikarski portreti – 141
slikarstvo – 99
socijalna lirika – 190
Solid Snake (Solid Snejk) – 95
sonet – 169, 190
Sonya Blade (Sonja Blejd) – 95
Søren Kierkegaard (Seren Kjerkegor) – 172
spomenici – 173
stalni epiteti – 185
Stanlio – 83
stare kule – 137
statički motivi – 90
stih – 101
stilske figure – 81
Sumatra – 107, 111
sumatraisti – 106
Super Mario Galaxy (Super Mario Galaksi) – 95
sveznajući pripovjedač – 38
šah – 20
šansona – 190
špijuni – 54
Švejk – 173
tablica mrženja – 63
tarih – 190
Tatjana Neidhardt (Tatjana Najdhart) – 55
tenk – 47
The Legend of Zelda (D Ledžnd of Zelda) – 95
Tomb Raider (Tomb Rajder) – 95
tragedija – 190
trgovina ljudima – 132
U cara Trajana kozije uši – 19
UNESCO – 74
usmena / narodna književnost – 190
Veliki diktator – 71
Venecija – 79
Versailles (Versaj) – 11
Victor Hugo (Viktor Igo) – 50
videoigre – 94, 95
Vincent van Gogh (Vinsent van Gog) – 73, 141
Vitturi (Vituri) – 97
Vlado Dijak – 151
vodvilj – 190
vulgarizam – 34
Walt Disney (Volt Dizni) – 110
Walter Scott (Volter Skot) – 145
Wander (Vander) – 95
Warhol (Verhol) – 141
Waterloo (Voterlu) – 50
Wenne (Vene) – 142
Wermmer (Vermer) – 141
Werner (Verner) – 37
Wikipedia (Vikipedija) – 116, 126, 127, 128, 129, 172
Wilfred (Vilfred) – 146
William Butler Yeats (Vilijam Batler Jejts) – 125
William Shakespeare (Vilijam Šekspir) – 169, 173, 187, 190
Zabranjeno pušenje – 152
zakon – 35
Zeus – 155, 158
Zlatan Fazlić Fazla – 168
zombiji – 120
žargonizam – 34
žena – 31
žute ruže – 13

Prava i zahvalnost: Str. 6-7: *Alisa u Zemlji Čudesna*, Isabella; *Trojanski konj*, Cornelius & Jones; *Šoejk*, Michaela Bartoňová; *Gitare*, Bob Baker; *Gulliver – Put u Lilibut*, Latvian Puppet Theater; *Penny Plain*, Ronnie Burkett Theatre of Marionettes; *Čarobnjak iz Oza*, The Puppet Company, Str. 8-14: CERN, foto: Maximilien Brice; *Opomena*, Antun Branko Šimić, *Poezija*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1973; *Mizantrop*, Jena-Baptiste Poquelin Moliere, HENA COM, Zagreb, 1998; *Galerija ogledala*, web: Liberty International; *Versailles gardens*, foto: Jamie; *Zute ruže*, web: Ganim's Garden Center; *Mizantrop*, 2011, režiya: David Grindler, Str. 15-20: *Tordaca*, Meša Selimović, Biblioteka Dani, Sarajevo, 2004; *Toy story 3*, 2010, režiya: Lee Unkrich; *Ploda kladenja piscina*, foto: Skolegijum; *Mozaik Pan u Genazzanu*, foto: Marie-Lan Nguyen; *Tesla Chess Set*, Paul Fryer, Str. 21-24: *Veliki vinici*, Derviš Sušić, u: *Antologija bošnjačke drame*, Gledana Muzafereja, Alef, Sarajevo, 1997; *Franjo Ferdinand*, foto: Carl Pietzner; *Indira Gandhi*, web: Indian Defence Review; *Abraham Lincoln*, foto: Alexander Gardner; *Mahatma Gandhi*, Wikipedia; *Kennedy Delivers Inaugural Address*, web: The Associated Press; *Martin Luther King*, web: Kitchen and Residential Design; *Istanbul*, foto: Selcuk Aral, Str. 25-32: *Ožalošćena porodica*, Branislav Nušić, u: *Komedije i humoristička proza*, Rad, Beograd, 1975; *Nušićev dani 2012*, plakat; *Ožalošćena porodica*, 2011, režiya: Ahmed Imamović, plakat; *Familija*, 2008, režiya: Miodrag Dinulović; *Ožalošćena porodica*, 2008, režiya: Olivera Dordević; *Ožalošćena porodica*, 2011, režiya: Andraš Urban; *Ožalošćena porodica*, 2008, režiya: Jugo Radivojević; *Mali život*, Duško Radović, u: *Poslovanje deco*, Nolit, Beograd, 1988, Str. 33-35: *Gimni bena*, Isak Bašević Singer, u: *Izabrana djela*, knj. VI, Svjetlost, Sarajevo, 1988. (prevod: Eugen Verber); *Dvorska luda*, Charles Noke; *Venice Carnival*, web: National Geographic, Str. 36-39: *Rula Tammenbaum*, Miljenko Jergović, Durieux, Zagreb, 2006; *Schindlerova lista*, 1993, režiya: Steven Spielberg; *Davidova zvijezda*, web: Židovski muzej Sidney; *Mandela*, foto: Hans Gedda, Str. 40-43: *Ferman dođe iz Stambola i Kad Morićeh pohvalaše*, u: *Antologija bošnjačke usmene lirike*, Munib Maglajić, ALEF, Sarajevo, 1997; *Pieta*, Michelangelo Buonarroti; *Rashomon*, 1950, režiya: Akira Kurosawa; *Pustolovine Toma Sawyera*; *Pustolovine Huckleberryja Finna*, Mark Twain, ilustracije: E.W. Kemble, 1884; *Alisa u Zemlji Čudesna*, Lewis Carroll, ilustracije: Arthur Rackham, 1907; *Mali princ*, Antoine de Saint-Exupéry, ilustracije: Antoine de Saint-Exupéry, 1943; *Jazavac pred sudom*, 1966, režiya: Vanča Kljaković; *Svezame, otvori se! čitanka za 8. razred devetogodišnje osnovne škole*, 2011, grupa autora, str. 101; *Pusteli*, Tatjana Neidhardt; *Dobri vojnik Šoejk*, Jaroslav Hašek, Konzor, Zagreb, 1996, karikature: Josef Lada, Str. 58-63: *Ljudi govore*, Rastko Petrović, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982; *Guernica*, Pablo Picasso; *Bugsy Malone*, 1976, režiya: Alan Parker; *Pčela*, slobodna prava, PDPhoto; *Putopis na Facebooku*, Nenad Veličković, web: Deutsche Welle; *Camp Nou*, slobodna prava, Str. 64-72: *Bitka kod Bistrice Lesne*, Miroslav Krleža, u: *Hrvatski bog Mars*, Svjetlost, Sarajevo, 1999; *Mustard Gas Victims*, foto: George Metcalf Archival Collection; *Sedmi pečat*, 1957, režiya: Ingmar Bergman; *Veliki diktator*, 1940, režiya: Charlie Chaplin; *Galipoli*, 1981, režiya: Peter Weir; *Karla Sarajeva*, Vojni kartografski zavod Beograd, Str. 73: *Moja omiljena kuća*, Paul Polansky, u: *A gdje je moj život? Pjesme o kososkim Romima*, Feral Tribune, Split, 2004; *Spavaća soba*, Vincent Van Gogh, Str. 74-77: *Zelena busenja*, Edhem Mulabdić, u: *Bošnjačka književnost u 100 knjiga*, knj. 27, Preporod, Sarajevo, 1995; *Društvo mrtvih pjesnika*, 1989, režiya: Peter Weir, Str. 78-80: *Zašto tone Venecija*, Abdulah Sidran, u: *Sarajevski tabut*, Cvitas, Sarajevo, 2004; *Turisti na potopljenom Trgu sv. Marka u Veneciji*, foto: Manuel Silvestri; *Moj dom*, Silvije Strahimir Krležević, u: *Pozzina*, Zera, Zagreb, 1971, Str. 82-92: *Mrak na svijetlim stazama i Moja gor*, Ivan Goran Kovačić, u: *Izbor iz djela*, Mladost, Zagreb, 1984; *Stanio i Olio*, foto: Federico B; *Ljntnikovaac*, u: *Zlatnom jezeru*, 1981, režiya: Mark Rydell; *Freska Flore*, foto: Sergey Sosnovsky; *Haut les Coeurs!*, M. Neumont & A. Lasnier; *Uncle Sam – I Want You*, James Montgomery Flagg; *England expects*, Andrew Reid & Co.; *So wie wir kämpfen*, Herbert Rothgangel; *Arruolateo nella legione italiana*, Gino Baccasile; *Ti...*, D. Moor; *Indija, birokracija*, Jan Banning; *Krik*, Edvard Munch, Str. 93: *Osako mi je gluhošijem Sarajlija...*, Dragoslav Dedović, ljubaznošću autora; *Olooko u ruči*, foto: Omnibus, Str. 94-95: *Zork 3: The Dungeon Master*, dizajn: Marc Blank, Dave Lebling, Bruce Daniels & Tim Anderson; *Myst 3: Exile*, dizajn: Mary DeMarle & Phil Saunders; *The Sims 2*, dizajn: Patrick J. Barrett i drugi; *Mortal Komat: Armageddon*, dizajn: Ed Boon & John Vogel; *Tomb Raider: Legend*, dizajn: Doug Church & Riley Cooper; *Shadow of the Colossus*, dizajn: Fumito Ueda; *Chrono Trigger*, dizajn: Hiroyuki Ito & Hironobu Sakaguchi; *The Legend of Zelda: Ocarina of Time*, dizajn: Shigeru Miyamoto; *Call of Duty 4: Modern Warfare*, dizajn: Mackey McCallidish; *Mass Effect 2*, dizajn: Preston Watamaniuk; *Metal Gear Solid 4: Guns of the Patriots*, dizajn: Hideo Kojima; *Super Mario Galaxy 2*, dizajn: Takashi Tezuka, Str. 96-100: *Bebe*, foto: Anne Geddes; *Kućna pravila*, Olja Savičević Ivančević, u: *Mala kutija*, Grupa 484, Beograd, 2011; *Čaj*, foto: Omnibus; *Staracke ruke*, foto: Omnibus; *Srebnica i Prozor*, Safet Zec, Str. 101-111: *He-he-helijum*, Adisa Bašić, u: *Promotivni spot za moju domovinu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011; *Dneonik o Čarnojeviću*, Miloš Crnjanski, Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1984; *Čorto Maltese*, Hugo Pratt; *Let iznad kukavičjeg gnijezda*, 1975, režiya: Miloš Forman; *Poruka u boci*, web: BSH biblioteka; *Sumatra*, foto: Hank Hammatt; *Kon-Tiki*, Mario Vallejo; *Noina arka*, N-scale, foto: Barrie Schwartz; *Santa Marija*, Michael Czytko & friends; *Tilamik*, Vasilije Ristovic; *Aurora*, web: Alibaba; *The Beagle*, Dan Johnson, foto: Bernie Wirzba; *Gel Rid of Your Bad Dreams*, Disneyland Paris, foto: Joseph Ford; *Sunce između prstiju*, foto: Insomic; *Sumatra*, Miloš Crnjanski, u: *Sumatra i druge pjesme*, Veselin Masleša, Sarajevo – Budućnost, Novi Sad, 1981, Str. 112-120: *Istanbul Grad, sjecanja*, Orhan Pamuk, Buybook, Sarajevo, 2007; *Changing Education Paradigms*, Sir Ken Robinson; *The Bash Street Kids*, Leo Baxendale; *The Jews Passover*, Wikipedia; *Barth Simpson*, Matt Groening; *Indijska ruralna škola*, foto: Jason Taylor; *Božala djeca*, web: Westminster blog; *Plant's vs. Zombies*, Israel Ken Fernandez Zaccal, Str. 121-123: *Grijeih*, Ivan Cankar, u: *Crtime iz moje mladosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1999; *Judin poljubac*, Jean Bourdichon; *Juda izdaje Isusa poljupcem*, Michelangelo Merisi da Caravaggio; *Judin poljubac*, Cornelis Engebrechtsz; *Judin poljubac*, Giotto di Bondone, Str. 125-129: *Dvije stroje o mojoj kćerki*, Marko Vešović, ljubaznošću autora; *Wikipedia*, slobodna prava, Str. 130: *Mojstije pokazuje 10 Božjih zapovijedi*, Gustave Doré; *Licne zapovesti*, Radmila Lazić, u: *Mala kutija*, Grupa 484, Beograd, 2011, Str. 131-134: *Konak*, Čamil Sijarić, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989; *Ljudi u teglama*, web: Salvation World Service Office; *Woman To Go*, Shalmar Avnon Amichay, foto: Eyal Nevo, Str. 135-137: *Zmaj od Bosne*, Nedžad Ibrahimović, u: *Drame*, Svjetlost, Sarajevo, 2005; *Kula Boćac*, web: BosniaWorks; *Kula Dohoj*, web: Panoramo; *Kula Srebrnik*, web: SrebrnikNEFwork; *Kula Ključ*, foto: Mike Toler; *Kula Počitelj*, foto: Zmey; *Kula Vranduk*, foto: Škljocalica; *Kula Bobovac*, foto: Škljocalica; *Kula Gradačac*, foto: Adnan Kapidžić; *Tešanj – Stari grad*, foto: Dževad Hadžihahanaović, Str. 138-142: *Slika Doriana Graya*, Oscar Wilde, Mladost, Zagreb, 1989. (prevod: Zdenko Novacki); *Gilgames*, foto: Samantha; *Dječovka s bisernom naušnicom*, Johannes Vermeer; *Portret Ambroza Volara*, Pablo Picasso; *Portret mladića*, Raffaello Sanzio; *Portret Agnes Dürer*, Albrecht Dürer, Vincent van Gogh; *Marilyn Monroe*, Andy Warhol; *Narcis*, Michelangelo Merisi da Caravaggio; *Metamorfoza narcisa*, Salvador Dalí, 143-144: *Palčica*, Aida Sečić, u: *Lutke*, KF Fra Grgo Martić, Kreševo, 2011; *Sofka*, 1948, režiya: Radoš Novaković; *Autobuske žene*, Radmila Lazić, u: *Mala kutija*, Grupa 484, Beograd, 2011; *Feminizam*, Cole Wardell, Str. 145-148: *Ivanhoe*, Walter Scott, BH Most, Sarajevo, 2005. (prevod: Mirsad Kujović); *Robin Hood*, 2010, režiya: Ridley Scott, Str. 149-153: *Telal više od jutra do mraka*, u: *Sevdalinke 2*, Vehid Gunić, Planjaj, Tešanj, 2003; *Treći svijet*, Haustor, tekst: Darko Rundek, 1983; *Dijalji badem*, Dorde Balašević, album *Marim ja*, 1991; *Letec Diior*, foto: Melvin Sokolsky; *Sunokretni*, slobodna prava; *Točno u podne*, 1952, režiya: Fred Zinnemann; *Budi sam na ulici*, EKV, tekst: Milan Mladenović, album *S' vetrom uz lice*, 1986; *Selma*, Bijelo dugme, tekst: Vlado Dijak, album *Kad bi' bio bijelo dugme*, 1974; *Kad hodaš*, Bajaga i Instruktori, tekst: Momčilo Bajagić, album *Neka suemir čuje nemir*, 1989; *Ruke gore*, web: Ash bend; *Stari voz napušta stanicu*, foto: Beth Pulsipher; *Razbijeni staklo*, foto: Paul Gilowey; *Male stvari*, Elemental, tekst: Remi i Shot, 2004; *Kino Prvi maj*, Zabranjeno pušenje, tekst: Davor Sučić, album *Das ist Walter*, 1984; *Beskućnik*; web: Superheroes Anonymous; *Zaljubljeni*, slobodna prava; *Maslačak*; slobodna prava; *Elizabet*, Dado Topić, album *Šaputanje na jastuku*, 1980; *Čedna gradska lica*, Atomsko sklonište, tekst: Boško Obradović, album *Atomsko trilogija*, 1980, Str. 154-159: *Kupid i Psiha*, Antonio Canova; *Hana*, Oskar Davičo, u: *Izabrana Srbija*, Nolit, Beograd, 1989; *Smrt protiv smrti* (citaj iz biografije O. Daviča), Mirklavž Komelj, u: *Sarajevske Sveske*, br. 25/26 (prijevod: Ana Ristiović); *Perzejona i Had*, foto: Marie-Lan Nguyen; *Dionizijevo rođenje*, web: Theoi; *Dionis i satir*, web: The University of Texas at Austin; *Bacchus*, Michelangelo Merisi Caravaggio; *Satir i nimfa*, Agostino Carracci; *Bacchus*, Peter Paul Rubens; *Počast Bacchusu*, Pablo Picasso, Str. 160-162: *Ljubavna priča o donu Numeu i dona Klari*, Vojislav Ilić, u: *Pesme*, Rad, Beograd, 1975; *Labudovi*, Wikipedia; *Pau*, foto: Marco Rodrigues; *Pingvin*, prava slobodna; *Črevidač*, web: Wild Birds Unlimited; *Seviljski berberin*, 2008, režiya: 1996; *It's Raining Fish*, René Magritte; *Atavistički Ruins after the Rain* i *Nebeska Gala*, Salvadore Dalí; *Nebo i voda* i *Ruke koje crtaju*, Moris Cornelis Escher; *Not to be Reproduced*, René Magritte; *Smisao Zivota*, karikatura, web: Image Shack; *Brodokradnja*, Feral Tribune, 29. rujna 2006, str. 7, Str. 182-183: *Ljubav Belutka*, Vasko Popa, u: *Nepočin polje*, Prosveta, Beograd, 1963; *Zapis o zidaru*, Mak Dizdar, u: *Kameni spavač*, Svjetlost, 1981, Str. 184: *Pepejuga II: Snovi se ostvaruju*, 2002, režiya: John Kafka; *Svezame, otvori se! čitanka za 5. razred devetogodišnje osnovne škole*, 2008, grupa autora, str. 66; *Svezame, otvori se! čitanka za 8. razred devetogodišnje osnovne škole*, 2010, grupa autora, str. 119; *Jazavac*, foto: Richard Ford; *Hamlet*, 1948, režiya: Laurence Olivier; *Medalja*, web: 3drender; *Don Quijote*, Pablo Picasso; *Nekrolog jednoj čaršiji*, Zuko Džumhur, Oslobođenje Public, Sarajevo 1991; *Moderna vremena*, 1936, režiya: Charlie Chaplin; *Damask*, web: Ozone Eleven.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821-82(075.2)

SVEZAME, otvori se! : čitanka za 9. razred
devetogodišnje osnovne škole / [autorice i autori
Nenad Veličković ... [et al.]. - Sarajevo : Sezam,
2013. - 194 str. : ilustr. ; 28 cm

Tekst lat. i ćir.

ISBN 978-9958-9405-7-6
I. Veličković, Nenad
COBISS.BH-ID 20261894